

Elin Wägner

Pennskaftet

SVENSKA KLASSIKER
UTGIVNA AV SVENSKA AKADEMIEN

ELIN WÄGNER PENNSKAFLET

Elin Wägner

Pennskäftet

Under redaktion av Helena Forsås-Scott
och med inledning av Horace Engdahl

SVENSKA KLASSIKER
UTGIVNA AV SVENSKA AKADEMIEN
I SAMVERKAN MED
BOKFÖRLAGET ATLANTIS

Elin Wägner
Pennskaftet
Atlantis, Stockholm

© 2003

INLEDNING: Horace Engdahl
och Svenska Akademien

TEXTREDIGERING, KOMMENTARER

OCH ORDFÖRKLARINGAR:

Helena Forsås-Scott och
Svenska Akademien

FORMGIVNING OCH TYPOGRAFI:

Anders Ljungman och Johan Melbi

PDF-GENERERING:

Megin Media 2009

Innehåll

Horace Engdahl: En roman om entusiasm och förälskelse	vii
Pennskafvet	i
<i>Kommentarer och ordförklaringar</i>	207

En roman om entusiasm och förälskelse

av Horace Engdahl

Elin Wägner (1882–1949) debuterade 1907 och var under fyra decennier en av Sveriges ledande romanförfattare. Hon var född i Lund, dotter till en filosofidocent och skolman. Även om hon inte kom att ägna sig åt faderns gebit, bevisade hon sin hemmastaddhet på området i det briljanta tal över Hans Larsson med vilket hon tog sitt inträde i Svenska Akademien 1944. På mödernet härstammade Elin Wägner från en småländsk prästsläkt och tillbragte en viktig del av sin uppväxt i prästgårdens kulturrika miljö. Hennes verk varvar Stockholmsromaner med Smålandsböcker och internationellt stoff. Optimismen hos den moderna tidens hjältinnor i *Norrtullsligan* (1908) och *Pennskaftet* (1910) bryts mot den bibliska ödestron i *Åsa-Hanna* (1918). I 20- och 30-talets romaner skärskådar Wägner ur olika synvinklar samhällets kvardröjande patriarkaliska grunddrag. Märkligast är kanske *Dialogen fortsätter* (1932) med dess oförskräckta teckningar av skillnaden mellan manligt och kvinnligt tänkande. Inslagen av civilisationskritik och utopism förstärktes när Wägner fattade intresse för teorierna om det ursprungliga matriarkatet. Denna linje fullbordas i *Väckarklocka* (1941), som kommit att uppfattas som hennes andliga testamente. Hennes sista roman *Vinden vänder bladen* (1947) skildrar resignerat ett Sverige i andra världskrigets skugga, där köns- och klassmotsättningarna trots den feministiska kampen kvarstår tämligen orubbade. En av centralgestalterna, kvinnoosakskvinnan Rhoda Pendrich, är en åldrad kamrat till *Pennskaftet* och hennes rösträttssystrar, hemkommen till Småland efter sitt värv i Londons slum och Stockholms moderskapskommittéer, inte olik författarinnan själv i hennes stuga i småländska Berg.

Den gängse beteckningen på intellektuellt vakna medborga-

re av kvinnokön vid sekelskiftet 1900 har i litteraturforskningen blivit »Den nya kvinnan«, efter engelskt mönster. »Kosmopolitiska kvinnliga monster« kallades de på sin tid av förskräckta observatörer av manligt kön. Den nya kvinnans identiteter var många: internationalist, rösträttskämpe, socialreformator, journalist, populärförfattare, avantgardepoet, dramatiker, konstnär. Kategorins mest framträdande kännetecken var engagemanget för kvinnlig rösträtt, »den största rörelse världen har sett«, som Elin Wägner skrev i ett reportage om suffragetterna 1909, sedan hon hade deltagit i en stor internationell rösträttskongress i London.

Den nya kvinnans främsta uttrycksmedel var pressen och litteraturen. 1889–1900 utkom bara i England över hundra så kallade New Woman Novels, några skrivna av män, de flesta av kvinnor. Dessa böcker rörde upp debatt, inte minst därför att Den nya kvinnan utom rösträtt krävde ett nytt sexuellt kontrakt samt »the entire reformation of the male sex«, en total översyn av karlsläktet. Det finns således i genren en glidande skala mellan konkret reformism och fantasifull utopism, vilket även är fallet i Elin Wägners författarskap.

I litteraturhistorien har Den nya kvinnan som urtyp för det moderna länge skymts bakom hennes manliga motsvarighet, flannören. Genom att läsa Elin Wägners första romaner kan vi rätta till den bild av sekelskiftet som domineras av manliga dekadenter. Vare sig Den nya kvinnan stod i gathörnen och sålde rösträttspropaganda, skyndade hem i natten från sin tidningsredaktion, läste högt ur sin nyutkomna roman på en kvinnoklubb, debatterade i artiklar eller pjäser med Strindberg och andra maskulinister i Berlin, Wien, München, Stockholm och Köpenhamn eller krossade fönster med Mrs Pankhursts brittiska suffragetter, var hon ett oundvikligt inslag i tiden. Kvinnorna hade påbörjat erövringen av det offentliga rummet, som de tidigare i stor utsträckning varit uteslutna från. *Pennskaftet*

är Sveriges första New Woman Novel. Den ger inte bara våra kvinnliga journalistpionjärer deras kongeniala smeknamn utan försvenskar även själva begreppet New Woman till S.B.K. – Självförsörjande Bildad Kvinna. Av detta framgår att det var borgarklassens döttrar som gick i bräsch. Men feminismens grundläggande uppfattning att den kvinnliga individen inte kan förverkliga sig om inte villkoren för hela gruppen kvinnor förändras, varierar på många sätt i den nya kvinnoromanen och är ständigt närvarande i Wägners verk.

Att skriva böcker av detta slag krävde modet att offra den konventionella anständigheten. Det som skulle skrivas var sanningen om kvinnorna, utan hänsyn till den viktoriaiska dubbelmoralens krav. I fokus står kvinnors ambitioner på yrkeslivets och kärlekens område, men också kvinnors inbördes vänskap. 1800-talets melodramatiska uttryck för kvinnlig erfarenhet, den stumma och tragiska gestalt som ännu förekommer i Elin Wägners första novell »Ansiktet«, får i *Pennskaftet* ge plats för ett nytt kroppsspråk och en ny kvinnlig blick. När Virginia Woolf i *Ett eget rum* (1925) konstaterar att meningen »Chloe tyckte om Olivia« innebar en stor förändring i litteraturen, kunde hon lika väl ha exemplifierat med *Pennskaftet*. Plötsligt framställdes kvinnor inte främst i relation till män utan lika mycket, om inte mer, i relation till andra kvinnor. Men hur skall detta skildras, frågar sig Woolf, dessa »aldrig beskrivna gester, dessa outtalade eller halvtalade ord, som lika ogripbart som myggens skuggor i taket tar form, när kvinnor är ensamma och inte belysta av det andra könets nyckfulla och färgade ljus«? Ett svar finns i *Pennskaftets* väninneblick, som ger kvinnan betraktad av en annan kvinna en dimension som hon tidigare saknat i litteraturen.

Den nödvändiga spelplatsen i dessa romaner är storstaden. Det är ingen slump att den första meningen i Elin Wägners debutbok placerar oss i en modern metropol: »Omnibussen, som

mödosamt banade sig väg den smala Londongatan framåt och endast genom ett ständigt upprepat underverk undgick att trassla in sig i den stora härvan av åkdon, omnibussen var, nu som alltid, fullsatt till sista plats.« (*Från det jordiska museet*, 1907) På bussen sitter en sviken kvinna, liksom i *Pennskaftets* öppning, där läsaren under en tågresa genom Sverige passerar de inre och yttre stationerna i den olyckliga lärarinnan Cecilia Bechs liv.

1800-talets kvinnoromaner utspelar sig oftast i vardagsrummet eller salongen. I *Pennskaftet* befinner vi oss mestadels i offentliga miljöer (möteslokaler, tidningsredaktionen, restaurang Rosenbad, Centralstationen, Stockholms gator). Undantaget är den dubblett som Cecilia Bech reder åt sig (med jungfru förstås – Wägner ansåg att varje självförsörjande bildad kvinna hade rätt till ett hembiträde). Det enda hem i borgerlig mening som förekommer i romanen är det emanciperade läkarparet Hennings, och där talas det endast kvinnosak.

Romanen har sin bakgrund i de verkliga pennskaftens erövring av offentligheten, som Elin Wägner själv var med om under sina år som journalist. Det är pressens råa men öppna och genomblåsta yrkesvärld som har härdat huvudpersonen och befriat henne från den socialt inövade hjälplösheten. Tidningarna satsade i början av 1900-talet på kvinnliga skribenter för att fånga in nya läsargrupper. De kvinnliga medarbetarna var i allmänhet språkkunniga och fick börja med att saxa ur utländsk press, vilket vidgade deras vyer. Efter denna förberedelse sändes de ut för att rapportera, oftast under signatur. På väg hem från nattpassen fick de handgripligen uppleva gatans hemligheter på ett sätt som familjeflickor och gifta fruar inte kunde drömma om. De skådade männen på ryggen (för att travestera Strindbergs Jean), och deras erfarenheter beskrevs exempelvis under Stockholms Dagblads populära vinjett »Stockholmskan ute«.

I sin bok om Lotten Ekman, *Reporter i rörelse*, påpekar Birgitta Ney att de kvinnliga journalisterna på 1910-talet uppfann den

»aktiva journalistiken«, vad vi idag kallar den undersökande. De förvaltade med bravur den berättande formen på tidnings-sidorna. Tidens kåserande kvinnoreportage var ofta skrivna från en självvironisk position som liknar författarens i *Pennskaftet*.

När den 21-åriga journalisten från Helsingborgs-Posten Elin Wägner kom till London 1904 för att försöka sig som frilans i den svenska pressen, låg suffragettrörelsen ännu i sin linda, medan diskussionen om den nya kvinnoromanen pågick sedan några år. En reaktion mot de skrivande kvinnorna var på väg och skulle slå igenom med full styrka i modernismen. I »The Future of the Novel« hade Henry James oroat sig över det växande kvinnliga inflytandet på litteraturen. Han frammanar bilden av det andra könets revansch i form av »själva den kvinnliga armbågen, som i ökande grad hålls i verksamhet av pennans rörelser«. Misstänkliggörandet av det kvinnliga skrivandet i den engelska debatten fick ett tråkigt eko när en svensk journalistkollega, som den unga Elin Wägner under Londonvistelsen oreserverat hade givit sig åt, gick till angrepp mot hennes författarverksamhet med infama artiklar i Svenska Dagbladet och Stockholms Dagblad 1909. Han skrev under signaturerna »Ung moder i England«, »Hemrest svensk fru« och »Förtvivlad maka«, men avslöjades och blev utskämd. Hans artiklar innehåller samma slags argument som de engelska brödernas. Han varnar för den sedliga upplösning som hotar när den rena familjeflickan genom att läsa den moderna kvinnolitteraturen förvandlas till en Ny kvinna med yrkesambitioner och en egen uppfattning av sexualiteten och blir en »halv-oskuld« mera smittsam än »gatans prästinnor«.

När Elin Wägner hämtat sig från chocken av detta svek, satte hon sig ner och skrev *Pennskaftet*. Hon går rakt på det farliga ämnet. Redan hennes föregående roman *Norrtullsligan* skildrade yrkesverksamma kvinnor, lågavlönade kontorister i Stockholm, men *Pennskaftet* går ett steg längre och skärper tonen.

Handlingen utspelas under tiden hösten 1908 till hösten 1909, då en delseger skördades i rösträttskampen: kvinnor blev valbara till kommunala förtroendeuppdrag. Till bakgrunden hör också att nitton kvinnor hade tagit säte i Finlands riksdag 1907, något som möjliggjorts genom en reform av den finländska vallagen året före. *Pennskaftet* håller fram en ny bild av historiens drivkrafter. I ömsint ironisk hagiografisk stil beskrivs rösträttsaktivisten adjunkt Kerstin Vallmark: »Den nykomna hade föga gemensamt med den föreställning man gör sig om historiska personer. Håret hängde trött kring ett magert fågelansikte, som på en gång verkade ungt och mycket förbrukat, själva hennes kläder såg utarbetade ut och kängorna bar märken av att ha fått arbeta på övertid.« Det är, enligt boken, sådana oansenliga aktörer som åstadkommer de stora förändringarna i världen.

Som bekant dröjde den fullständiga kvinnliga rösträtten i Sverige till 1921. Försvarsfrågan kom att dominera sinnen under 1910-talet. I hela Europa pågick en renässans för nationalism och krigardygder. »Offra er lilla själviska sak för fosterlandets stora«, uppmanade Högern de drygt 353 000 svenska kvinnor som skrivit på listor för rösträtt år 1914.

Wägners första insats i den svenska romanen var att införa en ny hjältinnetyp: hon som »haft en historia« men inte går under för det. I *Pennskaftet* heter hon Cecilia Bech. Hon finns som förstudier i debutboken *Från det jordiska museet* och i *Norr-tullsligan*. Hon kombineras med en annan typ, den unga kvinnan som har framtiden för sig, reportern på Frisinnade Morgontidningen Barbro Magnus, kallad Pennskaftet. Tillsammans utgör de ett svar på den litterära traditionens undergångsdömda kvinnotyper. De kläs i en ny prosa, en stil med »journalistisk brytning« som Wägner själv sade några år senare. Den är näsvis, observant och vid behov obarmhärtigt karikerande. Textens verkan beror också på Elin Wägners eminenta förmåga att berätta i scener och att införa ett duellmoment i dessa scener,

som gör dem spännande. Man kunde med lätthet spela *Pennskaftet* på teatern ungefär som engelsmännen gör med sina Dickensromaner: samtalet i tågkupén, gruppscenen på pensionatet, dialogen med redaktionschefen, hertiginnans ankomst, middag för två på Rosenbad osv. Allt detta ger hennes bok en höggradig tillgänglighet som möjligen varit till nackdel för dess anseende i den högre kritiken men som knappast är något allvarligt estetiskt fel.

Wagner driver upp fördomarna ur deras gömställen i språket helt enkelt genom att ge en ny innebörd åt kända uttryck som »en riktig man«, »en fallen kvinna«, »hem« och »politik«. Berömd är den episod där Pennskaftet tack vare sin naturliga och intelligenta charm väcker högerriksdagsmannen baron Starck till insikten att rösträttsfrågan är politisk. Efter att ha läst *Pennskaftet* vet vi att en riktig man inte är emot utan för den allmänna rösträtten, att en fallen kvinna (i enlighet med Ellen Keys kärlekslära) är en kvinna som *inte* vågar ge sig åt den hon verkligen älskar »utan att se på kostnaden«. (»Faller, det gör jag, då jag försöker krångla mig till kärlek för billigare pris, när jag värderar mig själv så litet, att jag lämnar ut mig, utan att vilja ge allt vad jag kan och utan att fordra detsamma tillbaka.«) Inte ens faran att »en man, som jag älskat, skulle gå ifrån mig och ta med sig minnet av min kropp« gör Pennskaftet till en fallen kvinna, förklarar hon för den chockerade Cecilia. Att ta den risken är snarare ett bevis på en kvinnas resning. Även om dagens läsare kan tycka att *Pennskaftet* är försiktig i sin behandling av det erotiska, var det med dåtidens mått en djärv bok.

Renhetsivrande kvinnlig separatism var inte någon godtagbar kampmetod för Elin Wagner. Hennes syn på mannen är fördomsfri men inte fördömande och framför allt inte avvisande. Däremot vill hon gärna reformera honom. Det tar sig uttryck i den uppfostran som Pennskaftet ägnar sin beundrare, den unge arkitekten Dick. Med sin truliga manliga tjuskraft misstar han

sig på Pennskaftets lättfärdighet. Han kan inte avläsa den nya Keykoden, men får snart en grundkurs med något av samma milda lämpor som de varmed Sara Videbeck en gång tuktade sin Albert. Den nya kvinnan som »vill förtjäna till både rösträtt och hatt själv« blir hans universitet, där han skall lära sig en jämställd manlighet. För att komma dithän måste Dick »ändra hela sin föreställningsvärld«. Den första lektionen är i ämnet kamratskap. Han består sin examen sedan han medgivit (om än i skämtsam ton) att »kvinnan är skapelsens krona« och sedan han frivilligt skrivit in sig i rösträttsföreningen. När Dick förmår kombinera sin förälskelse med engagemang i kvinnosaken är han färdigutbildad. Hur mycket han därigenom har förändrats på djupet ger inte skildringen besked om, eftersom den knappast ger honom något djup. I jämförelse med Pennskaftet är Dick en smula obetydlig, vilket möjligen är en förutsättning för romanens ljusa slutbild.

Intressantare är i så fall den kvinnliga kontrahentens utveckling. Om Pennskaftet i bokens första del är ett neutrum – man tänker här på Edith Södergrans definition av Den nya kvinnan i »Vierge moderne« – förändras hon på ett avgörande vis genom sin kärleksaffär med Dick. I slutet begrundar hon andäktigt odödligheten hos sin kvinnokropp. Läsaren har rätt att anta att Dick och Barbro nu skall förverkliga det slags solidariska äktenskap som skymtar i bilden av rösträttskämpan doktor Hennings med stödjande make och son. Elin Wägners eget försök i kamratäktenskap (mannen var John Landquist) skulle inte utfalla lika väl.

Wägners text har flera bottnar, och man skall inte låta sig bedras av den skenbart enkla stilen. Det är lätt att uppfatta *Pennskaftets* inledning som ironiskt menad och svårt att helt stryka bort den nyans av löje som vilar över Cecilia Bechs hänförelse över järnvägsstationernas husliga lockelser. Men när man efter fullbordad läsning återvänder till dessa sidor, kan man inte hel-

ler bortse från den djupa smärttonen. Det är en tragisk, inte en komisk upptakt. Cecilia är en allvarlig figur. Hennes motpart i samtalet på tåget, den framgångsrika emanciperade rösträttskämpen Ester Hennings, är ingen förebild utan en biperson, som snart försvinner ur fokus.

Ambivalensen följer med till själva slutraderna. Vem är »mitt hjärtas älskade« som Pennskaftet tänker på när hon somnar med smycket från Cecilia tryckt mot hjärtat? Dick? Cecilia? Hennes kommande barn? Rösträttsrörelsen? Att frågan uppkommer har att göra med den antydna till narcissistisk kärleksuppfattning som yppar sig i Pennskaftets funderingar, alltså tanken att mannens funktion är att hjälpa kvinnan att uppleva sin egen storhet. En sådan erotisk filosofi hade predikats av bland andra Lou Salomé och fanns latent i den Eroslära som blomstrade vid sekelskiftet, det sista stora försöket att förändliga könslivet. Redan i Mme de Staëls romaner från 1800-talets början urskiljer man idén att kvinnans verkliga objekt inte är mannen utan den egna fullkomligheten. Där är det dock endast fråga om geniala undantagsvarer, de romanhjäلتinnor i vilka läsaren urskiljer ett idealiserat självporträtt av författarinnan. Med de nya sociala rörelserna i 1900-talets början kunde perspektivet vidgas till att omfatta hela kvinnokönet. De känslor som huvudpersonerna i Wagners roman hyser för den kvinnliga rösträtten har många likheter med känslor som i äldre litteratur var förbehållna en ung kvinnas utvalde. *Pennskaftet* är en roman om entusiasm och förälskelse – en ung kvinnas entusiasm för en ung man och förälskelse i den kvinnliga rösträtten.

Ändå är det svårt att på allvar räkna Elin Wägner till Eroslinjen i tidens kultur. Hennes uppfattning om köns kärleken är konkret, grundad på egen erfarenhet, inte prosalyrisk som till exempel Ellen Keys. Hon tillhör den lilla krets av författare som beskrivit förförelse på ett trovärdigt sätt.

Pennskaftet är en tveklös bok, som inte viker undan från ett

motiv eller en iakttagelse av rädsla för att skada »saken«. Genom att vara frimodig innan den är solidarisk, lämnar den tendenslitteraturen bakom sig och hävdar sig som äkta vara. Stridsfrågorna i romanen har åldrats (men inte mycket), romanen själv däremot inte alls.

I.

FÖR den, som en gång hållit av en stationsinspektor, finns det helt visst angenämare sätt att tillbringa sin dag än att sävligt fara fram genom Sverige med ett persontåg.

På den tiden, då han var **förste stationskrivare** och den enda man i världen, voro alla dessa stationer, som man nu passerar: Nässjö, Mjölby, Katrineholm, lika många tänkta hem, där man kände ved- och köttpriserna och möjligheterna av ett bildat umgänge. Sedan dess ha de visserligen återgått till att bli små sotiga samhällen utan betydelse, men man far icke förbi dem med likgiltighet, ty man har aldrig älskat någon annan. Och hela tiden, medan mil lägges till mil, följer en vissheten om att oundvikligt som ålderdomen nalkas den knutpunkt, dit han blev befordrad, och där det skall bli tjugo minuters uppehåll för middag, eller hur man nu vill kalla det. Redan för en vecka sedan beslöt man sig för att åtminstone denna gång inte lämna kupén, men man tror icke, att det kommer att hjälpa mycket, ty man har för länge sedan upphört att hoppas något av sig själv. Kanske vänder man ryggen åt kupéfönstret och tar fram sitt smörgåspaket, men som kallskuret skall man äta det förflutna, och när tåget stått tio minuter, reser man sig brådskannde, som om man glömt något mycket viktigt och skyndar ut på perrongen, där man vankar fram och tillbaka och med klappande hjärta stjär sig till en blick då och då genom de smutsiga rutorna i expeditionslokalen, till dess äntligen den, som man ville göra allt för att undvika, kommer ut genom en dörr, märkt med »förbjuden ingång«. Han bär Den Röda Flaggan under armen, men den har icke längre samma underbara och symboliska betydelse som förr, då han segrade över en i Dess tecken.

Hans rygg är bredare, hans nacke bredare, hans hållning självbelåten och han låtsar icke känna igen en, men en gång ryter han: »gå inte så nära spåret!« Man undrar, om han någonsin tänker på en olustig vinternatt klockan tre vid en tom station, där en enslig signallykta blänkte över sorgsna, våta skenor, som löpte ut i söder och norr och förlorade sig i ett bottenlöst, drypande mörker, undrar om han minns ett långt och hjärtslitande samtal som slutade med en brottning om liv och död på skenor, medan kontinentaltåget söderifrån kom störtande in på stationen, man undrar om det blott är en dröm, att det var detta samma blåroda ansikte, som då, likvitt i lyktornas flämtande ljus, lutats över en, när man halvdöd slängdes upp på tåget, som rusade bort från stationen igen och förde en dit man icke ville. Men nej, det är ingen dröm, ty om något är sant i världen, så är det det, att man älskat honom omätligt, och att man gärna velat viga sitt liv åt den blygsamma uppgiften att hålla vita gardiner i fönstret på Sveriges sotigaste station.

– Finnsta, tio minuter! sade konduktören, och Cecilia fortsatte genast: tänk, om det blivit »Finnsta, tio år«. Hon lät sin trötta blick glida över det röda, nedrökta stationshuset, och undrade hur det skulle varit att leva sina dagar där uppe i [frontespisvåningen](#) och ligga och höra tågen rusa förbi om nätterna. I detsamma kom det för henne, att hon nu installerat sig vid alla första klassens stationer, ända från Eslöv, och hon undrade vad de lärde skulle benämna en dylik sjukdom?

Här var emellertid något på färde. Hon böjde sig ut genom fönstret, djupt tacksam mot damen med de många blommorna och vännerna, som valt att fara från Finnsta just i dag med detta förtvivlade tåg. Hon stod ännu på perrongen med ryggen mot vagnen, medan hennes vänner slog en halvcirkel omkring henne, och Cecilia, som inte såg annat än en lång resrock och en hattslöja, försökte att av hennes vänner sluta sig till hennes ansikte, utan att komma till något antagligt resultat. De tycktes

utgöra platsens kvinnliga societet: länsmansfrun, frun i pappershandeln, postfröken, och där kom stationsinspektorens fru farande med en pelargoniekvist, som nyss lyst däruppe i fönstret. Allas uppsyn uttryckte den viktighet, som brukar vara typisk för en nyvald styrelse, men samtidigt ett slags moderlig stolthet, och mycken önskan att tacka så, att hon, som reste, skulle minnas det. Avskedstagandet gick omständligt laget runt, därpå utbragte en manlig stämman, antagligen länsmannens, ett »leve för kvinnan i doktor Hennings person«, det hurrades entusiastiskt och så upp på tåget, ty nu blåste stationsinspektoren, med en ursäktande handrörelse mot samhällets gäst, »han var ju tvungen att göra det«. Gåtan var nu löst, doktor Ester Henning undervisade nämligen i hygien vid den skola, där Cecilia var lärarinna i språk, och de hade någon gång mötts i korridorer och vid **kollegier**. Ingenting var därför naturligare än att Cecilia hjälpte henne att få upp kupédörren och att plocka upp blommorna, varav hälften lågo tappade ute i korridoren. Annars hade hon under alla år de arbetat tillsammans aldrig gjort något försök att närma sig doktorn, som hon betraktade ungefär som krymplingen ser på den, som har alla sina lemmar i behåll. Själva hennes spänstighet, hennes klara stämman och klara skratt, hennes friska färg och – som Cecilia tyckte – av alla sorger ofördunklade bruna ögon, irriterade henne. Doktorn å sin sida hade alltid varit för mycket i farten, haft för mycket att tänka på för att ge akt på den stillsammaste och mest otillgängliga av alla lärarinnorna i skolan, men vid detta oväntade sammanträffande och med perspektivet av flera timmars resa framför sig, nickade hon strålande vänligt över hyllningsblommorna från Finnsta, »det var då roligt att träffa en kamrat, vi får väl sällskap hem till Stockholm?»

Cecilia uttryckte på sitt förbindliga sätt sin glädje över sammanträffandet, och så tillade hon med en gest mot blommorna, som ännu lågo i en hög på soffan: – doktor Henning tycks kunna glädja sig åt en sällsynt popularitet i Finnsta?

– Å, det är inte jag, sade doktorn blygsamt, men i sitt inre gladdede hon sig över att den andra själv givit henne ett så osökt tillfälle att tala om sitt älsklingsämne. Ty fast hon just nu avslutat en föredragsturné och i tio dagar oavbrutet talat över samma text, så att stämbanden voro angripna av rösträtt, var hon genast villig att börja på nytt. Hon var visserligen van att omvända i större skala, men hon hade en djup känsla för betydelsen av varje själ, som vanns för saken, och skulle med glädje offra sin resdag på Cecilia. Om det lyckades med henne, vore hon inte den första, som doktorn omvänt på de svenska statsbanorna. Då Cecilia teg, fortsatte hon därför:

– Nej, som sagt, det är inte jag, men rösträtten.

– Å, verkligen! sade Cecilia artigt.

– Jo, se, fortfor doktorn, det kommer sig av att jag varit i Finnska och bildat en ny förening, och nu skall de här blommorna ytterligare få tjäna rösträtten, ty FKPR har möte i morgon för att inviga hösten, och generalen skall på estraden bli omgiven av lövkojor och astrar. Det kommer att glädja henne, hon har visserligen växthus och stor trädgård själv, men dessa är från hennes yngsta förening, och man älskar alltid mest sin yngsta, som ni vet.

– Nej, det vet jag inte, och Cecilia drog sig liksom en aning, tillbaka.

Det blev en paus, doktorn satt och såg på Cecilia och försökte erinra sig vad hon visste om henne för att få en grund för sina egna iakttagelser. Hon tyckte sig ha hört någon gång, att hennes far varit en adlig trafikdirektör, att dottern bott i sitt hem i Stockholm, till dess att föräldrarna dogo för något år sedan, att hon var mycket skicklig i språk, och att hon haft sin historia. För övrigt kunde man nästan se allt detta på henne. Det finskurna ansiktet och det behagliga uppträdandet, så stillsamt, men så fullkomligt säkert, talade om härstamning från patricierhemmet, så gjorde också det sätt varpå hon förstod att få sitt ansikte artigt tomt, när hon yttrade någon förbindlig fras med

sin förbehållsamma röst, medan hennes tankar antagligen sysslade med något helt annat. Och vad angick »historien« – man behövde inte vara läkare för att se, att hon gick och släpade på en gammal, vanskött sorg.

– Om jag kunde få henne in i det aktiva arbetet, tänkte Ester Henning, så skulle det vara en lycka för henne själv, och vi skulle få en själ och en arm mera och kanske en ny möjlighet att komma åt adelskalendern.

Hon började prata, berättade hur väl hon blivit mottagen i Finnsta och hur intresserade alla varit. – Cecilia var alltjämt lika artigt likgiltig, och när hon någon gång stack emellan med en fråga, förrådde hon en så djup okunnighet, att doktorn slutligen alldeles chockerad utbrast:

– Men fröken, ni måtte inte ha en aning om rösträttsarbetet?

– Nej, det har jag inte, svarade hon utan en aning om vilken hädelse hon tog i sin mun.

Doktorn lät händerna sjunka ner i knät.

– Vill ni verkligen säga mig, att ni, en modern, självförsörjande kvinna, kan leva i Stockholm fullständigt utanför något så storartat – hon lade särskild tonvikt på ordet – och något så betydelsefullt, som kvinnornas strid för sin rösträtt?

Hur ofta doktorn än fick exempel på att sådant var möjligt, blev hon för var gång lika förvånad och överväldigad, och aldrig skulle hon få en tillfredsställande lösning på mysteriet eller förlika sig med det.

– Jag lever utanför allting, sade Cecilia, ödmjukt men utan blygsel. Det var först helt nyligen jag av en händelse fick höra, [att vi förlorat Norge](#).

Doktorn teg litet, medan hon funderade.

– Ni kanske tycker det är oförsvarligt taktlöst, att jag tar itu med er, så här, sade hon.

– För all del, sade Cecilia, doktorn är ju själv så varmt intresserad.

– Ja, ser ni, man kan helt enkelt inte försvara, jag tänker nu bara på ens eget bästa, att så helt gå upp i sitt brödförvärv. Ni är ju lärarinna; var viss, att ni aldrig får drägliga löneförhållanden, att vi aldrig kan övertyga myndigheterna om rättvisan av lika lön för lika arbete, förrän vi får rösträtt. Men med den skall vi nog lätt öppna ögonen på de blinde och förstockade.

– Jag går inte upp i mitt arbete heller egentligen, svarade Cecilia, och jag har så jag reder mig. Jag är alldeles ensam.

– Är alla era kamrater det också? Är där inga bland dem, som sliter ut sig på privatlektioner, emedan lönen är för liten för att försörja sin mor eller betala sina studieskulder ensamt på den? Är där inga änkor, som fått övertaga familjeförsörjarens roll? Doktorn såg skarpt på Cecilia och märkte med tillfredsställelse att hon rodnade.

– Joo, det förstås, och det är alldeles utmärkt med rösträtt, sade hon, och jag antar, att vi får vara tacksamma, – med en liten komplimang mot doktorn – tacksamma, mot dem, som orkar arbeta så där mycket, men jag skulle inte kunna – –

– Men om ni varken går upp i ert arbete eller i er familj, något måste ni väl ha att leva för?

– Måste – nej, det vore väl pretentiöst att inte kunna leva ändå, sade Cecilia med orubblig resignation. – En ny station. Hur många rum kunde det vara i inspektorsvåningen? Var det inte här det var en sådan stor och vacker trädgård, som hörde till? Ack, det blir bättre, när jag kommer till Stockholm.

Långt borta hördes den outtröttliga doktors stämma: tror ni det tjänar något till, att jag försöker få er med i vårt arbete?

– Jag vet inte, jag har så många blinda år bakom mig, sade Cecilia lågt.

– Det skall ni inte behöva säga mig, tänkte doktorn, men sade: kom åtminstone med på mötet i morgon, det kan inte skada er. Man kan hinna med mycket mellan tårarna...

Cecilia log.

– Det är ingen underkur jag ville försöka med er, fortsatte doktorn, det är en alldeles enkel och oskadlig, som försökts av många sjuka – ni hör, att jag betraktar er som en patient. Jag ordinerar er arbete och kamratskap.

– Men [gärningar utan tro](#) vad skall ni med dem?

– Tron kommer, var säker, sade doktorn hoppfullt, och redan utan den måtte ni väl göra nytta. En häst eller ett stadsbud kanske inte tror så mycket, men kan vara alldeles oumbärliga ändå. Om ni bara t. ex. vill åta er att sitta på rösträttsbyrån ett par timmar i veckan, kuvertera cirkulär och skriva utanskrifter är mycket vunnet.

– Jag förstår, sade Cecilia. Och jag tycker det är en stor lättnad att ni inte talar om [»Den Stora Saken«](#) och [»vårt Mål«](#). Men finns det inte fullt upp med hästar och stadsbud, som slåss om att göra det arbetet?

– Jo, men vår rörelse är fattig och impopulär hos dem, som ger donationer. Vad bryr sig de rika kvinnorna om rösträtt, och vad bryr de sig om att det finns tusentals av deras stackars medkvinor, för vilka rösträtten skulle kunna bli ett medel till förvärvandet av rättvisa och bröd? Vi behöver sådana krafter, som inte begär varken timpenning eller foder, och dem är det hjärtskärande ont om. Ni skall tro mig om inte förr, när ni ser hur hänförda de blir, flickorna, när jag kommer dragande med er i triumf till [Lästmakaregatan 6](#). Där har vi rösträttsbyrån, tillade hon förklarande.

– Kan jag få arbeta ut mig? frågade Cecilia, som fått en idé.

– Ja visst, sade Ester Henning glatt, därtill finns enastående tillfällen inom vår rörelse. Jag skall visa er flera, som gjort det på överraskande kort tid.

– Tänk, jag tror ni förstår mig, sade Cecilia förvånad. Kanske jag skulle göra ett försök, med villkor att ni inte fordrar det minsta intresse av mig, och att jag får göra vanligt hjälpgummegöra utan att någon förklarar för mig vad det skall vara till. För bör-

jar man med det, då slutar jag. Jag skulle en gång ge språklektioner i [KFUK](#)...

Hon suckade.

– Vi skall inte fordra mer än en tydlig [piktur](#) av er, försäkrade Ester Henning, men skyll inte på mig, om en dag intresset kommer av sig själv, för det gör det.

– Är ni så säker på det, frågade Cecilia och betraktade Ester Henning med ett småleende, vars ironi ej bekom denna det minsta.

– Jag skall ge er ett litet exempel på hur dyrbar saken kan bli en, när man tjänat den en tid, sade hon. Jag kommer från Normandie, reste dit i övermättet av trötthet för att ligga och tiga vid Atlantiska havet, jag som docerar elva månader av de tolv –

– Vid de stora haven bör man lida sina kval, insköt Cecilia sakkunnigt.

– Ja, och sedan gå till de stora städerna och finna sig nya, sade doktorn och slog ut med handen. Har ni varit i Normandie?

– Ja, men det är mycket länge sedan.

– Nå, då vet ni alldeles hur läkande och stärkande det är att leva borta från allt, att ligga där på branten, där Frankrike stumar rakt ner i vågorna och känna sig som en bit av den gröna saltöverspolade franska grästorvan, medan floden faller och stiger, och havet vandrar in mot land, dånande som tramp av tunga hovar – – Doktorn hade ofrivilligt kommit in i en fras ur sitt senaste föredrag, och Cecilia fick ett längtansfullt uttryck i ögonen, den kuvade lärarinnans blick, som reser tillbaka till klassrummet och höstterminen.

– Men, fortsatte doktorn, trots allt detta, när jag en dag fick ett telegram från V.U. – Verkställande utskottet, rättade hon med ett medlidsamt leende, – V.U., som bad mig, att ta en föredragsturné på hemvägen, så vaknade jag genast upp och blev rörd, som då man skådar ett kärt gammalt ansikte efter lång skilsmässa. Jag kände, att jag hellre vill vara en oansenlig röst-

rättskvinna i Stockholm än en sorglös grästorva vid Atlantiska havet och hellre se mina fula och tacksamma svenska auditorier än solen sjunka vid Frankrikes kust.

– Hellre inandas luften i Finnsta [godtemplarsal](#) än de svala, salta vindarna med bud direkt från amerikanska kontinenten?

– Ja, sade doktorn med övertygelse.

– Det där har en misstänkt likhet med religion, sade Cecilia.

– Ja, nog vet jag, att vi, de allra första rösträttsarbetarna, kände oss som de första kristna, när vi höll våra [begabbade](#) möten på de egendomligaste lokaler och lade råd hur vi skulle komma över det hav av motstånd och likgiltighet, vari vi befann oss. Jag tror också, att vi hade något, som liknade de första kristnas entusiasm. Vad var det nu ni smålog åt, så skeptiskt?

– Åt att ni tror, att jag skall komma dit, jag? Religion förutsätter ju liv och en sådan som jag...

– Ja ja, sade doktorn, vi får vara glada om verkställande utskottet till en början kan bli era sjukvårdare och Lästmakaregatan ert [sanatorium](#). Var nu inte så förfärligt klentrogen.

– Klentrogen! Kom och säg en häst, som fallit framför lasset, att han skall få skriva rösträttskuvert!

Cecilia hade sagt det så stilla, men man kunde ändå se henne som den fallna hästen ligga hjälplös framför lasset, utan att ens längre försöka att resa sig. Ester Henning blev varm i hjärtat av deltagande och litet generad samtidigt över att hon gått an så häftigt. Här var hon själv, rik och lycklig med allt vad livet kunde tänkas ge av kärlek och arbete, om en timme skulle hon återse sin man och sin gosse, som skulle stöta till i Flen, och de skulle fara tillsamman till sitt vackra och lyckliga hem; var det underligt att hästen såg förebrående på en, när man hojtade för högt?

– Jag har ju alldeles glömt, att jag skulle försöka sälja några broschyrer, sade hon och försvann med en bunt litteratur under armen.

När hon återkom efter en blixtres, som givit det bästa resultat, – ty när alla passagerarna kunde »Förgät mig ej« utantill, voro de tacksamma till och med för rösträttsbroschyrer – fann hon en ny resande i kupén och Cecilia sittande tillbakalutad i sitt hörn med förseglat ansikte och händerna vilande i knät med en orörlighet, som var uttänkt och tilltvingad. Ester Henning undrade ett ögonblick om hon ville inbilla någon, att man sover med en så bitter medvetenhet i varje linje. I alla fall skulle hon få vara i fred en stund, om det var vad hon önskade.

Men det var Cecilia själv, som tog upp ämnet på nytt.

– Hur kan ni hinna med allting? Ni har ju både rösträtten och er praktik och hem och man och barn?

– Praktiken är inte så stor, sade doktorn med ett godmodigt leende, men det beror nog också till en del på att jag försummar den för rösträtten. För många av oss är det den största uppoffring vi kan göra rösträtten, att ge den så mycket av krafter vilka borde tillkommit vårt privata livsarbete. Men vad skall man göra, så snart man börjar arbeta för något specialintresse och se och tänka litet över förhållandena i samhället, så hamnar man ovillkorligen vid rösträtten. Där ha vi mötts, vi alla, som nu arbetar, som kommit från så skilda håll och som alla har någon hjärtesak, som väntar oss. Doktorn såg ett ögonblick en smula dämpad ut, men så klarnade hon upp igen.

– Man får göra så gott man kan, men vet ni vad jag känner, när jag någon gång reser mig och bryter familjekretsen om kvällarna – det sker för övrigt inte så ofta som samhällsbevararna tror, för om jag kan, väntar jag till dess barnen kommit i säng, – och min pojke på sitt resignerade sätt säger: »se vi hade det förstås alldeles för bra«, vet ni vad jag då känner?

Den stumma medresanden tittade nyfiket upp från [enkronasbiblioteket](#).

– Samvetskval, föreslog Cecilia.

– Samvetskval för att jag någon gång offerar familjetrevnaden

för **Saken**? Nej, att ni kan tänka er? Varken samvetskval eller oro, för **det är bara i reaktionära romaner, som barnungarna lägger sig att dö**, så fort modern vågar gå på ett möte. Å nej, men en vild lust att komma åt alla er andra, som håller er undan och skaka upp er för att dela bördan med oss, ni pliktlösa, som rår om er tid, men använder den till att sova och sörja! Hennes bruna ögon glittrade, och hon såg rakt på Cecilia med tydlig adress till hennes fall. Reskamraten dök med ett roat småleende ner i boken igen för att icke riskera att bli infångad och släpad till ett rösträttsmöte. »Jaså, var de sådana, de där rösträttskvinnorna? – **Vilken av de kvinnliga läkarna kunde det vara**, hon var ju gift också?»

Cecilia satt stum med hårt hoptryckta läppar.

– Ni ensamma, fortfor Ester Henning, ni, som inte har någon, som hänger er i kjolarna och ber er komma snart igen, vad hindrar er att ge all er disponibla tid åt arbetet? Ni har ju ingen erfarenhet av den strid mellan intressen och intressen, som vi, som är medelpunkten i en liten krets, där alla beror av oss. Ni har inga ursäkter för att hålla er undan, men genom er slöhet tvingar ni oss, som spänt oss för lasset att dra över förmågan. Jag är säker på, att det är någon mening i att somliga kvinnor står ensamma, utan hem och barn.

Cecilia såg stort på doktorn.

– Mening, ånej, sade hon ur djupet av sitt hjärta.

Men doktorn lät sig inte dras ur sin tankegång.

– Jo, sade hon litet hårt, så länge där ännu är så oändligen mycket, som kvinnor kan göra för kvinnorna, så många berg av okunnighet att spränga bort, så mycken agitation för att väcka upp dem som sover, med ett enda ord så många fler dagsverken än arbetare. Meningen är förstås, att de skall ge allt vad de har av sparad omsorg och ömhet åt kvinnornas sak.

– Trycket av den själsliga svälten skall med andra ord driva dem att arbeta?

Cecilia såg på henne med något som liknade motvilja.

– Det var inte precis det jag menade, men så är det nog.

– Nog tycker jag, att man borde ha högre motiv till att viga sitt liv åt en sak, sade Cecilia. Hur skall man kunna göra någon nytta, då man utgår från en så egoistisk förutsättning, som att få något att fylla sitt liv med? Det är då ju bara en slump om det blir kvinnosak eller bridge.

Doktorn satt en stund tyst, kanske med en känsla av att ha slagit an en falsk sträng, man hörde endast hur bladen vändes i den medresandes bok, det gick så hastigt, hon måtte ha kommit till det spännande stället.

– Ni skall inte tro, att man arbetar av det motivet, sade hon, även om en och annan kommit dit på den vägen. **Men kraften att hålla ut**, den kommer, när man börjar känna sig solidarisk med sitt kön, så att dess smärta blir ens egen smärta, dess förnedring ens egen förnedring. Förresten – och doktorn smålog tankfullt – saken är stor, även om vi är små, den är framför allt större än de flesta av oss, som går i det dagliga arbetet, själva anar eller förmår överblicka. Alltnog vi arbetar ärligt, vad gör då det, vad som drivit oss till det från början? Nej, jag kommer tillbaka till vad jag nyss sade, jag tror, att det är ni ensamma, som är kallade framför andra.

– Det är ett hårt tal, sade Cecilia sakta. Vad säger ni, om en kvinna av dem ni kallar de utvalda, kommer till er med sitt ensamma hjärta och frågar: varför just jag?

Hon reste sig hastigt och ställde sig med ansiktet mot rutan. Därute gled Sverige förbi i den stilla eftermiddagsbelysningen med mörka skogar och höstförgyllda backar. Hon stirrade blint rakt framför sig men såg blott konturerna av sitt eget av smärta hopdragna ansikte, i glaset, sitt eget ansikte beständigt.

Det blev icke talat ett ord mera, innan man kom till Flen. Så fort Flen signalerades, skyndade doktorn ut på plattformen för att ta emot man och barn, och återseendets glädje gav eko ända

in i kupén. Cecilia satt just och gladde sig åt att familjen måste slå sig ner i en annan kupé, då Ester Henning strålande och lycklig stack in huvudet genom dörren och frågade, om hon fick föreställa den riktiga doktor Henning och hans son.

– Vi har haft långa och intressanta diskussioner genom halva Sverige, tillade hon förklarande till sin man.

– Du behöver inte tala om för mig vad damerna talat om, sade doktor Henning med en blick på sin fru: »rösträttsarbete är den bästa medicin som finns«, eller hur? Snart behövs inte vi andra läkare, den hjälper för allting.

Ester Henning skrattade och stal sig, oförmärkt som hon trodde, till en smekning över mannens rockärm. – Du brukar ju säga, att jag aldrig ordinerar något annat, men vad då, om de, som redan är rösträttsarbetare blir sjuka?

– Då skriver du recept på mera rösträtt, lilla doktor, jag känner dig.

– Min man är om möjligt ännu mera övertygad om nödvändigheten av att kvinnan får rösträtt än jag, vände sig Ester Henning till Cecilia, som småleende förklarade, att det förstod hon mycket väl.

– Ja, sade doktorn, och jag skulle framför allt önska, att kvinnan finge rösträtt, medan det ännu är litet kvar av min hustru. Tänk nu, att använda en tredjedel av min stackars semestermånad till att omvända smålänningar! Och att lämna mig och min son åt oss själva. Men jag har hämnats, jag har gjort en konservativ av honom!

Pojken hade så fort han kom in i kupén slagit sig ner bredvid sin mamma och försjunkit i en indianbok, medan han dock hela tiden troget höll fast hennes ena hand. Men nu gick det dock för långt, och han måste gripa in.

– Hur kan pappa ha hjärta att kalla mig för konservativ? sade han i en ton av en så misskänd oskuld, att hela kupén brast i skratt, vilket återigen föranledde den unge mannen att gömma

sig och sin politiska övertygelse i mammas säkra skydd. Men det dröjde länge, innan hon kunde trösta honom med sina upprepade försäkringar, att hon aldrig tvivlat på hans **frisinne**. Och med samma strålande stolthet, varmed alla mödrar berätta om sina barns märkvärdiga egenskaper, anförtrorde hon Cecilia, att **Erik lovat att »aldrig använda sin rösträtt, innan mamma fått sin«**.

Då tåget äntligen stannade vid centralstationen, och man beredde sig att ta var sin bil åt olika håll, räckte Cecilia Ester Henning till avsked en hand, som värkte av sorg.

– Nå? sade doktorn frågande.

– Jo, jag skall försöka, att komma på mötet i morgon.

II.

Inackorderingarna kommo in var från sitt rum och kastade hungriga blickar på middagsbordet, **de lösa spigästerna** församlades så småningom, det var första september och alltså en hel del nykomlingar, man presenterade sig, snubblade över namnen och sade förresten just ingenting. Så satte man sig till bords under tystnad och för att bryta den, frågade någon av stamgästerna: men var är Pennskaftet?

Kring värdinnans mun samlade sig det fruktade smala leendet, men innan en replik hunnit värka fram, lade sig den jovialiske kamrern vid hennes vänstra sida emellan, han, som var äldst i gården och åtnjöt en obestridlig särställning, kunde göra det.

– Det har väl mycket att göra som vanligt, sade han, och värdinnan ryckte på axlarna med ett ondskefullt småleende, men måste tåga.

– Ja, detta ansträngande arbete i dagspressen, kom det på långsam och välbehaglig skånska från andra bordsändan, där en ung **estet** med runda kinder och ögon hade sin plats. Jag gick om henne för tio minuter sedan, hon stod mitt ibland en hop andra gatpojkar, som samlats kring ett slagsmål, och sträckte på halsen för att överskåda situationen. Just som jag gick förbi hörde jag hennes gälla röst: »Jo han gick däråt, för jag såg’et själv, polisen!«

Man skrattade åt skåningens sätt att härma stockholmsdialekten, och de, som kände Pennskaftet, sade till nykomlingarna: det är så likt henne.

I samma ögonblick stod i dörren en liten tunnbyggd flicka och betraktade med tankfull oförskämdhet det stora brokiga

bordssällskapet. Hon hade ett yvigt och blankt, blekblont hår kring ett smalt, en smula kantigt och oregelbundet men ganska fångslande ansikte, i ögonen, grå och djupt liggande, glittrade längst inne minnet av något nyss upplevat.

– Vi har satt oss, sade värdinnan.

Flickan drog tyst på munnen åt den sensationella upplysningen, sneddade bort mot sin dörr, granskade i förbigående sopp-skålen, där bland talrika tårar av fett några passionerade röda morotsstrimmor simmade, och sade litet vårdslöst: tack, ingen soppa för mig.

Efter en stund kom hon in, gjorde en kort ursäkt och slog sig ner på den tomma platsen. Den första i varje månad löpte man ju alltid den risken att nödgas bryta bröd med någon, som åt alltför vedervärdigt illa, hon överfor därför med en snabb, granskande blick bordssällskapet och stannade en sekund längre hos nykomlingarna. Åt en nyanländ ung man, som såg mycket generad ut, då hon ertappade honom med att stirra på henne, smålog hon med en min av hemligt förstånd, som om hon velat säga: tror du inte jag vet att de har talat om mig? och Cecilias bleka tillstängda ansikte ägnade hon en minuts tankfull uppmärksamhet. Skåningen viskade över bordet något som lät som: nå hur gick det sen, fick polisen honom? vilket föranledde henne, att mycket tydligt be honom sjunga ut med vad han hade på hjärtat. Men eljest satt hon tyst och åhörde konversationen mellan de äldre: värdinnan och hennes bättre lottade syster, assessorskan Bodin, som var i Stockholm för att installera sin dotter, kamrer Tillberg och redaktören Jessen, som läste korrektur i tidningarna, samt en äldre, fet fröken, som presenterats som: författarinnan, fröken Anderson-Jublin.

– Jaha, sade värdinnan och såg skarpt på alla sina gäster, nu har både ölet och mjölken stigit med ett tag.

Den, som icke drack öl i församlingen drack ju alltid mjölk, så att alla hade bort känna sig träffade, men man var alltför van

vid dylika upplysningar för att fästa sig vid dem. Priset hade ju gumman höjt vid terminens början, så det kunde hon ju i alla händelser inte komma sig för med på en tid.

– Ja, sade assessorskan, då alla tego, det är märkvärdigt, att du kan hålla så utmärkt mat för det priset.

För att då i någon mån förta verkan av denna taktfulla anmärkning, lade kamrern sin ljusa panna i bekymmerfulla veck och framsuckade: ja, det är dyra tider vi lever i.

– Om det bara vore det, jämrade sig assessorskan, men det är väl värre än så. Högmodet har farit i de styrande, barnen får inte lära annat än strunt och skräp i skolorna, och arbetarna vill vara lika goda som de, som är av familj, och ingen törs säga emot dem, allt blir som de vill.

– Lika goda, de är mycket för mer, sade redaktören, hade man det lika bra som arbetarna, så kunde man vara nöjd.

– Men varför arbetar inte redaktören då? frågade Pennskaftet.

Man låtsades inte höra henne. Skåningen applåderade ironiskt.

– Nej, det är ingen tanke på att spara med varken statens eller kommunens medel, därför blir vi snart ruinerade på våra skatter, sade värdinnan, som, enligt vad pensionatskvallret visste att förtälja, deklarerade falskt. Ryktet hade kommit ut däri-genom att redaktören, som skrev deklARATIONEN i sin egenskap av **litteratör**, alltid fick ha **ett spelparti den 1 mars**.

– Min man säger, att det är **alla de hundra kommittéerna**, som ruinerar landet, sade assessorskan.

– Ja, och nykteristerna, inföll redaktören.

– Åja, det blir väl än värre, **när kvinnorna får rösträtt, då kommer de att avskaffa all sprit**, sade författarinnan och smålog mot honom. Men vi skall hoppas, att det inte blir så snart.

Redaktör Jessen hatade om möjligt rösträttskvinnorna än mer än nykteristerna.

– De skulle veta hut, sade han. De kunde sitta hemma och sköta det som tillkommer dem, och inte lägga sig i vad de inte

begriper. Har vi kanske för mycket manlighet i riksdagen förut?

– Ja, jag tycker också, sade assessorskan, att kvinnan framför allt skall vara kvinna. Det är vackert så. Vad angår det oss, hur männen sköter landet.

– Följ med upp på riksdagsläktaren en dag och hör vad de förhandlar, så får assessorskan se, att det angår oss ganska mycket, försökte Pennskaftet från sitt hörn.

– Nej, tack, svarade assessorskan.

– Konsten måste väl vara för mer än politiken, insköt hennes dotter, som trodde att hon skulle bli textilkonstnärinna och var klädd därefter.

– Ack ja, konsten, sade den feta författarinnan, som nu måste yttra sig, då man var inne på hennes område.

– Alla kvinnor kan inte komponera [spjällband](#), sade Pennskaftet, som alltid förr eller senare blev grov, när författarinnan och textilflickan började.

– Nej, sade författarinnan, som hatade Pennskaftet intill döden men bodde i samma rum, men alla kvinnor, som ha litet – jag vill inte säga skönhet –

– – nej, gör inte det – –

– – men charm, kan ju få vad som helst av en man och så långt kommer man aldrig med rösträtt. Tänk vad det är stort att vara kvinna – Pennskaftet betraktade hennes figur och nickade instämmande – och känna kvinnlighetens makt över männen. Jag tror att männen skulle förakta mig, om jag började trotsa mig till rösträtt.

– Det tror jag också, sade Pennskaftet.

– Men [varför bråkar de så mycket om rösträtt](#) – samtalet hade nu blivit allmänt även vid nedre bordsändan – de får ju rösta på riksdagsman, eller hur mamma? sade textilflickan.

– Det vet jag inte, sade den tillfrågade. Vi har gudskelov varit för lyckligt gifta i vårt samhälle för att ha håg att bilda någ-

ra rösträttsföreningar. Vad skall kvinnorna med rösträtt förresten? [Ställning i samhället](#) har vi gudilov genom våra män, inflytande har vi indirekt genom våra söner, om vi vill ha det, och till att sköta våra affärer har vi våra snälla bankdirektörer. Det finns för övrigt så många utmärkta män i [första kammaren](#), som gud givit gåvan att styra landet, och dem ger jag hädanefter som hittills min tysta röst.

Med dessa ord reste hon sig från bordet och seglade in i förmaket, där nu alla försökte att känna sig hemmastadda bland de skrikande och obekväma möblerna, som utgavos för att vara allmogestil.

På Pennskaftet utövade dock rummet en mystisk tjusning, sedan hon kommit underfund med att interiören, kall, fordrande och tom som den var, med det lilla tillägg av slamsighet och oredlighet, som de fula och kraftiga prydnadsföremålen erbjödo, omedvetet hade blivit en bild av pensionatets ägarinna, hennes själs begränsning uppenbarad i möbler, dess jämmerlighet röjd av blomstervaser. Cecilia däremot, för vilken denna hemliga och elaka glädje var fördold, hatade rummet från första stunden, och ämnade skynda in till sig, men stannade, då hon hörde Pennskaftet, som tydligen ej fått på långt när nog av gräl, vårdslöst slunga brandfacklan:

– Ni skulle ha varit med på rösträttsmötet i går afton!

Resan stod plötsligt för henne, hennes löfte till Ester Henning, vad hon ändå var ohjälpligt slö och glömsk.

– Och jag som inte kom ihåg, att jag skulle gå dit, utbrast hon ofrivilligt.

Pennskaftet betraktade henne med samma tankfulla uppmärksamhet som förut.

– Är ni rösträttskvinna?

– Ack, nej, sade Cecilia, men jag hade lovat att försöka göra dem en tjänst och nu, tänk, svek jag ändå mitt löfte.

– Fega och opålitliga är de också, konstaterade redaktören i

en högljudd viskning, avsedd för författarinnan, men hörd av hela rummet. **De förnekar sin tro för judarnas räds las skull.**

Cecilia drog för första gången på munnen – och Pennskaftet iakttog det med stolthet – åt tanken att hon skulle förneka något som helst av rädsla för redaktör Jessen. Och för att inte ge sig sken av att fly ändrade hon plan och slog sig ner med en kopp kaffe.

Kamrern sökte för andra gången att leda in samtalet på mera neutral mark: Nå kära Pennskaft, sade han, har ni haft mycket att göra i dag? Vad har ni intervjuat för ett stackars offer?

– Kära kamrer, sade Pennskaftet i samma ton, det kan vara sorgligt ändå, utan att jag behöver tala om det. Ni kan ju läsa det **på rakstugan** i morgon.

– Får vi också en skildring av slagsmålet på **Tegnérgatan**? frågade skåningen spydigt

– Det antar jag, att ni alla redan fått, svarade Pennskaftet, som mycket väl sett skåningen, fast han icke märkt det. Men, o, ni skulle få en, en, som ni inte drömt om, ifall jag kunde skriva, som jag en dag skall kunna. En liten, mycket knuten hand lades på bordet.

– Berätta oss i alla fall, Pennskaft, sade kamrern, och som kamrern var den enda som höll henne om ryggen på pensionatet, lydde hon.

– När jag kom med spårvagnen, såg jag en flicka, som kom alldeles blodig flygande ur en port på **Badstugatan** och sprang neråt Tegnérgatan. Jag hoppade ur förstås – vid »förstås« fnissade halva sällskapet – och fick se hennes manfolk komma efter med halsen av en ölbutelj i handen. Han stod och tittade litet, så fick han se hennes blodiga spår och rusade svärjande efter henne, men när jag kom igen med en polis, var han försvunnen. Man skulle tro, att flickan skulle varit alldeles från vetet, sönderskuren som hon var, men hon hade i alla fall sinnesnärvaro nog att ge polisen fel signalement, och hon fräste och

spottade och förbannade mig, då jag sade polisen som det var. En kväll, när hon kryat till sig, och jag kommer sent hem från tidningen slår hon ihjäl mig, men inte visste jag, att hon älskade honom så.

– Det kan inte vara möjligt, sade textilflickan, som hela tiden fått tecken av sin mamma att avlägsna sig, men icke velat lyda.

– Möjligt, sade Cecilia lugnt och avgörande, jo, och det var väl därför han slog henne.

Pennskaftet betraktade henne förvånad. Den nykomna var så mycket äldre än hon själv, och såg ut att vara klok och erfaren, men hon hade tydligen inte en aning om den realitet, som låg bakom ett sådant uppträde som det hon nyss skildrat.

– Kanske »såna« också skall ha rösträtt, sade redaktören och vände sig med ett mördande leende till Pennskaftet.

– Jag vet inga, som behövde den bättre, sade hon och såg på honom utan att väja. Men redaktören kan vara alldeles lugn. De har nog inga klara papper. De kan på sin höjd få gå till nattvarden och knappt det utan särskild [absolution](#).

Nu reste sig assessorskan Bodin utan ett ord, vinkade till sin dotter, som endast motvilligt följde och tog henne med till aftonbön i [Oscar](#).

– Du brukar alltid bli så inspirerad av [orgelsången](#), min flicka. [Femte söndagen efter trefaldighet](#) komponerade du en tevärmare.

Men Pennskaftet såg segerstolt efter herrskapet, ehuru hon visste, att hon gjort något, som skulle stå henne dyrt. Hon var så van vid att vara den, för vilken alla mödrar vaktade sina unga söner och döttrar.

För tredje gången försökte kamrern att hjälpa upp saken.

– Vilket vill Pennskaftet helst ha, sade han: rösträtt, eller en ny hatt?

– Jag vill inte *ha* någondera delen, sade hon. För jag vill förtjäna till både rösträtt och hatt själv.

– Jojo, man är väl en modern kvinna, för tusan, sade skåningen, men hur det är, så måste ni allt bekväma er till att ta emot den där rösträtten i alla fall som en present. Jag skall inte neka er den, ehuru jag tycker det är förbannat oestetiskt och missklädsamt att rösta, min tro är den hoppfulla, att kvinnorna inte kommer att märka, att de fått rösträtt. Det enda skulle vara om [kleresiet](#) upplyste dem om det, för att taga deras röster i reaktionens tjänst. Och låt dem då kompromettera sig tillsammans, det kan ju passa!

– Nej, det är tvärtom, sade redaktören, det är socialdemokratin som kommer att vinna. Tänk vilken ökning den valboskap, som går i dess fällor, kommer att få! Deras kvinnor kommer förstås att följa sina män, bättre vett har de inte. Vad bryr de sig om att landet går under? Nej, giv oss [kvinnor av Kristina Gyllenstiernas typ](#)! De skall gärna få rösträtt, när de stiger fram och begär det. Men engelska [suffragetter](#) och franska [petrolöser](#) och ryska [anarkister](#) behöver vi inte!

– När jag hör er tala, sade Pennskaflet och betraktade efter sinnande hans blåroda ansikte, då förstår jag så väl, vad som menas med obrottslig tystnad.

Redaktören, som inte var populär i sällskapet, räknade ursinnig leendena omkring sig, reste sig upp och gick.

– Nu har Pennskaflet snart kört av allesamman, sade skåningen, som från den bekvämaste stolen självbelåtet betraktade sin vackra bild i värdinnans största [trymå](#).

Pennskaflet, som satt och pustade ut efter stridens hetta, såg upp: ånej, tror ni det? Det ville jag inte. Men det är omöjligt för mig att vara lugn, när folk angriper rösträtten.

– Nej, det är inte så gott att vara kvinna, för den som har en så stridslysten ande, gäckades han. Säg, fröken Pennskaflet, och han kisade på sned upp till henne, som stod borta vid dörren, skulle ni inte bra gärna vilja vara en man? Pennskaflet knep ihop vänstra ögat och funderade ett ögonblick.

– Nej, men skulle inte ni? frågade hon tillbaka.

Då skåningen strax därpå gick ut i tamburen för att klä på sig, följde honom en av nykomlingarna, en ung man, som under hela tiden inte sagt ett ord.

– Jag vet inte, om jag blev presenterad: arkitekt Block.

– Amanuensen Tufve. Nå vad tyckte ni om menageriet?

– Jag tyckte, att Pennskaftet var en liten **bussig** flickunge, sade arkitekten, som presenterat sig för att få veta litet mer om henne.

– Ja, det beror på tycke och smak, sade den andre med ett elakt leende. Jag för min del kan inte trivas med unga flickor, som inte, men får jag bjuda en cigarrett?

– Tackar, men vad menar kandidaten?

– Ingenting. Jag talar inte illa om en dam, men jag skulle bara inte vilja låta mina systrar umgås med henne. Och om jag hade en fästnö – han ryste.

– Jag tror inte, att hon skulle vilja umgås med mina systrar, sade arkitekten och tänkte på de små lantbrukardöttrarna i Östergötland, men annars –

– Ja, det beror på systrarna, sade kandidaten, som var enda barnet, men mina har för gott rykte.

– Men varför har inte *hon* det då?

– Det borde ni kunna förstå efter att blott ha sett henne en enda dag. Inte ens hennes rösträttsiver har kunnat ge henne ett sken av respektabilitet, och då förstår ni.

– Jag sätter mycket värde på flickor, som inte har alltför gott anseende, de är vanligtvis de trevligaste, så inte mig emot, sade arkitekten.

– Ja, lär då känna henne så bra som jag, sade amanuensen, så blir det ändå trevligare.

Arkitekten gav till en vissling; ja så? sade han.

– Just så ja, svarade skåningen böjd över sina galoscher. Ja, mig skall ni inte gå i vägen mera, tillade han. Jag är färdig med henne.

Arkitekten såg besynnerligen belåten ut, och i långa, glada språng satte han av till det arkitektkontor, där han slavade om eftermiddagarna.

III.

– Förlåt mig, sade Pennskaftet och stack in huvudet i Cecilias rum, jag hade ett fingerat ärende, som kostat mig mycken möda att fundera ut, men jag glömde det, när jag knackade. Jag kommer väl på det sedan. Men det riktiga ärendet är, att jag skulle be att få vara här inne en liten stund, ingen såg mig gå hit in, och ingen kommer att söka mig här. Jag har mina ytterkläder med mig för att de skall tro, att jag gått ut, men det orkar jag inte, det är min lediga kväll, och jag hade tänkt att ligga på en soffa och vila, sade hon med ett litet jämmerligt leende.

– Sitt ner, sade Cecilia vänligt, eller rättare, om ni är trött, kom och lägg er på min soffa, jo, visst går det an, det är en lättjesoffa. Berätta nu, om ni har lust, vad som står på.

– Det är verkligen hårt, sade Pennskaftet, med en suck av välbehag, o, nej, inte soffan, men detta med rumskamraten. Det är min enda lediga kväll i veckan, och så författar den. Ingenting gör mig så ursinnig.

– Men ni författar ju själv, sade Cecilia häpen.

– Nej det gör jag min själ inte, jag skriver för att leva, och jag lever för att bli klok och kanske en gång kunna författa. Men om så vore, förbättrade det inte saken. När jag kom hem från min semester, fann jag i stället för min förra trevliga och **illiterata** rumskamrat den här författarinnan! Vårdinnan trodde, att det skulle passa så bra »med två författande damer i samma rum«. Vilken förtjusande psykologi. Men jag skall lära henne att det inte passar. Ni har väl givit akt på henne, åttio själfulla kilo.

– Javisst, sade Cecilia och skakade på huvudet åt Pennskaftets sätt att tala om **fröken Anderson**, hon berättade just för mig vid frukosten, att hon fått beställning på en artikel.

– Var det redan vid frukosten? utbrast Pennskaftet triumferande och reste sig, med kuddarna rykande omkring sig. Då narrades hon i alla fall för mig, ty när jag kom hem vid middagen och hånade henne för att hon höll på ännu, sade hon, att hon nyss fått beställningen och bara fått två timmar på sig av redaktören. Nu sitter hon med fötterna i kallt vatten för att dra blodet från huvudet och stönar över avslutningen, och jag skall säga er varför jag flydde, det var för att inte bli tvungen att ta hand om människan och hennes artikel, när hon slutat. För då är de bägge lika odugliga, det vet jag av erfarenhet. Jag är trött på att vara barnmorska åt henne. Hon föraktar mig minsann i alla fall dessemellan, därför att jag är yrkesjournalist och måste skriva om allting även »det som inte intresserar mig«, och även »utan att vara i stämning«.

– Jaså, hon har ingen anställning själv då, frågade Cecilia, som alltid artigt resonerade om det, som för ögonblicket närmast sysselsatte hennes gästers sinnen.

– Nej, hur kan ni tro det, fnös Pennskaftet. Hon är av familj, och har en svåger, som är revisionssekreterare, tror ni att han skulle tillåta henne, även om hon ville och kunde, att sitta vid ett referentbord i Folkets hus A-sal med de andra murvlarna och sedan rusa ner till redaktionslokalen och skriva referatet mitt i natten eller på två minuters varning åka bort till Söder och intervjua en skraddare, som vunnit på lotteri eller en arbetarhustru, vars man för en timme sedan fallit ner från ett tak, eller en gumma, som blivit anklagad för att vara änglamakerska, aldrig!

– Men vad skriver hon då om? fortsatte Cecilia att fråga.

– Jo, det skall jag säga er! Ser ni, hon är egentligen guvernant, eller har senast varit guvernant, efter att först ha försökt sig på allt under solen. Hon hör till de där gamla ogifta kvinnorna, som rasar efter en uppgift. Ni känner dem väl, det är på dem, som alla de där tusentals oredliga kurserna lever, från

Shakespeare till smöruppläggning, jag har väl sett det, jag, som skrivit om dem alla. De har naturligtvis inte i sin ungdom fått lära sig något ordentligt, fått stå tillbaka för sina bröder eller har det inte passat sig och inte blivit av. Nu känner de, att de är okunniga, och så fort där blir någon ny kurs i något, så anmäler de sig. De blir rynkiga på kursbänken och gamla och böjda av en massa förvirrad och ytlig kunskap, men de kan inte reda sig med en karl, eller förtjäna sitt bröd, nej, det kan de inte. Så fick hon för sig, att hon skulle lämna sitt förra yrke och bli författarinna, det var ju en så vacker uppgift, och hon hade alltid haft så lätt för att skriva. Hon hade tänkt sig att få föra ett fritt och obundet liv med hjälp av goda honorar och att folk skulle se efter henne och säga, »se, där går hon, som skriver så bra«.

– Hur gick det då?

– Hur det gick? Hon hade ett oerhört arbete i början med att placera sina manuskript, och hon blev efter med inackorderingen och kunde inte förstå vem det var, som retat upp alla tidsningsredaktörer i Stockholm mot henne, sade hon. Men så fick hon en idé, hon började skriva artiklar mot kvinnorörelsen och de gick ju härligt åt, förstår ni. Nu har hon lärt sig, hur det skall göras, hon går på alla våra möten, läser all vår litteratur för att få stoff, och sen passar hon på vid varje tillfälle, då det gäller något för oss, och då det kan göra intryck att en kvinna uppträder mot oss. Hon snokar upp sådant, som inte vi gärna talar om för sammanhållningens och det goda kamratskapets skull, och så gott hon kan utsår hon tvekan och split, och så säger folk: kvinnorna själva vill ju inte veta av några förbättringar i sin ställning och anser sig inte mogna, vad skulle man då ge dem det för?

– Det var en ryslig svartmålning, sade Cecilia, att så mycken ondska kan finnas hos en människa.

– Å, det gör ingenting om jag talar litet illa om henne, det är ändå så många, som prisar henne, hon har blivit alldeles full av

högfärd, den gamla schakalen. Tacka vet jag då att göra en ärlig eldsvåda för 9 öre raden, sade Pennskaftet självbelåtet.

– Ni skriver väl inte i samma tidningar, frågade Cecilia, för att höra om där möjligen kunde ligga någon yrkesavund bakom det hårda omdömet.

– Jag skulle tro nej, svarade Pennskaftet och skrattade. Man har väl *någon* religion. Jag arbetar naturligtvis endast i den pressen, som har rösträtten på sitt politiska program. De ville nog inte ha mig någon annanstans heller, fortfor hon efter ett ögonblicks begrundan.

– Ja, detta var ju ledsamt, sade Cecilia. Men om ni nödvändigt skall bo tillsammans med någon, kunde det inte vara en vanlig, jag menar en riktig journalist?

– Det vore nog bra, medgav Pennskaftet, och här finns ju en också på pensionatet. Men det är det förfärliga och otroliga med honom att han inte vill dela rum med mig. Han ser i mig representanten för den dubbla arvfunden: Kvinnan och [Frisinnade morgontidningen](#). Dessutom har vi inte samma vanor, han kommer alltid hem både senare och fullare än jag.

– Kom in till mig, när hon författar för mycket, till dess att ni lyckas få en annan kamrat, avbröt Cecilia, som inte riktigt tyckte om jargongen. I nästa ögonblick ångrade hon sitt anbud. Ty hur skulle det gå, om den lilla flickan komme och toge henne på orden, en gång, när ensamheten var det enda, varmed hon kunde dölja sin sorg?

– Ja, tack, det var bra, sade emellertid Pennskaftet som om hon hela tiden väntat sig denna inbjudan. Vad här är milt och mjukt och trevligt, hur har ni burit er åt för att på en vecka få rummet så likt er själv? Men ni behöver inte svara, fortfor hon, då Cecilia med ett leende tackade för komplimangen, jag ser av mig själv, att det beror på, att ni är en så utpräglad människa i alla avseenden. Till och med era handskar, som låg ute på vedlåren i morse, sex och en kvart, fridfullt lagda över varandra,

hade det där milda, nött indifferent – – *var* det inte era handskar?

– Nej, men ni kan ju låtsas som om det var, och göra ett kåseri av dem ändå, sade Cecilia och log, men apropå, tala om för mig vad ni heter. Jag har aldrig hört annat än ert – – **nom de plume**.

– Ack ja, sade Pennskaftet, man får vara glad om de inte har värre öknamn på en, på pensionat kan man vänta sig allt. Jag heter annars Barbro, ett rysligt hemslöjdsnamn, och så Magnus. Kanske ni rent av har lust att kalla mig vid mitt namn? Det är där ingen människa i hela Stockholm, som gör.

Cecilia tackade litet förvånad. Flickan behandlade henne efter dessa få dagar som en gammal vän, men under alla dessa ensamma år hade hon inte skaffat sig en enda. Sorgen var en alltför svartsjuk kamrat.

– Jag tycker inte ni passar här hos tant Bengtsson, konverseerade Pennskaftet glatt vidare borta bland kuddarna. Här måste man vara grov i mun – som ni väl redan märkt att jag är? – och förstå att göra sig fruktad såväl av medboskapen som av tanten och upppassningen. Men det är ni alldeles för fin till, inte kan ni ryta upp ordentligt, när de ger er knäckta ägg till frukosten, och det kommer hon att göra, så fort hon lagt bort titlarna med er. Herre gud, ni skulle ha ett eget hem, det ropar ju ur er på långt håll.

Hon märkte Cecilias plötsliga stelhet och fortfor: inte sant, det är härligt, att vi i alla fall kommit så långt, att vi är oberoende av manfolket i det stycket, om vi väljer att vara det förstås. Man har sitt arbete, två rum och kök och **en slav**, som sköter dem och en själv.

– Har man? sade Cecilia. Jag känner ingen som har det så, det måtte i alla fall inte brukas. Ni har det ju inte själv, Barbro.

– Nej, jag, sade Pennskaftet bekymmerslöst, är inte mogen nog att bilda hem ännu, och jag har inte råd.

– Men ni, som *har* råd, fortsatte hon, och det antar jag att ni har, ty jag vet precis vad ni betalar för det här rummet med sin dusch, det bästa i hela våningen. Jag försäkrar er att för samma summa kan ni både hyra själv och ha hushåll. Vänta ett ögonblick. Innan Cecilia hann blinka, var hon ensam, men hon hade ej hunnit lägga tankarna till rätta för sig, förrän flickan var tillbaka. Hon hade nyligen, sade hon, skrivit en artikel om önskvärdheten av, att självförsörjande kvinnor voro så betalda, att de kunde ha ett eget hem, och här – hon visade fram en fullklottrad anteckningsbok – voro hennes kalkyler. Det föll henne ej ett ögonblick in annat än att Cecilia var gränslöst intresserad och betraktade varje hennes ord som en uppenbarelse.

– De säger, att vi står ut så dåligt, och det är nog sant, men varför är det sant, predikade hon vidare med artikelns ord. Jo, därför att vi saknar det livselexir för kvinnan, som ligger i ett eget hem, egen tystnad och frid, egen mat och jungfru. Jag för min del kan inte åta mig att leva i 15 år till, om jag skall bo på pensionat. Men vänta till dess de självförsörjande kvinnorna börjar bilda egna hem, fullt, fullt över hela Stockholm, det skall bli lika många små kraftstationer, och världen skall häpna över vad vi skall åstadkomma. Cecilia satt och såg rakt ut framför sig, hon hörde inte mycket på, hon tänkte på de svenska stationsinspektorerernas bostadsförmåner.

– Vore det inte härligt, sade Pennskaftet enträget, när ni kom hem från arbetet att få stänga er ensamma dörr och bli mottagen av en slav, med vilken ni inte behöfde byta ord, endast säga: giv mig mitt varma vatten och sätt fram middagen, Stina.

– Det är verkliga något, som aldrig fallit mig in, sade Cecilia, som nu åter började bli en smula intresserad. Jag hade ju också länge mitt föräldrahem i Stockholm.

– Dess mer hade ni behövt ett eget, sade Pennskaftet bestämt. Men, ni har förstås tänkt, att det var den ensamma kvinnans plikt att göra allt så vidrigt för sig som möjligt.

– Jag tänkte, det kunde göra just detsamma, sedan ändå – –

– Ja, se, där ha vi det, min mamma är likadan. Och så är det just tvärtom. Kära, inte behöver den, som är lycklig, sina älskingsrätter, inte behöver den fred och hänsyn och kaffe på sängen! Men den för vilken livet blivit »de återstående åren«, jag säger alltid det till min mamma, den kan dra de mest hemlighetsfulla njutningar ut av livets mer blygsamma komfort, bara den inriktar sig på att göra det. Men framför allt behöver den en skyddad plats att kräkas på.

Cecilia såg upp, bländad av så mycken visdom från så unga läppar.

– Det är olika uppfattningar om den ensamma kvinnans plikt, sade hon. Somliga säger, att den är rösträtt.

– Ja, det förstås, det också, sade Pennskaftet, glad att ändå ha lyckats intressera. Men jag räknar inte rösträtten till livets mera blygsamma komfort. Den talar jag om i en helt annan ton.

– A, tänkte Cecilia, där har vi det där igen. Hon sade: kanske ni har rätt, och att det tål att tänka på.

– Men inte för länge, sade Pennskaftet. Vet ni, när jag skulle skriva den där artikeln, gick jag för ro skull och hörde på priset på sådana där små flickvåningar. D.v.s. här finns ju inga i Stockholm, man får höra efter bland dem, som bebos av bankvaktmästare, chaufförer och änkor. Jag kommer särskilt ihåg en på [Blasieholmen](#), lite gammaldags och möjligen något obekvämt, men med den stoltaste utsikt från det bästa rummet över hamnen och skutorna och i fonden [Nordiska museets vördnadsvärda silhuett](#). Den var som skapad för er, fortfor hon och flög upp från soffan. Tänk, om den vore ledig, vilken jädrans tur, inte sant?

Cecilia hann inte svara, men utan att göra det klart för sig, fattades hon också av en plötslig och het önskan, att våningen skulle vara outhyrd.

– Det undrar jag förresten, om den inte är, fortfor Pennskaf-

tet, som kom in med telefonkatalogen, värden var förfärligt nogräknad, jag tror inte, att han hyr ut till andra än [stiftsjungfrur](#).

Cecilia började skratta: då passar jag ju utmärkt.

– Men detta är ju som beställt, skrek Pennskaftet, yr av förtjusning. Lär er så bara [Atanasie symbolum](#), innan ni går dit, så kanske han slår ner hyran.

– Men, kära Barbro, ni pratar alldeles ikull mig. Inte går det an att bestämma sig så här i en blink. Vad skall fru Bengtsson säga?

– Henne åtar jag mig, jag kan lätt skaffa en annan inackordering i ert ställe, sade Pennskaftet bekymmerslöst. Där är så många manfolk i den här staden, som gärna vill bo här, så det är ingen fara. Det är värre med möbler, men om jag inte missar mig alltför mycket, så har ni en hel del i förvar på någon adlig vind.

– Nej, hos [Frey](#), sade Cecilia, men hur visste ni?

– Asch, tror ni inte man kan se på er, att ni ärvt ett gammalt fint hem? Och att ni har färdigmärkt linne ser jag på era sorgsna ögon, vad detta skall bli roligt, nu går jag och ringer till värden.

Och det gjorde hon, innan Cecilia kom sig för att avstycka det.

– Den är ledig, kom hon in, strålande av oegennyttig glädje. Jag passade på och beställde tid för ert samtal med värden och besiktigandet av våningen. Klockan halv tolv, passar det? Då har ni väl frukostlov. Nu återstår bara att skaffa en jungfru, tilllade hon och sjönk med en suck av belåtenhet ner bland kudarna igen. Men vi har god tid på oss, en hel månad till den första oktober.

– Jungfrun skulle jag möjligen kunna skaffa själv, sade Cecilia leende.

IV.

– Vill ni göra en bit om hertigparets ankomst, sade redaktionssekreteraren, vänd till Pennskaftet, som stod rak som ett ljus inne i det så kallade [Trälhavet](#) i väntan på order.

– Jaha, sade hon, hur långt?

– Å, ni behöver inte vara så snål på orden, sade han, vi har just ingenting, som står över i dag. Och glöm inte att tala om prinsessornas och uppvaktningsens toaletter, dock så att det hela verkar lätt demokratiskt.

– Prinsessan X i en åskmolnsblå promenaddräkt såg ut som om hon tänkte på lille prins Y och undrade, om han hade ont för tänder, föreslog Pennskaftet affärsmässigt, men inom sig tänkte hon: vad modekrönikösen skall bli förbannad!

– Ja, så där ungefär, ni får försöka att lotsa er fram mellan våra demokratiska läsare och våra rojalistiska läsarinnor, så att båda parterna blir nöjda. Har ni [poliskort](#)?

– Ja, ett som jag själv flirtat mig till av polismästaren, den där gången minns väl redaktören, då han ville anställa mig i detektiven.

Redaktionssekreteraren var för van vid Pennskaftets sätt att tala om alla stadens officiella myndigheter för att fästa sig därvid.

– De kommer klockan tre, sade han. Så att om ni tänker göra någon toalett, är det bäst att ni kilar hem med detsamma.

– En kvinnlig journalist är alltid [tvättad för dekolleté](#), svarade Pennskaftet övermodigt, i total glömska av sina trasiga handskar. För resten, jag måtte väl vara lika fin som [Svenska telegrambyrån](#)! Men om ni vill, att jag skall kunna mäta mig med [Stockholms Dagblad](#), så får ni betala mig bättre.

– Hur är det med de där insändarna vi skulle göra om Kvinnan och reformdräkten, frågade redaktören hastigt.

– Jo, den, som talar *för reformdräkten*, är redan klar, men den, som angriper den, behöver ju inte bli färdig förrän i morgon. Jag måste ha litet tid på mig att ändra åsikter i den här saken.

– Bara de är tillräckligt provocerande nu, förmanade redaktionssekreteraren.

– Brukar inte vad jag skriver vara det då?

– Jo, redaktionssekreteraren skrattade, jo, det har ni rätt i. Hur går det med söndagsartikeln om »Kvinnan och kometen«?

– Jag har inte hunnit att tänka på den, redaktören vet bäst själv vad jag har haft att göra. Men han var redan fördjupad i sin långa lista på dagens uppdrag och hörde inte.

Ett par timmar senare stod hon nere på Centralbangårdens perrong och inväntade hertigparet mitt bland en klunga tidsningsmän av alla färger.

Den gode journalistens *nitälskan* var över henne, hon lade alltid frikostigt sin själ i de obetydligaste uppdrag, och vid detta tillfälle gällde det ju också att reta modekrönikösen.

I dörren till den kungliga väntsalen stod den unga, vinthundsmala prinsessan Charlotte, nyligen gift med en ärkehertig och nu på besök hos hertigparet av Halland, för att, sade man beskäftigt, i någon mån komma till rätta med sin oändliga *spleen*. Antagligen var icke Stockholm hennes fria val, men till England, hennes hemland, lät man henne icke fara, ty nu hade hon bytt fädernesland och religion och skulle glömma England.

Pennskaftet betraktade henne tankfullt, hon hade i sin ämbetsutövning träffat kvinnor i ateljéer, i slott, i skolor, i sjukhus, i hem och i *Fredrika Bremer-förbundets styrelse* och tyckte, att hon fått se ganska upplysande glimtar av deras skiftande själsliv, men denna unga varelse, mera lik ett smycke, fast så sorgset, än en människa, kunde ju knappast ha en tanke gemensam med någon av dem. Men vad tänkte hon då, vart flögo hennes

första tankar om morgnarna? Till en park och en häst, en lord, en tebricka i hemlandet? Men endast litet likgiltigt och trött, blott emedan hon icke ägde arbete och äregirighet, och emedan arbetets lön och äregirighetens fullbordan redan voro hennes.

Pennskaftets hjärta intogs av en egendomlig blandning av avund och medlidande, som blev helt medlidande, när hon såg med vilken min av äckel och trots prinsessan såg bort mot järnvägsspåret, där skulle ju den storhertigligna tanten, som nu kunde vara vid [Liljeholmen](#), rulla in, skulle stiga ur, kyssa henne på bägge kinderna och säga, att en furstinna måste visa större förmåga än andra att behärska sig själv.

Plötsligt såg prinsessan litet kyligt förvånad på Pennskaftet, och flickan måste tänka på att prinsessan, så egendomligt fenomen hon än var, antagligen fann det lika obehagligt som borgerligt folk, när någon en längre tid oavvänt och tankfullt betraktade henne.

– Nej, jag får väl ändå uppföra mig som folk, fast jag är journalist, tänkte hon, gick bort till kamraterna och kastade sig genast in i en häftig, men munter dispyt med högern. Vid en snabb blick märkte hon, att prinsessan börjat gå fram och åter på den röda matta, som låg utlagd från väntsalen till spåret. Vid nästa ögonkast – ty, herre gud, man var inte mer än en människa och knappt det – mötte hon till sin häpnad en snabb, granskande blick från prinsessan, levande av ett nyfiket intresse, som man inte skulle ha trott henne om.

– Nå, nu kan det verkligen vara hennes tur att titta, tänkte Pennskaftet, vände finkänsligt bort blicken och fortsatte att skratande och under många randanmärkningar diktera namnen på de kungligas uppvaktning och övriga [notabiliteter](#) för en överlycklig landsortskorrespondent.

Men prinsessan gick fram och tillbaka, obekymrad av att hela kungligheten kommit ut och nu stod uppställd vid spåret, och

var gång hon passerade Pennskaftet gav hon henne en snabb blick och lyssnade till hennes klara, muntra röst. Oförmärkt letade hon fram en liten annotationsbok med silverpärm, ritade med den vidhängande blyertsen dit ett par ord, rev ut bladet, kramade ihop det, och då tåget i detsamma rullade in på perrongen och allas uppmärksamhet, även hennes hovfrökens, var riktad ditåt, allas utom Pennskaftets, kastade hon den lilla bollen, till synes oavsiktligt, rakt framför Pennskaftets fötter.

Flickan hade med stigande förvåning iakttagit prinsessan, nu såg hon stort på henne liksom för att fråga, om hon förstått rätt och tog så upp detta oväntade meddelande från en högre värld.

»I wish, I were a reporter«, ja så, *det* var vad hon tänkte, ja så det!

Där stod prinsessan ännu, trots att välkomsthälsningarna redan begynt, det var liksom väntade hon i desperation på ett svar.

»Hon liknar en kunglig och sällsynt blomma, dömd att vissna ung«, for det på en sekund genom Pennskaftets tränade kåsörhjärna, »hennes ögon är stora och ovissa ut mot världen, de skiftar mellan grått och violett som blåräven om hennes hals – –«

Men hon insåg ju, att prinsessan måste tröstas fort och tydligt, innan den storhertigligna tanten finge tag i henne, och med en snabb, vemodig gest, som sade en hel värld, sträckte hon fram sina bägge händer med de slitna handskarna, trasiga i alla fingertopparna. Prinsessan log ett flyktigt och förtjusande leende, som dock lämnade Pennskaftet i fullkomlig ovisshet, huruvida hon förstått eller icke, och skyndade bort för att hälsa sin furstliga släkt. Medan hon gick, tappade hon anteckningsboken, och då hon märkte det, vände hon sig halvt om och nickade åt Pennskaftet. Flickan förstod, kröp under den **kor-dong**, som avspärrade massan från dess konungafamilj och tog glad upp boken.

Men varför ville en ung prinsessa vara tidningsman?

Klockan var över fem, då hon skrivit artikeln, som innehöll mycket, men ingenting om episoden med anteckningsboken. I ilande fart störtade hon ut ur Klaras skumma gränder och bort till Tegelbacken för att få en röd vagn direkt till middagsbordet. Det hade burit sig så illa, att hon ett par dar å rad förut nödgats komma för sent, och hon drog därför en lättnadens suck, när hon fann arkitekten nedanför pilen, väntande på samma vagn.

– Det är alltid lättare, när man har medsyndare, förklarade hon sin vänliga hälsning, ty i detsamma mindes hon, att hon redan haft anledning att sortera in honom bland de unga män, som av ren barnslig förhävelse tydde den enklaste vänlighet, som en seger för deras manliga tjuskraft. Hans ohöljt förhoppningsfulla sätt, att bemöta henne, som skulle varit oförskämt hos vem annan som helst utom hos denne hederlige och trohjärta-de pojke, hade roat henne en vecka eller två, men nu fann hon tiden vara inne att lära honom bättre seder, och när han genast föreslog, att de skulle äta middag ute tillsammans, under den motiveringen, att »skall man synda, bör man göra det med besked«, gav hon sitt samtycke efter en kort tvekan.

– Så lustig ni är, sade hon, kallar ni det för synd? Och blir det roligare för er på det viset? Gärna för mig förresten, förutsatt, att jag får välja lokalen och maten.

– Allt intill hälften av min kassa, sade han strålande. Pennskaftet var sött, och att det samtidigt var trevligt att vara tillsammans med, stämde precis med hans erfarenhet om omoraliska familjeflickor. Man kan ha en del roligt med dem för jämförelsevis ringa kostnad av reella värden, de äro ofta gladlynta och godmodiga, och där är aldrig den risk för bråk och tråkiga efterräkningar, som när man ger sig i lag med de snälla och fina flickorna, det visste han gott. Han hade kysst bägge kategorierna i dunkla pensionattamburer.

De bänkade sig vid ett fönsterbord på Rosenbad, och i enlig-

het med den enkla kvinnokunskap han förvärvat på Stockholms pensionat och den förutfattade mening han hade om Pennskaf-tet som en omoralisk flicka, började han ge henne glada och djärva blickar. Hon märkte dem dock inte genast, ty hon var varghungrig, och då började han att lirka för att få fram det egendomliga och betydelsefulla, att icke säga smått äventyrliga i att de båda efter så kort bekantskap... och ensamma... se så menande hovmästaren tittar på oss...!

Pennskaf-tet började skratta på nytt.

– Ni är allt bra lustig, sade hon. Tänk, att ni tror, att den där hovmästaren, som sett mig här med hela min tidnings redak-tion, en och en eller i flockar, och med åtskilliga andra dess-utom, skulle bli förvånad över någonting! Ni är säkert den ende här i lokalen, som ser så där fräscht på situationen.

– Kanske ni brukar vara här med redaktör Jessen också, frå-gade han för att vara obehaglig tillbaka. Jag tycker det ser ut, som om ni två haft så särskilt mycket att anförtro varandra de här sista dagarna.

– O, har det märkts, frågade Pennskaf-tet och skrattade, när hon tänkte på vilken effekt hennes avsiktliga upplysning, att Ce-cilia hade fyra tusen om året, gjort på den kvinnosakshatande redaktören. Det var argument, som han förstod. Nej där kom arkitekten ingen väg.

– Säg, ni, som är så fördärvad, vill ni inte inviga mig i fördär-vets första grunder, bad han nu, och böjde sig fram mot henne, litet för långt, tyckte hon, som genast drog sig tillbaka.

– Ack, krogvana förvärvar man bäst genom oförtrutna själv-studier, sade hon litet avvisande.

– Nu missförstår ni mig.

– Ja, ty jag ansåg det taktfullast, sade hon lugnt.

– Taktfullast?

– Just det. Jag trodde, att ni begrep, när man ville ge er en stilla vink om att byta om ton.

– Inte blev ni väl förnärmad heller, ni?

– Om ni hade en aning, sade hon och såg honom rakt i ögonen, hur förolämpande detta ni i den tonen är, så skulle jag knacka på kyparen, göra upp och gå. Men det ser jag ju, att ni inte har, och det är nog inte ert fel, utan bara det, att ni aldrig fått lära er, hur man uppför sig mot en flicka i en sådan här situation. Han stirrade på henne med en sådan häpnad, att hon för första gången höll på att bli ond.

– Nå, så skall ni få höra, sade hon litet häftigt. Ni är som fallen från skyarna över att jag, Pennskaftet de kallar, som har rykte om mig att vara litet excentrisk, och som utan vidare låter bjuda sig på middag, vilket jag inom parentes efter detta inte ämnar göra, gör mig besvär med att spela förnärmad. Var det kanske inte så?

– Om jag också förnekade det, så trodde ni mig väl inte, sade han mulet.

– Nej, det gjorde jag inte. Det är rationellt, att inte tro vem som helst och när som helst. Och den yngsta kvinnan, hon knyckte på nacken, måste vara rationell. Annars skulle hon förgås, men jag ämnar göra ingenting av den sorten. Det får vara slut med det nu. Det har förgåtts mer än tillräckligt före min tid.

Han teg, ty han hade ingen aning om vad han fick lov att säga. Här hjälpte honom hans erfarenheter och hans naturliga småfyndighet inte en smul.

– Vad ni har reda på mycket, sade han slutligen.

– Å, där är väl mera, sade hon, och han vågade nu inte dra på munnen åt henne. – Och vi måste ha gått igenom alltihop, innan vi kan bli vänner eller ens ha det drägligt i varandras sällskap. Jag skulle vilja lära er något som ligger alldeles utanför er horisont, och som är mycket trevligt och kallas kamratskap.

– Är det det ni brukar lära unga män på Rosenbad? frågade han.

– Ja, sade hon.

Nu tyckte han, att han började komma underfund med denna flickas privata sätt att vara omoralisk på, och han tänkte: det blir nog bra till sist, men jag får försöka att vara på min vakt. Att det inte kunde vara så helt med en flicka, som behövde rättfärdiga sig inför ett tillfälligt middagssällskap, var väl ändå ganska säkert. Inte skulle Elsa och Greta, hans systrar, ha gjort något sådant. Han ertappade sig med att för första gången i sitt liv känna stolthet över deras omätliga oskuld.

– Varför skall ni ta allt så förbannat allvarligt, sade han, gör inte så många omvägar utan lägg bort den där förfärligt energiska och uppfostrande minen och var er själv. Man säger – Pennskaftet drog litet vemodigt på munnen – att ni brukar vara glad och pigg. Kanske ni tror, att jag är något helgon, men det är jag inte, fast jag är från landet.

– Då passar vi inte alls ihop, men middagen blir inte så dyr, att det gör något, sade Pennskaftet. Var icke det väl, att vi kom underfund med detta, innan vi till exempel for till [Nynäs](#) tillsammans eller gick på teatern? För jag tycker om helgon, men glada.

– Och litet skenheliga, försökte han och tyckte, att han givit ett lysande prov på sitt skarpsinne, efter allt det ovetta han fått för sin enfald.

– Tycker ni, att jag är skenhelig, frågade hon.

– Åja, kanske litet, sade han, men det är mycket klädsamt hos er.

Pennskaftet suckade.

– Jaså, det är resultatet av att jag på ett artig och lojalt sätt velat låta er förstå, att man inte löser säsongkort till mig, som till operan eller varmbad. Och jag säger det ju inte till er utan skäl, som ni nog vet.

Han svarade, att det visste han visst inte, det var då det sista han hade tänkt, och att han tyckte bättre om både operan och

varmbad. Men långt ifrån att bli förlägen, skrattade hon åt honom, och till sist måste han medge, att hon hade rätt.

– Ja, inte kunde jag veta, sade han buttert. Varför skall ni segla under så falsk flagg? Låta tala om er som ni gör.

– O, det är en slags okonstlad njutning jag har. Det är för resen ett utmärkt sätt, att få veta, vad manfolken går för.

Han fick plötslig känsla av att ha fallit igenom i en examen.

– Varför skall ni också skriva så osedligt? frågade han.

– Jag känner det så. Varför tyckte den skånske amanuensen – för det är naturligtvis han – att jag skriver osedligt då?

– Jo, ni blottar kunskap om saker, som en ung flicka inte bör veta, sade han. Arkitekten var mycket förtjust över sitt fyndiga sätt att omskriva skåningens mera råa omdöme.

– Varför får hon inte det då? frågade Pennskaftet, och hennes ögon blänkte olycksbådande.

– Nej, sade arkitekten enkelt, därför att vi vill förstås, att **kvinnan skall vara fin och ren och god och oskyldig. Sådan tänker vi oss henne, det måste man, för själv kan man ju inte vara det.**

– Men ni vill helst, att hon skall vara fin och ren på avstånd kan jag tro, som sällskap väljer ni så'na som mig och neråt?

– Ja, men när vi får fyra eller fem tusen om året och tröttnat på ungarliv, då gifter vi oss med henne.

– Om ni hade en fästmö, skulle ni då vilja att hon vore en sån där »fin och oskyldig flicka«? Även om hon vore okunnig och barnslig?

– Ja, hur skulle hon annars kunna vara oskyldig? frågade han.

– Gör det er inte ont att tänka, att somliga kvinnor skall få genomleva det som den fina kvinnan är för fin att veta, frågade hon långsamt och såg begrundande på honom, som om hon ville söka upplysning om främmande folkslags seder och bruk.

– Nej, men det är ju skillnad, sade han.

– Jaså. Har ni aldrig tänkt på, ni män, som har gåvan och

makten, att ställa om att det inte finns något på jorden, som är **ohöviskt** för era systrar och fästmör att veta?

– Men, snälla ni, tänkt, det går ju inte.

– Och har det heller aldrig fallit er in att det skulle bli bättre, om ni släppte dem ut i världen och läte dem hjälpa till? Om ni inte genast dömde dem, som ni dömt mig, för deras kunskaps skull?

– Jag kan inte precis säga varför, men det bär mig emot att tänka mig något sådant, sade han. När en karl håller av en kvinna, vill han skydda henne, antar jag.

– Men det bär er inte det minsta emot, att t.ex. tänka på vad staden Stockholm blir till om nätterna, en vildmark av sten, där jakten går genom passen, och **pardon** varken ges eller tas?

– Man kan ju hålla sig inne.

– Nej, inte jag. Hur ofta tror ni inte, att jag måst gå hem från tidningen i promenaddräkt klockan ett på natten och blivit tagen för ett av de lovliga villebråden? Men så är jag ju heller ingen fin kvinna längre, tillade hon litet beskt.

– Joo då, sade han hastigt, men avbröt sig och blev mycket röd.

De skrattade bägge, och Pennskaftet höjde med överdriven tacksamhet sitt glas.

– Nej försök inte, sade hon, först måste ni ändra om hela er föreställningsvärld, innan ni kan säga så med gott samvete. Ni kan väl tänka er, jag har förlorat all min naivitet i mitt yrke, men jag har lärt mig rösträtt och mycket annat...

– Vad då?

– Att reda mig i frestelser och olyckor, bättre än vad till exempel era systrar skulle göra.

– Om ni fölle för en frestelse, skulle ni reda er i olyckan, menar ni? sade han förtjust, ty här var första möjligheten att få tala personlig erotik.

– Jag kommer aldrig att falla, förklarade Pennskaftet med

mycken bestämdhet. Jag stoppar, innan det kommer så långt. Ja, ni behöver nu inte sitta och tänka: »det var då det fräckaste« eller; »hon som...«, för hellre dör jag. Förresten kan det inte bli aktuellt än på många år. Ännu så länge kan jag nämligen antagligen bli mycket älskad, om jag vill.

Han såg alldeles häpen ut över den underliga logiken.

– Men det är väl, om en kvinna älskar, som hon faller, sade han.

– Jaså, är det så ni ser problemet, frågade hon intresserad, tänker alla män som ni?

– Det vet jag inte, det vet väl antagligen ni bättre, men hur skulle de tänka annars? Ja, inte när hon är gift förstås.

Pennskaftet satt en stund mycket fundersam.

– Kom nu, så går vi, sade hon slutligen hastigt. Nej, var så god, jag betalar själv. Jag har ju både fått mat och lära mig en hel del om manfolken för pengarna.

– Kan vi inte gå en bit, så att jag också får lära mig litet om **de nya kvinnorna**, frågade han.

– Det kan ni behöva, svarade hon skrattande och såg på klockan. Jo, jag skall inte vara på **Viktoriasalen** förrän halv åtta, och alltid kan någon flickstackare ha nytta av att ni får en lektion. Alltså – och hon höjde ett litet förnumstigt pekfinger i en nylagad handske – enligt mitt sätt att se, är där ingen fara för att jag faller, då jag är ung, och då jag ännu gärna har råd att vänta och granska med klara ögon, till dess jag finner den, som jag skall älska mycket, och till vem jag skall lämna bort mig, utan att se på kostnaden, emedan jag är älskad med en kärlek, som måste kungligt belönas.

De drevo neråt Blasieholmskajen, hon gick och såg eftersinnande ut för sig rakt in i **Skeppsholmsskymningen**.

– Det är nog inte så lätt för oss att förstå varandra, eftersom jag är kvinna, sade hon, och för resten är det lättare för mig, att *veta*, själv, än att tala om för er. Men jag har tänkt mig, att vi

kvinnor, om vi vill akta oss själva, måste tänka, när vi ger oss åt en man: detta är den enda mannen för mig, jag är den enda kvinnan för honom. Och bakom eller framför skall man då inte se någonting. Men ni har ju det inte så. Det gör en sådan förfärlig skillnad. Skåningen sade en gång, då jag frågade honom, att han skulle tycka bra illa om en flicka, för att inte ens vilja »vara tillsammans« med henne, och då går *vi* i samma situation och sätter in hela vår själ. Tänk ändå, det är inte underligt, att vi drar så ojämnt.

– Den där nya kvinnan, som ni talade om, får väl ge litet mindre, sade han. Det vore mera rationellt.

– Det kanske det vore, sade Pennskaftet litet vemodigt, men det går inte. Nej, jag *skall* glatt ge min själ, men om gåvan inte värderas, skall jag vara mera duktig än min mor var och min mormor. Jag skall inte som de gjorde lämna min själ i sticket och fly eller låta vem som vill trampa och spotta på den. Jag skall ta den tillbaka och vårda den och akta den lika högt, som om den aldrig blivit förkastad eller mera. Naturligtvis kan jag gå till botten med min kärlek, som kaptenen med sitt skepp, men om jag *inte* gör det, så ämnar jag inte låta någon förklara mig ovärdig att vidare föra fartyg bara för det, att det som jag hade sjönk. Om jag kände till er arkitekturterminologi, så skulle jag använda den, och då kanske ni begrepe mig bättre.

– Å, jag förstår kanske, sade han, jag bara undrar, hur det skall gå er, när ni börjar leva efter er moral. Men jag förstår inte en sak. Vad menar då ni på ert språk med att »falla«?

– Jo, sade hon, nu ivrig och upprörd, det är mycket lätt sagt. Faller, det gör jag, då jag försöker krångla mig till kärlek för billigare pris, när jag värderar mig själv så litet, att jag lämnar ut mig, utan att vilja ge allt vad jag kan och utan att fordra det samma tillbaka. Man säger, att det finns en frestelse för kvinnor, dem ingen begär, att förödmjuka sig och tigga, eller att ta emot *almosor*, utan att låtsas märka, att de ges med förakt.

Men den dagen, då jag står där med min dubbelhaka och en längtan inom mig, som inte svarar mot mitt yttre, och jag känner, att om jag levde, frestelsen skulle bli mig alltför stark, då skjuter jag mig. Är det något mera ni vill veta? Hon gick ett par steg mot kajen, där det kvälldunkla vattnet virvlade förbi på väg mot havet.

Han tog henne i armen i simulerad förskräckelse.

– Å, var nu inte rädd, sade hon med munter röst. Ser jag ut, som jag inte kunde bli – – Hon bröt av, ty det passade möjligen inte att säga: älskad.

– Nej då, visst inte, sade han med uppriktig övertygelse.

– Jag har visst förefallit er mycket – – han visste inte vad han skulle säga – Okunnig, ifyllde hon med ett litet leende: Men det är ju inte så märkvärdigt.

– Jag är glad i alla fall, att ni kom underfund med vad jag gick och tänkte, för annars hade ni väl inte talat till mig som ni nu gjorde, eller hur?

– Jag vet inte, sade hon, jag har kommit underfund med så många, men detta har jag aldrig sagt förr. Jag tror inte, att jag gjort det riktigt klart för mig själv förr, jag har bara gått och vetat det i mitt hjärta.

– Ni har talat till mig mycket mer än jag kunnat begära, sade han efter det de vänt inåt staden och gått tysta flera minuter. Men om jag frågar er en sak, får ni inte bli ond. Det är inte av oförsämndhet. Säg, har ni, – har ni – – själv – –?

– Nej, aldrig, svarade hon.

Spårvagnarna hade slutat, och det strömmande regnet hade gjort gatorna tomma och tunga att gå, då Pennskaftet vandrade hem från sin redaktion den kvällen. Hon travade på det fortaste hon kunde, med tankarna upptagna av det fysiska obehag hon erfor i regnet och blåsten, då hon vid en krök fick tätt framför sig på den ensliga gatan se en flicka i någon slags skiftande si-

denregnkappa, under vilken rasslade och glimrade en paljettklänning, medan en röd underkjol för varje steg smaskade henne om benen.

– Om det är flickan från Badstugatan, tänkte Pennskaftet utan att veta varför, då känner hon, att jag är alldeles bakom och vänder sig om.

Det gjorde hon mycket riktigt. Hon hade ett smutsigt bandage om halsen.

– Jaså, det är du, ditt as, sade hon.

– Ja, sade Pennskaftet, hur är det med er? Men hon såg sig om ett ögonblick för att se, om de voro ensamma.

– Han sitter inne, svarade flickan på hennes blick, annars så vore det nog bäst du lagade dig i väg.

– Jag trodde det, sade Pennskaftet, annars skulle jag ha gått en annan gata. Men vart skall ni gå?

– Varför frågar du det?

– Vi kanske har samma väg?

Flickan började skratta: ja' tänker nog vi har de'. Allt tur vi inte har samma inackorderingsmamma också.

Hon gick i de värsta pölarna och rätt vad det var ramlade hon i smörjan. Pennskaftet hjälpte henne upp, inte utan en rysning av obehag.

– Kom in här i porten, så kan ni vrida av er, sade hon.

– Man måste vara full, sade flickan.

Pennskaftet suckade.

– Se nu, så ni ser ut. Kan ni inte försöka att torka av er? Jag måste gå hem. Vad är er adress?

– Äsch, sade flickan.

– Ja, jag vill varken göra er ont eller gott.

– Det kan ingen, sade flickan. Nu längre.

– Men får jag inte fråga er –

– Hur jag blivit så'n? Jo, fråga du. Kanske jag ljuger. Förresten, med uppplammade värdighet, det angår dig inte.

Men hur det var, så började hon berätta, och när hon väl kommit i gång, blev hon mångordig. Jo, se, det var en greve – –

– Jaså, sade Pennskaftet misstroget.

Flickan tittade ett tag, och så småningom kom en annan historia fram, inte så romantisk som den hon ämnat duka upp, men oändligt mycket mera eländig. Hon hade blivit utskickad av sina fosterföräldrar och förtjänat sina första slantar vid 12 års ålder.

– Jag visste inte om annat, sade hon, men så blev jag räddad! Jag var ordentlig i tre år och hade plats och arbetade som andra, fast det satt åt många gånger, då jag i stället kunnat göra ingenting och ha gott om pengar. Men så blev jag förlovad, och han sa, att han brydde sig inte om det gamla, sa han, han hade inte varit bättre själv.

– Var det den här, som – – sade Pennskaftet.

– Hå, sade flickan, han var varken den förste eller siste, men se den här gossen, som jag blev bekant med, var en vacker karl, jag hade aldrig sett nån så grann, men så ville han, att jag skulle förtjäna på det gamla viset, och *då gjorde jag det*. Sen var'et som jag aldrig varit räddad, förstås, det dröjde inte länge, innan jag kom i polisen igen, men det skulle ju så vara.

– Skulle så vara, sade Pennskaftet och stampade, så det sade plask om foten, – kan man ingenting göra? Kan man inte lära flickorna, att de skall vara på sin vakt, säga dem, hur det går, kan man inte skriva – – Förvirrade tankar på ett flygblad att delas ut på gatorna och i skolorna döko upp i hennes hjärna.

– Det tjänar ingenting till, sade flickan. För när den kommer, som en tror på, så är det, som man aldrig hade hört ett ord.

Pennskaftet tyckte, att alla hennes teorier sjönko ihop som en bubbla på vattnet inför denna glimt av en oföränderlig sanning.

V.

Ett sviket löfte var kanske ingen alltför ovanlig erfarenhet, men Ester Henning kunde inte komma ifrån en viss bitter förvåning över att ha så grundligt misstagit sig på Cecilia. I det allra längsta hade hon hoppats att få se henne på invigningsmötet, och när hon den kvällen till mångas besvikelse vägrade att delta i samkvämet efteråt, där erfarenheter från sommaren **kollationrades**, och där hela Sverige fick betyg efter sitt rösträttsuppförande av dem, som varit på sommarturnéer, så var det, emedan Cecilia icke visat sig. Hon hade ju känt sig så säker på henne, att hon tagit ut kamraternas gillande och glädje över den nya, obrukade kraften i förskott – och så kom hon inte ens på mötet, som hon lovat.

– För vem arbetar vi, tänkte hon bittert, när hon gick ensam hemåt. De märker inte, hur vi arbetar, och de kommer inte att märka resultaten. Hon gick och vred på dessa ord i sin hjärna, kände ingen lust att slå bort sin misstämning, gick snarare på trots och tänkte över allt, som kunde öka den, och därtill fattades naturligtvis icke anledningar. Gamla historier döko upp i hennes minne, hon mindes, hur hennes svägerska gått ur föreningen, när årsavgiften höjdes till en krona, hon kom ihåg vaktmästarens grimas, när hon blev avvisad från ett valmöte för flera år sedan. Där var knappt ett enda litet styng av dem hon erhölet under sina år i rösträttsarbetet, som icke smärtade under dessa tjugo minuter genom de regniga gatorna.

Hon behövde heller icke stiga över tröskeln till sin mans arbetsrum, innan han av hennes ansikte såg att något bragt henne ur stämningen, och han blev inte överraskad, då hennes första replik, sedan hon frågat efter barnen var: tror du, att där blir

något resultat av allt slit vi har för kvinnorna? Jag vill gärna offra mitt liv, men jag vill – –

– Ha något igen för det, sade han och lade med ett småleende undan sin tidskrift. Kanske inte *du* får det, men lillan.

– Å, jag menade inte så. Hon gick och satte sig i patienternas stol, men flyttade den samtidigt ett stycke närmare doktors. Ser du, jag tänkte, när jag gick hem: vi kanske gör oss besvär i onödan. Kanske kvinnorna redan har det så bra som de önskar. Jag ville mycket hellre sköta mitt yrke och mitt hem, och ibland tror jag, att jag är en dåre, som mödar mig med det, som inte angår mig.

Han teg ett ögonblick.

– Du säger, att kvinnorna har det så bra, som de önskar redan, sade han långsamt, ty han visste precis, hur han skulle behandla henne. Jag önskar du varit på kliniken i dag. Och han började berätta om allt det elände, som sköljt igenom hans klinik på det stora sjukhuset, om vanvårdade barn och övergivna kvinnor, fattigdom, undernäring och död.

De diskuterade ivrigt de olika fallen och deras sociala orsaker, snart hade hon glömt sin nedslagenhet.

– Tack skall du ha, som påminde mig, sade hon till sist, du vet alltid. Att jag kunde glömma så, våra egna behöver oss kanske inte, men arbetarkvinnorna gör det. Vi skall arbeta för dem.

– Ja, det bör ni visst det, sade doktorn och tillade lägre: bara ni inte låtsas om det för dem, men det sista hörde icke hans hustru.

– Det var sant, tillade han, det står i kvällstidningen, att din vän Tilly Berg blivit förklarad inkompetent att söka lasarettsläkarebefattningen i Karlköping. Så de stackars överklasskvinnorna har allt behov av litet rösträtt de också.

Det var en nyhet, som, det visste han, skulle återge Ester all hennes handlings- och stridslust, och han misstog sig inte.

– Jo, det vill jag lova, inkompetent, kan man nu bara tänka sig, Tilly inkompetent!

Den sista resten av missmod var borta, hennes ögon glimmade av förtrytelse, hon måste upp och gå fram och tillbaka på golvet för att få utlopp för sina översvallande känslor.

– Men vänta ni bara, herrar lagstiftare, sade hon.

Vid en vändning kom hon plötsligt att se på sin man. Han betraktade henne småleende, nöjd över sin lyckade behandling.

– Du vet, hur du skall sköta mig, sade hon, gick bort och lade armen om hans hals. Om jag inte hade dig – –

– Det är sant, sade han utan att se på henne, men i en lätt och förnöjd ton: här är något som skall förebygga varje **recidiv** en tid framåt. Landsorten ropar efter dig igen. Han räckte henne två brev. – Jag känner igen stilen.

Hon såg med ett enda ögonkast, att han hade rätt. Återigen dessa bevekande böner om föredrag. På ett ställe var man just beredd att bilda en ny förening, på ett annat hotade den svaga föreningen att lägga sig och dö, om den inte finge impulser till nytt liv från huvudstaden.

Ester Henning mindes mycket väl, hur glad hennes man varit senast i dag vid middagen över att de nu åter voro samlade i lugn och ro i hemmet, och hon förstod alldeles vad han känt, när han tagit de två breven ur brevlådan.

Tårarna kommo henne i ögonen.

– O, min käraste, vem är som du, viskade hon och pressade sina fuktiga ögonlock mot hans kind.

Om Cecilia de följande dagarna fick gå i fred och ångra sin glömska, så berodde det alltså på dessa två brev och den tre dagars resa, som blev följden av dem. Men en kväll, då Ester Henning satt ensam i sitt hotellrum efter att lyckligen ha bildat den nya föreningen, tog hon sig för att skriva till löftesbryterskan:

»Kära fröken!

Det var tråkigt, att ni var förhindrad att följa vår överenskommelse och infinna er på mötet. Ni skulle haft en mängd uppbyggelse därav. Bara att se allas glädje över att träffas efter sommarskilmässan skulle ha fyllt er med aningar om en tid, då ni själv skall vara en länk i denna kedja av kamrater. Vår general var mera inspirerad än någonsin, och om ni visste, huru mycket arbete vi planerat för vintern, skulle ni inse, att ni verkligen inte kan försvara att dröja en enda dag med att komma och spanna er för lasset.

Jag sitter här ensam på mitt hotellrum, det är ett fult och kalt litet rum, men jag känner mig varken ensam eller trist. Det är nämligen endast en kvart sedan de utvalda sutto här på sängkanten och finga sina instruktioner för framtiden, och det är inte en timme sedan jag talade i telefon med man och barn, varav det minsta berättade mig, att det broderat en servettväska med inskriptionen: rösträtt åt mamma! Kan man nu tänka sig sådana barn! Men det var inte om dem jag skulle berätta er. Här är inte så gemytligt som i Finnsta, ni minns, jag är alltså ingens gäst, men i gengäld är man här mera gripen av stundens allvar, och jag har haft glädjen att besvara intelligenta frågor och ta emot några få men mycket klara löften. Jag kan nu somna med övertygelsen att hädanefter ännu en ny liten fyrbåk skall lysa inom sin begränsade krets.

Har ni tillfälle att komma upp på Lästmakaregatan om torsdag klockan 6? Jag är där, och skall då kunna presentera er för Dragarlaget och sätta er i arbete. Välkommen.

Er tillgivna

Ester Henning.«

Cecilia var framför allt en väluppfostrad person, och när doktor Henning var nog älskvärd att förnya sin anhållan, trots det Cecilia **mankerat** en gång, fordrade hövligheten, att hon in-

fann sig på den bestämda tiden. Hon var alltså vid Lästmakaregatan en kvart före 6 och gick just och letade efter det angivna huset, då hon stötte på en hel flock kvinnor, som kom ut ur nummer 6. Då hon vek åt sidan för att låta dem passera, uppfångade hon genast en fras, som sade henne, om hon icke vetat det förut, att hon hade rösträttskvinnor framför sig: Vad skall min direktör säga, om jag kommer i morgon och ber om lov för att resa och tala rösträtt i Norrköping?

Cecilia granskade dem med en viss undran, medan de gingo förbi – en handfull kvinnor av olika åldrar och stånd, i allmänhet litet nötta och skarpa i ansiktet och flärdfria i kläderna, men, så vitt hon vid hastigt påseende kunde se, utan några andra gemensamma karaktäristika, som angåvo varför bland tusenden just dessa kommit att göra det aktiva rösträttsarbetet till sin uppgift.

– Har väl någon av dessa, tänkte hon, kommit lika utarmad och olustig till arbetet som jag?

Sist i raden på några stegs avstånd från de andra gick en mager, vithårig och ståtlig gammal dam, med två mindre vänner, som närmast liknade ett par anonyma brev, på var sida. Hon såg skarpt på Cecilia, som rodnade och hälsade, att inte genast känna igen fröken Adrian, den vittbekanta skolföreståndarinnan, var verkligen en förbrytelse.

– Det var rätt, att lilla fröken kom, sade emellertid denna nådigt, de väntar på er däruppe.

– Tack, svarade Cecilia omotiverat och skyndade förbi in i porten. Hon kände sig obehagligt berörd över vissheten, att man diskuterat henne. »De väntar er«. Vilka väntade, vad väntade man av henne?

Hon kom in i ett helt litet rum med utseende av ett kontor. Kring väggarna löpte hyllor fyllda med rösträttslitteratur, vid fönstret stod ett skrivbord och mitt på golvet ett runt bord, fulllastat med kuvertbuntar och högar av olikfärgade flygskrifter, vilka skulle läggas in och befordras.

Kring bordet vid var sitt bläckhorn sutto tre damer, den ena var doktor Henning, som nu reste sig upp och med strålände ansikte gick emot Cecilia.

– Välsignade människa, som kom i alla fall, sade hon, här är ögonblickligen ett bläckhorn och ett mycket tråkigt arbete för er, men låt mig först göra er bekant med de närvarande medlemmarna av Dragarlaget. Här är vår sekreterare, fru Horneman –

En lång, smärt och mörklad dam i sorgkläder reste sig upp och hälsade med ett älskvärt välkommen.

– Och detta är fröken Anna Gylling, generalens högra hand i bokstavlig mening och mycket annat dessutom.

Anna Gylling var en blek och litet lutande ung flicka med en trött blick, som nu räckte Cecilia en tunn, hård hand och yttrade något om omöjligheten att undkomma doktor Henning, när denna väl en gång satt sig i sinnet, att dra in någon i rösträttsarbetet. Den hon märkt, den är det ute med.

– Jag är inte så säker på att doktorn får så mycket igen för sitt besvär, svarade Cecilia, som emellertid motsade sina egna ord genom att ta av sig hatt och kapp, slå sig ner vid skrivbordet och leta upp en penna.

– Men det är jag säker på redan, svarade fru Horneman med ett vänligt leende och sköt fram en lista med adresser. Cecilia tittade upp på henne och märkte nu först, att hon var så vacker, med allt vad en kvinna kunde ha av lockande och ljuvt, att hon endast därigenom ställde alla Cecilias begrepp på huvudet. Vad kunde leda en så vacker kvinna till rösträtten?

– Hur så? sade Cecilia.

– Jo, jag ser på er, att när ni fått vara med en tid, kommer ni att användas vid diplomatiska uppdrag inom societeten och att dekorera vid deputationer och agitera vid 5 o'clock teer i adliga kretsar.

Cecilia såg i hjälplös förfäran på Ester Henning, som började skratta.

– Fru Horneman har ingen aning om vår överenskommelse, sade hon, men ni skall inte vara rädd. Ingen skall tvinga er till annat än att skriva kuvert, om ni inte vill. Men saken är den, att fru Horneman tycker, att vackra rösträttskvinnor är en guds gåva, som måste användas på bästa sätt. Men nu skall vi arbeta. Ni tycker nog, att här är trångt och oansenligt i vår lokal, men där har rymts mycket arbete.

– Och vid detta bord har skrivits ett kapitel i samtidens historia, eller hur, sade Anna Gylling, som skrev med rykande fart. Får jag flera kuvert. O, dessa **stadsfullmäktigeval**! Jag börjar bli trött på att **petitionera** och aldrig annat, att inte komma någon vart annat än den vägen och inte på den heller för övrigt.

– Sårar det din stolthet? frågade Jane Horneman.

– Nej, men mitt matematiska sinne. Man bör naturligtvis alltid gå den kortaste vägen mellan två punkter, ifall man nu en gång *skall* gå.

– Vi måste nå målet, om vägen är kort eller lång, avgjorde Ester Henning med en bestämdhet, som icke lät sig motsägas. Anna Gylling log men teg, och man arbetade en stund under tystnad.

Men så rycktes dörren upp med full fart och något mycket litet och smalt och brådiskande kom in.

– Ännu en historisk person, anmärkte Anna Gylling och man började skratta, ty den nykomna hade föga gemensamt med den föreställning man gör sig om historiska personer. Håret hängde trött kring ett magert fågelansikte, som på en gång verkade ungt och mycket förbrukat, själva hennes kläder sågo utarbetade ut, och kängorna buro märken av att ha fått arbeta på övertid.

Fru Horneman reste sig ögonblickligen och hjälpte den nykomna av med kappan, en artighet, som förvånade Cecilia, men tydligen ingen annan.

– Jag har sökt ut en sådan trevlig och billig dräkt åt dig, sade

hon glatt, vi skall prova den i morgon, om du har tid, och hatten har jag redan klätt färdig, den kan du hämta på samma gång, du behöver den verkligen.

– Du är storartad som vanligt, men det där är för världsligt för mig nu, sade den nykomna, sedan hon skakat hand med kamraterna och presenterats för Cecilia som Dragarlagets bästa huvud, adjunkten Kerstin Vallmark. Jag skulle ha sagt med det samma, att jag är alldeles ursinnig. Hon föll ner i korgstolen, så att den knakade, vilket hon noterade med en viss stolthet, såsom ett tecken på måttet av sin vrede.

– Vi såg det nog, sade Ester Henning. Vad är det då? Är det pressen, som hedrat sig nu igen?

– Nej äsch, men kan ni tänka er, att i Gästrikland har de helt enkelt kört av...

– Vänta ett ögonblick, insköt fru Horneman, innan hon börjar berätta, så måste jag fråga, om inte vi skall skicka efter en frukostbricka?

– Inte får en rösträttskvinna äta, sade Anna Gylling avvärjande.

– Hon bör rätteligen äta dubbelt så mycket som andra, svarade fru Horneman, som redan var vid telefonen. Nå Kerstin?

– Jo, tack, när du säger det, så har jag inte ätit, sedan jag gick hemifrån i morse. Tänk ändå, att bara köra av henne, och sätta dit en liten rektor, en pojke utan andra meriter än sin manliga viktighet och en liten kandidatexamen! Som om hon inte skulle kunna klara av en [realskoleexamen](#), då hon skött skolan som [femklassig](#) mönstergillt i femton år!

– Vill du ha skinka eller salt kött, frågade Jane Horneman, liksom ursäktande.

– Bägge delarna. Är det inte skamligt?

– Lagen tillät väl inte en kvinna en så upphöjd plats, sade Anna Gylling, och det har nog lagen rätt i, även om den genom en massa samverkande tillfälligheter i detta fall ter sig något brutal.

– Tillfälligheter! Hur kan du kalla det för tillfälligheter, som

är det bestämmande i hela den manliga tankegången! Och blir det bättre för det? Var det en tillfällighet kanske när jag... Hon avbröt sig, ty vad skulle det tjäna till att dra fram sina egna gamla bittra oförrätter, glömda, tycktes det, av alla utom av henne själv.

– Jag tycker det är upprörande, sade Ester Henning, vi måste göra något åt det.

– Låt oss för sakens skull hoppas, att hon är familjeförsörjare, sade Anna Gylling, i så fall blir hon [en lika utmärkt reklam för rösträtten som symaskinen i världen](#).

– Låt oss hoppas! Hon sitter nu någonstans i Skåne med mindre lön och en mor och två oförsörjda bröder. Kerstin Vallmark gav Anna Gylling en förebrående blick, det fanns dock gränser för vad hon hade lov att tillåta sig, om hon så var rösträttens bortskämda barn många gånger om.

– Kan vi ingenting göra? sade Jane Horneman, men vänta, nu kommer din frukost.

– Jag skall ringa upp Pennskaftet. Det här bör hon kunna göra något av.

– Du måste väl kunna skriva själv, som du gjort så ofta och utmärkt, sade Ester Henning.

– Nej, jag är *för* arg.

– Det kan man aldrig bli.

– Jo, *jag* kan.

Hon ringde upp Frisinnade Morgontidningen och fick tag i Pennskaftet med det samma.

– Vill du skriva en brännande indignationsartikel? – Du är då alltid snäll.

– Om jag har någon idé till den? Jo, lita på det. – Jaså, inte i kväll? – Kan du inte hinna hit ett tag dessförinnan? – Det var bra. Adjö då så länge.

Man ägnade sig nu en stund åt sina smörgåsar och kuvert, under väntan på Pennskaftet.

Hon kom också mycket riktigt och hälsade glad på alla utan att låtsas om sin omätliga häpnad vid åsynen av Cecilia, som var nöjd att få vara lika bortglömd som hon varit under den sista timmen. Med några korta frågor gjorde hon sig underrättad om varför hon borde vara indignerad, reagerade våldsamt och snabbt och försvann efter några minuter till en studiecirkel bland arbeterskor efter att i hotfulla ordalag ha utmanat vederbörande myndigheter.

– Vad tänker du göra nu? frågade Ester Henning, då adjunkten slutat sin frukost. Hon såg själv på klockan och önskade sig hem, men här var ju så många kuvert oskrivna, och Anna Gylling tycktes knappt kunna hålla sig uppe av trötthet.

– Jag ämnar vårda min vrede och magasinera den till kommande tider, svarade adjunkten utan att begripa den andras förstuckna bön om avlösning.

– Kan du inte använda den till att skriva kuvert med, föreslog hon då rent ut.

– Nej, därtill är den för helig, föll fru Horneman genast in, låt henne gå sina egna vägar och oss sköta det här. Jag är säker på att hon kommer hem med någon splitter ny och originell idé att omvända riksdagen eller ge den stackars lärarinnan sin plats tillbaka.

– Då är det bäst du ger dig av ögonblickligen, sade Anna Gylling förekommande. Kerstin Vallmark märkte sarkasmen.

– Tror du kanske inte, att en kvinna kan vara originell? frågade hon litet retligt.

– Jo, lika mycket, som ett täcke i sig själv är varmt, svarade Anna kyligt. Jag tycker du bör gå också, Ester, fortsatte hon, vi andra kan gott sluta det här.

– Men du är allt fasligt trött? sade Ester tvekande och reste sig upp.

– Inte det minsta, svarade Anna Gylling böjd över papperet för att ej visa sitt ansikte.

– Ja, i så fall, Ester såg lättad ut.

– Kom ihåg dräkten i morgon och den nya hatten, förmanade Jane Horneman, då de stodo i dörren.

– Det är rätt, sade Anna Gylling, då de voro ensamma, sköt om rösträttens garderob, det är en större mission än man i hastigheten kan tänka sig. Vår popularitet beror i viss mån på den. Jag tänkte just fråga dig, om du inte kunde göra något för kvinnosakens hy också. Man börjar bli gammal och trött och grå i ansiktet, och det kan aldrig vara bra. Man kommer att säga, att rösträtten gör oss gamla i förtid.

– Det är ju den, som håller en ung, sade den vackra Jane se-gervisst.

Anna Gylling log, och åter arbetades en stund under tystnad. Därpå sade Jane, som vid en oförsiktig vändning såg, att Anna icke skulle stå ut mycket länge till:

– Väntar inte generalen hem dig i kväll, Anna?

– Jo, det vill jag hoppas. Men jag trodde vi skulle sluta först.

– Kan inte jag få göra det i morgon, frågade Cecilia försynt.

– Nå, där ha vi väl ett fall av hastig rösträttsförgiftning, och Anna såg nästan medlidsamt på henne. Tag det inte bara för häftigt, det är inte hela saken värd, och var inte för tjänstaktig, ty den tjänstaktiga är såld, när Dragarlaget får fatt i den.

– Säger ni det, som själv är rösträttskvinna? frågade Cecilia litet förvånad. Jag trodde...

– Att vi alla var som den Rösträttslågan, Ester Henning, ack nej. Då hade vi för länge sedan tänt eld på riksdagen. Många har inte så mycket entusiasm, att de kan värma upp ett kallt omslag.

– Du är en underlig flicka, Anna Gylling, sade Jane Horne-man. Det är väl ingen av oss, som ligger i så förtvivlat som du (nej, inte så förtvivlat, tänkte flickan tyst) men ändå försummar du inte ett tillfälle att säga oss, att du inte tror på rättvisan och framgången av den sak, du arbetar för. Om jag inte vore så sä-

ker på båda delarna, som på att solen skall gå upp i morgon, så skulle jag inte kunna arbeta alls.

– Å, det får man lära sig, sade den andra kort. Men när du nu målar ut mig för fröken Bech, så måste du säga henne, **att jag aldrig skriver mina kätterier på Jakobs urtavla**, även om jag kanske tror, att kvinnorörelsen innerst är ett bemödande att **omgjorda kvinnans länder och föra henne, dit hon inte vill**. Men det säger jag aldrig, utom när jag är tillsammans med er, och ni är för upprymda.

– Och du vill göra dig riktigt angenäm, sade fru Horneman godmodigt. Men även om du blir ond, så måste jag påminna dig om hur vältalig du var härom middagen hos bankdirektörens.

– Ja, men Herre Gud, Jane, värdinnan själv, vår egen älskade generals svägerska, kom ju och bad och besvor riksdagsmännen vid kaffet att inte ge kvinnan rösträtt, ty därtill var hon inte värdig, och vad skulle jag göra? Hela samlingen av inflytelserika riksdagsmän lät ju ögonblickligen **dupera sig** till att hylla henne som ett mönster av kvinnlig opartiskhet och blygsamhet, stackare. Ingen hjälp fick man heller av bankdirektören.

– Han kunde ju inte **desavouera** sin egen hustru, försvarade honom Jane Horneman litet kort. Om man en gång för länge sedan räknat bankdirektörens kvinnovänliga uppträdande i riksdagen som Jane Hornemans förtjänst, så var det som om man numera omedvetet förebrådde henne hans märkbara avsvalnande.

– Ja, varför skall de framstående männen vara så omöjliga, frågade hon för att få en bredare bas för samtalet.

– Det skall jag säga dig, svarade Anna Gylling, som, när hon var mycket trött, icke alltid gjorde sig besvär med att vara hänsynsfull. Det är för att de gifter sig med gäss och inte med oss!

Cecilia och Jane Horneman gingo hemåt tillsammans.

– Tror ni, att ni kan trivas med oss? frågade Jane. Ja, jag säger det inte för att få en artighet tillbaka.

– Jag har undrat hela eftermiddagen över att kvinnor kan vara så olika, sade Cecilia i stället för att svara. Efter allt vad jag kan se, för ni ju ett helt annat liv, med andra mödor och förhoppningar och misräkningar och ärelystnad än de kvinnor jag känner, och än jag själv som ger varken det ena eller det andra. En sån som jag måste nog alltid känna sig utanför.

– Kanske i början, men inte alltid, svarade Jane. Vi är nog i mycket just som kvinnorna är mest, men att ni inte märker det, beror därpå att vi håller vårt privata liv helt och hållet utanför vår samvaro. Vi hinner faktiskt aldrig med att tala varken om vårt eget eller andras. Det kan väl hända, att vi någon gång kan behöva be någon av kamraterna om en tjänst utan att hon därför skulle begära att bli invigd i situationen mer än som nått och jämnt behövs. Men dessemellan sköter var och en sig själv.

Cecilia gick tyst och begrundande, tusen minnen flögo genom hennes själ.

– Och i samma andetag säger fru Horneman, att ni är som kvinnor är mest, sade hon.

VI.

Pennskaftet försvann en dag in till sig strax efter middagen, och det var icke utan att en och annan tittade en smula långt efter henne. Men då sällskapet under tystnad drack sitt kaffe i för-maket, stack hon in huvudet och frågade efter sin rumskamrat.

– Jag tror inte, att jag kommer hem i natt, sade hon, jag vill bara tala om det, så att ni inte undrar över att jag uteblir.

Författarinnan såg gapande upp utan att, så litterär hon var, finna repliken, men amanuensen inföll ögonblickligen: tillbring-ar ni återigen natten på redaktionen?

Pennskaftet kom in helt och hållet. Hon var klädd i en lång mörkblå journalistrock, rak och snäv som ett pennfodral och en eldröd [kvällskråka](#), varur nu ett par mycket illfundiga ögon titta-de fram, när hon svarade: jag föreslår er att höra efter med vem.

Då hon några minuter senare kom ur porten, fann hon arki-tekt Block travande fram och åter på trottoaren, och med en li-ten snabb blick uppåt fönsterrutorna hälsade hon.

– Jag väntade er just, se, jag var beredd, och hon tog fram en hammare ur kappfickan.

– Vad skall ni göra, frågade han i en ton, som var allt utom artig.

– Knyta mitt skoband, svarade hon, håll hammaren. Tänk, förresten om ni skulle få följa med mig, fortfor hon, som om nå-got just nu fallit henne in, om det går an, men jo, vänta, vi kan telefonera och fråga. Hur är det, kan ni slå upp tavlor, sätta upp [kornischer](#) och bära tunga möbler?

– Ja, och bygga hus, svarade han. Nu förstod han vad hon me-nade, men hon skulle inte slippa utan en förmaning för sitt hän-synslösa sätt att skrämma slag på folk, med flit, som älskade en.

– Ni får ett allt sämre rykte för var dag, sade han mulet.

– Ja, det är för att göra er en liten glädje, sade hon utan att se på honom.

Han blev verkligen glad, ehuru inte, som hon antytt, över hennes dåliga rykte, som upprörde och retade honom som en förolämpning mot honom själv, men över att hon inte hade glömt, över att det var för hans uppbyggelse, hon nu återigen komprometterat sig när hon ändå envisades att göra det.

När de gingo förbi hans port, frågade han, om hon inte ville följa med honom upp, han skulle själv koka kaffe åt henne, som ersättning för det hon rymt ifrån.

– Tack, sade hon enkelt, vi får kaffe hos Cecilia. Tycker ni inte, att det var roligt att få veta vart ni är på väg? För min del är jag alldeles förtjust. Ingen kan tro, att det är riktigt sant, men nu har hon i alla fall egen våning på Blasieholmen, och det är mitt verk alltsamman. Det visade sig, att hon hade fyra tusen om året, men det har bara inte fallit henne in att bereda sig en lugn och karlfri hamn, förrän jag lärde henne. Tänk om det varit jag, o min gud, att få sitt eget, sitt eget, jag som varje dag faller ner och tillbeder ensamheten i mitt hjärta.

Hennes ord och än mer hennes ton av intensiv längtan fyllde honom med obehag.

– Anser ni då att ensamheten är idealet?

– Det kan ni väl tänka er att man gör, när man bor på pensionat och delar rum, svarade hon glatt. Inte kunde han förstå just nu, då han började bli kär i henne, att hon, mätt av människor och jagad av motsägande intryck, av ren självbevarelseinstinkt längtade efter att i stillheten bearbeta allt detta material och i stillheten lära mildhet mot människorna. Hon såg utöver kråkans kant på honom. Han var fortfarande allvarsam.

Det klädde honom, och ändå gjorde det henne ont.

– Man kan nog få tillräckligt av ensamhet om man delar den med *en*, sade hon, jag skulle gärna bo med Cecilia.

– Ja, *henne* tycker ni om, sade han.

– Ja, det kan man väl inte annat, sade Pennskaftet, det underliga är att hon också tycker om mig, vi är så olika i sättet. Men jag vet just ingenting om henne, hon är som ett skrin, vars nyckel är kastad i havet.

– Och nu har ni **satt ut not** för att fånga den?

– Nej, sade hon och stannade med ett ryck mitt i **Kungsbacken**. Nej. Och om jag funne nyckeln, av en händelse, så skulle jag ögonblickligen kasta den i havet igen utan att ha provat den i låset. Nu vet ni det också. Vad har ni för systrar?

– Vanliga, sade han, förvånad över att hon tagit så illa vid sig, och undrande om han någonsin skulle lära känna den där moderna kvinnan. För att blidka henne, sade han: Tänk, vad kvinnorna kan ha det bra nu för tiden.

– Ja, inte sant, svarade hon och klarnade hastigt. Men det är rättvist, eller hur? För ni medger väl ändå, att kvinnan är skapelsens krona?

– Det må vara hänt, sade han generöst, i glädjen över att hon var god igen.

– Akta er ni, hörde han då en illmarig röst inifrån kråkan, att vi inte till slut får det alldeles för bra av vår egen kraft. Ni har ju haft den stora chansen, när ni själva inte varit så märkvärdiga, att ni kunnat erbjuda oss ett hem, och det älskar alla kvinnor. Men när vi så kan skaffa oss det själva, vad vill ni göra då?

– Hå, sade han trygg och obekymrad, vi gifter oss med er, antingen ni vill eller ej.

Medan detta samtal fördes, stod Cecilia halvt bortkommen bland möbler, lårar och säckar, och frågade sig själv, vad som var meningen med allt detta, som hänt i ett liv, vilket hon vant sig vid att betrakta som färdigt. Var det ingången till något nytt eller bara en skenbar förnyelse?

Ingenting hade hänt inom henne själv, sade hon sig med ängslig iver, ty ett livstecken inom henne själv skulle ha skrämt

henne som det skrämmer hos en man hållit för död. Det var bara utomstående, som begagnat sig av hennes genom mycket lidande förslöade viljekraft för att ta henne vid handen och leda henne efter behag. Man ville skaffa henne ett hem och en uppgift, och fastän ingenting var henne mera främmande än dessa bägge saker, hade hon följt utan knot, och varför skulle de snälla människorna inte få den glädjen att tro, att de lyckats?

Dock måste hon medge, så besynnerligt det än var, att hon hade vaknat i morse för första gången i det egna hemmet, utan att som alltid identifiera sig själv med den vanliga vämjelsen. Hon hade glömt det för tanken på mattor och gardiner och konstaterat detta först efter en stund med utesäglig förvåning –

Men hennes smärta, som började bli orolig över att något var på färde, steg fram och gjorde sig påmint. Här är jag, sade den, du skall inte tro, att jag inte kommer att trivas fullt så bra i din nya våning eller med dina nya vänner. Har du redan glömt hur det var sist, då du ville skaffa dig ett nytt hem? Minns du våningen, där du gick och sjöng och sysslade? Ni hyrde den på tre år, ty där var ju barnkammare. Har du glömt ovädret och förstörelsen? Tänker du nu låta lura dig att bygga dig en hydda av spillrorna? Tror du, att jag beviljar mina livstidsfångar nåd efter sju år?

Cecilias ansikte blev allt mindre och sorgsnare och hennes rörelser allt mera frånvarande, allt mindre ändamålsenliga, där hon stod mitt i kaos och plockade upp böcker, som skulle sättas in i bokhyllan.

I rummet innanför hördes någon gå oavbrutet fram och tillbaka, flytta möbler, slå in spik och slutligen tända en brasa. Det var Kristin, som kommit dagen förut från Simrishamn och slagit sig ner med bestämd avsikt att stanna för sina återstående dagar. Allt emellanåt lyssnade hon in mot det stora rummet, då där blev alldeles tyst kom hon i dörren:

– Ja, kunde jag inte tro det, sade hon på bekymrad skånska,

att fröken va' alldeles opptrötnader. Nu är där någesånär skapligt därinne, kom och lägg sig litet, så får fröken kaffe, och jag skall nog sätta in alla de där många böckerna. Cecilia lydde henne blint av gammal vana från fädernehemmet, dels emedan det var bekvämare än att göra motstånd, dels emedan Kristins befallningar i allmänhet voro kloka och alltid förestavade av välvilja och omsorg.

– Å, nu ser här ju ut som ett rum, sade Cecilia med en plötslig känsla av välbehag och frid. Det har då gått som ett underverk, vad de är vackra, gardinerna och vad de gör ett rum hemtrevligt med det samma.

Hon hejdade sig med ett uttryck av förvåning i sitt ansikte. På nattduksbordet låg en främmande bibel med en psalmbok ordentligt placerad ovanpå.

Kristin märkte hennes blick.

– Jag tänkte fröken ville låna dem, tills vi fann frökens, sade hon, och det går gott an, för jag har ju litet enklare bibel och psalmbok, som jag läser i för jämnan, detta är konfirmationsböcker, som jag inte ens nämns ha själv.

– Tack, sade Cecilia litet generad och gick bort till soffan. Kristin kom genast med en kudde, som hennes matmor tog emot med tacksamhet, hon hade inte märkt förrän nu, hur uttröttad hon var.

– Men är inte Kristin trött? Hon såg på den storväxta, trygga skånskan med en blick av hjälplös beundran.

Flickan skrattade litet överseende.

– Jo, det skulle just passa sig.

– Det passar väl lika för den ena eller den andra, sade Cecilia, som i djup motsats till sin tjänarinna var demokrat till åskådning.

– Å det måtte väl fröken veta, som är herrskap, att Gud har skapat pigor med andra kroppar, hur skulle de annars kunna göra sin tjänst, sade Kristin.

– Vem har satt sådana dumheter i Kristin? frågade Cecilia häpen.

– Jo, det har allt gamla hennes nåd och hon var en redig människa, gammaldags, som visste vad som var rätt, men nu för tiden är ju folk, som de var galna.

I detsamma ringde det, och Kristin gick ehuru motvilligt för att öppna. – Främmande, när en har det så här stökigt, sade hon.

Cecilia, som väntade Pennskaftet, gick efter ut i tamburen och fick se denna unga dam stå i dörren med en viss tvekan i sitt ansikte.

– Goddag, sade hon, endast obehöriga äger tillträde, eller hur?

– Kom in och stäng dörren, sade Cecilia.

– Nej, svarade Pennskaftet med en skygg blick bort mot Kristin, som stod och såg bistert avvaktande ut, det kan jag inte, för jag har råkat att få med mig arkitekten Block, som du kanske minns från pensionatet, som den enda herrn möjligt att ha i rum. Bruksanvisning följer. Han är så god som ett stadsbud.

– Bed honom komma in för all del, sade Cecilia, och gör inte så många omsvep. Nu ska vi ha kaffe.

– Jaså, det var den nya regeringschefen, sade Pennskaftet, sedan Kristin försvunnit. Det ser ut som om hon skulle komma att styra statskeppet med fast hand.

Flickan märkte nu, att Cecilia icke tagit hennes tilltag illa upp och strålade av denna anledning som en liten tacksam sol.

– Är det **konstitutionell monarki**? frågade arkitekten, som fått av sig ytterkläderna och kastade en blick in i kaos, belåten, ty här skulle han behövas, länge.

– Ja, sade Cecilia, men det är den skillnaden mellan mig och andra monarker, att jag inte ens till namnet har makten.

Pennskaftet kastade sig genast in i möbleringsfrågan.

– Vad jag älskar detta, sade hon med röda kinder, jag skulle aldrig vilja göra något annat än möblera.

Hon kunde inte förmås att åta sig något bestämt arbete, hon

måste gno från arkitekten, som spikade upp kornischer, till Kristin, som lade ut mattan och från henne till Cecilia, som sydde i ringar i gardinerna. Hon var idel sällhet, när soffan kom på sin rätta plats, och stum av hänryckning, när arkitekten högt uppe på en stege fått ljuskronan i taket. Aldrig hade hon beundrat den politiske redaktören för hans ledare eller någon av kamraterna för ett lyckat reportage som denne märkvärdige arkitekts begåvning för spikinslagning och möbelflyttning. Aldrig hade någon drömt om, att det skulle gå så fort att skapa en plats för människor att vistas i, och när den sista låren släpats ut i tamburen, full av säckar, **krollsplint**, papper och snören, och Kristin överlycklig burit ut hammare och stege i köket, slogo de sig ner, andfådda och stolta och sågo sig om på **sina händers verk**. Det blev tyst ett par ögonblick, var och en tänkte på sitt, men det underliga hände, att Cecilias tankar denna gång voro de minst vemodiga.

– Kristin, ropade Cecilia plötsligt, nu får du ge oss litet mat ovanpå detta strävsamma arbete.

Kristin kom i dörren och gjorde de allra mest underbara tecken till Cecilia, avsedda att uttrycka vanmakt, förtvivlan och underdåniga förebråelser.

– Det där betyder, att vi inte har sju sorters uppskuret, inga omeletter, ingen stek och inte ens en sillsallad, sade Cecilia med ett bekymmerslöst leende, som förfärade Kristin som höjden av lättsinne. – Och inte en efferätt, men vänta, hur var det, Kristin vispade ju till någon slags kaksmet för att pröva ugnen i förmiddags?

Kristin gick ut med en hörbar suck och skakade på huvudet. Kanske hon skulle bli tvungen att bjuda främmande, som var första gången, på te och kaksmet? Pennskaftet följde henne ut i köket. Hon var ju redan Kristins vän och hyste ingen fruktan.

– O, kakan är färdig i manuskript, skrek hon förtjust inåt våningen.

– Det är så gott du läser korrektur på den då, ropade Cecilia skrattande tillbaka. Därpå vände hon sig mot arkitekten för att göra någon förbindlig anmärkning, men fann honom så längtansfullt beskåda dörren, genom vilken Pennskaftet försvunnit och ekot av hennes härjningar i köket nu trängde in, att hon leende måste **varkunna sig** över honom, och föreslog att de skulle gå ut och hjälpa till med kvällsmaten.

Kristin stod med knäppta händer framför gasköket, som var en ny företeelse i hennes enkla värld.

– Jag tror, jag tycker lika bra om det, som om fröken, sade hon.

– Pennskaftet är där inne, tillade hon i lägre ton. Hon visste inte något annat namn på flickan och fogade sig däri, som i allt annat besynnerligt, som mött henne i det »Soda«, som var Stockholm.

– Jag är här inne i herrummet, ropade nu Pennskaftet själv inifrån ett litet krypin innanför köket. Jag ser på alla dina porträtt sen barndomen, Cecilia. Vad du har – – Hon bröt av generad.

– Varit grann att se på, ja, sade Kristin stolt. Och det fanns inte heller en enda ungherre i Simrishamn, som – –

– Är detta herrummet, föll arkitekten in, och tittade in till Pennskaftet, som satt på sängkanten och indiskret bladdrade i ett plyschalbum. Varför kallar ni det så?

– Var skulle herrarna vara om inte i jungfrukammaren, svarade Pennskaftet, eller hur, Kristin? Men säg nu, vem är fästmannen av alla dessa många vackra gossarna?

– Det är den granne med det lockiga håret, han som det sitter en cypresskvist inunder, svarade hon från köket.

– Å, är han död då?

– Död, nej då, han är i Stockholm, har varit i många år.

– Men tänk vad han blir glad nu då att få Kristin hit upp.

– Åja, det har han då inte mycket för, och det vet han, för vi

har pratat i många år nu. Han är annars vakt vid Nordiska museet eller vad det heter, men han vet mycket väl, att jag inte gifter mig me' han, förrän han sätter upp eget museum. Till dess blir jag hos min fröken.

– Lyckliga Cecilia, sade Pennskaftet och märkte först nu, att Cecilia hade gått. Hon hade dukat ett provisoriskt tebord vid soffan och serverade te, med löfte att snart bjuda dem hem på en middag, som skulle återupprätta Kristins kränkta värdighet. Pennskaftet och arkitekten utbytte en glad blick. De förstodo, att de skulle få komma hit tillsammans, att han var accepterad såsom umgänge, och att de alltså hade en vrå av ett hem i världen, där de skulle kunna träffas.

– Lyckliga Cecilia, sade Pennskaftet ånyo, får vi då komma en dag i slutet på månaden, för då är maten alltid sämst på pensionatet.

– Vill ni tro, sade Cecilia, att på mindre än tre dagar har Kristin gjort sitt skånska **idiom** fruktat och vördat på **Hötorget**? Hon berättade i dag, att fruarna i ståndet i morse med bävan frågade, om där var något, som var henne tillags och utbjöd sina bästa bitar med den motiveringen att rostbiff och blomkål brukar gamla herrar tycka om. Den gamle herrn det är jag, sade hon och smålog. De vet ju inte, torggummorna, att de gamla kinkiga fröknarnas århundrade nu brutit in, men man kan inte begära, att de skall reagera så känsligt för företeelserna i tiden.

– Vi får lära dem rösträtt, sade Pennskaftet, ja, det blev föresten beslutat på ett möte för en tid sedan, och det arbetet lot-tades på de närvarande fruarna med hushåll.

– Upplysningen har nog inte hunnit till Hötorget än, sade arkitekten. Pennskaftet, som ögonblickligen lystrat för det smått försmädliga i tonen, satte ner sin tekopp, beredd att ge ett häftigt svar, men då öppnades dörren, och Kristin, Kristin, envis som synden, kom strålande in med en skinkomelett.

VII.

Det var lördagskväll med vass kyla ovanpå ett häftigt snöfall. Pennskaftet, iklädd [kråka](#) och sitt varmaste vinterplagg, kom farande neråt Blasieholmen med händerna djupt nedborrade i fickorna, kort andhämtning och snäva svängar i alla gathörn. Blott en gång hejdade hon farten, det var då hon stannade och neg för nymånen, som blankslipad och strålände stod över Nordiska museet.

– Gör så, att han får bygga den där [fattiggården](#), bad hon ödmjukt.

Kristin kom och öppnade på hennes ringning med en vänlig och hemmastadd nick. Hon skulle blivit mycket besviken, om det dröjt en vecka, utan att Pennskaftet visade sig, och hon hade nu hunnit vänja sig vid det besynnerliga faktum, att hennes besök kunde inträffa alla tider på dygnet. En dag hade Kristin uppenbarat sig på pensionatet och hämtat hem till sig ett par nattdräkter och en omgång kläder av Pennskaftets, ty hon hade lärt av erfarenheten, att denna mycket väl kunde uppenbara sig klockan elva på natten, genomvåt och uttröttad efter en vandring med polisen – den kvinnliga påstod hon själv – eller efter att ha jagat någon i hast viktig bliven person över alla [malmarna](#).

– Fröken skriver, sade hon litet viktigt med en gest mot den stängda dörren till arbetsrummet.

– Hå, kors, sade Pennskaftet och tog av sig kappan, skriver *hon* nu också? Vad då om?

– Om rösträtten, viskade den väl underrättade Kristin.

– Här i huset hör man sedan en tid inte talas om annat än rösträtt, snart blir nog Kristin rösträttskvinna också.

– Det är jag redan, sade hon självmedvetet.

– Nej, jag gratulerar, men varför det då?

– Därför, att fröken är det, förstås, och så tycker jag det är så oförsämt, att vi skall betala sådana fasliga skatter.

Pennskaftet aktade sig noga för att skratta.

– Hur mår fröken? sade hon hastigt.

– Jo, hon säger, att hon mår bra, men – ja, se, ingen kan förstå sig riktigt på henne, och jag vet inte, hur det är. Fröken vet ju, att vi tvättade i förra veckan? Ja, och när vi fick in tvätten, var fem handdukar rostiga. Våra bästa handdukar, så jag grät mest hela förmiddagen, och jag visste inte hur jag skulle få fram det för fröken, när hon kom från skolan, men så frågade hon hur det var fatt med mig. – Ja, fröken, handdukarna är fördärvade, sa jag. Det har kommit rost på dem. Jaså, säger fröken. Jaså, säger jag då, tycker fröken det är jaså? Det går aldrig ur, förstår fröken.

– Ja, vad vill Kristin jag ska göra åt det då, frågar hon och håller upp vatten och skall tvätta sig till middan, som om ingenting hade hänt. – Vad fröken skall göra, fröken skall hålla väsen, förstås, och skälla ut mig och titta på handdukarna och räkna efter vad de kostar och vara arg hela dagen, för det skulle alla mina fruar ha va't och frökens mormor allra värst, om hon varit i livet. Men vet fröken, vad min fröken gör då? Hon vänder sig om och bara tittar litet på mig och skrattar: – Kära Kristin, vi får laga så vi inte rostar själva, säger hon, tänk vad det är vackert väder ute i staden i dag. Jag frågar bara, om en kan förstå sig på en sån matmor, för inte gör jag det. Rosta själva! Det är som om hon kommit ifrån detta världsliga, och det kan aldrig vara bra.

– Vänta, om det kommer rost på rösträtten, så får Kristin se, sade Pennskaftet. Var och en är rädd om det, som ligger en närmast om hjärtat. Jag får väl vara här till i morgon och få kaffe på sängen? Vi två vill hellre ha kaffe än rösträtt, eller hur Kristin?

– Jo, medgav Kristin viskande, men säg det inte för fröken.

Pennskaftet steg tyst in i det stora arbetsrummet, som hon älskade ända sen den dag, då hon och arkitekten voro med om att göra det beboeligt. Borta vid skrivbordet lyste lampans pärlemorfärgade kupa som en stor opal över det tysta rummet, som med sina lågmälda färger och stilla linjer liknade Cecilia själv.

Men skrivstolen stod tom, Cecilia låg på soffan och sov med ansiktet uppåtvänt och en stor kudde i famnen, vars lena siden hon tryckte mot sin kind. Lampskenet föll över alla de bedrövade nätternas linjer i hennes lilla ansikte, som utan dem skulle varit ungt och vackert. Pennskaftet stod ett ögonblick och betraktade henne, så vände hon sig bort, som om hon blivit beträdd med en ogrannlagenhet, och smög tyst till skrivbordet, där en påbörjad manuskriptsida vittnade om vad för ett arbete, som blivit avbrutet av sömnen. Hon läste några rader och log yrkeskvinnans ömkande leende över de många strykningarna och de pinsamt korrekta meningarna. Med en liten nick tog hon pennan och fortsatte, där Cecilia slutat. Men då hon arbetat ett par minuter, lade hon den ifrån sig och lutade sig tankfull tillbaka i stolen.

»Kvinnorna måste visa, att de intressera sig för utgången av rösträttsmotionens öde i riksdagen«, hade Cecilia skrivit. Pennskaftet satt och tänkte på alla de tusen och hundra tusen, som troligen skulle sova över debatten, hon tyckte sig höra det förnöjda småpratet ur tusen soffhörn, höra de tåliga vaggvisorna över tusen små sängar, se de trötta ansiktena över oräkneliga trasiga strumpor. En vild och vanmäktig längtan att nå in över allt, att göra sig hörd och bli förstådd grep henne. – O, kvinnor, att få er att höja huvudet bara i dag, bara i morgon, bara de timmar, då männen i riksdagen överlägger om er och er rätt! Hon visste, att det var otänkbart, att det låg långt utanför människans förmåga, men just orimligheten, motståndet, kylan, som hon kände strömma emot sig, eggade henne att sätta skuldran till och göra det yttersta.

Hennes hjärta började klappa hårt, hon fick en plötslig förnimmelse av alla dem, som åter voro med henne, som hoppades och drömde detsamma, kanske utan att veta det, hon blev en liten prick bland en stor skara, för en kort stund tycktes perspektivet öppna sig för henne, och det glimtade till över vägen, som steg och buktade bort mot fjärran mål. Hon tog pennan, orden tycktes marschera upp vid tonerna av en festmarsch, med en rysning av glädje kände hon, hur det strömmade likt floder av eld genom hennes högra hand ned i pennan. När hon hunnit till sin signatur, reste hon sig plötsligt, gick bort till Cecilia och gömde sitt heta huvud i en flik av hennes morgonrock.

– Jag har varit vaken en stund, kära barn, sade Cecilia, men vad är det med dig, du skälver ju i hela kroppen?

– Gör jag? Det är väl därför, att det gått en smula kraft av mig, svarade flickan med osäker röst. Vill du läsa? Det är ungefär vad du ville ha sagt, fast du somnade ifrån det. Man gör vad man kan för sina vänner.

Cecilia svarade inte, hon läste.

– Så har jag aldrig sett dig skriva förr, sade hon, när hon slutat och strök flickan över håret.

– Nej, sade Pennskaftet, som nu var lik sitt vanliga jag igen, nej, och väl är det, för om jag skrev så jämt, funnes det inte en enda stockholmsredaktör, som ville använda mig. Och det är mycket osäkert, om jag lyckas placera den här artikeln. De skulle nog ta den, om den vore skriven av en amatör i ansedd samhällsställning, men en av deras egna, som blir så där högstäm, nej, det skäms de för. Det är den där olyckliga känsligheten, men jag skulle inte klaga på den, för det är den, som gör mig så oöverträfflig, när det skall skrivas om misshandlade eller innebrända hustrur eller tuberkulösa barn. Jag gjorde något liknande, när jag blev upptagen i rösträtten, men den [krian](#) ligger i en portfölj, och ibland tar jag fram den och läser den med ett leende.

– Hur längesen är det, och hur gick det till?

– Två år sen och det gick så, emedan det måste. När man har ett sådant arbete som jag, får man så småningom se allt det duktiga och oförtrutna arbete kvinnorna gör, och man lär sig se hur kringskurna de är och hur maktlösa, när de vill tillämpa sina erfarenheter i större skala än inom det egna lilla barnhemmet eller sjukstugan. Man blir slutligen klar över, att om man än själv hellre vill ha en ny hatt än rösträtt, så är det andra, mycket bättre folk än en själv, som har goda skäl för att mycket bestämt yrka på den. Om det vill sig väl, går det upp för en, att det är ens förbaskade skyldighet att hjälpa till, och sen stiger man från den ena klarheten till den andra. Gud, jag minns hur hänförd jag var, när jag var med rösträttskvinnorna första gången som en av dem.

– Berätta, sade Cecilia.

– Jo, jag hade skrivit något som generalen råkade tycka om, och den kloka kvinnan lät föra fram mig och lade högtidligen händerna på mitt huvud för att inviga mig till mitt kall som rösträttens riddare i pressen. Jag föll genast till föga för henne, för henne öppnas ju alla hjärtan som köksfönster för en positivvisa. Min enda sorg var, att jag inte fått vara med från början, och jag kände mig ungefär som en krigare, som hunnit fram till slagfältet först när hans kamrater är nära segern och som är för stolt att dela bytet och äran med dem. Jag minns, att generalen måste trösta mig med, att vi hade det värsta kvar, och att jag nog skulle hinna få mitt lystmäte på rösträttsarbete, innan vi nått målet, men jag anade inte, hur rätt hon hade den gången.

– Det är inte utan, att dina ord tröstar mig i min tur en smula, sade Cecilia med sitt vemodiga leende.

– Är du glad, att du blivit religiös? frågade Pennskaftet tankfullt. Hon hade under de gångna månaderna med hemlig förvåning och förnöjelse iakttagit hur Cecilia allt mer och mer ryckts med i arbetet, till hälften mot sin vilja och mycket ange-

lägen att för sig själv och andra framställa sitt arbete endast som mekaniskt grovarbete, som ingenting hade med hennes personliga åsikter att göra. Men nu tycktes hon ha beslutat att erkänna sin nya tro.

– *Om* jag är, sade hon med övertygelse.

– Men du råar ju aldrig om din tid numera, de är stränga arbetsgivare, ditt befäl, och det är ont om så villiga och dugliga krafter som du. Hur länge satt du uppe i går kväll?

– Å, till två tror jag, men natten gick fort, jag var flitig.

– Och i förrgår? Lika länge förmodar jag? Tror du, att du orkar med det?

– Jag behöver inte leva längre än rörelsen, sade Cecilia med en så torrt objektiv röst, att Pennskaftet insåg, att hon långt innan saken blev bragt på tal, räknat och lagt ihop och fattat sitt beslut.

– Sådan blir inte jag, sade Pennskaftet bestämt, jag vill leva och arbeta i hundra år, och sen ha en liten trevlig ålderdom efteråt.

– Men du skall heller inte bli som jag, sade Cecilia avgörande – nu skall du be Kristin ta in vår tebricka.

Efter det teet var drucket, skulle Pennskaftet vara kvinnligt och hjälpa till med förefallande sysslor, något som hon alltid yrkade på sina lediga kvällar, blott för att efter fem minuter djupt ångra sitt anbud. Men Cecilia, som tyckte att Pennskaftets färdigheter voro mer än lovligt ensidiga, satte alltid ett arbete i händerna på henne, i dag var det sängkammargardinerna, som skulle sättas på ringar efter att ha tvättats.

– Vad det är ljuvligt med frid och ro, sade Pennskaftet efter fem minuter förtvivlad.

– Ja, inte sant, nickade Cecilia och fortsatte med sitt arbete utan att låtsas om den bön om förskoning, som låg bakom orden.

Efter en stund: Cecilia, jag skall skriva ett flygblad åt dig, vars make ni inte har läst, bara jag slipper sy mera. Jag tror förres-

ten, att jag måste ringa till tidningen och höra om det är något, de vill skicka mig på.

– När du äntligen fått ledigt en kväll, jo det vore just att skämma bort dem. Men, låt se, klockan är 8, om du skulle ringa och fråga arkitekten...

– O, du kloka pedagog, sade Pennskaftet med ett litet leende över Cecilia, som trodde, att Pennskaftet skulle sitta här ifall... Han är bortrest just i dag, men det är rysligt snällt av dig, och jag är så tacksam, att jag får ta hit honom ibland, det vet du. Det uppfostrar honom så bra att se dig här i ditt hem.

– Å, uppfostra, sade Cecilia, utan att se upp från sitt arbete.

– Jo, förstår du, svarade Pennskaftet och lät i låtsad tankspriddhet sina gardiner sjunka ner i knät, en sån som han med en fet och förmögen högermamma och ett par tölpiga systrar, och förresten [cigarrbodar och allt det där](#), han har ju ingen aning om vad vi andra är för slags folk, när vi inte liknar någon av dessa kategorier. Har jag talat om att han trodde, att jag var en liten [journalistdemimond](#)? Ja, aldrig har han fått sota så grundligt för något förr, så du behöver inte se så dömande ut. Nu håller han emellertid på att lägga om sina åsikter och fullständiga sina kunskaper om kvinnan, och du skall hjälpa mig att få hans åsikter sådana en ung mans bör vara. Han har redan en stor respekt för dig, men det beror ännu uteslutande på att du förtjänar mer om året än han. Men jag vill, att han skall lära känna den sortens kvinnor du representerar, den oberoende, som sköter sitt eget liv, sina nöjen och sina intressen alldeles utan hjälp av de i hans tycke till allt detta outhärliga manfolken.

– Han är välkommen hit, sade Cecilia. Och om ni, hon tvekade litet, om ni – någon gång skulle ha något att säga varandra i enrum – vilja talas vid ostörda...

– Tack, så snällt, men han har egen ingång, svarade Pennskaftet enkelt. Och förresten funderar jag på att hyra rum för mig själv...

Knack. Det var Cecilias nål, som gick av.

Hon blev sittande alldeles orörlig en minut, uppfylld av fasa över den noggrannhet, varmed livet förnyade de öden det mätte ut åt människornas barn. »Min egen älskade, min egen ingång«, och ingenting kunde man göra.

– Kära barn, sade hon till slut sakta.

Pennskaftet kastade sömnaden utåt golvet.

– Varför blev du så rädd, frågade hon, och tog arbetet ur den andras darrande händer. Seså, säg inte, nu när vi hade det så trevligt, att du tror, att jag är på vippen att gå under!

– Så slarvigt du talar, du skulle bara veta vad det är att gå under.

– Men jag har inga anlag för det, förstår du. Nej, låt oss nu tala om saken och se en enda gång på mig. Jag gör bestämt uppror mot den tanke, som jag avläste i ditt minspel, nämligen, att den där egna ingången skulle bli mitt fördärv.

Cecilia såg upp, lättad.

– Nej, jag borde ha vetat, att du är en klok och kall flicka, som har många andra större intressen än kärlek, svarade hon. Du hör nog till de där flickorna, som kan vara god vän och kamrat med en man utan tillsats av erotik, säg, Pennskaft? Det låg något ivrigt bedjande i hennes ton, men Pennskaftet stelnade till. Det tycktes så hopplöst att få henne att förstå.

– Men om det då vore något mera än kamratskap, sade hon, om jag började hålla av, skulle jag då gå under? Det måste ju göra mig mycket mera lycklig än jag trodde fanns.

Hon satt och iakttog Cecilia, som rodnade pinsamt, och fann till sin ousägliga häpnad, att hennes vän, som var tio år äldre än hon, satt och gruvade sig för att upplysa henne, Pennskaftet, om att det fanns frestelser, som, om man utmanade dem kunde bli för starka, och då var man såld för tid och evighet.

– Flicka lilla, sade Cecilia slutligen, du är ett barn, du vet inte om faran, du litar så på dig själv, och du är som skapad att gå rakt i fördärvet och inte märka, förrän det är ohjälpligt.

– Vad menar du med ohjälpligt? frågade Pennskaftet med kuvad otålighet.

– Det vet du nog, att mista aktningen för det heligaste i livet och för en själv. Pennskaftet satt och funderade litet över betydelsen av det dunkla uttrycket, men tycktes så komma överens med sig själv, att en sådan som Cecilia preciserade nog icke närmare, man fick förstå ändå.

– Cecilia, hör på mig, sade hon nu och reste sig beslutsamt. Du förstår mig inte det minsta, du misstar dig alldeles på mig. Du tror, att det är, därför att jag ingenting begriper om konsekvenserna av att umgås så fritt med en ung man, som man håller av, som jag är så obekymrad.

– Men då...

– Det begriper jag emellertid mycket väl, men – – – hon avslutade satsen med ett leende. Cecilia satt alldeles tyst, tyngd av en moders, en äldre systems maktlösa och skärande smärta.

– Vad vi är värnlösa, sade hon för sig själv, vad vi är värnlösa...

– Fråga mina kamrater på Morgontidningen, om jag är värnlös, sade Pennskaftet med sorglös självbelåtenhet.

– En renhjärtad kvinna är alltid värnlös, sade Cecilia, och [osaliga är de renhjärtade](#).

– Ja, har jag inte alltid sagt, att det är nyttigt för något, att inte vara det minsta renhjärtad, sade Pennskaftet tröstande, nu har jag ju något igen för att jag å tjänstens vägnar släpat mitt hjärta genom all smörja i Stockholm. Emellertid har jag en enorm självaktning i stället, den tänker jag bevara, och ingen kan beröva mig den mer än jag själv, inte ens den stackars intet ont anande arkitekten. Hon strök Cecilia uppmuntrande över kinden – det föreföll henne, som om denna med alla sina år och all sin smärta aldrig levat i världen eller visste något om den, som om hon värderade sitt och Pennskaftets öde ut från den väluppfostrade konfirmationsflickans schematiska och stränga livs-åskådning.

– Ja, allt det där är mycket bra, – sade Cecilia i sin tur förvånad över Pennskaftets brist på världskloket, – så länge man inte givit någon makt över sitt öde. Men när en gång det är gjort, och han kan gå och ta ens självaktning med sig...

– Nu förstår jag inte vad du menar, sade Pennskaftet, som var nära att förlora sitt överseende tålmod, har jag kanske inte mitt eget värde, alldeles oberoende av om en man går eller stannar? Varför skulle jag inte kunna leva och skriva och rösta och bli valbar och ryktbar, alldeles som en man kan det?

– Ja, men barn, vi är dock av ett annat virke än männen. För oss är kärleken ödesdiger på ett helt annat sätt.

– Ja, det vill jag tro, sade Pennskaftet. Det är ju vi, som skall ha alla de små barnen. Vi sätter in mera på ett förhållande och riskerar i samma proportion. Men jag bara håller på det, att jag inte förlorar min aktning för mig själv om – får jag tala frankt Cecilia, det passar mig bäst?

Cecilia nickade utan se upp.

– Om alltså en man, som jag älskat skulle gå ifrån mig och ta med sig minnet av min kropp. För det är förstås det du är så rädd för skall hända mig, Cecilia, och du behöver inte vara så generad för det, jag är det inte. Ser du, sådan är den nya generationen.

– Inte har kvinnor hunnit bli så förändrade på tio år, sade Cecilia, röd om kinderna. Du tror, att man är den man önskar man vore, men du har visst ingen aning om, att det rör sig om något mystiskt och ofrånkomligt i kvinnonaturen, som...

– Ä, sade Pennskaftet, inte? Så mycket har jag lärt mig av [emancipationsläxan](#), att jag vet, att där är ingenting, som kvinnan lämnat bakom sig under sin utveckling, som inte kallats det ofrånkomliga. Tror du inte, att det finns många, bland dem Kristin, som anser det höra till det ofrånkomligaste i kvinnonaturen att förstöra en hel dag av vårt korta liv över några rostiga handdukar? I Kristins ögon är du lika vansläktad som jag i dina.

– Men om någon kom och sade, att en kvinna kunde ostraffat hänge sig utan kärlek, då Pennskaft? frågade Cecilia.

– Nej, då skulle jag naturligtvis inte vara med. Då skulle jag anse, att man rört vid det väsentliga, medgav flickan. Men det skulle ju bevisa ett karaktärsfel hos mig, sådant som elakhet och lögnaktighet, och det är en sak inom mig själv, som rör min innersta själ, den valplats där det avgöres, om jag skall leva eller gå under. Det har ju ingenting att göra med de egenskaper, som möjligen kan uppenbara sig hos den man, som jag älskat. Du är rösträttskvinna, och tror, att vi är som rum med sekundär dager, bara mannen stänger sin nåds dörr, blir det nermörkt. Då kan vi gärna vara utan rösträtt också.

– Det låter så bra, det där, sade Cecilia trött, men hur du morskar dig, kan du väl inte komma ifrån att du är kvinna. Världen i alla fall är densamma nu som förr, då den hade makt att påtvinga en kvinna sin dom över henne själv. Du skall komma ihåg, att våra synder förlåtas aldrig och glömmas aldrig, om du använde den kristna terminologin skulle du säga, att Kristus inte dött för oss, fast så många av oss har dött för Kristus.

– Du tar fel, sade Pennskaftet, Kristus både levde och dog för oss, om du så vill, men han är bara så ensam om det, lika ensam som om allt annat. Jag tror nu för min del, att även världen förändrar sig fast motvilligt. Förresten, världen är mig i detta fall ganska likgiltig. Jag känner ingen skyldighet att upplysa den om hur jag ställer det för mig, blott jag inte går någons rätt förnär.

– Redan det kommer den att ta illa upp, vet du väl, förresten är du dum, om du tror att man kan hålla en kärleksförbindelse hemlig. Kom ihåg, att när en av oss familjeflickor ger sig in i något sådant, är det för henne det oerhörda, som sker. En sådan flicka tänker: ingen bildad flicka mer än jag vågar detta för sin kärlek.

– Så illa är det väl inte, tänkte Pennskaftet för sig.

– Hon tycker, att hon valt en alldeles ensam väg, och att alla

människor, hennes närmaste allra mest, är hennes fiender och spioner. Hon tänker inte på annat än sin oerhörda hemlighet. Och du kan väl förstå, att det kommer något särskilt över en sådan kvinna, hennes ögon får ett annat ljus och hennes röst en annan klang. Snart viskas det i kamrarna och ropas på torgen: hon har en älskare. Hon teg ett ögonblick för att göra sin röst opartisk. Pennskaftet satt och såg rakt ut framför sig, ty hon visste, att bekräftelsen just nu fanns i Cecilias ansikte. Under en mycket kort sekund var flickan verkligt imponerad, ty hon förstod ju, att utan att Cecilia varit mycket rädd om henne och haft mycket goda skäl till det, skulle hon inte självmant ha hämtat nyckeln upp ur havets djup.

– Jag kände en gång, fortfor därpå Cecilia, en ung flicka, som hade anställning i Stockholm, på kontor vill jag minnas, om vem det kom ut ett rykte, att hon hade en älskare. I ett år var hon medelpunkten för allas nyfikenhet på kontoret, när hon kom till arbetet om mornarna stod de manliga kamraterna och deras bekanta i klungor i porten för att se henne passera. När hon kom var det viskningar, hon fick tåla tusen små oartigheter och stickord, och till sist miste hon sin plats, kamraterna ville inte finna sig längre i att arbeta tillsammans med henne. Hon lever undanskymd någonstans, jag vet inte var, men jag tror inte hon har haft en glad stund sedan. Tänk, att ha ett så besudlat minne.

– Ja, visst är det synd om henne, men hon har ju samma chanser som alla andra, att glömma, älska på nytt, gifta sig, om hon tycker det är bättre och bli lycklig, föreslog Pennskaftet, och tittade fortfarande envist rakt i väggen.

– Giftn sig? sade Cecilia bestört. Med den historien? Hon kan inte finna en man nog ovärdig.

– Det brukar annars vara minsta svårigheten, sade Pennskaftet torrt.

– Det gör inte det minsta intryck på dig vad jag säger?

– Nej, inte en smul.

- Måtte du aldrig ge mig rätt.
- Nej, inte ens från botten av [Hammarby sjö](#), sade Pennskaf-tet.

När det blev läggdags, klappade hon sin vän, som satt där med ett tomt ansikte, likt ett smycke, varur ädelstenen fallit bort.

– Du behöver inte ligga vaken för min skull, det kan jag göra själv, sade hon.

Fem minuter senare sov hon djupt allt intill morgonen.

VIII.

Julen var ännu icke överstökad, och Dick vistades ännu i landsflykt hos sin familj i Östergötland, då Pennskaftet en dag kom hemåkande från tidningen i ett bedröfligt tillstånd. Hon svarade icke ett ord på pensionatfruns förebråelser, det hade kanske varit oklokt att ge sig av ner till arbetet med feber och hosta, men om flickan möjligen hölle på att få vara oklok, så angick det ingen. Fru Bengtsson skulle inte oroa sig, hon skulle icke begära mer än att få vara ifred.

Hon var så dålig och så nedstämd, när Cecilia, varskodd av jungfrurna på pensionatet, kom för att se om henne, att denna hade svårt att icke låtsas om sin oro.

– Hon kommer att gräma ihjäl sig, tänkte Cecilia dystert, och det är inte länge sedan hon var så övermodig! Men jag hade rätt, ingen fin kvinna klarar en sådan historia, den knäcker henne.

När Dick, som ingenting anade, kom tillbaka några dagar senare, var alltså den första underrättelsen, som nådde honom, den om Pennskaftets sjukdom.

Det måste sägas, att hon icke varit vidare angelägen att bli bra, innan han kom, men den dagen, då han för första gången väntades till middag, var hon mycket litet nådig mot det öde, som höll henne kvar i sängen. Hon satt upprätt och försökte avläsa varje ljud utifrån salen dess betydelse, vad sade han, blev han ledsen, o hon kunde inte uthärda att veta honom olycklig ens ett ögonblick, vad hade hon varit för en, som genom sakenadens långa timmar nästan glatt sig åt hans bestörtning?

Den, som den dagen plötsligt öppnat den stängda dörren från matsalen in till våningen hade överraskat en liten figur i nattdräkt med att lyssna mot nyckelhålet för att om möjligt upp-

fånga den älskades röst eller en suck ur hans hjärta, som var så nära, som längtade, men som syntes henne för alltid skilt från hennes. Men ingen kom, ingen hade heller tid att se efter, vad hon tog sig för, och först när stolarna skrapade efter fruktsoppan rusade hon in till sitt rum, yr och darrande, kröp ner i sin säng och vätte med sitt livs bittraste tårar en [rakpollett](#), som hon erhållit som minne av Dick vid hans avresa och sedan dess burit i en snodd om halsen. När man är fattig och hemlös, då ve, om man älskar! Men samma kväll, när Cecilia kom med tusen hälsningar från Dick, fann hon en [Självförsörjande Bildad Kvinna](#), som djupt blygdes över sin svaghet.

– Tänk en sån stackare man är mot [Susan B. Anthony](#) och de andra, sade Pennskaftet ångerfullt, jag grät, när jag hörde Dick be om brödkorgen.

När hon kom på benen igen, så blek och bräcklig, att Kristin profeterade hennes snara bortgång till en bättre värld, sade hon upp sig på pensionatet och gav sig att söka efter eget rum. Cecilias misräkning över detta beslut var stor, hon hade i det längsta väntat sig ett annat resultat av den begrundandets och självprovningens tid, som flickan gått igenom.

Med ledning av en annons gick Pennskaftet en dag upp i ett hus vid [Adolf Fredriks kyrkogård](#), och när den uppgivna dörren öppnades vid hennes ringning, stod hon ansikte mot ansikte med en av sina forna skolkamrater från hemstaden.

– Å, Klara, goddag, sade Pennskaftet glatt, men den andra blev blossande röd, som om hon misstänkt tusen andra skäl till besöket än sin egen annons i tidningen och hämtade sig först, då Pennskaftet något förvånad frågade, om det var hon, som hyrde ut rum. Då blev hon med ens mycket livlig, drog gästen genom en liten tambur in i ett vackert hörnrum och började utbreda sig över alla lägenhetens fördelar.

– Och så ligger den så bra till, sade hon, nej sitt ner då, så roligt att få se dig, egen tambur och ingen som hör, när man går och

kommer, eller vad man har för sig förresten. Men det kanske inte du sätter värde på, tillade hon och såg ringaktande på Pennskaftet.

Plötsligt djupt generad, utan att veta varför, såg Pennskaftet ut på gatan. Hon uthärdade icke att se uttrycket i det vackra ansiktet som lett mot henne.

– Vad kostar rummet? sade hon.

Priset var icke högt, och Pennskaftet förstod, att nu behövde hon inte leta längre.

– Att du vill flytta då, sade hon, trevligare kan du väl inte få.

Hon kände sig alldeles främmande för barndomsvännen, hon var vackrare än man kunnat förmoda att hon skulle bli, och raffinerat elegant hade hon en smickrande likhet med prinsessan Charlotte, men det var inte det, det var något hårt och hånfullt hos henne, som icke var att känna igen.

– Ja, jag beslöt mig för det i ett ögonblick av förtvivlan, du vet man kan få, då man är led på allt och vill börja på nytt, sade Klara föraktligt.

– Man skall misstro sådana impulser, som kommer av förtvivlan, undervisade Pennskaftet, i all synnerhet skall man inte göra annonser av dem.

– Vad vet du om det, frågade Klara och skrattade försmädligt. Säg, tycker du att det är roligt med manfolk, du frågade aldrig efter dem, när vi gick i skolan?

– Jag sparade mig tills nu, sade Pennskaftet.

– Hå, sade Klara, som utan vidare ceremonier slagit sig ner framför toalettspiegeln och prövade grimaser mot sig själv, jag har just beslutat att finna på något nyttigt och vända dem ryggen, det blir ändå aldrig annat än elände av. Har de skrivit och undrat över mig hemifrån? frågade hon plötsligt utan övergång och i en helt annan ton.

– Varför skulle de undra? sade Pennskaftet förvånad, nej, jag menade inte att fråga ut dig, tillade hon, då den andra gjorde en häftig rörelse.

– Nej, det fick du inte mycket för, snäste Klara. Säg, vill du överta min telefon?

Det slutade med att Pennskaftet övertog icke blott telefonen utan även en del av Klaras vackra möbleman, och därpå gick till Dick för att meddela honom resultatet av sin färd med en underlig blandning av glada framtidsperspektiv, oklar beklämning och motvilja.

Först följande dag fick hon förklaring på denna sin känsla i ett brev från sin mor, som hälsade från Klaras mor och för Guds skull bad Pennskaftet ta reda på flickan. Hon hade förstört hela sitt fädernearv och nu, när det inte fanns mer pengar att få hemifrån, hade hon upphört att skriva till modern. Hon bodde vid Adolf Fredriks kyrkogård, om hon inte redan hade givit sig därifrån.

Det var med en glädje, som hon inte brydde sig om att dölja, som Pennskaftet tog sitt och flyttade från pensionatet, där hon hädanefter endast skulle äta sina middagar, och säkert hade hon aldrig varit så lycklig, som då hon somnade första gången i sin egen bädd i den nya bostaden. Dick och hon hade arbetat till sent på kvällen, icke kunnat bärga sig, innan de fått se till och med hur alla tavlorna togo sig ut på väggarna. Dick hade ritat ihop till en ny bokhylla, och med bädden vänd så, att hon kunde se den, somnade Pennskaftet i lycklig glömska av de osälla andar som bebott rummet före hennes tid. Hon hade icke en aning om var hon var eller vad tid det var på dygnet, då hon spratt till vid en häftig telefonringning invid sin huvudgård.

– Hallå, sade en röst, vill du komma ner och öppna för mig?

– Så här dags, utbrast Pennskaftet förvirrad.

– Det måtte väl inte vara senare än vanligt, sade rösten, och det är så länge sen *jag* fick komma upp till dig.

Tonvikten på *jag* kom Pennskaftet att isas av förskräckelse, hon hade redan begripit, att där var någon, som av gammal

vana ringt till Klaras telefon, och som nu inte kände skillnaden på rösterna, helt förklarligt, då de båda flickorna talade samma dialekt.

– Här har väl inte varit några andra, sade hon snabbt med tanke på Klaras mor.

– Ligg inte och prata strunt nu, kom och öppna.

Rösten lät otålig och befallande.

Pennskaftet funderade ett ögonblick och såg på klockan. Halv två, mycket liten risk alltså, att någon skulle öppna porten och släppa in rösten, och den risken var väl värd att löpa för möjligheten att klara upp detta mysterium.

Hon kastade på sig det nödvändigaste, tog en aftonkappa och sin stora kråka, stoppade en ficklampa på sig och gick ner. Portnyckeln lade hon kvar på nattduksbordet. Portgången i detta hus tillslöts om nätterna medels en järngrind, och så snart hon kommit ner för trapporna, såg hon en manlig gestalt stödd mot gallret på andra sidan. När han fick se hennes sidenkråka i halvdunklet lyfte han på hatten, men blott för att därpå, då hon kom fram i skenet från gatlyktan, ge till ett utrop av häpnad.

– Vad menar ni med att ringa på min telefon mitt i natten, frågade Pennskaftet, som var alldeles lugn men frös litet.

– Detsamma som ni, vem ni nu än är, menar med att komma och öppna, sade figuren på andra sidan. Jag måste ha kommit till fel nummer, men jag skall inte vara så fjäskig, öppna bara, så skall vi nog komma överens sen.

– Jag törs inte, sade Pennskaftet kallt, Klara är bortrest, jag är ensam däruppe.

Jo, det var inte att misstaga sig på, han lystrade ögonblickligen vid namnet.

– Vart har hon rest? frågade han häftigt.

– Om hon inte talt om det själv, så vill hon nog inte, att ni skall veta det, svarade Pennskaftet och borrhade händerna i fickorna.

– Det är naturligtvis den där förbannade skådespelaren, svor figuren mellan tänderna, men lika gott, jag kan visserligen inte se er så noga, men rösten hör till en ung, och, som jag hoppas, förtjusande kvinna. Fram med nyckeln, jag bryr mig inte om vem ni är eller hur ni är, men öppna. Och då Pennskaftet stod orörlig skakade han gallret med bägge händerna.

Flickan tog upp sin ficklampa och såg plötsligt mannen rakt in i ögonen, men hon släckte den lika fort, o hon skulle ändå aldrig, så länge hon levde, glömma detta ansikte.

– Gå för Guds skull, sade hon full av förskräckelse, och medan järngrinden skakade bakom henne och en upprörd stämman kallade henne tillbaka, rusade hon upp för trapporna och grät till hon somnade, över Klara och hela världen, men mest över Klara.

När Pennskaftet nu hyrde rum själv och hade eget spritkök och egna kastruller, vaknade hos henne lusten att bjuda hela världen på te. Hon frågade pliktskyldigast sin värdinna, om denna tillät henne att ta upp främmande på rummet, men denna rörde sig bara ett halvt varv i sitt fett mot Pennskaftet, och förklarade, att »fröken får göra vad fröken vill, bara jag inte kommer i obehag därför«. Hos Pennskaftet började alltså en serie underliga bjudningar, och Dick fick ofta torka disk efter socialdemokrater, [slumsystrar](#) och [synderskor](#).

– Man skulle egentligen aldrig intervjua annat än vid te och rostat bröd, brukade Pennskaftet säga, men jag kan ju inte ta hem [fru Skogh](#) eller kronprinsens uppvaktande kammarherre.

Alla gladda sig med henne över hennes nya, vackra bostad och prisade hennes tur, ingen, icke ens Dick, visste, hur hon många gånger om nätterna kunde spritta till ur sömnen, emedan hon drömt, att man skakade på dörren för att komma in till henne. Däremot hade Dick i uppdrag, att om han mötte en flicka, lång och vacker, med rödbrunt hår, svart pälskappa och svart hatt med vita plymer, följa efter och ta reda på vart hon tog vägen, men Klara var och förblev försvunnen, och många

gångar satt Pennskaftet och grubblade över hennes öde, över hennes och prinsessan Charlottes, de två påminde ju så starkt om varandra.

Den enda ansats till umgänge, som gjordes från den bättre societetens sida, utföll mycket snöpligt.

Pennskaftet åt en dag middag på pensionatet, där man nu betraktade henne som en oåterkalleligen förlorad, då till hennes stora förvåning textilflickan, som drog fördel av sin moders, assessorskans, frånvaro, i ett obevakat ögonblick kom fram och berättade, att hon hade för avsikt att göra ett besök i Pennskaftets nya bostad. Vad mera var, hon gjorde allvar av det, en eftermiddag satt hon där, och sedan hon mycket noga sett sig om överallt, sade hon: tycker inte ni, att det är svårt att dela sig mellan arbete och kärlek?

Pennskaftet blossade upp, men då hon såg den andras menlösa min, hennes oskyldiga nöje över frasen, skrattade hon.

– Nej, tycker ni? frågade hon och såg litet gäckande på flickan, som satt där i all sin textila prakt med handbroderad **reformklänning** och stora silversmycken under hakan och neråt.

Hennes förvåning var obeskrivlig, då flickan plötsligt dolde ansiktet i händerna och viskade: ja.

– Ja? upprepade Pennskaftet häpen. Det hade jag då aldrig trott.

– Det är förfärligt, sade flickan. Det sliter sönder ens hjärta, hur man än väljer.

– Å, sade Pennskaftet, ni tar det alltför krångligt, bry er inte om att fundera på så'nt.

– Om man arbetar och älskar på allvar, så kommer förr eller senare för alla kvinnor, som ägnar sig åt konsten den stund, då de måste välja, sade textilflickan litet förtörnad. Och jag trodde, att ni som själv – – som – –

– Men jag är ingen konstnär, sade Pennskaftet så allvarsamt hon kunde.

– Nej, det förstås, och det gör ju saken delvis lättare. Men ni kan ju ändå hålla på er verksamhet, tycker ni inte, att det skulle kännas svårt att behöva uppge den? Kan ni inte en gång sätta er in i vad jag skall känna?

Pennskaftet tänkte skarpt. – Nej, sade hon.

Textilflickan såg mycket förvånad och besviken ut. Hon hade väntat något helt annat, kom alldeles av sig och teg.

– Skall ni gifta er? frågade Pennskaftet plötsligt.

– Det är ju just det jag inte vet, svarade flickan. Det är visserligen ingenting som hindrar – – –

– Ja, var då glad, då –

– Men jag har begärt uppskov för att utkämpa den här svåra kampen, men säg då, tror ni inte, att jag kommer att ångra mig, om jag överger min konst?

– Var inte galen nu, sade Pennskaftet enträget.

– Vad tror ni händer den, som sviker sin livsuppgift? Måste man inte framför allt vara sann mot sig själv?

– Skäms ni inte att prata så'n smörja! utbrast Pennskaftet otåligt, ge ni er av och förlova er, och tacka gud, där är någon, som vill ha er!

Det var textilflickans första och sista besök hos Pennskaftet.

IX.

Det var en bitter och blå vårafton.

Cecilia skyndade genom smågatorna på norr utan att se sig om, utan att en enda gång höja blicken mot Guds klara vårhimmel. Man skall vara glad, när man får lida för den sak, man strider för, men blott icke detta, icke gå ut till våren, icke nödgas åse, hur det ånyo blir vårkväll över Stockholm, nu som förr.

Sommarmöteskommittén hade, genom det tidiga vårvädret väckt till besinning av att tiden gled mot sommar, haft sitt första sammanträde, och Cecilia hade blivit vald till dess sekreterare. Efter denna enda vinter hade man redan lärt sig att räkna på och använda hennes plikttrohet och arbetsvillighet, och det gladdde henne, när hon märkte det. Hon tyckte, att hon icke längre arbetade så blint som förr och hon envisades heller icke längre med att påstå, att hon gjorde det. Under sammanträdet hade hon till och med ertappat sig med att säga »vi« med ett alldeles nytt och intimt tonfall, och hon tänkte, att hon nu började förstå vad de andra menade med »saken«, som de talade om i sällsynta och högtidliga ögonblick. Men hon hade icke beräknat, att det skulle dra så långt ut på eftermiddagen under den livliga överläggningen uppe på Lästmakaregatan, det hade blivit afton, och det var vår.

Det var vår. För sjunde gången var det en eländig vår, ingenting kunde hindra det. Hon gick så fort hon kunde, skyende solen, som stod på lur i alla gatmyningar, vågade knappt andas in den unga, blå luften. Se, alla fönsterrutor glimmade av guld och rubiner, som unga hjärtan på vilka lyckan lyser, men blott för att slockna lika fort som de. Åren blevo genomskinliga som vårkvällens dager, de lyfte och försvunno som en dimma, man

såg rakt genom dem in i det förgångna, och på nytt kände man med den ångest, som icke kan utsägas, att det skulle följa en till livets slut.

På [Regeringsgatan](#) nämnde någon Cecilias namn, det var adjunkten Vallmark, som varit med på sammanträdet, men blivit efter.

– Tycker ni verkligen, att man skall diskutera taktikfrågan vid ett sådant där offentligt möte? frågade hon andfådd.

Cecilia såg flyktigt på hennes klara, glada ansikte och undrade hur den var skapad, som denna afton var karl till att gå och glädja sig över [sin kommunala valbarhet](#), men det gjorde hon.

– Är det inte vemodigt vackert i kväll, frågade hon med en plötslig önskan att med en annan halvgammal och ensam kvinna samtala över livets grymhet.

– Jo, sade adjunkten, men vem skulle i så fall inleda?

Då suckade Cecilia en avundsam suck och talade lydigt rösträtt ända till [Kungsträdgården](#) eller rättare lyssnade, medan adjunkten [höll räfst med](#) både fiender och vänner.

Slutligen var Cecilia ensam och rusade genom [Arsenalsgatan](#) för att vika av neråt Blasieholmskajen och äntligen nå hem. Kajen var tom, men på trottoaren utanför sin port varseblev hon tvenne lätt igenkännliga silhuetter. Det var Dick och Pennskaftet, numera oskiljaktiga som ett andpar om våren, Cecilia blev icke förvånad, hon hade blott väntat dem för att hennes bågare skulle rågas denna kväll.

Då de fingo syn på den ensamma figuren, drog han sin arm ur flickans, och de gingo fram till Cecilia.

– Vi har varit uppe och lagat det där bordet, du vet, sade Pennskaftet, som talade mycket och ogenerat, vi var bjudna, som du minns, och Kristin gav oss också en massa gott, nej då, inte blev vi förnärmade, vi hörde ju, att du var på sammanträde, och jag håller styvt på att rösträtten går framför allt. Det sista sades för att reta Dick.

Man blev stående i obeslutsamhet, Cecilia förstod, att de, just dessa två av alla i världen blott väntade på hennes inbjudan för att följa med upp och vara lyckliga i hennes våning i kväll, och hon knöt samman händerna.

– Det skulle varit roligt, om jag kunnat be er följa med upp, sade hon med den artighet, som aldrig övergav henne, det är förargligt, att jag just skulle ha åtagit mig att ha färdig en sak till i morgon. Men om jag får ringa på –

– Ja, tack, gör det, sade Pennskaftet, bry dig inte om oss, men tänk på att inte arbeta ihjäl dig. Cecilia nickade med ett litet leende och skyndade upp i porten.

– O, det gör mig ont, sade Pennskaftet, jag hade gått och inbillat mig, att hon –, hon bröt av och gick länge tyst och betänksam. Till slut sade hon:

– Jag vill till **Gärdet**, där är det lättare att andas.

I mörkret under de stora träden, som skuggade över **militärkyrkogården**, stannade han henne, där hade varit något i hennes ansikte, som måste kyssas bort.

– Är du glad nu igen?

– Ja.

– Nå, då går vi vidare. Efter en stund lämnade de vägen och sneddade ut över Gärdet, som låg tyst och övergivet i skymningen.

– Se dig om, sade han, då de kommit bakom en kulle, säg, var har du staden?

– Å, den är borta, sade hon, med ens, dold, alldeles som framtiden.

– Framtiden, lilla älskade, är du inte glad?

– Jo, svarade hon på hans fråga, men säg, skall jag en gång bli så där förtvivlad över våren?

Han förstod inte riktigt vad hon menade och hon svarade själv.

– Nej, ty jag är starkare, och du, ack du, min älskade, är inte som de andra?

- Hur som andra?
 - Som går bort, som blir trötta, som glömmer –
 - Hå, jag är nog som andra, svarade han ödmjukt, men skillnaden är den att det är däremot inte du. Den, som en gång kommit att älska dig, måste älska dig i evighet.
 - Det var bra, sade hon och lät sig nöja, men låt oss gå vidare, det är kallt. Han lydde, trots att han mycket hellre skulle blivit kvar bakom kullen och kysst henne.
 - Se, där har vi staden igen, sade han, först pannan, så ögonen, se så många ögon, som ser på oss två.
 - Tänk, när vi länge hållit av varandra, och får en hel stad av minnen att vandra i. Jag längtar, att vår kärlek skall bli gammal, sade hon. Hur gammal är *du*? tillade hon plötsligt.
 - Det får du inte veta.
 - Är du rädd om din ålder, du? Kan knappt vara trettio.
 - Ja, ty jag är redan alltför gammal att ha träffat dig först nu.
 - Du får kyssa mig en gång för varje år.
 - Jag tackar gud för alla mina år, sade han och kysste henne hundra gånger.
- De stannade vid en vägvisare, där tre vägar löpte ut i dunklet, lysande vita i kvällen.
- Vilken skall vi välja, frågade Pennskaftet. Du måste veta, du, som är mannen.
 - För att vara rösträttskvinna är du då ganska resonlig, sade han skämtsamt. Och eftersom jag får bestämma, så vänder vi pannan mot ödet och går hem. Du har ingenting på tidningen att göra i kväll?
 - Gud i himmelen, jag hade glömt tidningen för första gången i mitt liv! Egentligen skulle jag nu suttit på Viktoriasalen, men jag får slinka ner om en stund och höra, om där blir någon [resolution](#), det drar säkert långt ut, det är sedlighet. Jag sade till redaktionssekreteraren, att jag skulle gå på ett möte, och det har jag ju också varit – hon skrattade lyckligt.

Trots detta var hon ganska orolig över sin pliktförsummelse, och han fick använda en del övertalning, innan han fick henne, att sätta sig på en spårvagn vid [Narvavägen](#) och fara hem med honom.

– [Sedlighet varar längst](#), vet du väl, sade han för att lugna henne.

– Då är jag rädd, att vår saga blir kort, svarade hon.

Så snart hon fått av sig ytterkläderna, kröp hon upp i soffhörnet och lutade huvudet mot hans axel.

– Nu älskade, vill jag höra, hur du kom att hålla av mig, sade hon.

– Vill du höra det nu igen, frågade han smickrad, du har hört det så ofta.

– Jag vill i alla fall, att du berättar det på nytt, det gör mig glad.

Det var sant, ty när han talade, mindes hon det så mycket klarare, som hon så gärna återkallade i sina tankar. Blixten, som träffade hennes själ, när hon fick se hans ansikte för första gången efter deras allvarliga samtal, ett nytt ansikte, äldre, manligare, ett ganska vanligt ansikte ur mängden, som en stark och ny känsla fördjupat och förädlat, gossen som blivit fullvuxen på ett dygn.

Icke ett ord hade de växlat, där var ju också fullt av folk omkring dem, men när en av de gamla fruntimren i tanklös nyfikenhet började beskärma sig: vad är det med arkitekten, som är så blek, var det hon, som blev generad och inte han. – Vad har jag gjort, tänkte hon förskräckt, och vad skall nu hända – –?

– Nej, du skulle ju berätta.

– Jag glömde, svarade han, du var så söt.

– Är jag söt nu igen, aldrig är jag annat.

– Nej, aldrig, sade han bekräftande. Det har jag sagt från första stunden.

– Tror du nu ja. Men jag är inte alls så säker på det. Du tog in allt ont, som flög i luften om mig, och med glädje.

– Ja, sade han, med den ångerfulla ton, som hon just velat framkalla, emedan hon älskade den så högt, ja, men du måste komma ihåg, att jag inte var van vid din jargong. »Skall fröken vara med på vår bal i nästa vecka? – Nej, jag får inte för min man«, för att nu bara nämna ett exempel, som fastnade i mitt förvånade minne. Och vad min glädje angår, den var bara enkel ekonomi, som jag så ofta förklarat för dig.

– Skadade varor är billigare, föreslog hon. Detta förhör intresserade henne var gång lika mycket.

– Ja, ser du, rättfärdigade han sig lika tåligt som alltid, jag hade ingen aning om att hålla av. Jag visste bara, att det var det enklaste att kyssa flickor med dåligt anseende och moral.

– Har du kysst många?

– Nej då, jag försäkrar dig. Ännu i julas kunde jag räkna dem.

– Nåja, gudskelov för mängden, sade Pennskaftet efter en stunds funderande med det leende, som hos henne var liktydigt med tårar. Om du bara hade *en* kärlek till *en* kvinna bakom dig, så skulle jag dö av svartsjuka, men denna okonstlade **polygami** tror jag, att jag lättare kan komma över. Säg, var det roligt att kyssas så där huller om buller?

– Nu, när jag vet vad det är att hålla av, tycker jag det är vedervärdigt. Lilla älskade darrar, nu har du förkyllt dig.

– Nej, det är bara litet sorg. Men vidare nu. Trodde du, att du skulle få mig lika lätt, för samma billiga pris? Tyckte du det lönade sig?

– Ja, ser du, sade Dick och letade besvärad efter orden, en yngling som jag, som – som nätt och jämnt kan klara sig själv – det – det faller honom helt enkelt inte in annat än att han måste leva på skadade varor. Han vet ju med sig, att han inte har något att bjuda en flicka, och inte vill du väl, att han skall drömma om, att den ljuvaste kvinna i världen skall ge honom sin kärlek och bli hans, utan penningar och för intet. Min skuld till dig är så stor –

– Ja, ja, avbröt hon honom, allt det där har vi gjort upp och klarat ut. Och hon smålog litet åt minnet av sin egen våltalighet, och den beundran den väckt hos Dick. Men berätta nu hur det var, då du fann, att jag inte var den du trodde.

– Jag träffade dig vid Tegelbacken, fortfor han beredvilligt, jag bjöd dig på middag, du gick med och jag tänkte: nu skall det väl bli tillfälle, att låta henne förstå, att jag ingenting har emot ett litet äventyr.

– Som om du inte långt förut låtit mig förstå det!

– Men du borstade upp dig, lilla älskade, jag blev litet förvånad men gav inte tappt –

– Nej, du gjorde inte det du –

– Utan jag tänkte, vi får väl gå en lov om Skeppsholmen då, det brukar hjälpa. Men vad söt du var, och så förståndigt du talade och redogjorde för dina åsikter.

Pennskaftet böjde sig hastigt fram för att se, om där fanns den minsta aning av gäckeri i hans ansikte, men han såg fullkomligt uppriktig ut.

– Jag blev gruvligt generad, sade han trohjärtat, för att jag varit ett sådant nöt, men sedan glömde jag också det, och när jag gick hem började allting förändras inom mig. Jag låg vaken länge den natten, och jag har hållit av dig ända sedan, det har bara blivit värre och värre. Om jag inte tänkt så slarvigt om dig, hade det nog aldrig gripit mig så hårt.

– Käraste, sade flickan, så underligt. Jag vet inte alls så där på dagen, när jag började hålla av dig, men jag är rädd, att det var långt senare. Det började med, att jag blev rörd över dig, och att jag tyckte det var bra med en illitterat pudel – för omväxlings skull – som troget och förälskat lydde mina order och aldrig avundades mig mina tio öre raden eller när jag fick bättre plats i numret. Ja, det fick jag för det, nu älskar jag dig.

– Gör du?

– Behöver du fråga?

– Nej, men det är så ljuvligt, att höra dig säga det.

– Jag har givit dig allt vad jag kan, sade hon sakta. Första platsen i numret, mer har jag inte.

Ett enda ögonblick flög det en rysning igenom henne, vad har jag gjort, hur skall det gå mig i livet?

Men Dick sade vid hennes öra och tryckte hennes rysning tätt intill sig: Vet du, när jag väntar dig, klappar mitt hjärta så hårt, att jag reser mig upp, och tror att det är dina älskade steg i trappan.

– Jag är också nöjd med dig, sade hon som om han varit ett litet skolbarn, är du det också med mig?

– Med dig ja, sade han, om jag blott hade möjlighet att vara hos dig alltid och vaka över dig varje dag och stund, om jag finge säga till varje drummel, som ser på dig: understå er inte, hon är min – det måste ju vara många om ett så härligt byte. Varför kan jag inte förtjäna för oss bägge, varför skall det dröja så länge, innan jag kan? När jag tänker på möjligheten att förlora dig, jag blir alldeles kall av rädsla.

– Blir du kall då, alldeles kall? frågade Pennskaftet ivrigt.

– Ja, bekräftade han.

– Det är gott, sade hon allvarligt och nickade. Men nu älskade, är du allt utom kall – – –

– Kanske jag ändå borde gå ner på mötet?

– Ånej, det är för sent, bad han förskräckt.

Men hon gjorde sig loss.

– Om jag raskar på, hinner jag nog ner till resolutionen. Hon tog hans huvud intill sig och strök eftertänksamt ner efter hans axlar, som om hon ville bevara minnet av honom mellan sina händer.

– Kommer du att längta efter mig, frågade hon.

– Jag längtar redan, sade han.

X.

Baron Starck i första kammaren satt hemma i sin riksdagsdubblätt, och väntade på en intervjuare från Frisinnade Morgontidningen. Redaktionssekreteraren hade förberett honom på besöket föregående dag, i häpenheten hade han samtyckt att ta emot och var nu en smula nyfiken på vad saken kunde gälla.

Klockan slog just halv elva, den överenskomna tiden, då en knackning hördes på dörren till det yttre av de båda rummen.

– Stig in, sade baronen.

Men ingenting hördes – jag smög mig in som ett tryckfel, berättade Pennskaftet senare – och han förnyade just i högre och något retad ton sitt »stig in«, då den halvslutna dörren till det rum, där han befann sig, sakta sköts upp, och en ung dam, klädd i ljusgrå **tailormade** och en svart **sombrero** på sitt rågblonda huvud stod på tröskeln.

– Jag kommer från Frisinnade Morgontidningen sade hon till svar på hans bestörta min.

Baronen, som rest sig upp, tog ett par steg baklänges.

– Å, **Herre Gud, ett fruntimmer!** sade han.

– Ja, var det inte bra? frågade Pennskaftet och smålog lugnande. Därpå teg hon och väntade stilla, till dess han hunnit hämta sig. Under tiden granskade hon honom med sina eftertänksamma ögon, det var en ståtlig äldre herre, gråsprängd och något fet, icke utan en viss högerhållning, som klädde. Hon beslöt att tycka om honom, och han skulle tycka om henne, ty, tänkte hon, om han vill kan han hjälpa till att ge oss rösträtt.

– Men vad vill fröken mig egentligen? frågade slutligen baronen. Han hade nu hämtat sig så pass, att han med en gest bjöd den besökande att sitta ner.

– Jag skulle gärna vilja ha ett uttalande av en representativ högerman, förklarade Pennskaftet, om första kammaren och kvinnans rösträtt, nu vid slutet av riksdagsperioden, förstår baronen.

– Skall fröken, med en ytterst oartig tonvikt på fröken, göra en politisk intervju?

– Jag har övat mig på [andra kammaren](#), som baronen kanske har sett i min tidning de sista dagarna, sade Pennskaftet litet torrt.

– Förstår sig fröken på politik då? frågade baronen, som ingen aning hade om Pennskaftets intervjuiserie i Frisinnade Morgontidningen.

– Nej, gör baron? slapp det ur Pennskaftet, hon blev dödligt förskräckt i det samma, men mannen var tydligen alldeles för mycket förvånad för att bli ond.

– Jaså, fröken skriver i tidningar, sade han och gjorde sig god tid.

– Ja, jag är journalist di kallar, förklarade Pennskaftet.

– Jag trodde, att fruntimmerna bara skrev om kläder, och hur man skall snyta barn och laga mat, ja och så kärlekshistorier förstås, sade baronen uppriktigt.

– Då är det verkligen hög tid, att baronen gör bekantskap med en av oss yrkesflickor, svarade Pennskaftet och log. Icke heller hon hade bråttom, det var ju ännu så tidigt på dagen.

– Är alla, hm, kvinnliga journalister lika fröken? fortfor han att fråga.

– Åhja, sade hon, så ungefär. Men om alla dem jag skulle intervjua vore lika baron, så kom jag ingen vart.

Vid detta förstod han, att hon verkligen ämnade komma till affärer.

– Ja, börja då, var så god, sade han med ett sarkastiskt leende.

Pennskaftet hade under spårvagnsfärden till baronens bostad slagit i sig ett häfte riksdagstryck och hade tämligen väl reda på baronens inlägg vid fjolårets rösträttsdebatt.

– Baron anser, att man skall vänta och se hur **den manliga rösträttsreformen** verkar, innan man tänker på att ge kvinnorna rösträtt: Skulle baron vilja upplysa rösträttskvinnorna, hur länge ungefär denna nya vänteperiod behöver räcka? frågade hon och smusslade upp en minimal anteckningsbok.

– Ja, sade baronen och talade nu fullkomligt allvarligt, som om han glömt, att han hade en kvinna framför sig, först skall vi ha nya val –

– I höst, sade Pennskaftet.

– Ja, det är andra kammaren, det, sade baronen, men ännu dröjer det litet, **innan det blir ny uppsättning hos oss i första** och sen, ja sen måste man ju se, hur den nya riksdagen fungerar.

– Jag tyckte, sade Pennskaftet, att det hade första kammaren ovanligt klart för sig under de stora debatterna om allmänna rösträtten. Om jag inte minns fel, så drog baron själv upp mycket dystra framtidsperspektiv.

– Jojo, sade han belåten, få se, om jag inte får rätt, få se, få se.

– Om det nu emellertid mot förväntan skulle slå väl ut, får vi rösträtt då? frågade Pennskaftet vidare.

– Tja, sade baronen med en axelryckning, jag är inte allvetande, men jag förmodar, att era utsikter skulle ljusna i så fall.

– Men om det bär åt skogen? Skall vi då sota för era dumma lagar? frågade Pennskaftet med samma artiga ton av en, som till varje pris vill föröka sin kunskap.

– Fröken är visst mycket otålig på den där rösträtten, frågade baronen litet kyligt tillbaka, **ni sitter ju inte i gräset**, vet jag.

Pennskaftet sände en liten tanke bort till alla de djupa röst-rättsleden, och till skarorna bakom dem, som ännu icke ens lärt känna vägen till bättre villkor, som blott kunde sucka under sina odrägliga bördor: nej, han skall icke förstå verkligheten, tänkte hon.

– Om baron hade arbetat många år på en sak, ständigt upprepat samma argument för att bevisa rättvisan i er begäran, stän-

digt blivit tillbakavisad med samma förevändningar, och till slut måste undra, hur det skulle gå att hålla uppe intresset under den långa väntetiden, så skulle baron kanske också bli otålig, svarade hon blott. Men jag skall be att få skicka baron vår litteratur.

– Men ni är ju så få, som frågar efter i själva verket, sade han.

– Ja, men de duktigaste, svarade Pennskaftet tvärsäkert och såg baronen trohjärtat rakt in i ögonen, – ty, sade hon sedan till sina vänner, generalen hade tillhållit mig att göra mitt allra bästa.

Baronen var nu vid det förträffligaste humör, och de samtala-
de helt vänskapligt vidare.

– Om fröken vore min dotter, sade han så skulle jag bestämt känna det, som om jag ville bevara fröken för det politiska livet. Tro mig, fröken, en ung flicka som ni är skapad för något helt annat.

Åter tänkte Pennskaftet: o, han skall icke förstå, vad vi är eller vad vi vill, men då han verkligen låtit uppriktigt vänlig, kunde hon endast tacka honom för hans omtanke.

– Tänk er, fortfor han, i faderligt undervisande ton, som om han velat omvända sin unga gäst till bättre tankar, hur skulle tillståndet bli i hemmen? Ni vet, mannen tycker inte om att bli motsagd i sådana frågor, som han är van att bestämma ensam över, om nu hustrun eller döttrarna hade andra synpunkter än han själv, så skulle det ju bli ständiga strider och ingen ände på split. Om så till på köpet hushållet bleve försummat, så är jag rädd, att han blev så ursinnig, att han begärde skilsmässa dagen efter valen.

– Det bevisar bara, tycker jag, att mannen inte skall gifta sig, innan han lärt att behärska sig en smula, var Pennskaftets oväntade svar.

– Hm, sade baronen och skakade på huvudet.

– Förresten, tillade Pennskaftet och såg på baronen med allvarliga ögon, vi två är ju politiska motståndare i varje punkt, men vi trivs ju riktigt bra tillsammans i alla fall?

Idén om Pennskaftet såsom en politisk motståndare föreföll baronen av något skäl så oemotståndligt rolig, att han brast ut i ett långvarigt skratt, under vilket Pennskaftet betraktade honom med mildt och orubbligt allvar, tänkande, att de tider kunde komma –

– Det är synd, sade Pennskaftet sedan till sina vänner, att det roligaste en journalist får erfara, törs han aldrig sätta i tidningen, vi hade verkligen så trevligt, högerbaronen och jag.

– Får jag be baronen om en sak, sade hon slutligen, då han lugnat sig:

– Mycket gärna, vad är det min nådiga önskar?

– Barons porträtt, sade Pennskaftet och såg bevekande på honom.

Men då hände det oväntade, att baronen blev röd över hela ansiktet.

– Kan fröken vilja ha en så gammal gubbes porträtt? frågade han.

– Ja, jag och vår kolossala läsekrets skulle bli förtvivlade annars, svarade hon, för ädelmodig att dra fördel av hans misstag.

Baronen dök plötsligt ner med en pinsam förvirring i en låda och kom slutligen upp med ett [kabinettsporträtt](#).

– Jag kanske kan få det tillbaka? sade han nu, för att visa att han förstod.

Men då kunde Pennskaftet icke låta vara: Kan jag inte få behålla det för min personliga del? bad hon och reste sig.

Men hon behövde väl inte gå än, kunde hon inte berätta litet om hur hon hade det, hur hennes arbetsdag förflöt, vad hon tyckte om yrket, och så vidare.

Pennskaftet slog sig åter ner och försökte under samtalets gång inplanta i baronen några enkla fakta om den arbetande kvinnan.

Men baronen intresserade sig mycket litet för den arbetande kvinnan i allmänhet.

– Har ni inte tänkt på att gifta er? frågade han.

– Jo, svarade Pennskaftet, men det är lättare sagt än gjort, skall jag tala om för baronen, tillade hon hemlighetsfullt.

– Å, inte för fröken väl, sade han artigt, som är så ung och som –

– Ja, men där är ett hinder, avbröt hon honom, det är så att jag, men Herre Gud, här sitter jag och uppehåller barons dyrbara tid!

– Nej, visst inte, det är så – – sade fröken?

– Att jag har svurit att gifta mig med ingen annan än ledaren av första kammarens majoritetsparti, sade hon.

– Har ingen annan något hopp, frågade han betänksam.

– Jo, om han blir ledare själv förstås, svarade Pennskaftet generöst. Men tack så mycket, nu måste jag verkligen gå, sade hon, detta skall jag göra en lång intervju av, det blir många tioöringar.

– Nog är Frisinnade Morgontidningen frisinnad, sade baronen med en liten klang av missaktning i tonen, som kom flickan att ögonblickligen lystra och rusta sig till försvar, ty ve den, som angrep hennes *avisa*, men jag tror knappt de låter er skriva om kvinnans rösträtt som ni vill, jag är rädd för era tioöringar.

– De måste, sade Pennskaftet strålande: de har mig på sitt program!

XI.

Pennskaftet hade med åtskilligt besvär räddat en kväll åt sin älskade, och nu skyndade hon genom gatorna med aftonen i händerna, som om den varit en kostbar pärla i en skål.

Medan hon ännu var långt nere i trapporna, hörde hon, hur han öppnade dörren.

– Jag visste, att det var du, sade han, jag har inte kunnat arbeta, det kan jag aldrig, då jag väntar dig. O, skynda dig in, det är en evighet, sedan vi råkades.

– Det är 158 timmar, svarade hon och började dra hattnålarna ur hatten. Men hon blev plötsligt stående, orörlig med lyfta armar och såg, utan ett ord, strålande, på den unge mannen framför sig.

Man skulle ha kunnat misstänka alla utom Pennskaftet för att ha arrangerat den vackra attityden, men Dick såg genast, att hennes tankar voro långt borta.

– Vad tänker du på, lilla älskade?

– Sätt dig här skall du få veta, sade hon. På att jag är så lycklig. Vet du, när jag gick hem från protestmötet i natt –

– Hur sent, fick du gå i fred?

– Klockan halv två, nej, är du galen? Jag var i hög stämning, du vet man gaskar upp varandra vid de stora mötena, när man är tusen, som vill samma sak, vi hade talare ur alla partier, och jag var vild av entusiasm, o, jag skulle utföra stora saker, det var roligt att arbeta, att leva, att vara med just nu – – och när jag så tänkte på, att du skulle komma hem igen, och jag skulle få vara hos dig i afton, bara jag, och du höll så mycket av mig, då tyckte jag, att jag var så rik och lycklig, och det var så ljuvligt att leva, att jag inte kunde bära det.

Hon suckade. Med en hungrig och undergiven åtbörd lutade han sig in mot hennes axel.

– Äntligen, gudskelov! Nu lenar det litet i bröstet, när jag får hålla om din lilla älskade kropp igen, och känna din värme mot min kind. Om en liten stund skall du få tala om vad märkvärdigt du haft för dig, men först, å, låt oss vara alldeles tysta, Gud flicka, så söt och ljuvlig du är, det tar andan ifrån mig.

– Säg snarare från mig, svarade hon med lycklig röst.

En timme gick, de hade ännu icke sagt ett förnuftigt ord.

– Se här, sade han och tog fram en liten vit fjäder ur sin plånbok, du har haft rösträtt och gud vet vad, medan jag varit borta, jag har bara haft detta.

– Det är ur min boa, sade Pennskaftet rörd, var fann du den?

– I pensionstrappan, den låg inblåst i ett hörn och – – det var som du, jag önskar, att jag kunde lägga dig i min plånbok. Se så mjuk, ingen kunde tro, att den tillhör en rösträttskvinna.

– Du tycker inte riktigt om det? frågade flickan.

– Jag förstår det inte, sade han, men jag ville gärna veta varför. Du får inte ta illa upp, men jag tycker, som alla andra män, att kvinnans plats är i hemmet.

– Vems hem? frågade Pennskaftet. Hur tror du det skulle gå om jag – –? Bröderna har aldrig haft något över att hjälpa mamma, tillade hon.

Dick å sin sida tänkte på, hur gärna han skulle givit en värld för att få säga: »I mitt«, och tänkte i sitt hjärta, att om en karls vilja och föresatser kunde betyda något –

– Ja, jag förstår det, som sagt inte, svarade han nu blott, ty han hörde icke till dem, som lovade mycket, men det vet jag, att för din älskade skull må alla kvinnor i världen gärna för mig få rösträtt.

– Å tack, vad du är snäll.

– Men du måste hålla av mig lika mycket som förut. Och ingen annan man får ens andas på dig.

– Jag har bara *en* skurspann, min herre, och i den har jag gjort degen, svarade Pennskaftet stolt. Men jag förbehåller mig att få ge ögon åt första kammaren.

Nu utspann sig en livlig diskussion om hur långt Pennskaftet skulle få gå i tillmötesgående i politiskt syfte, och hon berättade sammanträffandet med baronen, som ägt rum under Dicks frånvaro.

– Nu älskar han dig, förstås, sade Dick, allvarligt bekymrad.

– Du tror, att alla män som får se mig, älskar mig, sade Pennskaftet och skrattade.

– Ja, naturligtvis, så snart de har någon hut, sade Dick, stridslustet.

Det hade blivit skymning i rummet, och kaminen, som blivit tänd, Pennskaftet till ära, kastade ett orörligt, rött ljus ur sin gallerruta utåt mattan. Flickan reste sig och öppnade dörren utåt den lilla balkongen. Man var i översta våningen, husen på andra sidan om den nyanlagda gatan utgjordes av låga skjul, och man såg över staden, som låg där lik en mörk våd, stickad med gyllene sömmar. Vände man sig mot gatans mynning i väster, såg man den bakom en blek och buktig rad av lyktor, som lyste över knaggliga, ojämna fasader, avslutas mot himlen av två väldiga husgavlar, tunga och grå och nyckfulla i linjerna som klippblock, och passet mellan dem fyllt av ett gult ljus, blekt men likväl intensivt, en port av guld in mot paradiset.

Sorlet från gatan steg in i rummet och med det en kylig vårfläkt. Hon mindes plötsligt, att hon icke var hemma här, att hon måste gå hela den långa gatan och ännu flera gator, innan hon kom hem, och greps av olust. Hastigt stängde hon balkongdörren och kröp upp i soffhörnet igen.

– Vad gör du därborta vid kaminen? frågade hon.

– Jag tänker på, hur mycket jag älskar dig.

– Kan du inte komma hit och tänka på det? Tror du, att du alltid skall göra det?

– Ja, det tror jag nog.

– Ibland tänker jag, sade hon, att jag, som vi alla, att jag bara är en liten skarv på fodret i den älskades rock. Och att det är så naturligt för er att byta om oss som att byta om rock – –

Han hade aldrig hört henne tala så där kelet jämmerlig förr. Något inom honom tyckte synd om henne, men något glad-
des, ty man är icke så rädd att förlora det man icke håller
mycket kärt.

– Jag tror aldrig, att jag kan tröttna på dig, sade han och flick-
an lät sig nöja, ty hon visste, att han aldrig bedyrade. **Du är ju
för mig tusen kvinnor**, för var dag en ny. Du är en för mitt ar-
bete – och Pennskaftet kände en plötslig tillfredsställelse över
alla de gånger hon talat om valvkonstruktioner och gjort snus-
förnuftiga frågor över planritningar.

– Du är en för mitt arbete, återtog han, en för min feststäm-
ning, en för mina förhoppningar och en för mitt dåliga humör.
Du är också en för min ömhet och en för hettan i mitt blod och
en för den där enfaldiga gossen, som ibland längtar hem till mor.

– Och en för dina urgångna knappar, ifyllde Pennskaftet och
strök över hans långa arkitekthår.

Han fick fatt i hennes hand: vad du är förfärligt kall!

– Ja, jag börjar kallna i topparna, medgav hon, kom lät oss vär-
ma oss med att tala om sommaren.

– Vi skall bägge gå i studentmössor, sade han.

– Ja, och vi skall skaffa oss en stuga tillsammans bland legy-
merna – –

– **Det tror du kan gå an –?**

– Jo, då, jag skall för vårt ryktes skull var dag fälla handdukar
under båtresorna – Och det skall vara varmt och grönt och vi
så lyckliga.

Men han lät sig inte nöja, han skulle nödvändigt se efter, om
hon blivit förändrad, om hon var blek och mager, och han vred
upp det elektriska ljuset.

Det gick en stöt igenom honom, när han nu såg hur smal flickan var om kinderna, även halsen, som försvann ner i den vita nervikta kragen, hade blivit tunnare tycktes det honom nu.

En tanke borrhade sig som en pil med en hulling av samvetsqual in i hans hjärta. Går hon och sörjer hemligen över att hon givit sig åt mig? Tål inte en så fin och oskyldig flicka vid den tanken? Eller ängslas hon i sitt innersta hjärta för att jag skall övergiva henne? Om hon bara frågat om det, i en sådan sak kan en man ju svara för sig själv.

– Säg mig allt, lilla älskade, hur du har det, mig kan du ju säga allt, det vet du ju.

– Tack, sade Pennskaftet, belåten att bli kelad med, men du vet allt om mig förut, det vill säga – med en min, full av skämt och vemod – allt som angår dig! Nej, se icke så förskräckt ut, jag är en lycklig människa, det är bara det, att jag brinner med alla lågor på en gång, och det kostar, förstår du. Men vänta till sommaren och ledigheten.

– Du skulle vara sparsam, det är långt dit än, sade han bekymrad.

– Du vet, jag kan inte.

– Nej, du skall nödvändigt vara som [Marcus Larsons](#) tavlor: åska och blix, månsken och vådeld på en gång, du lilla slöerska.

– Du får ta mig sådan jag är, sade hon, men efter vi talar om utseende, det har hänt något mycket värre än att jag förlorat några kilo: jag har fått min första rynka, är det inte synd om mig?

– Hur har du fått den då?

– Det är De Sju Avskeden från dig i veckan, svarade hon.

XII.

– Och därför svarade jag, förstår du, att jag var mycket tacksam, om bilen kunde komma och hämta mig klockan 11, så kunde vi fara till dig sedan.

Det var Pennskaftet, som i upplivad ton telefonerade detta till Cecilia. Men denna, som tagit söndagsbjudningen till generalen med mera behärskad glädje, svarade med att framställa en fråga: vore det inte bättre, att Pennskaftet komme till henne på lördagskvällen och stannade till söndagsmorgonen, så kunde de fara ut tillsammans?

Pennskaftet skrattade.

– Nej, tack, snälla Cecilia, sade hon, jag har ett möte, och även om jag inte hade det, så skulle jag inte vilja i onödan för-därva mitt rykte med att vara borta över lördagsnatten.

– Nå, men det var då det sista jag trodde, att du brydde dig om.

– Ja, så var det förut, innan jag verkligen hade ett rykte att sköta, då strödde jag det för alla vindar, men nu ger jag inte mer ut av det, än jag har direkt igen för, svarade Pennskaftet affärs-mässigt. Vi måste vara världsliga, Cecilia, och *hjälpa oss själva*, på det *att vi icke må förgås*. Kanske, att de som kommer efter oss, får gå sin väg rakt fram.

Cecilia såg alldeles förskräckt ut borta på Blasieholmen, och själva Pennskaftet lade ner luren med en liten suck.

Söndagen satte upp huvudet blå och vacker, och Pennskaftet strålade i kapp med solskenet, när hon klädde sig och lade ner sin vackraste klänning i en kartong för middagen samt tog på sin sportdräkt, höga kängor och *tam o'shanter*.

Medan automobilen ven utefter vägarna, satt Cecilia och iakt-

tog sin vän, vilket hon kunde göra utan svårighet, ty Pennskaf-
tet glömde allt för fartens, luftens och solskenets berusning.

Hon betraktade varje linje i det unga ansiktet, undrade, om
kinden alltid varit så tunn och linjen vid hakan så skarp eller
ögonen så starkt skuggade.

Flickan satt med uppåtvänt ansikte, hopknäppta händer och
ett så koncentrerat uttryck av liv och energi i dragen, att de
tycktes åtstramade som vid en livsfarlig ritt. Stundom vände
hon sig flyktigt mot Cecilia som för att övertyga sig om, att
denna var lika hänryckt som hon själv, och log litet hett och
darrande. Med svidande hjärta log Cecilia tillbaka.

Nu svängde man in i generalens park, och där låg villan, men
nedanom den lyste sjön mellan björkarna.

Anna Gylling tog emot och gav några order till chauffören,
som skulle hämta middagsgäster från staden. Pennskaftet såg
helt förskräckt ut, när hon hörde, att man väntade generalens
bror, bankdirektör Veber, och hans fru, men då Anna Gylling
tillade: och en annan riksdagsfarbror, baron Starck i första kam-
maren, som har börjat intressera sig för kvinnorörelsen, Gud
vete varför – brast hon ut i skrott:

– Det är ju mitt livs baron, Cecilia!

När de togo av sig ytterkläderna i hallen, viskade hon emel-
lertid med bekymrad min till Cecilia: tror du, det är bara där-
för jag blivit medbjuden?

Cecilia, som genast förstod, att hon med »därför« menade ba-
ronen, förklarade bestämt, att generalen långt innan baronen
»började intressera sig för kvinnorörelsen« talat om att få se
Pennskaftet för dess egna rösträttsgärningars skull i sitt hem,
och det hela var nog endast en tillfällighet. Däri hade hon emel-
lertid orätt, baronen visste mycket väl vad som väntade.

– Det är roligt med vädret, sade Anna Gylling, förra sönda-
gen, när partiledarna voro här på lunch, var det ösregn, vi har
haft otur vid våra politiska bjudningar i vår.

Det dröjde inte länge, innan Pennskaftet märkte, att hon nog i alla fall var bjuden för sin egen skull. Generalen var så älskvärd, att man glömde, att hon egentligen var gjord till att vörda på avstånd, hon var alltid en domkyrka, men man kunde tala till den och vad mera var, den tyckte om det. Hon tog hand om Pennskaftet och gav henne te, och hade henne att beskriva sitt dagliga liv och arbete, så synbart road, att Pennskaftet fick mod att berätta om alla de små skiftande uppdrag och situationer, varav en kvinnlig journalists liv är sammansatt: från hattutställningen på morgonen till 70-årsjubileet på middagen och mötesreferatet på aftonen.

– Nu vet jag inte mer, sade hon slutligen, men kanske ändå, om generalen vill höra om antastningsfonden?

Generalen, som själv i sin för länge sedan gångna ungdom drömt om att bli journalist, ville mycket gärna.

– Jo, sade Pennskaftet, nu helt modig, vi hade en gång haft en diskussion i tidningen om kvinnofriden, generalen vet sådant man tar till, då man inte vet sig råd med något annat. En stor del därav hade vi, de manliga och kvinnliga medlemmarna på redaktionen gjort själva, och en av kamraterna, ett manfolk naturligtvis, hade skrivit och sagt, att kvinnorna borde inte vara så pjoskiga, inte ta så illa upp och så vidare. Samma kväll, som den artikeln hade stått införd, blev jag emellertid på hemvägen från mitt arbete antastad av en fin herre som aldrig ville gå och som anförde min egen tidnings uttalanden som skäl och ursäkt för sitt uppförande. Det är tre år se'n nu, och kolsyran hade då ännu inte gått av mig. Nästa förmiddag infångade jag artikelförfattaren, samlade ihop så många jag kunde av kamraterna och sade: se detta har hänt, vad skall jag göra med honom? Då var där någon, som föreslog, att missdådaren skulle betala mig droska hem från tidningen var gång jag var så sent ute, att spårvagnarna slutat att gå. Ur denna idé spirade antastningsfonden, då jag föreslog att man skulle utvidga betalningsskyldigheten, så att endast

de, som visste med sig, att de aldrig antastat kvinnor om nätterna gick fria. Och då blev de ju med, de allra flesta, tillade hon allvarligt. Nu är fonden så stor, att jag och mina kvinnliga kamrater får en nått utdelning i proportion till ungdom och bustycke.

Anna Gylling och Cecilia iakttago med roat intresse generalens vördnadsvärda ansikte under det vita håret, det hade kommit något skälmaktigt över det, och hon, annars så vit och med så vemodiga ögon, hade fått en skär rodnad, som en ung flickas rodnad på kinderna.

– Pennskaftet blir favorit härute, och det lustiga är, att flickan inte har en aning om, hur nära hon är att göra sin lycka, sade Anna Gylling småleende.

Men Cecilias ansikte mörknade, och hon sade ingenting.

Det hade varit så roligt att få sitta och språka förtroligt med generalen, som var mycket mera trevlig och förstod bättre än man kunnat drömma, och med en suck hörde Pennskaftet hur bilen stannade utanför trappan. Hon tystnade tvärt, och generalen kunde icke få något mera ur henne.

Då gästerna kommo in, drog hon sig tillbaka i en fönstersmyg och beslöt att obemärkt smyga sig ut i parken vid första tillfälle. Generalens bror var henne visserligen ingen obekant storhet, han hörde till de äldre herrar, som alltid inviga bättre välgörenhetsföretag, och hon hade talat vid honom i många barnkrubbor och tuberkulohem. Han var en grann herre, ståtlig som generalen, och dessutom skulle man vörda honom för hans rösträttsmotioner, men just därför vågade man ju inte bli ond, när han för tjugonde gången lät en presentera sig. Det enda roliga med gästerna var baron Starck, som var lika överraskad som förtjust att få se henne, och som sade: »Kära fröken, jag visste inte, att jag skulle träffa er här i dag, och ändå har jag läst alla edra rösträttsbroschyrer!«

– Har det hjälpt? frågade Pennskaftet intresserad; medan Anna Gylling mumlade:

– Å nu förstår man det plötsliga och underbara intresset!

Generalens svägerska betraktade med ett roat småleende den unga journalisten och ömkade sig litet över hennes blus och kängor, samtidigt som hon gratulerade sig till sin egen taktfullhet att ta sin äldsta middagsklänning för att ej sticka för mycket av mot rösträttskvinnorna. Fru Veber tyckte inte om dem, hon trodde, att kvinnorna skulle göra sig och landet olyckliga om de finge rösträtt, men så visste hon också, att aldrig hade hennes artige och älskvärde make älskat henne, som han en gång för många år sedan älskat Jane Horneman.

Pennskaftet drog sig litet ur kretsen. – Jag går ut och går ett litet tag, sade hon.

– Vad skall fröken då göra? frågade baronen.

– Jag skall se, om jag finner några blåsippor, svarade flickan.

– Slå vad, att fröken inga finner, det är länge sedan vi hade en så kall vår, och man skriver hemifrån mitt, att isarna ligger kvar alltjämt, sade baronen, som ville ha henne kvar i salongen.

– Ja, låt oss då slå vad, svarade Pennskaftet ogenerat, men om baron förlorar, måste baron också lova mig något.

– Hjärtans gärna, jag önskar bara, att fröken hade större utsikter att vinna, men vad?

– Jo, sade Pennskaftet, som nu makat sig åt dörren, om jag vinner vadet, så lovar baron, att sätta upp kvinnans politiska rösträtt – – –

– Och valbarhet, inföll Anna Gylling.

– Och valbarhet på sitt program, och alltid tala för den i riksdagen.

– Ja, sade baronen överrumplad, ja, ja... det skall jag alltså göra, eftersom jag lovat, men hur skall jag för kammaren motivera min förändrade ståndpunkt?

– Det lovar jag att hjälpa baron med, nickade Pennskaftet och försvann.

– Bli inte borta för länge, ropade han efter henne.

Fru Veber gav sin man en blick, han satt med rynkade ögonbryn, ty han förstod icke skämt med den lagstiftande myndigheten.

– Vad var det åt baronen, hade den gamle ungarlen förälskat sig i flickan?

Vid första lämpliga tillfälle frågade hon Anna Gylling.

– Ja, om så vore, förvånar det?

– Det brukar just inte vara köbildning utanför rösträttskvinnornas portar av baroner och riksdagsmän, genmålde fru Veber litet försmädligt.

Men Pennskaftet hade från parken kommit ut på en skogsväg och med välbehag satte hon fötterna i den djupa, svarta jorden, berusad av dess starka doft och av ångorna från granarna runt omkring. På solkanten av vägen var det så varmt, att hon knäppte upp sin kavaj, det var härligt att vara fri och få sträcka ut, älskade, sade hon sakta, vad det är ljuvligt att leva!

– Baronens blommor, tänkte hon med ens, vadet! Hon vek av vägen och började leta bland de vintergamla bladen, som sutto här och var i klungor bland mossan. Det dröjde icke heller länge, förrän hon funnit en hel tuva med blåsippor, som hon varsamt skar upp med sin pennkniv. Därpå tog hon blommorna ömt i bägge händerna och började gå hemåt.

De liknade en grupp små kvinnor, tyckte hon, sammankrupna, framåtböjda för blåsten i grå och ludna kläder, oansenliga och tappra, med hela flockar av små nybörjare nere vid kjolkanterna, och blott en enda av dem hade ännu fått mod att vända sin lugna, blåa blick mot himmelen.

– Just som våra egna pionjärer, slog det henne, och hon tyckte, att hon först nu fick levande i sitt hjärta alla dem, som vågat börja, medan ännu frosten bet, och drivorna lågo hårda i skogen. Tårarna stego henne till hennes egen häpnad i ögonen, de voro alla döda, och de skulle aldrig veta, hur vi nu äntligen för-

stodo, mindes och vördade. Hon roade sig barnsligt med att ge blommorna namn i det hon fullföljde sin första tanke: detta var Fredrika Bremer, fru Olivecrona, fru Adlersparre...

I parken stötte hon på det övriga sällskapet, som promenerade i sakta mak, och, tycktes det, i en tämligen matt stämning.

– Nu är du fast, min bror, sade bankdirektören, när Pennskaf-tet, som hade all möjlig möda att icke se triumferande ut, kom fram och räckte baronen blommorna.

Baronen, som icke visste riktigt vad han skulle ta för parti, stammade litet, men generalen sade mycket allvarligt: **Vären är med oss, sanningen segrar.**

Pennskaftet tyckte, att det leende, som beledsagade detta ord, var en större belöning än alla komplimanger hon någonsin fått.

Anna Gylling var förtjust.

– Det var duktigt gjort, sade hon, kom hit och kalla mig Anna ögonblickligen.

– Det vill jag gärna, sade Pennskaftet, icke litet smickrad, men om han så inte håller ord, tillade hon samvetsgrant, så har du ändå **lagt bort rubrikerna** med mig!

– Sköter du inte om, att han håller vad han lovat dig i alla dessa vittnens närvaro, så tar vi allt till rubrikerna igen, hotade Anna skrattande, gå och var vänlig mot honom, flicka!

– Ja, svarade Pennskaftet lydigt, och snart såg man henne och baronen under ivrigt samtal vika av på en ensam väg inåt par-ken, medan generalen, som tydligen icke ville märka någonting, fortfor att underhålla sin bror och svägerska.

Cecilia och Anna Gylling fortsatte det samtal de avbrutit vid Pennskaftets ankomst. Anna hörde icke till de meddelsamma naturerna, de flesta ansågo henne inbunden, och skulle häpnat, om de hört henne i dag. Själv kunde hon icke förklara, varför hon plötsligt fått en sådan stark lust att lätta sitt hjärta just för Cecilia. Hon var för trött och modfälld för att stå emot den, allt medan hon retade sig över en svaghet, den hon förutsåg,

att hon skulle komma att bittert ångra. Hon hade ju svurit, att hon skulle brännas oläst. Hon var vit i ansiktet av nervvärk, men då Cecilia yttrade några deltagande ord, värjde hon med handen.

– Nej, beklaga mig inte för mina smärtor, sade hon, jag har kommit därefter, att jag finner den fysiska plågan oskattbar att ha som opium mot livsfasan. Nu svänger pendeln mellan de plågade och de plågfria dagarna, och jag skulle till intet pris vilja vara av med den himmelska och sällsynta njutningen att känna smärtan lossa sitt grepp och lämna mig matt och domnad, utan tankar, utan framtid, utan forntid, endast genomträngd av det fysiska välbehaget över att nerverna tiger i min kropp.

– Den njutningen är dyrt betald, sade Cecilia.

– Ingenting fås gratis, svarade Anna Gylling. Noga sett för övrigt, det vore ju värre, att ha tid och krafter i behåll till att förbanna sitt liv.

Cecilia gick och teg en stund, och Anna Gyllings ängslan, att hon skulle öppna sin mun för att säga: »så farligt är det väl inte«, växte med varje sekund.

– Jag har också skrapat botten, svarade Cecilia till slut.

– Så har jag inte tagit fel, då, sade Anna Gylling med tydlig lättnad, jag tyckte jag kände igen märket. Det var därför jag fick en sådan lust att tala med dig, antar jag.

– Men rösträtten har sedan hjälpt mig att leva, fortsatte Cecilia, långsamt, litet trevande.

– För mig har den tvärtom fördärvat livet, sade Anna Gylling med ett svagt leende, då hon såg Cecilians chockerade min. Jag köpte rätten att arbeta för den med min möjlighet till personlig lycka i livet, och det har hämnat sig. Nu, när jag ingenting har som hindrar mig att verka dag och natt, nu hatar jag den.

– Men det är ju inte sakens fel, invände Cecilia fogligt.

– Jo, sade Anna Gylling mörkt, eller nej, naturligtvis inte, om du så vill. Det låter ju löjligt och tillgjort, men det var verkli-

gen så, att arbetet tog mig för helt och för hårt. Jag var så ung, och rörelsen så väldig, det var halva mänskligheten på väg mot frihet och ljus, och det var Guds rikets ankomst till jorden. Om valet inte hade kommit till mig just då, när jag gick omkring drucken av kvinnorörelsen och glödande av rösträttsnit, men o det kom, och jag svek, jag trefalt en dåre. Jag höll av gossen, det hade jag gjort länge, ehuru den sista tiden alla dessa nya lärorna upptagit mina tankar litet för mycket. Någon gång långt om länge skulle vi naturligtvis gifta oss, men det behövde jag inte bekymra mig om än. Så kom det plötsligt en dag han hade fått anställning uppe i en obygd i yttersta Norrland, vill du följa med, sade han...

Hennes ansikte och stämman uttryckte så mycken förtvivlan, att Cecilia, som hade rätt stora fordringar i den vägen, blev imponerad.

– Jag lät honom gå ensam, fortfor hon, rysande av blygsel, jag kunde inte byta ut mitt kvinnoaksarbete mot vanligt hårt och enkelt kvinnoarbete. Jag trodde, men Gud har straffat mig, att jag var alldeles omistlig bland de få, som arbetade, och att jag, som fått elden och entusiasmen, inte borde svika redan i begynnelsen, när det fanns så många andra, som kunde göra det arbete han bjöd mig och föda hans barn till världen. Jag förmodar, att jag trodde, att han skulle vänta på mig, att han skulle be och bönfälla och övertala, men han sade icke ett ord, han gick, och jag förstod, att jag var död för honom, och att han skulle finna en annan kvinna för sitt liv. Och då försvann min tro, min övertygelse, min glädje, jag hade icke så mycket kvar av mina stora drömmar, att jag kunde skyla mitt elände med det...

– Stackare, sade Cecilia.

– Förstår du nu, hur jag kan vara den Anna Gylling, som arbetar för något jag tror skall blott ytterligare skärpa konflikterna i kvinnornas liv och slita sönder deras hjärtan, hur de än väljer? Generalen säger, att jag inte kan se klart, och att mitt eget

öde förblindar, jag hoppas, det är så, men generalen har själv både barn och barnbarn, och anar icke, Gud signe henne, vad det är att smaka den eviga döden.

– Mig fann rösträttsarbetet, sade Cecilia sakta efter en stunds tystnad, **slagen och blödande vid vägen**, jag har inte offrat någont för det, men när jag förstod vad det var, som låg bakom allt detta skrivande, talande, petitionerande och agiterande, då lärde detta nya mig att leva, och att gå mera lugnt mot den eviga döden.

– Den är med mindre vackra ord, för dig vad **neuralgin** är för mig, sade Anna Gylling bittert, opium, som minskar ens fasa och dövar ens längtan.

– Nej, sade Cecilia med plötslig styrka och stannade. Nej, ty jag har lärt mig, börjat lära mig, att det är någon mening i mitt stackars eget öde, så snart jag kan bära blott en enda sten till den stora byggnaden och jag vill lära mig att tro, att det blivit så, hon darrade på rösten, så tomt omkring mig därför att...

– Du skall ge dig odelat ja, sade Anna Gylling medlidsamt, hur många lever inte på den lögnen.

— — —

Cecilia och Pennskaftefingo låna Anna Gyllings vackra dubblett i övervåningen för att göra toalett till middagen. Anna, som lagt sig på en soffa för att vila en stund och ta några uppkryande gifter, blev så förtjust över resultatet av deras bemödanden, att hon nästan glömde sin neuralgi. Pennskaftefingo hade en käckt blå klänning med matt blåanlupet guld, som gick vackert till hennes blonda levnadsglada hår, och Cecilias dräkt, »i färg med de tårar hon en gång gråtit«, tänkte Anna, var en mycket klädsam omskrivning av **säck och aska**.

– Hur rätt åt fru Veber!

– Tycker du inte, att vi är riktigt snygga för att vara rösträttskvinnor, frågade Pennskaftefingo, barnsligt förtjust över att ha en spegel att tillgå, som återgav hela hennes person.

– Ni är alldeles förtjusande bägge två, bekräftade Anna viligt. Jag skulle vilja döpa Cecilia till vår lady Patricia, och Pennskaftet – nej, du kan aldrig bli annat än rösträttspennskaftet, lilla lustiga kvinnoknopp. Hon nickade vänligt och med ett så strålande leende, att de bägge plötsligt förstodo, vad Anna Gylling en gång varit.

– Låt oss gå ner nu, sade hon och reste sig, hand i hand och under avsjungande av en för tillfället lämpad sång. Helst skulle vi ha vårt rösträttsbaner, men som det inte är färdigt, får vi göra vad vi kan för att bräcka dem ändå.

Och hon berättade för sina väninnor, hur de lugna och stilla kvällarna, om vilka generalen var så rädd, förflöto under högläsning av tendentiös litteratur och sömmande på det nya röstrettsbaneret, som skulle vara färdigt till sommarmötet. Endast när generalen ansåg det lämpligt att ta ut någon, som skulle inspireras till en ledare, eller förmås att göra sitt inflytande gällande till förmån för någon av generalens planer, eller bevekas att avstå från en dumhet, bröts dagordningen.

– Ni vet inte hur många viljor, som förbytts och hur många order, som givits i det här rummet, sade Anna Gylling, då de passerade biblioteket på väg till matsalen, dit alla nu samlades för middagen.

– Nå, nu är du väl ordentligt omvänd? var det första, som bankdirektören sade, då man placerat sig. Och han delade sitt gäckande leende mellan baronen och Pennskaftet.

– Jag skulle blygas över mig själv, om jag inte vore det, svarade baronen. I detta sällskap måste ju alla ens möjliga fördomar mot rösträttskvinnorna försvinna.

– Jag börjar känna mig formligen isolerad, det var fru Veber, som högg i litet skarpt efter att hela förmiddagen ha tvingat sig att tiga, alla här är så troende utom jag.

Pennskaftet bet i en ovänlig replik om de många förstockade familjekvinnorna, som sutto och smädade vid sina välförsedda

bord, därför att de icke hade något ont av dåliga löner och lagar, och heller inte något nytt eller gott att ge som insats i samhällslivet. Hon teg naturligtvis artigt, men hennes blick var så full av oförställd och barnslig ovilja, att fru Veber ofrivilligt replikerade, som om hon fått en förebråelse: Ja, vänta ni, min lilla fröken, som sitter och ser förnärad ut, till dess den där väl-signade rösträtten gjort er så mycken förtret, som den gjort mig.

– Arbete har den kostat oss alla, sade generalen allvarligt, även Pennskaftet har haft sin del.

– Något **mondänt** obehag kan den unga damen väl knappast ha haft, tog fru Veber i hett, men det vet *jag* vad det vill säga. Man har ju skyllet Klas' rösträttsmotioner på mig, som om jag skulle tvinga honom till dem framför allting! »Jojo, fru Veber måtte hålla efter sin man, som gjort honom till en riktig damernas vän«, tror ni det är trevligt för en hustru att höra?

– Nej, naturligtvis inte, om man känner med sig, att man inte är värd berömmet, medgav Pennskaftet.

Fru Veber gav henne en liten blick.

– Men nu har jag då fått honom så långt – hon kunde för sitt liv ej neka sig denna elakhet, helst som hon visste, att han ej kunde opponera sig mot sin hustru i sällskap – att han inte motionerat denna riksdagen igen. Det kan vara nog med de obehag vi redan haft. Nu blir det baron Starcks tur.

Baronen föreföll obehagligt berörd. Han visste lika väl som fru Veber att »det krävdes mod, att ta den rocken uppå«, och därtill saknade han de djupt etiska bevekelsegrunderna. Naturligtvis hade han själv många gånger skämtat med damernas vän.

Generalen såg nedstämd ut. Det berörde henne alltid obehagligt, när svägerskan lät lysa fram sitt agg mot henne, för det inflytande hon utövade på sin bror. Hon visste, att hon hade en fiende, som motarbetade hennes strävanden, och hon led av att röna detta motstånd just från det håll, där hon borde haft den

tryggaste hjälpen. Denne broder, med sitt ljusa, stora förstånd och sin naiva idealism när det gällde kvinnan, som gått och förälskat sig i ett vackert hår och ett intagande leende, som ingenting dolde annat än ohjälpligt småsinne, i stället för allt det vackra han diktat därom!

– Nåja, populär blir man inte av att träda upp för kvinnosaken, bröt nu bankdirektören den obehagliga tystnaden för att med ofelbar artighet komma sin hustru till hjälp. Kvinnorna skrattar åt en, och männen är fyllda av något mitt emellan förbittring och förakt, jag märker det, fast de så sällan törs fram med det i min närvaro. Men en man bryr sig ju inte därom.

– Jag förstår inte, sade Cecilia stillsamt och begrundande, varför männen är så förbittrade, som jag alltså hör, att de är, jag träffar så få, jag lever mitt liv bland kvinnor. Jag kanske är mycket dum och inte alls kan sätta mig in i hur det verkligen är, men jag tycker, att de borde vara glada, rent av borde imponeras, av att se hur vi börjar sträva efter att bli klokare och starkare och kunnigare. Jag tycker, om jag vore man, min impuls skulle vara att böja mig ner och ge ett handtag.

– Ingen är så naiv som du, sade Anna Gylling och såg på Cecilia med ett leende, fullt av förakt och medlidande.

Alla tycktes vänta, att generalen skulle säga något, men hon satt tyst med blickarna långt förbi konversationen.

– Man kan verkligen inte begära, sade fru Veber, att de skall vara glada till, när de ser hur kvinnorna översvämmas de arbetsområden, som i alla tider tillhört dem, och där de passar bäst, säga vad man vill. Mannen tyckte det var bra som det var och önskade ingen ändring, det tycker jag är helt naturligt.

– Det tycker jag också, sade Anna Gylling bistert. Det är ju härligt att alltid ha några till hands, som verkar och lider i tysthet. Det är kvinnorna som är dumma, när de vill förbättra världen. Nej, de skulle säga, som bondhustrun, när man kom och berättade att mannen låg i brunnen: »far är herre i sitt hus, han

får ligga var han vill!« Så lät det förr i världen, men nu är det andra tider.

– Man har blivit rädd om dricksvattnet förstås, föll Pennskaf-tet in.

Generalen log litet flyktigt. – Jag har träffat så få, sade hon, som mäktat se, att där ligger något tragiskt och rörande i den-na strävan hos själar, som blivit medvetna om sina brister, att komma upp och framåt. **Jag har talt med många män om kvin-nofrågan**, och jag har hört många synpunkter, men ännu har jag hört alltför få säga: »de är ju också människor«.

– Men kära general, det fordras mycken självövertinnelse och ädelmod för att kunna säga det, sade Anna Gylling.

– Så kunde de åtminstone säga: *stackars usling!*

Pennskaf-tet sade detta med ett sådant patetiskt allvar, att ingen kunde nännas dra på munnen, inte ens fru Veber.

Man teg ett ögonblick. Så reste sig generalen plötsligt från bordet.

– **Efter oss kommer de, som är större än vi**, sade hon oför-medlat, som om hon besvarat en fråga av sin egen själ.

XIII.

En gång, för hundraåren sedan, hade sjön gått ända upp dit, där de nu sutto, tätt invid varandra. Men nu låg berget där grått och naket, slipat av otaliga medeltida vågor, och djupt under dem, så djupt, att Pennskafvet hisnade, då hon såg ner, smög vattnet sin lena kind mot berget. Här var deras mest älskade tillflykt under sommarkvällarna, man liksom behärskade skärgården därifrån, såg ut över öar, vikar och sund, långt till havs, men i väster låg Stockholm djupt inne, insvept i sin egen rök som i en tunn grå kappa.

– Hit upp skall man gå, sade Pennskafvet, när hon kom hit första gången en klar vårkväll under deras sökande efter en lämplig sommarstuga, hit upp skall man gå och lära sig att skriva ledare, så att folk ser långt och klart, får de stora konturerna, ogrumlade av detaljer, och djupa perspektiv in över framtiden. Och så blev platsen också, så länge detta lyckliga sommarfolk hade den för egen räkning, kallad Ledaren och ingenting annat.

Det hade varit en dag, full av händelser, men nu led det mot aftonen. I väster kämpade skuggor och sol, och det flöt rött av striden nere vid horisonten. Det var stilla i luften, sjön låg blank och grå, skuggad av ett molnträd, men då och då drev en liten kåre sakta förbi på rygg och trodde, att den skulle nå havet. En båt gled förbi med slappa segel:

– Ser du, sade Pennskafvet, så sakta går timmarna, när jag väntar dig.

Hon satt lutad mot en liten stadig tall, med huvudet i hennes knä låg Dick och såg upp i luften. Han teg, men då och då fick han tag i hennes hand, som han kramade.

I deras själar darrade ännu minnet av den känslornas stora

bekännelsestund de nyss gått igenom, och när flickan stundom log stilla och grubblande, och han minuten därpå plötsligt kände detta leende mot sina läppar, då visste han alltid lika väl som om hon sagt det, vad hon syftade på.

Pennskaftet hade haft ledigt en vecka för att hälsa på sin mor, som haft födelsedag, hon skulle börja arbetet på måndag, men i dag var lördag. Dick måste in till sitt som vanligt, mycket mot sin vilja, men de hade kommit överens om att telefonera minst varannan timme. Vad de skrattat och skämtat på morgonen, då Dick kommit in för att väcka Pennskaftet och funnit henne i sängen med rösträttsmärket i nattdräkten, skrivande under uppspänt parasoll, medan gardinerna flaxade som spända segel, så att man trodde sig vara på ett skepp, helst man ingenting annat såg än vatten utanför fönstren. Hur hade hon inte gnoth och gnothat för att bli färdig med sig själv och kaffet till dess han kom tillbaka från badet, hur lustigt att servera frukost på förstugukvisten av villa Borgis och sedan alldeles som en gift fru se familjeförsörjaren ge sig av in till arbetet, medan man själv i sakta mak skötte morgonsysslorna och hämtade vatten ur brunnen.

– Så här skall det bli sedan, alltid, tänkte hon förnöjd, men ibland måste jag till tidningen och få ett reportage, annars dör jag.

När allt var så fint, att en professionell husmor kunnat känna sig nöjd, drev hon inåt landet, hamnade snart i en ängsbacke, där solen stekte gott på henne och på alla markens blomster, medan hon låg med kölen i vädret, icke, som Dick skulle ha sagt, för att avlyssna verkningarna av kvinnans rösträtt i **Anti-poderna**, men för att drömma och fantisera om de tusen ting, som alla unga flickor i alla tider älskat att fördjupa sig i.

Klockan tolv var hon hemma igen och fyllde alla krukor med blommor, medan hon väntade på Dicks signal.

Där kom den: Hallå, allt väl och du?

Men Pennskaftet hann icke svara förrän hon kände ett smärt-

samt stick i nacken, hon skrek häftigt till och tog med handen, fick ännu ett sting av en uppretad geting och släppte i förskräckelsen luren. Dick, som stod i en telefon på [Vasagatan](#), blev alldeles kall av rädsla, ett skrik av förskräckelse och så ingenting, alldeles tyst! Han väntade icke länge vid luren, en blick på klockan sade honom, att han med största skyndsamhet skulle kunna hinna nästa båt, och när flickan, ångerfull och något sansad, tog luren, svarade ingen. I aningsfull tystnad och ensamhet, måste hon sköta sina små förgiftningar, och den värsta svedan hade nätt och jämnt hunnit lägga sig, då hon såg Dick komma uppför backen med ett uttryck i sitt ansikte, som kom hjärtat att stanna i hennes bröst.

– Nå Gud ske lov, sade han bara, älskade – det blev icke mer, han fubblade med orden, endast hans armar darrade icke, hårt, som om han och hon tillsammans vandrat invid en avgrund, slöt de sig om henne, och det dröjde en stund, innan hon kunde urskilja vad han mumlade med huvudet in mot hennes bröst.

– Jag kan inte tänka mig livet utan dig, hör du det?

– Ja, tack, sade Pennskaftet med ett litet leende åt att hon kanske aldrig skulle ha fått höra detta om icke för getingen, och Gud välsigne, att den icke stack i ansiktet.

Men hon mötte plötsligt en okänd blick, full av ångest. O, hon hade aldrig ändå vetat, att Dick – – –

– Var inte rädd, sade hon smeksamt, jag skall icke gå ifrån dig, och du aldrig från mig, säg?

Det var så likt den gamle Dick, att han tänkte skarpt just ett enda ögonblick, ty detta var ett löfte, som medförde konsekvenser för livet.

– Icke förrän jag dör, Pennskaft, sade han till sist, och då visste hon att intet i världen skulle rubba honom.

– – –

Hon satt och smålog och tyckte, att blodet alltjämt flöt fortare och hetare genom kroppen. Att kärlek blev så svindlande, när

man steg ner i dess djup, vem kunde veta det? Ingen hade någonsin sagt henne det, hon hade själv fått upptäcka, att hon i sin person hade en väldig makt över liv och död. Det gjorde henne nästan högtidlig till mods, men då känslorna blevo henne nära övermäktiga, böjde hon sig ner över Dick och frågade i sin torraste ton, om han icke var hungrig ovanpå allt detta?

– Det är förfärligt vad rösträttskvinnor är prosaiska, sade han men rätade genast på sig lättad, som om han varit glad att komma in i en mera alldaglig tankefåra igen. Jag får alltmera klart för mig, fortsatte han och rynkade ögonbrynen, att de allmänna intressena tar bort den kvinnliga ljuva **skärheten**, som vi män skattar över allt annat. Ja, skratta inte, flicka, det är med den som med skärheten på en persikas kinder, en gång borta, kan den aldrig fås tillbaka. Seså, upp med dig du också, jag vill visst ha en pipa och kaffe.

– Jag skall åtminstone ge dig en olikhet mellan en kvinna och en persika, sade Pennskaftet, medan de gingo arm i arm bort mot stugan, och det är att en kvinna kan bli så skär du önskar, om du ger henne fem minuter med sig själv –

Medan hon malde kaffe, sade han plötsligt – och hon förstod, att det var vad han tänkt på, då hon avbröt honom med att fråga om han var hungrig: – Om kärleken fortfar att växa så här i mitt hjärta, så vet jag sannerligen inte hur den skall få rum till sist.

– Du får bära upp på vinden vad vi inte behöver för tillfället, sade Pennskaftet, men du får inte ge en smul åt någon annan.

Nej, det skulle han då icke, och så kommo de vidare överens om, att det var förfärligt synd om alla dem, som icke »hade varandra«, som Dick uttryckte det.

– Som till exempel Cecilia, sade han litet dröjande, oviss hur Pennskaftet skulle upptaga hans ord.

– Varför just Cecilia? frågade Pennskaftet hastigt och såg upp.

– Å, hon är ju inte ung längre och så ensam, och jag tycker

att hon ibland ser på oss två med en sådan egendomlig blick i ögonen. Har hon aldrig sagt – –?

– Sådant talar inte Cecilia med mig om, sade Pennskaftet, man kan ju ibland förstå allting ändå, av en åtbörd eller ett tonfall eller en tystnad, men för resten, jag tycker inte om att diskutera vad jag som vän vet om mina vänner med mina älskare!

Hon sade detta så allvarligt och såg så rolig ut, där hon stod och snäste av honom med näsan i vädret, att han ögonblickligen måste kyssa henne.

– Du lilla moderna principkvinna! Jag trodde, att det var bevisat, att kvinnor alltid förrådde sina väninnor åt sina älskare och tvärtom.

– Inte vi, sade Pennskaftet stolt. Apropå mina vänner, fortfor hon med en skälmaktig min, som dolde en viss oro, så kan jag berätta dig en nyhet, vi får grannar till midsommar.

– Vad för något? Han såg med ens uppriktigt förfärad ut. Folk, som du känner? Skall det redan vara slut med all vår trevnad och frihet? Älskade, det var alldeles för kort!

Hon lät honom se olycklig ut en stund, medan hon pysslade om kaffet.

– Du tycker alltså, att du har haft det bra här med mig?

– Jag har aldrig vetat, att man kunde ha det så bra.

– Nu, sedan jag med kniven på strupen avtvingat dig denna bekännelse, så skall jag säga dig, att du inte skall vara så där ledsen, sade hon –, ge mig den lilla röda påsen med klarskinn – för, ser du, det är bara rösträttskvinnoor, som ämnar slå läger i Söderbergs gård.

– Det är visserligen ett bra stycke dit, men det förbättrar väl inte saken, sade han mulet, ty Pennskaftet måtte säga vad hon ville, han trodde rösträttskvinnoorna inte mer än jämnt. – Tvärtom, det gör genast, att du känner dem varenda en, och att vi inte får vara i fred. Det kunde lika gärna vara Bengtssons pensionat.

– Men kära, när jag inte är orolig. Jag, som känner dem alle-sammans. Inte kommer de att förstöra vår trevnad. De kommer inte att märka oss.

– Se efter kaffet, annars pöser det, svarade han buttert. Inte märka oss. Ingen kvinna i världen kan undgå att begripa –

– Bland oss, svarade Pennskaftet med samma stolthet som för-ut, bland oss, om vi inte skall begripa, så gör vi det inte heller. Kom nu, så får du kaffe ute på Ledaren. Ta pannan, så tar jag brickan, men skvalpa inte upp sumpen. Nej, men så bekymrad du ser ut! Min övertygelse är, att det aldrig kommer att falla dem in att forska efter något, som jag inte talat om för dem.

– Om ni är så utmärkta, redan *innan* ni fått rösträtt – –

– Det är just det, att vi inte har den, vi har ju annat att tänka på. Vi intresserar oss inte för människors förehavanden annat än i deras förhållande till rösträtten. Om de märkte, att jag upp-förde mig, så att jag kunde bringa den sak, de kämpar för i van-rykte, då vore det en annan sak. Då är de nog så obevekliga. Lyckligtvis har jag ingen ställning inom rörelsen, jag är en li-ten, hängiven *fribrytare*, som de vet, de kan ha att gå i elden, om så vore, men ingen identifierar mig med Rörelsen. Dick teg och såg fortfarande mistrogen ut.

Flickan gick bort och satte sig bredvid honom.

– Var nu inte ledsen, sade hon smeksamt, se så *bra du passar mig ur ombrytningssynpunkt!* Jag når precis med hakan över din axel. Seså!

– Det är för din skull, sade han långsamt. Jag tänker ju på vad jag utsätter dig för. Det blir ju du, som får nålstyngen och små-leendena. Just nu tycker jag, att jag handlat som *en lump*, fan anamma.

– Det har du inte, att du inte skäms! Jag är säker på, att allt går bra, men även om jag skulle få ta emot några nålstyng, så skall jag alltid vara glad, så länge jag lever, att jag fått detta tillfälle att visa dig, hur jag älskar dig, sade hon.

– Det kunde du ju ha fått ändå.

– Ja, men inte på så sätt som nu. Om du varit rik och genast givit mig ett gott hem, då hade du ju ändå alltid någon gång, när jag var djäklig, kunnat tänka: kanske hon tog mig för försörjningen. Därför är jag glad, att jag fått älska dig i min ungdom, icke för nytta eller anseende, men för kärleks egen skull. Vilket inte hindrar, att jag kommer att vara mycket glad, då jag en gång blir fru åt den unge, duktige arkitekten. Hon log och såg upp i hans ansikte, han måste le tillbaka, men med en tagg i sitt hjärta.

– Jag önskar, sade han allvarligt, att jag kunde göra dig så lycklig som du förtjänar.

Det var slut med striden på himmelen, molnen flydde, och solen gick ner klar och gyllene i havet. Längre lågo solnedgångsflammorna över himmel och jord, men ännu efter det de slocknat i sommarnattens turkosfärgade luft, sutto de på Ledaren med armarna lindade om varandra, tigande.

XIV.

Villa Borgis hade stått tom ett par dagar, och solen letade förgäves bakom stängda fönsterrutor efter de välkända anletena. Men om den förmått tränga igenom kyrkogårdskronornas täta lövverk vid Adolf Fredrik, skulle den kunnat komma rakt in genom det öppna fönstret i Pennskaftets rum, där flickan satt vid sitt skrivbord och med fingrarna instuckna i håret läste halvhögt utefter långa korrekturremsor, medan Dick låg på soffan och rökte. Vad han nu än funderade på, han blev avbruten av Pennskaftet gång efter annan.

– Detta måste du nödvändigt höra, sade hon och citerade allvarligt en i hennes tycke särskilt lyckad fras ur dessa manuskript, som så värtaligt pläderade för kvinnans medborgarrätt.

– Vad säger du om detta, Dick?

– Jo, det där kan nog ha fog för sig, lilla älskade, svarade han ofelbart i tankspridd ton.

– Asch, sade hon till slut otålig, du hör ju inte ett ord av vad jag säger.

– Låt bli att visa dina små, älskade händer då.

Pennskaftet såg förnärmat ut.

– Får jag nu inte visa mina händer för att du skall kunna tänka på allvarliga saker. **Du är då en riktig turk.** Om du skulle ta hit ditt ritbräde och svalka dig med?

– Är det meningen att jag skall gå hem, så säg bara till – –

Men då for hon naturligtvis upp från bordet med korrekturremsorna flygande omkring sig och fram till Dick: nej, men kom och dansa med mig – –

Man skulle knappt ha trott, att Pennskaftet under dessa villkor skulle ha kunnat i rättan tid utföra sitt uppdrag att ombryta

och korrekturläsa den tidning, som skulle utges vid det länge beramade sommarmötet, men trots allt, dagen innan mötet öppnades, låg en väldig packe nytryckta exemplar på bordet inne i rösträttsbyråns lokal. Och Pennskaftet stod bredvid och delade med moderlig stolthet ut ett nummer åt var och en av de inträdande, kända och främlingar. Det var en ström av folk, som kom upp för att höra de sista nyheterna, för att hälsa på bekanta från andra städer, som man visste skulle komma, och för att erbjuda sig att hjälpa till med vad som behövdes.

Fru Horneman stod i ett hörn och talade livligt med adjunkten Vallmark, som såg alldeles olycklig ut.

– Kära barn, sade hon, du måste ha en ny hatt. Du kommer att synas ganska mycket på mötet och som presskommitté måste du tala med alla journalisterna. Kan du verkligen försvara för ditt rösträttssamvete, att pressen skall gå hem och förbinda rörelsen med den där otäcka, gamla hattfulingen? Hur mycket vill du ge för en hatt?

– Vad som helst, sade adjunkten med förtvivilans generositet. Men låt oss gå genast. När vi fått rösträtt, tar jag till min gamla kära hatt igen.

– När jag tänker rätt på saken, blir vi allt tvungna att skaffa dig en snygg blus också, fortfor fru Horneman obarmhärtigt. Vad jag är glad, att promenaddräkten hållit sig så bra sen i fjol.

Jane Horneman, som själv var i dyrbar, vit toalett, svart **Rembrandt** och mycket vacker, föste den arma adjunkten ut genom dörren.

– Skynda er tillbaka, ropade Pennskaftet efter dem, så får ni hjälpa till att gå ut och sälja tidningen sedan.

– Se, så roligt du får, om du är snäll, tröstade fru Horneman, och adjunkten ljusnade en smula över perspektivet.

– Vilka var *det*? frågade en stämma, med utpräglad dalbrytning. Pennskaftet vände sig om och hade framför sig en lång, fyllig och rödkindad dam, som hon ögonblickligen igenkände

från porträtt och beskrivningar, som fru Kjell, en av dem, som ute i landet höll rösträttens fana högt, och vars glada kraft och hurtighet tänt många viljor. Följaktligen neg flickan djupt och gav den begärda upplysningen, samtidigt som hon sade sitt eget namn – efter ett ögonblicks funderande, ty hon hade nästan glömt det. Nu visade det sig, att fru Kjell å sin sida kände mycket väl till Pennskaftet, och det blev ett glatt samspråk. Så småningom fick Pennskaftet lära känna den ena efter den andra av apostlarna från de olika landsdelarna, de voro alla vänliga mot henne, alla glada att vara tillsammans med kamrater; de voro ju icke så bortskämda med likatänkandes sällskap som stockholmarna. Pennskaftet var angelägen att så fort Cecilia kom, dra henne med i den glada ringen, som blev allt större, medan det lilla rummet fylldes helt och hållet, och ljudet av ivriga röster steg ända upp till [Centralförbundet för socialt arbete](#) i våningens ovanför.

– Nu går jag, sade slutligen Pennskaftet och tog en tidningsbunt. Fru Kjell och ett par andra mötesgäster följde exemplet, likaså Kerstin Vallmark, Ester Henning och, till somligas förvåning, Cecilia. Jane Horneman förklarade sig vilja vänta och utföra mindre livsfarligt arbete, till dess hon fått höra hur försöket utfallit. Fru Kjell och Pennskaftet gjorde sällskap till en början, och den förra bjöd ut och sålde sina tidningar med en säkerhet, som om hon i hela sitt liv varit [tidningskolportör](#) på Stockholms gator.

Det första Pennskaftet fick se, när hon kom ner mot [Stureplan](#) var Dick, och hon gick rakt mot honom.

– Har du någon växel? frågade han.

– Nej, det hade jag glömt.

– Jag tänkte just det, här har du, och han smusslade en handfull koppar i hennes kappficka. Men skall du inte ge mig en tidning då? Han fick sin tidning och blev stående med den i handen, följande Pennskaftet med ögonen, när hon efter en liten

hastig blick omkring sig, styrde kursen på ett par äldre damer och med en artig hälsning erbjöd dem sin tidning. Det hade hon icke mycket igen för, de svepte förbi med ett kallt leende och utan ord, men där hade hon redan fått tag i en ung man, som genast föreföll varmt intresserad av rösträtten. Då Dick märkte detta, beslöt han att skugga henne, vem vet, sade han till sig själv, för att rättfärdiga åtgärden, vem vet, kanske hon kan behöva mitt manliga beskydd? Pennskaftet märkte honom snart och log ett strålande leende. Han trodde sig förstå att hon hade roligt, rent som gatpojke betraktad, och detta var nog riktigt, men därtill kom något mera.

Många gånger, då hon åkt i spårvagnar eller promenerat på gator och torg, hade hon önskat att veta, vad alla dessa, som gingo omkring i Stockholm och voro befolkning, menade om rösträtten och nu slog det henne, att här fick hon veta det!

Hon vek därför icke undan för någon hon mötte, även när hon såg, att hon aldrig i livet skulle få sälja. Fick man icke det, kunde man fälla ett gott ord, som kanske en gång kunde visa sig bära frukt, och om inte annat, fick man ett lärorikt glåpord. Ty det var endast mycket väluppfostrade damer, som begränsade sig till att gå förbi och låtsas som om de varken sett eller hört.

– Skall jag snyta mig i den där tidningen? frågade en röst ur en flock unga manfolk, under de övrigas jubel.

– Å, stackars ni, kan ni inte läsa? sade Pennskaftet deltagande, och då den unge mannen gjorde min av att sträcka ut handen efter tidningen: nej, **inga pärlor för den, som snyter sig i dem.**

När hon vände sig om, mötte hon två leende godmodiga ansikten, tillhörande det slag av stockholmare, som synes på skärgårdsbåtarna med portföljer och tidningar.

– Jaså, fröken ska **partout** ha rösträtt, sade de.

– Meningen det, sade Pennskaftet. Får jag sälja en tidning, så kan herrarna sätta sig in i frågan litet närmare.

De skulle gärna köpa var sin tidning, men de ville helst ha muntlig undervisning: vad var egentligen på färde, eftersom damerna gick och sålde tidningar?

– Vi har möte, sade Pennskaftet, och om herrarna vill göra mig en tjänst, så säg åt era fruar att komma på det offentliga mötet i morgon afton, det har de bara gott av.

– Får vi inte komma själva?

– Jo, naturligtvis.

– Träffar vi fröken där?

Pennskaftet såg sig om, där kom Dick.

– Ja, adjö så länge då, sade hon hastigt.

Där kom en elegant, vacker dam. Pennskaftet kände sig helt enkel, men hejdade henne.

Damen såg litet förvånad ut, men stannade. – Vad är det för en tidning?

Pennskaftet förklarade sammanhanget med några ord, och damen hörde noga på, så sade hon: Ja, jag får bekänna, att jag inte intresserar mig så mycket för de där kvinnosträvandena, men kan ni gå omkring och sälja, så är det väl det minsta jag kan göra att köpa. Vad kostar den?

– Vad ni är snäll, sade Pennskaftet. Tio öre – –

– Jag har mött en satkåring förut, sade en förargad röst.

Pennskaftet skrattade: vem då? Hon tittade sig omkring och fick syn på en av kamraterna ett stycke framför; det var Cecilia!

Det lät ju inte så lovande, men där kom ett par unga flickor: Visst skall vi ha rösträtt, sade de, det fattades bara. Är det inte roligt att gå och sälja?

– Jo, så lagom, sade Pennskaftet, men gå upp på Lästmakaregatan och hämta tidningar, det är ju ni, som får glädjen av alltsammans.

Där kom en arbetare, han förekom Pennskaftet och inledde själv konversationen.

- Säg, det där gör ni väl för att bli gift? föreslog han.
 - Det är jag redan, sade Pennskaftet.
 - Då måtte ni ha ett kräk till man, som inte ger er ett kok stryk, och vänjer er av med rösträtten.
 - Ja, inte är det så mycket med honom, svarade Pennskaftet, men alltid är han bättre än den siste ärade talaren.
- Hon beslöt att göra en lov in i [Berzelii park](#), där folket satt och hörde på eftermiddagskonserten från [Berns](#). Där var ett välbärgat äkta par, antagligen långväga ifrån, det skulle bli roligt. Men aldrig hade hon någonsin sett en människa se så självbelåten och föraktfull ut, som den frun, så snart – men det dröjde en stund – hon fått klart för sig, varom fråga var.
- Här har jag *min* rösträtt, sade hon och lade sin hand på mannens bastanta skuldror.
 - Ja, men de som inte är gifta då, invände Pennskaftet ödmjukt.
 - Så får de se till att bli det, sade frun, och då får de annat att tänka på. Men kan de inte ens det, så kan de heller inte styra land och rike. Punkt, nu visste man det. Pennskaftet gick med en doft av alla Sveriges kafferep i näsan. Litet längre bort satt en ensam gammal herre, som såg snäll ut. Men när han fick höra vad saken gällde, flög han upp från bänken, blårod i ansiktet.
 - Fruntimmerna har både röst och rätt min nådiga, sade han, och Pennskaftet drog sig skyndsamt undan för att ej bli orsaken till ett [apoplektiskt anfall](#).
 - Nu skall vi höra vad fruntimmerna utan manfolk säger om den saken, tänkte Pennskaftet och styrde mot ett par gamla frökningar, som sutto med var sin virkning invid stora gången. Vid blotta ordet rösträtt började de fräsa och spotta som onda kattor, och Pennskaftet kunde icke neka sig att stanna kvar och få dem att argumentera. Men de vägrade att inlåta sig i samtal med flickan, de vände sig uteslutande till varandra: – sådana ohyfsade,

fräcka slynor, Amalia. – Ja, kära Sofie, de skyr ingenting för att göra sig märkvärdiga. Det skulle ha varit i vår ungdom, då hade nog **mamsell** fått den rätta behandlingen. Och inte går hon heller och låter oss vara i fred, vi skall ropa på polis.

– Det kan jag göra, sade Pennskaftet tjänstaktigt, är det någon särskild polis, eller gör det detsamma?

Ett högröstat sällskap strök förbi Berns, och någon frågade Pennskaftet: vad är det för en tidning?

– **Rösträtt för kvinnor**, svarade Pennskaftet stadigt. Flickorna började gapskratta: vi röstar på karlarna, sade de.

– Damerna kan ju inte ens det, svarade Pennskaftet saktmodigt.

– Jo det kan vi visst det, och det blev ett förfärligt skratt och många vitsar, för vilka dock Pennskaftet var utom räckhåll.

När hon kom ut igen, fick hon se fru Kjell på något avstånd och med en suck av lättnad gick hon mot henne: Vet ni, sade hon, jag blev så rörd, när jag fick se en riktig rösträttskvinna, att jag fick tårarna i ögonen.

– Man blir alltmera rörd över rösträttskvinnorna ju längre man lever, svarade fru Kjell. Men kom så går vi och får varsin ny tidningsbunt.

De voro de första att välkomnas av Jane Horneman och lämna av sina kassor, men inom kort samlades hela den första avdelningen av tidningsförsäljare.

– Nu står jag inte ut mer, sade Cecilia. Hon såg blek och trött ut.

– Ja, men var det inte roligt? sade Ester Henning. Vad ger ni mig för min kusin, som jag mötte och försökte övertala att komma på mötet i morgon kväll, hon vill gärna ha namn om sig att vara intresserad och följa med, så jag trodde det skulle gå. »– Ja, snälla du, det skulle nog vara så roligt, men **jag har omöjligt inte tid**, jag har så mycket att göra.« Jag blev plötsligt rädd, att det var något man måste ha färdigt i hushållet just vid

denna tiden på året, så jag frågade vad det var: »du har ju barnen på landet, skall du byta jungfrur?»

– Nej då, men ser du det är saker, som man inte kan sätta jungfrurna till. Jag blev allt oroligare: vad då? – Jo, jag har börjat ett nytt arbete och hyr **tapisserimönstret**. – Ja, då förstår jag, svarade jag, men vad säger ni flickor, ett mönster kostar tio öre, man skulle tro det var lögn?

– Nu tror jag vad som helst, sade Pennskaftet, men jag har blivit så klok på en timme. Här går man bland sina egna, bland de upplysta och de utstötta och rätt vad det är har man glömt av den där stora muren, som man inte märker så mycket av, därför att den tiger, när den inte blir tilltalad. Men den är där allt, och det är gott att veta det.

– Som om man inte visste, smålog Jane Horneman, som var dag led smålek för sin tro bland sina egna. Om bara våra fiender bekämpade oss med skäl, men det är endast med känsla –

– Och knappt det, inföll fru Kjell. Det är av instinkt, som är sammansatt av en massa olika ingredienser, inte de bästa alltid. Fast vi skall väl rå på dem.

– **Men de är så många**, och vilka är vi? frågade Cecilia, litet modfälld.

– De få som bereder vägen, och det *skall* gå, ty vi har den rätta kärleken, sade Ester Henning på sitt bestämda sätt.

– Åja, vet ni, jag tyckte i alla fall att det på det hela taget var hopp om – manfolken, sade Pennskaftet eftertänksamt.

XV.

Följande dag, som var den första stora mötesdagen, vaknade Cecilia i en huvudvärk, mot vilken ingen pulverförgiftning tycktes vilja hjälpa. Men då hon likafullt steg upp och förklarade sig vilja gå till mötet, där hon hade försäljningen av tidningar och broschyrer på sitt ansvar, telefonerade den vettskrämda Kristin till Pennskaftet, som kom farande utan att ge sig tid till att äta, i den fasta tron att hennes vän låge för döden, för mindre gick det inte, enligt Kristins beskrivning.

Hon fann Cecilia mycket blek och eländig, men vid frukostbordet och småleende.

– Du borde egentligen ligga till sängs, sade Pennskaftet och slog sig också ner, ty nu, när Cecilia icke skulle dö, var hon med ens hungrig.

– Jag är tvungen att vara där uppe och se till mitt tryck, svarade Cecilia bestämt.

– Nå, jag är glad, att du inser, att du är outhärlig, svarade Pennskaftet och slog i en kopp kaffe, det är alltid ett livstecken.

– Nå, outhärlig, det är inte det, nog har jag blivit naiv och barnslig på nytt, men så galet är det väl ändå inte. För ett år sen skulle jag naturligtvis i detta tillstånd legat orörlig med nedfäll-
da gardiner och eau de colognekompresser på pannan, men sen dess har jag fått en del ambition. Det retar mig, att man med så mycken sanning skall säga om oss, att vi är så beroende av vår fysik. Om jag nu blir inneliggande i dag och andra viktiga dagar, är där alltid några, som kommer att säga: ja, där ser man på kvinnorna, när det gäller, är det tio mot ett, att de inte kan lämna sina rum för huvudvärk. Därför går jag också.

Pennskaftet insåg, att det icke lönade sig att söka förmå hen-

ne att ändra beslut, och hon kunde icke heller låta vara att ge henne rätt. Det föreföll henne blott oförklarligt hur denna viljemänniska, som Cecilia allt mera visade sig vara, kunnat en gång till en man så helt förlora både vilja och håg, att hon först efter åratals och genom hårdhänt yttre påverkan kunde väckas upp ur sin domning.

– Och vad var det väl för underbart och oersättligt med den där mannen? frågade hon sig och frågade utan att finna något svar, ty hur skulle hon, som aldrig själv vaknat upp ur en kärlek, kunna ana, att det underbara och oersättliga hos den man älskar så ofta ligger hos en själ, en själ och den kärlek, som allting förvandlar.

– Det är ändå som jag säger, att rösträtten hjälper, tänkte hon. – Inte ens för sig själv vågade hon tillstå en misstanke som kommit och farit: den att det varit blott skryt av henne, när hon sagt, att det ändå numera fanns det för en kvinna i världen, som kunde hjälpa henne över att förlora Dick.

Ingen rösträtt skulle emellertid gjort det möjligt för Cecilia att få ner en bit mat, varför Pennskafvet och Kristin i största hemlighet gjorde i ordning ett smörgåspaket för att tagas fram, om det skulle bli bättre med henne fram på förmiddagen. Och så vandrade de två vännerna sakta i väg till mötet, följda av Kristins förfärade blickar från fönstret. Hennes tro på fördelen av kvinnans politiska rösträtt var för en tid bortåt allvarligt rubbad.

Det blev en varm och ansträngande dag, men snart hade intresset för vad som förhandlades under mötet gjort Cecilia den tjänst, som inga pulver kunnat göra. För henne, som kommit så huvudstupa in i arbetet, som kände varken dess upprinnelse eller dess metoder i stort sett, var det som en uppenbarelse att här få detta arbete i sitt sammanhang med tidens och kvinnans utveckling, och att få lära vilka mångsidiga intressen, som lågo

bakom den nödtvungna koncentreringsen på detta enda: rösträtten. Hennes missmod från dagen förut hade bytts i en omätlig förvåning över att hon icke alltid och av sig själv förstått allt detta, som nu syntes så enkelt och självklart, över att hon kunnat år efter år lära bort franska verb och det bästa engelska uttalet åt sina flickor utan att tänka på, att av dem skulle bli kvinnor, som en gång skulle blott alltför väl behöva den myndige medborgarens rätt. Varför hade hon blott med så djupt vemod hört dem tala om sina framtida studier och yrken, sett fram mot alla de missräkningar och svårigheter och den ringa lön för mödan, som skulle bjudas dem som kvinnor, utan att ett ögonblick tänka: där finns dock något att göra, om vi håller ihop? Till slut blevo henne alla dessa tankar så övermäktiga, att hon måste tala ut dem. Därför, då turen kom till diskussionen om hur de många likgiltiga skola vinnas och behållas, reste hon sig upp, mycket blek och blyg, och vittnade om sin nya tro, enkelt och alltför lågt men med en sådan värme bakom de få orden, att ingen kunde undgå att bli rörd. Och då hon slutade, plötsligt säker och leende, med att förklara, att detta att ha blivit rösträttskvinna var det bästa, som hänt henne under de senaste tio åren, avbröts hon av impulsiva applåder. Pennskaftet klappade frenetiskt under strömmande tårar, endast i det hörn, där fröken Adrian och de anonyma breven förekommo, hördes en försmädlig viskning: Vad det angick, så hade hon då inte haft mycket att glädja sig åt, hon med sin uppslagna förlovning!

När förmiddagsförhandlingarna voro slut, var det naturligtvis också slut med Cecilia, hon skyndade hem utan att deltaga varken i den gemensamma middagen eller i försäljningen av tidningarna på gatorna. Men då hon uppkryad gick hemifrån ett par timmar senare, stötte hon på kvinnor, som i slutna led vandrade upp mot möteslokalen i den svala aftonen under medborgerligt samspråk.

Det skulle bli offentligt möte med flera kända manliga och

kvinnliga talare, och man hade hyrt en stor lokal i beräkning på allmänhetens tillslutning.

Pennskaftet gick redan omkring och sålde tidningar och broschyrer bland det ännu fåtaliga auditoriet, och Ester Henning stod och jämkade på flaggdekorationen ovanför talarstolen, då Cecilia syntes i dörröppningen. De utbytte en provisorisk hälsning på avstånd, och Cecilia gick bort till sitt bord vid dörren, där hon fann en hög av slantar jämte en lapp, varpå stod skrivet: Jag har sålt 100 rösträttstidningar, 50 »[Varför fru Håkanson gick in i rösträttsföreningen](#)« och 45 »[Varför skola kvinnorna vänta?](#)« Pennskaftet. P.S. Överbetalningen är herrar.

Nu kom Ester Henning fram och skakade hand alldeles särskilt eftertryckligt med anledning av förmiddagen. Cecilia visade henne Pennskaftets biljett, och de iakttogo skrattande flickan, som just nu var inbegripen i ett samtal med en herre, själv nästan lika intresserad som någonsin han.

– Tack så mycket, sade allvarligt denne okände och förvånansvärde gentleman, jag har redan er tidning. Jag gick just hit, emedan jag köpte den i går kväll, men det var inte av er, skyndade han sig att tillägga. Jag fick för mig, att eftersom jag var ledig i afton jag åtminstone kunde ta reda på vad det är ni rösträttskvinnor har att säga för er själva, och se hur ni tar er ut på nära håll.

– Det var rätt, nickade Pennskaftet, man måste följa med sin tid. Och vi är »sin tid« förstår ni. Jag fattar inte, att inte alla människor inser, att vi egentligen är ofantligt spännande, lika fullt som socialisterna.

– Hur så? frågade han, road.

– Därför att om också de är mäktigare och flera, så vet man mycket mindre om oss och vad vi tänker finna på. Socialisterna har ju talt om alltsammans förut, men fråga [historici](#) om det finns några analogier till vår rörelse. Nu måste jag gå vidare, här sitter ju folk och bara hungrar efter kunskaper. Det vore

gott ni bleve omvänd. Hon nickade vänligt och var hos nästa man.

Den allvarlige herrn såg efter henne.

I det där lilla näpna huvudet dolde sig alltså planer på att förändra världens utseende? Hon såg verkligen ut, som om hon inte hade tankar för annat än denna alldeles nya, roliga lek. Men kvinnans egentliga bestämmelse då? tänkte han förbryllad. När älskar en sådan kvinna, när har hon tid med oss, med vår glädje, med våra sorger, vår mat och våra strumpor? Det var visserligen sant, att det är, när de älska, männen allra mest tro sig skickade att förändra världens utseende, men icke kunde det vara detsamma med kvinnan?

Pennskaftet gick emellertid från bänk till bänk och gjorde stor lycka, men alltmedan hon sålde, räknade, växlade pengar och agiterade med oförtrutet nit, kastade hon ständiga snabba blickar mot dörren, som stod öppen utåt det fria.

Ju närmare klockan blev åtta, ju mera tankspridd blev hon, och när hennes tidningar och broschyrer gått åt till sista numret, skaffade hon sig icke nya förråd, som man kunde väntat av henne, utan ställde sig mot en vägg och såg oavlatligt ut över publiken, som börjat tätna med huvud vid huvud i bänkraderna. Varje manlig gestalt, som avtecknade sig mot den ljusa kvällshimmeln i dörröppningen, var skam till sägandes föremål för hennes spända intresse.

Hon tittade oupphörligt på klockan, och drog allt tätare ihop ögonbrynen, seså, nu steg generalen upp i talarstolen. Men med ens strålade hon i fullt solsken, drog en suck av lättnad och gick bort och satte sig vid referentbordet.

– Nå gudskelov, det var Dick, som äntligen infunnit sig. Hon hade sett en skymt av honom, och de hade växlat en blick över tusen rösträttskvinnors huvuden.

Generalen hade efter ett par hälsningsord lämnat ordet åt sin bror, bankdirektören, som plötsligt och till allas stora förvåning,

allas utom en, erbjudit sig att tala i afton. Men ännu hade Pennskaftet icke lyckats att samla sig till uppmärksamhet för vad han sade, och när hon vaknade upp till sina plikter mot Frisinnade Morgontidningen, var talaren redan inne i sin tankegång.

Hon böjde sig över referenten vid sin sida, han som nött ut så många blyertspennor vid rösträttsmöten utan att drömma om vad det var han refererade.

»När kvinnorna kommit till insikt om värdet av medborgarskap och känna saknaden av rösträtt som något ont, och vi likväl förhålla dem vad de begära, så är varje dag en skymf, (bravo)«, skrev mannen bredvid henne med omätlig likgiltighet. Pennskaftet, nu fullt vaken igen, noterade hastigt de ord hon gått miste om och följde sedan med spänd uppmärksamhet bankdirektören, som talade med ovanlig värme och eftertryck och var sig helt olik mot i vardagslivet. Hon måste även kasta en blick på generalens ansikte, det var vitt och orörligt som på en staty, vad tänkte hon väl på? Anna Gylling satt och smålog. Ingen kunde misstaga sig om, att hon tänkte på fru Veber och med skadeglädje.

Efter bankdirektören kom Ester Henning, som hade en av sina bästa dagar och lyckades få upp en verklig stämning, när hon talade om offervilligheten och bad sina åhörare vara övertygade om, att kvinnornas sak aldrig kunde bli kvinnorna kär, förrän de alla offrat för den, icke något, icke litet, men mycket.

– Här måste vi ha kollekt, tänkte Pennskaftet, vad blir där väl annars av all denna stämning under möten? Och hon delgav sin tanke åt Jane Horneman, kassaförvaltaren, men då visade det sig att Jane å sin sida icke hört ett ord, sedan bankdirektören steg ner från talarstolen och med en blick bort mot henne gick och satte sig bredvid generalen.

Sist kom fröken Morgonvind, socialdemokraten. En och annan, som rest sig för att gå, efter att ha applåderat Ester, satte sig åter eller blev stående i dörren för att betrakta en liten mager, blond figur, så löjligt ung, nästan barnslig men med en van

talares lugn och säkerhet. Pennskaftet försökte få upp en applåd, det kunde hon vara värd, och hon hade sett litet bitter ut, men det lyckades dåligt, hon var tydligen icke så känd av den närvarande publiken.

Man viskade till varandra: »hon måtte ha börjat tidigt«, och Pennskaftet måste le, då hon hörde det. Hon visste ju att fröken Morgonvinds allra tidigaste minne var [Axel Danielsson](#) i studentmössa, talande nya ord till skarorna, talande till dess hon somnade på sin fars arm och vaknade vid hurrarop och applåder. Visste ju att fröken Morgonvind växt upp bland tal och diskussioner, att det redan var många år, sedan hon gjort sitt första offentliga inlägg, att hon aldrig som andra ungdomar bara levat helt enkelt, men alltid levat för sin Rörelse.

Fröken Morgonvind knöt sitt tal vid där Ester Henning hade slutat. Hon såg litet stram ut, då hon citerade dennas ord, att endast den sak kunde bli en kär, för vilken man offrat mycket.

– *Vi* vet vad det är att offra mycket, sade hon, och med »vi« menade hon de socialdemokratiska kvinnorna. Tänk vad det är för oss, som måste arbeta hela dagen strängt för ett knappt bröd – jag är själv fabriksarbeterska, så jag vet vad det vill säga – att försöka ändå ha krafter och mod kvar att arbeta mot ett ideellt mål, som ligger långt bort i framtiden! Vi har verkligen gjort de stora offren. Men det är allt också vi, som har allt att vinna, fortfor hon och hennes bleka kinder fingo en nyans mera färg, det är vi som var dag känner oket skära in i våra axlar, och det är detta ok som hindrar oss att glömma och att somna, som ger oss kraft till offer. Vi som arbetar i osunda fabriker för dålig lön, vi som ser vår arbetstid och arbetsmarknad reglerad av riksdagen utan att samma riksdag rör ett finger för att ge oss ersättning för den arbetsförtjänst, den av »omtanke för oss och våra barn«, tar ifrån oss. Våra barn! och hon höjde stämman – [man förbjuder oss att arbeta och förtjäna förrän de är fyra veckor gamla](#), men vad gör man, för att inte vi skall svälta ihjäl un-

der tiden? Vad tack får vi, när vi föder nya människor till världen för fabriker och arméer? Om en mor söker sig till barnbördshuset för att föda sitt barn, så beräknas den hjälp hon där får som fattigunderstöd! Och får vi en gång den rösträtt, som den borgerliga rörelsen arbetar för, nämligen rösträtt på samma villkor som den givits åt män, så skulle följda därav, att **en sådan mor**, som fyller sin medborgarplikt och **skaffat en ny varelse till världen, i och med detsamma blir rösträttslös liksom änkan**, som får ett knappt understöd i sin kamp att försörja och uppfostra sina barn!

Några socialdemokrater applåderade. Fröken Morgonvind slöt ögonen och sökte sig tillbaka till sin tankekedja, från vilken hon vikit för att tala om barnbördshuset.

– Så att, sade hon därpå med full fattning, det är inte underligt, att det inte behövs så mycken övertalning för att få oss arbetarkvinnor att sluta oss till rösträttsrörelsen. Man behöver inte orda så mycket för oss om rätt och plikt eller egga oss med att tala om den skymf vi lider – bankdirektören smålog mångtydigt, och blickarna vändes med ens mot honom – vi förstår av vår egen dagliga bittra erfarenhet, att vi måste ha rösträtt, att vi måste ha skydd och bröd, bättre kunskaper, löner, bostäder. Och därför förstår också våra män mycket lätt, att vi har rätt i vår begäran, och de arbetar för oss – jo, så fort de fingo möjlighet därtill, tillade hon litet häftigt till svar på en energisk huvudruskning, en protest från Kerstin Vallmark, vars ärliga själ icke riktigt kunde förlika sig med fröken Morgonvinds ord.

När mötet äntligen var slut hade klockan dragit sig mot tio, referatet skulle bli långt, men om så Pennskäftet måste sitta över midnatt måste hon ha ett ord av Dick, innan hon gick ner till tidningen. Om han nu bara begrepe, men det gjorde han, ty där kom han fort och litet hänsynslöst genom mängden. Medan hon så stod och väntade, kom den fina damen från föregående dag fram till henne.

– Nu vill jag vara med er, sade hon och räckte Pennskaftet handen.

Flickan strålade. Allt var en sådan glädje: hela dagen, Cecilia, denna afton, dess stämning, som dallrade inom henne med **Carl Larssons ord**: »*Nu är tid sätta stora klara klockor igång* – –« Och så detta, så alldeles oväntat men desto mera glädjande. Dick fick vänta, medan hon tog **proselyten** med sig fram till Jane för att få henne inskriven hos kassaförvaltaren. De båda damerna kände varandra tydligen, och Janes förvåning syntes oerhörd, ehuru hon gjorde allt för att betvinga den. När damen med adlig piktur skrev in sitt förnäma namn bland rullorna, viskade Jane till Pennskaftet: Är det du, som – –? och då flickan skakade på huvudet, nåja hur som helst – denna dagen kommer vi att ha glädje av. Pennskaftet ville gärna ha stannat, men där stod nu Dick och såg otålig ut.

– Nå Dick, vad tyckte du?

– Å, sade Dick, på sitt knappa sätt, det var inte så farligt som jag trodde.

– Vad då, älskade?

– Med att ni vill ändra om allt och ta vårt arbete och ge oss ert, och vi skulle bli avsatta, svarade Dick litet retsamt. Ni vill ju ha rösträtt för att ni är så omåttligt kvinnliga och allt det där. Det kunde ni ha klämt ur er förr, men i stället **började ni med stärksaker och våra halsdukar och att röka** och –

– Jaså, var det bara det du hade att säga mig? frågade Pennskaftet mörkt.

– Nej, seså, älskade, jag kom verkligen – – för att fråga – – kan inte jag också få skriva in mig i rösträttsföreningen?

– Nu bara skämtar du med mig, sade Pennskaftet klenetroget. I detsamma fick hon syn på den allvarlige herrn, som stod och såg ut, som han hade något att säga henne. Och emedan det passade så bra efter Dicks uppförande, gick hon fram till honom.

– Är det något sätt, varpå jag kan visa, att jag blivit övertygad? frågade han och såg uppmärksamt på henne.

– Ni kan omvända er fru till en början, svarade Pennskaftet och log.

– Allt utom det, svarade den allvarlige herrn och drog nu även han på munnen.

– Å, det gör dem bara gott, inföll en äldre fryntlig herre, som kommit att höra de två sista replikerna, då han gick förbi. Min fru har blivit som en annan människa av rösträtten, förlorat alla sina griller och krämpor, nu när hon har något att intressera sig för. Så lycka till.

– En manlig rösträttsvän är förövrigt en hjälp, redan genom att han finns till, fortsatte Pennskaftet, då den allvarlige herrn såg missmodig ut. Och vid valen i höst blir det tillfälle för alla våra vänner att göra nytta. De skakade hjärtligt hand och icke utan avund åsåg den allvarlige herrn, hur Dick utan vidare tog flickans papper och följde henne ut från möteslokalen genom skymningen.

– Hon tyckes i alla fall ha tid att tänka på kärleken mellan mötena, suckade han.

XVI.

Denna sommar var icke lik någon annan. För Dragarlaget var det icke tal om att ta sig ferier och säga farväl till varandra för sommaren som vanligt. Och när någon av dess medlemmar på skärgårdsbåten råkade en civil bekant, som termen hade kommit att lyda, och konversationsvis fick höra, hur skönt det var med somrarna, då man fick ligga och lata sig och njuta av tillvaron, fast där var ju alltid myggen, så måste hon först tänka skarpt ett tag, innan hon fick klart för sig, att det verkligen fanns riktiga levande människor, som togo sig ledigt, oberoende av valen till andra kammaren i höst. Men om hon då sade: ja, det vore nog skönt, om man inte hade valen, fann hon av en min, som **inte visste reda på »v« eller »hv«** att sådana egendomliga människor verkligen existerade.

Ända sedan Dragarlaget efter sommarmötet gjort villan vid Saltsjövikens till högkvarter för agitationsarbetet, hade det utvecklats en oerhörd aktivitet.

– Men, sade Pennskaftet, det är då ingenting att berömma det för, ty det har så roligt. Aldrig förflöt någon vecka, utan att någon av medlemmarna gav sig ut på en predikotur, och en dag kom Jane Horneman, mycket röd och belåten, hem från Gästrikland, en annan gång Kerstin Vallmark från Skåne eller Ester Henning från Halland, hennes syster, som i England blivit en oförskräckt suffragett från Blekinge o. s. v. Eller också gästades lägret av folket från landsorten på genomresor till och ifrån agitationsturnéer, det var fru Kjell och andra kända predikanter, och i två dagar flaggade man för **Frigga Carlberg**. På detta sätt stod man i ständigt rapport med hela landet, då glada underättelser löpte in, blev detta anledningen till en särskild hög-

tidlighet på aftonen, när alla samlades efter arbetet på verandan mot sjön, och Kristins matsedel, – ty det var hon, som var fixstjärnan bland alla dessa oroliga planeter, som genomkorsade landet – Kristins matsedel alltså, växlade efter den politiska situationen i landet. Verkställande utskottet sammanträdde ett par gånger i veckan, dess största svårighet var att skaffa folk, som kunde göra all den agitation, som befanns nödig. Erfarenheten visade med varje dag, att det gällde att lära kvinnorna deras politiska abcd, och man märkte, att det egentligen var bra kort tid kvar för detta dryga arbete.

– Vi har i alla fall hjälpt till att krya upp valkampanjen, brukade Kerstin Vallmark säga, när hon kom ut till middagen från sitt rum, bläckig och belåten, ty hon var inblandad i polemik med snart sagt en tidning i var landsända.

– Skall det här kallas herrskap på sommarnöje, sade Kristin misslynt. De bara gnor ju och har ingen levande ro på sig, och bara brunare och magrare blir de, allt vad sommaren lider. Det går an, så länge min egen fröken inte skall ut på en sån därn turné, di kallar.

Cecilia satt också mycket riktigt fastlåst vid skrivbordet, medan hon skötte hela den väldiga brevväxling, som uppstod vid ordnandet av alla turnéerna, besvarade brev och förfrågningar från alla håll, än från rösträttsföreningar, än från **valmansföreningar** och riksdagsmannakandidater, än från enkla lantmän, som »broderligen« anhöllö att få någon, som kunde tala rösträtt i deras kommun, »och skulle hon vara något insatt i det politiska, så vore det ju så mycket bättre, om hon även vidrörde den nuvarande situationen.«

Kamraterna föreslog ofta, att hon skulle söka litet omväxling i arbetet genom att ge sig ut på en turné, men hon vägrade alltid under förevändning, att hon inte hade lust att sätta någon in i hela den stora apparat, som hon nu behärskade. Sanningen var, att hon trivdes med sin del av arbetet, som gav föga ära,

om det varit det hon strävat efter, men som var jämnt, regelbundet och krävande. Hon tyckte om sin arbetsplats vid fönstret med den stora skärgårdsfuran tätt utanför och bruset från sjön, som brukade tystna om kvällarna, när den sista solstriman flytt ur rummet. Kvällens promenad och samspråk, nattens dyrtbetalda vila var allt vad hon tyckte sig behöva av vederkvickelse. Vem var hon, att hon skulle kunnat hänföra ett auditorium, och, om hon tänkte på sig själv, – det var då inte ett så enkelt ting, ett hjärta, där fanns så mycket, som kunde komma fram i skymningen vid en tyst järnvägsstation, medan man väntade på tåget till Värnamo.

Pennskaftet, som den första veckan hållit sig litet undan, dök ju längre det led på sommaren allt oftare upp om kvällarna, då hon visste, att hon inte störde någon, för att höra senaste nytt från stridsfältet, och ingen frågade henne, varifrån hon kom eller vart hon gick. Stundom skickade man efter henne, då man ögonblickligen behövde en artikel om stämningen i Norrland eller kvinnornas plikter vid valen, det var endast Cecilia, som kände telefonnumret, men ingen fann något märkvärdigt däri. Dick hade bidragit till det politiska arbetet med att snickra en slags primitiv talarstol, som användes vid ett par friluftsmöten i den närmaste villastaden, och det var naturligtvis från den talarstolen, som Pennskaftet höll sitt jungfrutal.

Det hände en vacker lördagskväll i augusti, men debuten hade kostat Pennskaftet några strider innan dess. Tanken uttalades först av Kerstin Vallmark, denna adjunkt, som en gång mött Dick och Pennskaftet och sedan talade om »din bror« alldeles utav sitt eget hjärtas oskuld. Pennskaftet blev genast så storförtjust, att hon glömde att ge akt på vad de övriga medlemmarna av Dragarlaget tänkte om saken, och möjligheten, att där kunde finnas betänkligheter, föll henne icke ens in, men det kom en natt, en natt då hon satt i sin säng och såg det dagas, medan hon funderade över vilka krav **ordspråket: »rösträtten ser dig«**

just nu kunde ställa på henne själv. Under ett par dagar sade hon ingenting, det gjorde hon inte sedan heller, men en förmiddag begärde hon ledigt av redaktionssekreteraren för enskilda angelägenheters ordnande och begav sig i all stillhet ut till generalens villa, bittert kvald av misstanken att göra sig löjlig.

Men när hon sedan satt i biblioteket ensam med generalen, beredd att tala om sitt liv, som hon icke ansett sig skyldig att tala med någon människa om, fann hon, att hennes instinkt lett henne rätt, och att det nog icke skulle bli så förfärligt att göra det rätta som hon föreställt sig.

– Det är aldrig helt och hållet vår privatsak, hur vi ordnar vårt liv, sade generalen, som genast tycktes förstå alltsamman, allra minst om vi vill offentligen stå för en sak, som vi har gemensam med andra. Det är bara det, att vi inte behöver erkänna första bästa ovidkommande som vår domare. Och Pennskaftet berättade, medan generalen hörde på tänkande med ett allvarligt leende hur underligt det var, att hon, som mottagit så många förtroenden, aldrig blivit ställd inför detta problem förut, men det hade väl heller inte existerat för hennes många duktiga arbeterskor landet runt. Hon gjorde ett par frågor, som Pennskaftet besvarade utan tvekan, tog slutligen flickan i famn och sände av henne, befriad för alla betänkligheter mot att uppträda som rösträttstalare, men lastad med en tacksamhet mot generalen, som hon aldrig skulle kunna avbördas sig.

Om allt detta visste Dick ingenting. Det var som om han glömt sina egna farhågor vid sommarens början, och han tog Pennskaftets tvekan som rädsla inför debuten, naturlig för var och en som aldrig uppträtt offentligt.

– Nå, brukade han säga, när skall du stå upp och låta din stämma förkunna sanningens ord för stationskarlar, pensionatfolk och hembagerskor?

Till slut tröttnade hon på dessa retsamma frågor och fattade

ett raskt beslut: Om lördag skall det ske! Dick var mycket nöjd över detta: så får vi litet ro sedan, sade han.

— — —

Pennskaftet kände sig mycket högtidligt stämd, när hon tog avsked av Dick utanför villa Borgis och vandrade bort mot röst-rättslägret, ensam och begrundande.

När Cecilia vid en blick genom sitt fönster upptäckte Pennskaftet, kommande över gräsplanen, såg hon hennes bekymmer på långt håll. Hon förstod hur det kändes, det var ju icke länge sedan hon själv för första gången varit i samma pinsamma situation, och hon skyndade ner och förde henne in i matsalen på nedre botten. Alla spår av arbete voro undanröjda i afton, på det stora bordet, som annars brukade vara täckt av brev och broschyrer, stod endast en kopparkruka med lövkojor och i fönstret låg en världslig roman, tillhörig Jane Horneman. Endast den stora kartan över detta hårdarbetade Sverige, full av märken och understrykningar, som utvisade router och angav redan antagna platser, antydde vad som försiggick här om förmiddagarna.

Jane Horneman reste sig efter en blick på Pennskaftet, en blick som omfattade både hennes blåvita sjömansklänning och hennes vita och olyckliga ansikte, och gick ut för att ta fram ett glas vin, men redan i dörren mötte hon Kristin, som själv sett Pennskaftet och redan fått vinet ur källaren.

– Nå vad skall ni så säga våra vänner i Klaravik? frågade adjunkten, som kom ut ur sitt rum, iklädd [vaxduksärmar](#) och med evigt blåckiga fingrar. Hon var mitt i en artikel, ty om alla andra togo sig ledigt: sedan hon började för fem år sedan, vilade hon aldrig och skulle heller icke, innan hon låg under den gravsten, på vilken skulle stå skrevet: »*lika lön för lika arbete*«.

– Jag skall säga, svarade Pennskaftet darrande: ja, ni förstår, jag skall säga – – att det inte är fråga om att införa någon ny ordning, eller att släpa kvinnorna med våld, det är ju så man sä-

ger, ut ur hemmen – – Hon tittade upp litet, där stod Kristin i köksdörren och stirrade i ett sådant tillstånd av förstening, att Pennskaftet brast ut i ett krampaktigt skratt och glömde sina väl uttänkta **perioder**.

– Vidare, kommenderade adjunkten strängt.

– Jag har glömt det, flickor, jo vänta, och att därför de, som tror sig kämpa för att bibehålla gammal god sed, endast kämpar emot vad som göres för att i samhället passa in de nya förhållanden, som redan är ett faktum – – och att, – – men gå Kristin, – – att våra motståndare bär sig lika dumt åt, som om de ville hindra en byggmästare att lägga in golv och tapetsera, när han rest väggarna och takåsen. Duger det?

– Utmärkt, sade Jane Horneman vänligt, det där om huset – –

– Var bara inte rädd, nickade Cecilia uppmuntrande, jag skall **sufflera dig**.

– Herre Gud, det är ju första gången och ingen begär några storverk av dig, sade adjunkten, och det var ju lätt att säga, för den, som haft idel framgång över hela landet.

När Pennskaftet klivit upp på tribunen hade all rädsla försvunnit. Vid första ögonkastet fann hon Dick, han såg ut som en orolig mamma, och det bragte henne genast i gott humör. Auditoriet var inte större, än att hon mycket snart upptäckte alla vännerna, och det kändes tryggt att veta dem vara där. Folket såg godmodigt ut, litet häpet men roat, aftonsolen låg in i skogen framför henne och kom dess djup att synas oändligt och fullt av trygghet och frid. Hon kände efter i sitt minne, jo gången låg klar för henne, ända bort till resolutionen, som skulle komma som slutkläm.

Det gick bättre än hon väntat, allt vad hon hade att säga, uppfattades nog inte, och hennes omsorgsfullt uttänkta bilder och perioder voro nog, som hon fruktat, tämligen bortkastade, men *ingen gick ju sin väg!* Hennes barnsliga allvar och lilla smärta

silhuett mot aftonhimmelen talade för henne, utan att hon visste om det.

Hon hade fått ett par applåder, till vilka Dick givit signalen, Dick, sekunderad av Kristin, som övat sig en hel vecka, och hade blivit litet varm och röd i hjärta och kinder, då ringen plötsligt bröts av en flock ungdomar, icke alltför tystlåten och utan respekt för stundens vikt och betydelse. Det var ynglingar i cigarrrett och panamas och vitklädda flickor i stora hattar och promenadkäppar.

Pennskaftet höjde rösten litet:

– Kvinnorna har vaknat, sade hon strängt.

– Ja, men på galen sida, replikerade en av de nyanlända åhörarna.

Pennskaftet stannade, böjde sig fram och tittade på den talande.

Å, det var ju bara skåningen från pensionatet, han och ingen annan. Hon kände sig med ens så hemmastadd, som om hon varit i Bengtssons salong.

– Den sidan är i alla fall för god åt er, replikerade hon, utan tanke på om det var så lämpligt eller ej, men det blev i alla fall en liten tystnad, och hon fortsatte, till synes helt oberörd.

– Här skulle man dansa boston, viskade helt högt en ung dam, då det gått en minut eller så.

– Jo, och där uppe skulle naturligtvis musiken stå.

– Å, skall vi inte be henne, att hon slutar?

Pennskaftet, som icke vågade improvisera av fruktan att komma av sig, blev plötsligt utom sig. Det är svårt att säga, om icke hela föredraget upplöst sig i vild disharmoni, men så kom hon ihåg, att hon hade i alla fall Frisinnade Morgontidningen! Denna tanke återgav henne jämvikten, hennes hjärna försedde henne med de inlärdas satserna och vändningarna, men hela tiden hade hon en beklämmande känsla av att här stodo två världar emot varandra, fulla av fiendskap och förakt, och där fanns intet, som kunde slå en bro emellan dem.

Hon hade icke mycket aning om vad hon sagt de sista fem minuterna, när hon steg ned från Dicks talarstol under ironiska bravorop från den tillrättavisade skåningen.

– Jag får låta Dick slå honom, tänkte hon och skrattade själv åt att hon, den moderna kvinnan, gud hjälpe henne, skulle nödgas ta sin tillflykt till detta ålderdomliga argument. Hur ofta genom tiderna hade inte Dick blivit uppmanad att slå, och Dick hade slagit och blivit slagen, och det var tydligen just detsamma, när Dicks kvinna var medlem av rösträttsföreningen.

När hon mottagit sina vänners lyckönskningar och några råd för framtiden av adjunkten, som icke för intet var lärarinna, var Dick just färdig med skåningen, som fått veta vad han gick för, och de följdes åt hem.

Hon var tyst en stund, så vände hon plötsligt ett litet upprört ansikte mot honom.

– Dick, det är inga gränser för hur jag vill att du skall skämma bort mig och kyssa mig!

– Du är en duktig flicka, sade Dick tröstande, och därför skall du också bli gift med mig snart.

Flickan var glad, att Dick aldrig skulle veta, hur under en sekund hennes själ, som just drömde om att ur sig skapa en stor talare, slöt sig för hans ord och hans hoppfulla glädje.

– Å kära Dick, sade hon sakta, kära du, men det dröjer nog länge?

– Vem vet, sade Dick, och om hon varit litet mindre förströdd, skulle hon ha märkt, att han gick och bar på några funderingar, vilka han ännu inte vågade ge henne del av.

– Jag vill, att vi skall tala om vårt hem, fortfor han plötsligt, litet otåligt, som om han ändå kände hennes tankar.

Hon greps av ånger.

– Ja, låt oss, Dick, sade hon.

– Du vet inte, sade han och tryckte hennes arm hårt intill sig, vad det är att bygga hus. Att först tänka det, och sedan se hur

det blir som man tänkt. När vi skall bygga, vill jag själv gräva grund i jorden, jag vill hugga timret, jag vill lägga stock på stock, jag vill se hur det höjer sig, och vi skall glädjas åt var tum. Jag vill resa takställningen och själv sätta kransen i toppen, men du skall ha bundit den. Sedan vill jag gå och syssla med det, och inte en spik skall man slå i, utan att jag vet om det. Och för var kväll skall du gå med mig, och vi skall se hur det alltmer blir för folk att bo i, för oss, du och jag, och bättre hus skall icke finnas.

– Älskade, sade Pennskaflet, gripen över detta långa tal, älskade, vårt hem – –

Hon kände ett obestämt missnöje med sig själv, som varit så upptagen av sitt, när han talat om deras hem intill livets slut. Under ett enda ögonblick skymtade något för hennes unga, klara blick, något, som hon aldrig oroats av förut: aningen om en konflikt, för vilken det annars icke fanns rum i hennes distinkta, något schematiska livsförklaring.

Men Dick fortsatte att berätta och att lägga råd för framtiden, och snart var hon endast Dicks älskade, som gjorde sig hemmastadd i det hem hans tankar timrade åt henne.

XVII.

»Se här, Dick, skall du få ämne till en betraktelse i din ensamhet: för ett år sedan kände vi ännu icke varandra, kunde mötas på [Drottninggatan](#) utan att fläkten av ödets vingar sade oss, att vi nalkades livets fullbordan, och nu! Jag bär en ständig värme i mitt hjärta, det är minnet av den lycka jag ägt och den rikedom jag väntar. Och det bästa med denna lycka är, att jag icke behöver vara rädd för att ha tagit ut något i förskott, jag har ännu allt att vänta, och här går jag och sträcker mig mot vårt återseende, som om jag sträckte mig mot din första kyss. Säg, är icke den glädje bottenlös, som det är förunnat oss att bringa varandra?

Du har rätt, Dick, att ditt Östergötland är präktigt, och ändå anar du ingenting om all den glans och härlighet, som omgiver mig. Du erinrar dig, att jag, under de två dagar, jag på mitt rösträttskorståg besökte Fredevi, skulle ta in hos ordföranden i FKPR, som tillika är ortens folkskollärarinna, och du undrar, trots din lokalpatriotism, om det är möjligt att även rösträttskvinnorna i detta [landet Gosen](#) lever i prakt och rikedom. Så är emellertid inte förhållandet, icke heller använder jag uttrycket, emedan jag vill smickra dig. Men jag bor på slottet, och nu skall du få höra alltsamman från början.

När jag steg ur tåget, mottogs jag av den omförmälda lärarinnan, som skulle bli min värdinna, av en liten hurtig fotograf flicka, som är sekreterare i föreningen och länsmannens fru, som är kassaförvaltare. Vi hade inte hunnit mer än skaka hand, då en betjäntklädd ung man kom fram och frågade efter mig. Jo, här var jag, och han lämnade mig ett brev, jag låtsades inte om att jag var nyfiken, men behöll det ett ögonblick oöppnat i han-

den, till dess jag märkte, att ingen av rösträttskvinnorna skulle ta den minsta notis om mina repliker, innan de visste, vad som stod i brevet. Den ärade läsaren har naturligtvis redan anat, att brevet var från baron Starck, och att baronens stora **fideikommiss** behärskar just denna nejd. Han skrev: »Kära fröken Pennskaft, jag har av annonserna på stugknutarna, sett att ni håller föredrag här i rösträttsföreningen i afton, och att ortens riksdagsmän äro inbjudna att redogöra för sin ställning till kvinnans rösträtt. Fast vi för övrigt äro 'politiska motståndare', för- enar oss dock det stora intresset för kvinnosaken och det skulle vara mig en glädje, om ni ville bli gäst på Fredevihus under den tid ni sköter den politiska agitationen i Fredevi. Det kunde kanske roa er att se slottet, och jag har unga flickor av er ålder att bjuda på som sällskap.«

Jag läste det mycket långsamt, allt under det jag beslöt att bo, där jag först blivit bjuden, ehuru jag tyckte, att det var en aning förargligt, man är väl inte mer än människa.

– Kära fröken, sade jag till min värdinna, baronen ber mig att bo på slottet, kan jag skicka bud med betjänten, eller tror ni att jag måste skriva och tala om att jag redan är bjuden till er?

Naturligtvis kunde hon inte svara på min fråga, utan började fråga ut mig: kände jag baronen, hur hade det gått till, och kors i alla dar, och så vidare.

– Fröken skall få veta precis, när vi kommer hem till fröken, svarade jag, men säg först hur jag skall göra.

– Hem till mig, sade hon då, vad tänker ni på, när baron bjuder er till slottet! Baronen kan ju göra allt för oss eller förinta oss, alldeles efter behag, det tycks ni inte alls ha klart för er. Tänk vad det skall göra för vår rättvisa sak här i orten, när det blir bekant, att talarinnan på FKPR:s möte, bott på slottet!

Länsmansfrun och fotografflickan sade detsamma, jag neka- de mig inte att låta dem övertala mig, men sen for jag bort till slottet med baronens bil, i det för en demokrat synnerligen an-

genäma medvetandet, att jag begagnade det aristokratiska fortskaffningsmedlet för folkets fromma. Eller med andra ord, jag var naturligtvis mycket upplivad och mycket nyfiken och en aning smickrad. Jag visste ju ingenting om vad som skulle möta mig, men jag lugnade mig med att jag hade rena, vita kläder, rent samvete och min ofantliga fräckhet. Med det kommer man långt, och Dick, jag *har* kommit långt, så att du vet det med detsamma!

När bilen svängde in framför trappan till ett vackert gammalt ställe i, som jag förmodar, [holländsk renässans](#), kom baronen ut på trappan, vitklädd, vänlig men en smula nervös, om för min skull eller för sin egen vill jag lämna osagt.

– Låt mig presentera er för mina damer, sade han, så fort jag kommit ur bilen.

– Ja, så är det gjort sen, sade jag, du förstår, han skulle bli besviken om jag inte uppförde mig litet egendomligt, och jag nämndes inte, när han varit så snäll och bjudit mig.

Vi gick tvärs genom huset – om allt gammalt och vackert, [gobelänger](#) och sådant skall jag berätta dig sedan – och fann på en terrass fyra damer, en äldre, som tycktes mig arg som ett bi, men inte fullt så flitig, och tre yngre, som satt vita och nyutspruckna på eleganta stjärkar och väntade att bli plockade. Det var baronens svägerska, som en gång varit fru på slottet, när hennes nu avdöde make hade fideikommisset, och hennes tre döttrar, som nu var gäster hos farbrodern i sitt gamla fädernehem – så man skulle kunnat tro att det blivit feminister av dem, men så långt tänker de inte. Bara att gå omkring och tänka [att jag borde varit söner](#), skulle väl annars kunna göra mig till rösträttskvinna, om jag inte vore det förut. Jag blev naturligtvis mycket väl bemött, ty det var ju fint folk och jag deras gäst, om jag också tio gånger varit 'ett olyckligt infall av Karl August'. Men det föreföll mig så rasande egendomligt, att jag skulle vara ung flicka ihop med denna [Rosenhöger](#) – oändliga vidder skil-

jer ju mig och mitt liv från dem och deras. Det är inte det, att jag är så mycket äldre, ty den äldsta och jag har nog hunnit med varsin lika stor skiva av livet, det är snarare denna jämnårighet, som gör det hela så förbluffande. När jag hör dem tala, lyssnar jag som till en saga, nog har jag vetat att såna fanns, men för var gång jag ser dem märker jag, att jag ändå inte trott det! Jag tror inte, att de kan ha lika lustigt som jag åt olikheten, därtill saknar de alltför mycket blick för perspektivet, **de ser ju endast det som för ögonen är**, och det är ju inte där den häpnadsväckande åtskillnaden ligger, även om de ha ras och **batist**, medan jag är **selfmade** och har hemslöjdstyger. Jag vill naturligtvis inte förneka, att jag i någon mån föraktar dem, men å andra sidan tycker jag att denna lyxflicka är en mycket följdriktig produkt av förhållandena. Hon är lat, medan vi dignar av arbete, och hon tackar oss icke för det, hon ser ner på oss, men hon har aldrig lärt och aldrig behövt annat, och hur många har tillräckligt mycket inombords för att arbetet skall växa upp ur oss själva som en naturlig utlösning av kraften i vår natur? Hon är litet oförstående och likgiltig, man skulle kunna säga hårdhjärtad, men mödan och lidandet, som lär människor att veta hut, har aldrig blivit henne förunnade, hon förefaller litet tom och slö, men Gud gav henne icke ett mål att leva för och tände ingen eld i hennes bröst.

Kan du se mig mitt upp i detta, dömd till att hålla balansen mellan baronen, som uppvaktar mig – och nu först förstår jag alldeles hans oövervinneliga förvåning över mig – och damerna, som har tålmod med mig endast emedan de är så väluppfosttrade, men som ser ut, som väntade de, att denna underliga insekt plötsligt skulle breda ut vingarna och flyga runt bordet eller uppge några egendomliga läten. Det var i alla fall endast gumman, som blev hemma, när det blev tid att gå till mötet. Ryktet om att FKPR beskyddades från slottet hade redan spritt sig i samhället, och det var fullt av folk, då vi kom in. Jag för-

modar, att vi väckte en oerhörd sensation, men jag var så rädd, att jag varken såg eller hörde. Jag läste emellertid snällt upp mitt föredrag, och vad det handlade om behöver jag inte säga dig, som förhört mig på det, till dess att du kunde det bättre än jag. Baronens tog upp applåderna, som naturligtvis blev hjärtliga, och jag var glad som en skolflicka, som fått [flytta utan villkor](#).

Sedan skulle turen komma till riksdagsmannakandidaterna; valkretsens gamle myndige innehavare hade emellertid inte infunnit sig, varför endast hans yngre rival uppträdde och vittnade, men denne hade i stället förstått att riktigt avlyssna stämningen och lovade att formligen arbeta ut sig för kvinnans rösträtt och valbarhet. Aftonens höjdpunkt var emellertid baronen, som 'ehuru han visserligen icke nu stode inför sitt [elektorat](#), dock fann ögonblicket lämpligt att uttala sina sympatier för kvinnans kamp för sitt medborgarskap och önska Fredevi FKPR all framgång och lycka.'

Det kan man väl kalla en karl som står vid sitt ord, eller hur?

Med ett ord, det var ett välsignat möte, många själar blev fräslta och skrevs in i rösträttsrullorna, och styrelsen var så rörd över mig, att det var nästan genant – inte kunde jag säga dem, hur allt detta kom sig av att jag slagit vad med baronen!

När vi kom tillbaka till slottet på kvällen, satt den försumlige riksdagsmannen där med änkefriherrinnan; han var bjuden på supé, 'jag trodde naturligtvis, att du skulle komma på FKPR:s möte', sade baronen, och såg förfärligt illmarig ut.

Icke ens triumfen över våra fiender fattades oss alltså denna händelserika dag, en triumf, som var så fullständig man kunde önska det. Vi gjorde allt vad vi kunde för att på ett fint sätt vara obehagliga emot honom, och i den konsten är ju alla unga flickor lika skickliga, de må tillhöra societeten och [vara presenterade](#), eller som jag omsätta sin intelligens i underkläder och dagligt bröd.

Ingen må förtänka mannen, att han ville vara obehaglig tillbaka, men det var synd om honom att han skulle råka så illa ut.

– Ja, sade han, ty naturligtvis talade vi om rösträtt, damerna är så ivriga på den, men ni borde inte vara så förtörnade på oss, som håller litet tillbaka, ty under tiden medan ni agiterar, är det väl en hel del av er, som lever på rösträtten? Nu trodde han, att han alldeles bräckt av mig, men då hände det märkvärdigaste av allt, det som han minst av allt beräknat: baronen öppnade sin mun och **näpste** honom, med vad? med mina egna ord, med allt vad jag berättat för honom om hur agitationen sköttes av självförsörjande kvinnor, som ingenting annat ha att ge än sitt övertidsarbete, men det ge de **till yttersta skärven**.

Det blev mycket tyst vid det friherrliga bordet, kvinnorna såg på mig, jag behöll fattningen ända till dess talet utmynnade i en skål för mig och rösträtten, då blev jag röd som en skol-flicka.

Med risk att du hemkallar mig telegrafledes, måste jag säga dig, att dagen slutade med att baronen visade mig trädgården i höstmånskenet. Han är min sista erövring, men det var först när jag kom in till mig, som denna sanning stod klar för mig.

Jag försäkrar dig, min älskade, att *jag* vill inte ha honom, men jag skulle bra gärna vilja gifta in honom i rösträtten!

Jag är glad att jag reser härifrån om ett par timmar, med utsikt att den återstående delen av min turné skall förflyta så lugnt och lidelsefritt, som en rösträttsresa skall göra.

På återseende, min älskade.

Pennskaflet.«

XVIII.

– Det har aldrig idkats så mycket sällskapsliv inom rösträtten som i höst, sade Anna Gylling.

– Och aldrig förr har det heller opått fått insmyga sig så **välska** seder bland oss, ifyllde Kerstin Vallmark, och såg förebrående på Cecilia, som i sin egenskap av värdinna för aftonen såg helt skuldmedveten ut.

– Vet ni flickor, kom det borta från det hörn, där Ester Henning vecklat ihop sig, jag för min del känner ingen ånger över dessa sista dagarnas utsvävningar. Som läkare anser jag att de varit utsprungna ur en naturlig självbevarelsedrift, de har helt enkelt hindrat oss att förgås av nervositet över valen. Om vi nu, när kampanjen är lyktad och det återstår att vänta på resultaten, skulle suttit hemma på våra rum och grubblat över den och åter den saken, som möjligen kunde ha gjorts på det att vår kandidat icke skulle fallit igenom i Filipstad eller Vimmerby, då hade vi varit sanatoriemässiga allesamman. Jag vet i alla fall inte hur det är med Pennskaftet?

Flickan hade icke varit med om rösträttsmältiden, hon var nyss inkommen och satt borta vid dörren i en besynnerligt spänd och lyssnande ställning, som icke gav vila.

– Det är gott, att det är över snart, så att vi kan få dö sen, tröstade Kerstin Vallmark, som såg ovanligt sliten och liten ut, där hon satt i Cecilians bästa stol och rökte flitig och fämäld.

Det blev en stunds tystnad. Pennskaftet steg upp och gick ut men kom ögonblickligen tillbaka igen, som om hon bytt om uppsåt och återtog stillatigande sin plats. Tystnaden förlängdes. Man orkade icke för hundra gången säga: hur tror du det går? och man visste, att ännu på en timme lönade det sig icke

att ringa upp till någon tidning eller gå bort till [Gustaf Adolfs torg](#).

Det var valdagen, och dagen hade varit het.

Kerstin Vallmark hade under en morgonlektion blivit utkallad till telefonen, där en ivrig och förtrytsam stämman underrättat henne om ett fult och oförutsett valknepp, som meddelaren upptäckt vid en vallokal, och som med varje minut som gick, skadade de intressen, som även voro rösträttskvinnornas. Seminarieeleverna, genom henne politiskt intresserade, bytte blickar, när hon kom in från telefonen, blek av vrede och energi.

– Det är tjugo minuter kvar på lektionen, sade hon, men ni får sköta er själva, här står stora ting på spel.

– Får vi hjälpa adjunkten? frågade de alla med en mun.

Där flög ett sken av odygd över adjunktens ansikte, men det slocknade i samma sekund. Nej, man skickade icke ut högsta seminarieklassen som [sandwichmän](#), hur stor lust man än hade, och hur väl man än skulle behöva den för ett sådant ändamål.

– Jo, sade hon sedan efter att ha tänkt en minut, ni kan dela upp er i patruller om två och två, fördela de olika vallokalerna er emellan och låta mig veta så fort som möjligt, hur det går till. Det hinner ni med innan nästa lektion. Flickorna gåvo sig av, strålande av förtjusning och viktighet, men adjunkten stod under en halvtimme i telefonen och arbetade fort och klart med den koncentrerade energi hon ibland kunde utveckla.

Hon ringde först till Anna Gylling: vi behöver låna generalens bil, hela dagen, kom ögonblickligen, du skall få veta mer sedan.

Så till Ester Henning: kan du satsa tjugo kronor och din förmiddag, så skaffa folk, som inte viker från vallokalerna och ser upp med allt bedrägeri. Är det svårt att bli ledig? Ja, själv har jag inte försummat mitt arbete en enda dag på fem år, utom två gånger, då jag varit på uppvaktning hos kungen och hos statsministern. Men i dag gör jag det.

Till Pennskaftet: sätt dig genast ner och skriv ett upprop att

föras in i aftontidningarna, och se till, om du kan få det tryckt som flygblad i några tusen exemplar men fort. Ring till Cecilia och säg, att det blir supé av hennes middag, och försök att få henne med och vik inte sedan från Östermalm, för där är det värst. Jag har redan satt i gång en teckningslärarinna, som målar ett jättelikt varningsrop att åka kring med i generalens bil. I bilen skall sitta Jane, Anna och jag. Seså, nu är hela Dragarlaget i arbete!

Nu var emellertid röstningen i det närmaste överstökad, och man hade endast att vänta. Någon bröt plötsligt tystnaden med att föreslå, att man skulle se efter om aftontidningarna verkligen infört uppropet:

– Jag går, sade Pennskaftet hastigt och försvann ur rummet. Men alla hade rest sig liksom på ett givet tecken.

– Jag står inte ut att sitta längre – – inte jag heller – – låt oss gå allesamman. Cecilia fick fatt i Pennskaftet, just som hon skulle slinka ut genom tamburdörren.

– Vad fattas dig? viskade hon.

– Dick, sade Pennskaftet och såg ett ögonblick på henne med förtvivalde ögon.

– Det är därför jag har ägnat mig så helt åt valen, tillade hon med ett slags leende, gjorde sig saktat lös från Cecilia och försvann.

Det hade på nytt kommit liv över sällskapet, endast Cecilia gick tyst mitt i allt pratet och valanekdoterna och såg efter Pennskaftet, som lik en snabb och bedrövad råtta kilade den tomma kajen uppför och dök in bland träden i Berzelii park.

– Nu Pennskaftet, tänkte hon, är den stund kommen, då du skall bestå provet.

Man beslöt att slå en lov omkring de olika vallokalerna, där var emellertid inte mycket att se, allt intresse hade tydligen koncentrerat sig vid Gustaf Adolfs torg.

Under sin rundtur kommo de att gå förbi de trakter, där Cecilia bott, när hon var tjugo år och skulle varit lycklig. Däruppe i ett fönster, där nu brann en ensam rödgul lamplåga, hade hon

suttit, skymning efter skymning med huvudet i händerna och blicken oavslått och tåligt riktad mot den punkt, där någon, om han fick tid och så vidare, skulle bli synlig för att gå ett par slag i väntan, medan hon, som alltid borde vara redo, fick kapa på sig och kom ner i ett tillstånd av oblandad sällhet. Hon hade då alltid inbillat sig, att den skarpa tegelmurkanten skulle så småningom nötas sönder av hennes blickar, och när de nu gingo förbi, drog hon oförmärkt av handsken och strök provande med handen uppefter murkanten, nu efter åtta år.

Utanför tidningarnas fönster vid torget stodo redan människor i små klungor likt bin utanför ett fluster, men inom en mycket kort stund voro skarorna så täta, att nyheterna måste langas från de närmast stående ut i periferin. När de första röstsiffrorna kommo in, hade alla de små klungorna smält ihop till en enda, som fyllde hela torget, och blivit en massa, som levde på varenda punkt med flera energicentra, från vilka en brännande eld av intresse göt sig ut över torget i den isigt kalla och fuktiga höstnatten.

Ett av de allra starkast laddade energicentra utgjordes av en liten grupp av kvinnor, som livligt och efter som nyheterna kommo in, alltmera hoppfullt kommenterade situationen.

Pennskaftet hade uppe från sin tidnings fönster sett och känt igen sina vänner, och nu klöv hon massan som en liten tunn kniv för att nå dem.

– Vi har just segrat i femte kretsen, sade hon andfådd med hela ansiktet lysande av sinnesrörelse. Det kommer upp i fönstret om ett ögonblick.

Det kunde inte hjälpas, man måste skaka hand med varandra.

– Ser ni, vad var det jag sade, nu kommer siffrorna upp, och där de besegrades!

– De har dåliga siffror.

– De »tänkte för högt om kvinnan« och deras fall blev stort, sade Anna Gylling bistert.

– En seger till, hör de hurrar! Ester Henning tog upp sin näsduk, som hon svängde entusiastiskt. I nästa ögonblick hade kamraterna följt hennes exempel och snart fladdrade näsdukar som en flock fjärilar över den svarta människomassan, medan pojkar, som voro ute olovandes i natten, skrånade utan att veta varför, och en och annan hyssning och vissling vid ett misshagligt namn endast ökade det brokiga och upphetsade i stämningen.

– Skall du nu gå igen, Pennskaft?

– Ja, jag vill in på kontoret. Ni skulle se manfolken därinne, de arbetar var på sin post, oavlatligt utan att växla annat än siffror med varandra, kallögda och åtstramade av energi – luften där inne är alldeles laddad, det är det enda ställe på jorden, där jag står ut att vara i natt, Cecilia.

Minuter gingo, timmar gingo, det blev midnatt. Men man stod alltjämt kvar på torget utan att erfara någon trötthet. Dimman växte, den stora statyn av malm liknade allt mer en grå skugga, som man borde kunna se rakt igenom, och ljuset från den elektriska bågglampan bakom flöt som en spöklik gloria samman kring den döde konungens huvud.

Pennskaftet kilade natten igenom fram och tillbaka mellan tidningskontoret och vännerna på torget, som skämtade med henne över hennes otålighet.

Klockan var två, då man lämnade torget, men man var för glad, för högtidligt stämd för att kunna skiljas utan vidare, och man for tillbaka till Cecilia, där Kristin väntade med världens varmaste kaffe. Hon hade fördrivit tiden med att baka något, som genast döptes till valnattstårta, det kom vin, och stämningen blev segerdrucken och jublande. Man hade arbetat så hårt, och här var, tyckte man, lönen. Nu i natten tycktes allt så hoppfullt och ljust, man tyckte sig kunna sträcka ut handen, och se gern skulle läggas däri.

– Vad jag gläder mig till att börja vila sedan, sade Anna Gylling. Jag skall sy spetsar.

– Vad jag gläder mig till att börja arbeta på allvar, sade Kerstin Vallmark högt.

Allas hjärtan voro öppna, var och en kröp fram med den lilla privata dröm, som annars gömdes djupast i hjärtat. Man hade ju kommit från alla håll och samlats kring rösträtten, men nu var man, föreföll det, så långt hunnen, att det inte kunde skada att rådgöra om vad man skulle göra med de oceaner av tid och energi, som skulle stå till ens disposition, när man inte längre hade rösträtten att arbeta för.

Endast Anna Gylling sade med en blick på det bleka, något utnötta sällskapet: Jag tror inte det blir mycket över av rösträttskvinnorna till att göra nytta med, när den dagen kommer, då inga rösträttskvinnor behövs längre. Nej, ni får allt sätta er in i att ni generöst offrat era liv åt det, och nu är det för sent att ta dem tillbaka.

– Prat, sade Kerstin litet föraktligt, jag är 39 år, och skulle vara färdig, sen jag skaffat mig rösträtt? Nej, jag måste ha något att agitera för. Jag kommer att kasta mig huvudstupa in i politiken och jag förmodar, att en feminist ännu på hundra år inte behöver vara orolig för sysselsättning.

– Jag skall flytta på landet, sade Jane Horneman med tindrande ögon.

– Du tycker, [att hönsskötsel blir en lämplig och lycklig avslutning på din karriär som feminist](#), högg Kerstin Vallmark i litet häftigt.

Det var inte så illa menat, men Jane Horneman, som drömde vackra drömmar om stora anslag av riksdagen till yrkesskolor för kvinnlig ungdom, kände sig avkyld och teg.

Det blev en paus.

– Älskade, tänkte Pennskaftet med hårt hoptryckta händer, o älskade, jag har skrutit, jag har hycklat, jag har haft orätt. Intet i världen kan ersätta en kvinna att förlora den hon älskar, jag har lärt det nu, och om jag får dig tillbaka, skall jag alltid min-

nas det. Jag skall alltid bli en mycket ödmjuk kvinna, min älskade, en mycket ödmjuk kvinna – –

– Vi kommer allt ändå att sakna den här tiden, sade slutligen Jane Horneman, och när hon talade, märkte alla plötsligt, att det kommit en annan stämning över deras hjärtan. Vi alla, som varit enade i ett enda stort och handgripligt mål, vi kommer att driva ut i världen med våra företag och älsklingsplaner. Var och en kommer att välja sin åkerlapp att bruka, vi kommer att träffas och söka intressera varandra för vår sådd och vår gröda, men det blir aldrig som förr.

– Vi har ju våra minnen att ta till, sade Cecilia med vemodig ton, som kom hela sällskapet att tänka på den tid, då det skulle samlas med trötta och gråa huvuden kring tebordet och tala om forna tider, av vilka de skulle minnas endast arbetsglädjen, kamratskapet, entusiasmen och det ljuva i att hoppas och vänta, icke tröttheten, modlösheten, enformigheten och nederlagen.

För sin del tänkte Cecilia trött till döden: Jag orkar icke med att ta ihop med något nytt, när detta är gjort. Men hon skämdes över att säga det högt.

Pennskaftet hade smugit sig ut i herrummet och grät med huvudet mot en byråkant. Kristin som satt och sov på en stol med [Scriters själaskatt](#) i knät, vaknade upp vid en snyftning, såg på det stackars barnet med oändligt medlidande och sade till slut utan en fråga, med en äldre kvinnas erfarna resignation: – Kära fröken, det är så utsett, att man skall ha sorg av karlarna.

Klockan var tre, då sällskapet bröt upp, man var tankfull och fåordig, ty på botten av denna dag, som burits av så många stämningar, hade man funnit vemod, vemod över vad man trodde vara segern.

– Men var är Pennskaftet?

Man letade efter flickan, hon var försvunnen, ingen hade märkt hur hon öppnat tamburdörren och smugit sig ut i natten.

Men när allt var tyst och släckt, stod Cecilia ensam i sitt säng-

PENNSKAFDET

kammarfönster och såg ut i mörkret och avundades Pennskaf-
tet, som hade någon i världen, till vars dörr hon kunde gå och
gråta och begära att bli insläppt.

XIX.

När Pennskaftet kom ut ur porten, stod hon ett ögonblick och såg framåt den öde kajen, därpå skyndade hon upp mot staden, sägande sig, att nu gick hon hem, men innerst inne besluten att icke stanna innan hon var vid Dicks port. Gator och torg voro strödda med solkade och hopskrynkade valsedlar och uppmaningar till [valmännen](#) av allehanda art, hon trampade dem föraktligt i smutsen, vad brydde det henne, vem som segrat eller förlorat! Ännu i förrgår kunde ingen vara mera intresserad än hon, men när det blev natt, satt hon vid Dicks säng och bad till alla glömda gudar om hans liv. Det var en våldsamt attack av [appendicit](#), det var förfärligt att se honom lida, men då fick hon ju ännu vara hos honom! Hon mindes nu, att de nästan icke talat vid varandra, att hon icke sagt ett ord till honom av tack och kärlek, men det hade varit så mycket världsligt att tänka på. Först att få kläderna av honom och få honom i säng, och denna doktor, som var så ohågad att stiga upp, när han äntligen blivit väckt, och hur han dröjde!

Med ett så förbittrat ansikte hade hon väl aldrig mött en människa, som läkaren, när hon öppnade Dicks dörr för honom. Hon gick och tänkte därpå nu upp genom [Roslagsgatan](#), det var lättare att vara ond, då glömde man ett ögonblick, att man var den olyckligaste i världen.

Doktorn kommer in, han ser på henne.

– Såå? säger han.

– Skynda er, svarar hon hett.

Han tar långsamt av sig rocken.

– Är fröken kanske syster till arkitekten?

– Nej, svarar hon, och hennes röst är vass som en kniv, Dick,

som ligger därinne känner inte igen den och spritter till, nej, jag är hans älskarinna, men så kom då, han kan dö, har ni inte förstått det?

Doktorn går då äntligen ett par steg mot dörren, så att ljuset från Dicks rum faller på hans ansikte.

– Nå det må jag säga, och han ler försmädligt.

Pennskaftet står med armarna ner efter sidorna och hårt knutna händer, mycket hårt knutna händer.

– Doktorn gjorde inte så mycket omständigheter den natten, då ni stod utanför min port, och skakade i järngallret, för att förmå mig att släppa in er till mig, säger hon och går före honom in i rummet.

Så långt kunde hon ännu våga att tänka, men där försökte hon stanna. Det var dock alltför förfärligt att erinra sig, hur, när doktorn ställt diagnosen, han, för att hämnas på flickan, erbjöd sig att själv telegrafera till Dicks anhöriga, och hur Dick efter ett ögonblick av andlös spänning sade: ja, och hur, när svars-telegrammet kom att mor och syster voro att vänta, Pennskaftet sändes bort, och det icke hjälpte, att hon tiggde som en hund vid Dicks fötter.

– Jag vågar icke, Pennskaft, sade han bara, de skulle aldrig förstå och förlåta, och detta skall gå över, du måste vara förnuf-tig. Och nu var han ju så sjuk, att man icke kunde resonera, knappt gråta, endast lyda, när han trodde, att han var klok och stark.

– Skall du icke kalla på mig, om du blir sämre Dick?

– Jo, men jag blir inte sämre.

– Måste inte vi två vara tillsammans i döden?

– Jo, men vi skall leva tillsammans länge än, om du bara är klok, lilla älskade.

Det var det sista ord hon hört honom säga, men hur hade han det nu? Ett dygn hade gått, nej mera, hon visste ingenting, hans värdinna svarade: »åjo, ganska dåligt tror jag«, när man

frågade. Han hade stängt ut henne, och hon skulle lyda in i det sista, men ingen kunde hindra henne att vaka vid hans port.

Det lyste ur hans fönster, en smal strimma, någon vakade, han var då icke död, o Dick, älskade, hör du inte mina steg, tränger inte min kärlek genom murarna?

Hon började gå fram och tillbaka, obekymrad om de tilltal, dem enstaka nattvandrare ställde till henne. En polis gick fram och såg på henne, men då hon inte var drucken, lät han henne gå.

Det var ännu mycket mörkt, och ljuset från Dicks fönster brann oföränderligt och stumt, annars låg huset i mörker och vila.

Där kom en kvinna borta vid lyktan.

– Se, det är prinsessan Charlotte, tänkte Pennskaftet och tänkte det dock icke, hon lät henne gå förbi utan att lyfta ögonen mot hennes ansikte, och hade redan glömt henne, men kvinnan stannade, följde efter, och då Pennskaftet vände, stod Klara där på två stegs avstånd från henne.

Pennskaftet vaknade upp, Klaras ansikte i lyktskenet hade väckt henne, det ansiktet kände hon, hon hade mött det många gånger, talat till det, lyssnat till det och hon visste vad det hade att berätta.

– Du är sjuk, sade hon.

– Det kan väl hända, svarade Klara med hes röst.

– Du borde gå hem, var bor du?

– Jag bor ingenstans. Jag är bortkörd.

– Det är jag också, svarade Pennskaftet.

Klara började skratta, jo vi två, vi har allt ställt det fint för oss.

Pennskaftet kastade en sista avskedsblick upp mot Dicks fönster, och hennes läppar rörde sig till en stum hälsning.

– Kom nu med mig, sade hon.

– Vart?

– Till mitt rum vid Adolf Fredrik, förstås. Hon tog flickans arm.

Klara stannade plötsligt.

– Dit, fy då, sade hon, men så fortsatte hon genast. Så dum hon var, Herre Gud, det måtte väl göra alldeles detsamma, vart hon gick.

De båda flickorna växlade icke många ord under vandringen genom gatorna, men Pennskafte lade märke till, att Klara var väl känd där. Klara visste, att Pennskafte begrep, men det gjorde henne ingenting.

Då Pennskafte låste upp gallerporten mindes hon doktorn, han, som fick vårda Dick.

Några män av obestämd klass och ålder gingo förbi och slängde en hand full smutsiga okvädingsord efter dem, det beredde Pennskafte en viss glädje, att de träffade dem bägge. Hur hade icke hon, gudbevars, i sin något excentriska fördomsfrihet bjudit upp flickan från Tegnérgatan och andra hennes kamrater för att ge dem te och böcker i gengäld för den kunskap de gävo henne, men hon hade dock aldrig vetat, aldrig anat, aldrig förstått förrän nu.

– Är du hungrig? frågade hon, då de kommit upp i rummet.

– Om jag är, men har du någon mat?

– I skåpet, du vet själv bäst, står **cakes** och marmelad, ta fram så skall jag värma tevattnen.

Då de druckit te, sade Klara plötsligt: o, det är ju dager redan, och gick bort och släckte det elektriska ljuset. De hade icke rullat ner, och en oändligt ödslig, kall och tunn dager lade sig över rummet.

Pennskafte mumlade, yr av trötthet och tårar, Dicks namn. Det syntes henne att en sådan morgon kunde endast gry, när ens älskade var död.

– Barbro, sade slutligen Klara lågt, låt mig lägga mig här på mattan och ge mig en kudde under huvudet.

– Lägga dig? frågade Pennskafte förvånad, ja visst, men vi skall lägga oss riktigt bägge två, här är ju både säng och soffa.

Hon fick med ens mycket bråttom, tog fram lakan, filter och handdukar, bäddade, hällde upp vatten.

– Varför gör du detta för mig? Klara hade hitintills icke ställt en enda fråga till sin värdinna.

– Å Herre Gud, sade Pennskaftet tankspritt, *du är ju ett kvimms*. Klara lät sig nöja, situationen var just nu så schematiskt enkel, och hon förstod varför Pennskaftet icke ansett sig behöva någon närmare förklaring.

– Jaså, ja visst, Gud hjälpe oss då, god natt.

– Godnatt, försök att sova.

En stund lågo de och hörde på varandras otåliga rörelser i bäddarna, först suckade den ena tungt och förfärligt, så den andra, men därpå somnade de bägge.

XX.

Cecilia hade icke hört eller sett Pennskaftet sedan valnatten, då flickan tre dagar senare uppenbarade sig i skymningen, gick fram till Cecilia och slog armarna om hennes hals.

– Men mitt älskade barn, ja du får gärna gråta.

– Tack, sade Pennskaftet och slutade tvärt. Det är ju dumt, jag är så glad, vet du hur det känns att ha varit förtvivlad, men riktigt förtvivlad intill marken?

– Åja.

– Och att så plötsligt få hela smärtan borttagen, så fort att man tror att man drömmer?

– Nej, det vet jag inte, men vad är det då, kära barn, har ni varit oense?

Pennskaftet gav en skildring av vad som tilldragit sig, och nämnde blott i förbigående som den naturligaste sak i världen att hon blivit förvisad tillsvidare, men det skulle inte dröja länge, innan hon fick komma igen, ty det värsta var över.

– Vad du måtte vara olycklig, sade Cecilia sakta efter en stunds tystnad, mitt stackars barn, vad du måtte vara olycklig. Men jag visste ju, o, jag visste ju, att du också skulle få gå igenom provet.

– Jag är inte olycklig, snyftade Pennskaftet. Dick får ju leva, och jag tar inte tillbaka ett ord av vad jag alltid sagt, hör du det, Cecilia!

– Ja, det märks tydligt, hur glad du är, stackare.

– Jag är ingen stackare. Jag skall visa dig det, skall jag.

Nästa dag kom Pennskaftet åter, med ett sken i ögonen, som Cecilia inte tyckte alldeles om, men lika morsk som förut.

– Jag är här så ofta, sade hon, det blir en smula enformigt för dig, men det är en härlig sak, att så sårar man då ingens anstän-

dighetskänslor. Se här, vad jag fått att roa mig med under tiden!

Och hon slängde ett brev bort till Cecilia.

– Det är då väl, att jag är säker på, att du inte går och gör en dumhet i ren förtvivlan, sade Cecilia plötsligt och såg upp från brevet.

– Jag är inte förtvivlad, men vore det då så dumt? frågade Pennskaftet och såg bort.

– Så säger du väl bara av okynne?

– Vore det så okynligt att bli gift med baronen? frågade Pennskaftet litet retligt.

– Det var nog i alla fall inte så illa, svarade Cecilia med ett orubbligt lugn, som retade Pennskaftet lika mycket som en motsatt hållning skulle ha förolämpat henne, att det där brevet kom just nu. Så har du något att leka hämnd med, och Dick får något att förlåta dig, sedan du helt och hållet förlåtit honom – om du kan?

– Om jag kan? Förlåta den jag håller av? Tror du inte jag måste älska Dick, även med en liten tagg i mitt hjärta?

Ännu några dagar gingo, Dicks moder och äldsta syster, dessa stumma skyddsvakter, som ingen hade sett, voro alltjämt kvar i Stockholm, och Pennskaftet sade sig ha uppsnappat, att de skulle ta Dick med hem till Östergötland under konvalescens-tiden. Flickan meddelade detta helt lugnt.

– Så skönt för Dick, sade hon.

Vid hennes ord fattades Cecilia plötsligt av vrede mot denne Dick, som fogade sig så villigt efter fördomarna i sin familj.

– Att han inte förstår, hur illa han gör mot dig, brast hon ut med sällsynt hetta.

– Han gör mig inte illa, och han förstår inte att han gör det – jag menar – jag har gjort mitt val, och om jag kanske inte förstått – nej du får inte se så där på mig – att konvensansen betyder så mycket i världen, så är det bara bra att jag får lära det.

Cecilia stod och såg på barnet, som med en sådan furstlig gest, med en så stolt glädje skänkt bort sig själv. Det hade blivit tunnkindat och blekt och dess röst, som brukat klinga som en allt för spänd sträng av en allt för stor glädje, hade, tyckte hon, fått något av dödlig besvikenhet.

– Här behövs den gamla fröken, som lägger sig i andras affärer, tänkte hon beslutsamt, och när det blev söndag, gick hon rakt upp till Dick. Pennskaftet skulle aldrig ha förlåtit henne, men om allt gick väl skulle flickan icke få veta.

Cecilia hade den värdighet och världsvana, som hjälpte henne att lugnt möta den oförställda förvåningen och oartiga nyfikenheten hos den unga flicka med Dicks drag, som öppnade dörren. Hon lämnade med ett svagt småleende sitt visitkort och frågade, om arkitekten vore nog kry att ta emot henne. Det är ovisst, vad systemens åsikt varit om den saken, om icke Dick känt igen stämman inne från sitt rum, och avgjort frågan med ett ivrigt: jo, det är jag visst.

Hans mor var, som Cecilia beräknat, i kyrkan, och systemen fick besked att hålla sig undan. Med ett litet fnissande stängde hon dörren bakom sig, och de voro för sig själva.

Redan vid första anblicken av Dick, märkte Cecilia, att han var så pass kry, att man icke behövde skona honom.

– Har ni någon hälsning från Pennskaftet, frågade han glatt, utan att i någon mån ana oråd. Hur är det med henne?

– Det är det jag kommit för att låta er veta, sade Cecilia, det är illa nog, men nu när ni gudskelov är på bättringsvägen, skall vi hoppas, att allt kan bli som förr igen?

Han gav till ett häftigt utrop, som lockade systemen fram till dörren.

– Som förr igen? Men jag rår ju inte för, att jag varit sjuk – och –

– Hon blev dock bortskickad, när hon helst skulle velat vara hos er, Dick.

Han låg tyst en stund, liksom överväldigad, och funderade.

– Men det var ju för Pennskaftets egen skull, sade han förundrad. Ni tror mig kanske icke, han rodnade och syntes Cecilia som ett barn, där han låg i sängen, men jag är mera rädd om henne än om mig själv, annars skulle jag väl inte, – – det har ju inte varit så lätt, förstår ni, för mig heller. Hon skall ju bli min hustru, och jag kan inte lida den tanken, att man skulle få något att säga om min hustru, kunna kasta ens en misstanke över hennes heder. För vår framtid, åter stapplade han litet, är det ju så viktigt att vi kan leva i samförstånd med mina föräldrar.

Han böjde sig fram, som för att avläsa ett gillande i Cecilias ansikte, men hon satt alldeles stilla.

– Så att jag kan inte förstå Pennskaftets förtvivlan, fortfor han litet osäkert, för allt detta har jag ju sagt henne själv.

– Käre Dick, sade Cecilia och smålog, hur skall jag väl kunna göra klart för er, att det just är emedan ni sagt allt detta, som hon är så förtvivlad, stackars liten.

Dick såg mycket betänksam ut:

– Har hon sagt det?

– Nej, hon har inte *sagt* det.

Han lyste upp.

– Då har hon inte tänkt det heller. Hon måste ju veta bättre. Ni kan nog inte förstå, men hon måste veta. Snart skall jag få henne hit igen, tillade han förtröstansfullt, den svåra tiden är nästan över, och den kan vi glömma, men min mor, om hon fått veta, hon skulle aldrig ha glömt.

– Ja, ni får ju försöka, svarade Cecilia litet klenetroget. Det var inte något fel med Dick, men detta hade han tydligen icke förstått.

– Ja, sade han åter, liksom för att försvara sig, det var minnsann inte så lätt för mig heller. Om det bara inte varit Pennskaftet! Har hon berättat för er om sin sammandrabbning med doktorn? Det var den som bestämde mig.

– Med doktorn, nej.

Dick berättade historien. – Ni skulle hört hennes ton, när han vill göra sig underrättad om det förhållande i vilket hon stod till patienten. »Jag är hans älskarinna, men skynda er nu, han kan dö.« Vad skall man göra med en sådan flicka?

– Jag tror, att jag skulle gjort alldeles som Pennskaftet, sade Cecilia eftersinnande.

– Vad säger ni? Han såg ut, som om han trodde sig ha hört fel.

– Råhet skall väl straffas som den förtjänar.

– Ja, men till det priset? Vad vill ni jag skall göra nu? Här har jag de mina, de vet ingenting, de vill ha mig med hem med det första, jag har ingenting förtjänat, kan inte arbeta på en tid, dåligt om mynt – – Men när jag blir bra, då så – –

– Om ni kan bli bra utan flickan, är ni inte den jag trott er vara, sade Cecilia. Jag förstår ert sätt att se, naturligtvis, men jag tror att också ni betalar för högt pris för den där sämjan med familjen.

Man hörde tamburdörren öppnas, steg och röster, det var Dicks mor, som kom.

– Vad tycker ni att jag skall göra? frågade han brådskande och förlägen.

– Ni skall tala med Pennskaftet, innan ni far till Östergötland, svarade Cecilia bestämt. Ni kan ju ligga ovanpå, tillade hon med ett litet småleende. Farväl Dick, vi skall hoppas att allt går bra.

– Hälsa Pennskaftet, bad han ivrigt, när hon reste sig. Säg henne att, ja, hon förstår nog alldeles, av sig själv – –

– Jag törs inte hälsa henne, svarade Cecilia och skakade på huvudet, detta får ni aldrig låta henne veta.

Han teg, först när Cecilia var utom dörren, runno orden till för honom. Hon skulle bara veta, tänkte han, hur jag älskar henne, hur jag gråtit av längtan, hur jag försmäktar, hur jag drömer om att se henne, om ingenting annat.

Dörren öppnades, modern och systemen kommo in för att från fönstret få kasta en blick på den eleganta damen, som gått förbi dem i tamburen och hälsat, som om det varit den naturliga saken i världen, att hon besökt Dick.

– Vem tror mor det är? frågade flickan.

– Jag skall fråga Fredrik, svarade modern icke utan värdighet. Fredrik, vem var det fruntimret?

– Det var en rösträttskvinna, svarade Dick, som såg helt upplivad och mycket förströdd ut.

Modern rätade på sig: det får jag säga var mycket märkvärdigt.

– Å, vet mor, sade flickan, som under fem veckors vistelse i huvudstaden börjat bryta skarpt på stockholmska, så märkvärdigt tycker jag inte, för jag har hört sägas, att de skall *leva alldeles à la Strindberg*.

Hon hade icke sett, hur Dick rest sig upp i sängen.

– *Du kunde tacka din gud, om du vore som en av dem*, sade han allvarligt, och om du understår dig att säga ett enda ord till om dem, som jag har hedern att kalla mina vänner – –

De båda kvinnorna utbytte en blick: inte ens deras Fredrik hade tydligen kommit oskadd ur alla de farligheter, varpå Stockholm var så rikt.

– Jag tror jag måste tala med dig, Fredrik, sade hans mor i allvarlig ton.

Dick suckade, han var inte van vid moralpredikningar av något slag, men han var van vid Pennskaftet, bortskämd av hennes ömhet.

Det visade sig nu, att Dicks värdinna gjort antydningar om en ung dam, som förr brukade besöka arkitekten så gott som dagligen, »men sen frun kom bara telefonerade hon.«

– Är det sant, Fredrik? sade gumman, där hon satt rak på sin stol, ännu med psalmboken i handen och hatten på.

– Ja, mor, men du kan inte tro – –

– Rätt är rätt och synd är synd, avklippte modern kort, och jag hade trott, att du skulle lärt bättre.

– Mor kan inte tro, vad vi håller mycket av varandra, började Dick blygt.

Det pinade honom utesägligt att tala om Pennskaftet med modern.

Gumman låtsade, som om hon inte hört.

– Det vore ju gott, om du kunde få dig ett ordentligt levebröd och gifta dig, sade hon.

Dick blev med ens själagläd, han hade icke trott, att modern skulle se så klokt och försonligt på saken.

– Ja, vi önskar ingenting högre, sade han glatt.

Gumman stramade till borta på stolen.

– Om nu någon hederlig flicka vill ha dig, sade hon.

– Vad menar mor, frågade Dick, förvirrad, vi har ju, jag –

– Jag sade en hederlig flicka, hörde du ju.

Dick var van vid Pennskaftet och hennes vänner, vilka höllo kvinnornas solidaritet och lojalitet mot varandra för ett av de främsta buden. Hans själ fylldes av bitterhet och blygsel, när han hörde sin präktiga mor, »ett mönster av gudsfruktan«, råda honom att lämna den kvinna, som höll av honom och tillhörde honom, för att gifta sig med en »hederlig flicka«. Hans duktiga, uppoffrande, söta lilla Pennskaft!

– Mor, sade han, men om du bara tänker en enda gång på hur illa jag då skulle göra den flickan, som – – håller av mig?

– Å, sade modern strävt, när man ger sig in i något sådant, så har man nog klart för sig hur det skall sluta. Hon är väl kanske van att byta förresten – – Ja – – jag är bara en enkel, gammaldags kvinna – –

Dick var inte van att opponera sig mot sin mor, än mindre att tillrättavisa henne, men han var dock icke en pojke, han var en man, och en man tålde icke höra sin älskade skymfas.

– Jag låter ingen tala så om den jag håller av, sade han myck-

et bestämt, hon skall bli min hustru och bära mitt namn, och jag vet, att jag knappt är värd henne. I morgon kommer hon hit, om hon kan förlåta mig, att jag hållit henne borta så länge, men jag trodde det var bäst så. Om mor vill, att jag någonsin mer skall komma hem eller låta höra av mig, så tag väl emot henne, men kan inte mor det, är det bäst ni reser hem igen, så att ni icke träffas. Hon kommer att vara här var dag, om hon vill.

Han lade sig ner på kudden igen, litet feberaktig och upprörd, men mycket nöjd med att konflikten var löst, och att det nu blott fanns en väg för honom att gå. Just nu förstod han icke, hur han kunnat vara så ängslig för de sinas ogillande, varför det varit honom mera angeläget att ställa dem tillfreds, än att ha Pennskaftet hos sig. Han tyckte att han själv varit så enfaldig som Pennskaftet kanske hade sett honom, och undrade, hur han skulle få henne att förstå, när han icke längre själv förstod. Han insåg icke, att det var två generationers uppfattning av rätt och orätt, som brutit sig mot varandra, och att, när den yngre segrade, det band brast, som hittills givit modern makt över sonen.

Men den gamla, som alltjämt satt stilla med psalmboken i hand, hade förstått.

– Så reser vi väl i morgon, sade hon tungt, och gick därpå ut ur rummet, utan att se på Dick.

XXI.

Spänningen under valkampanjen hade varit så stark, att det var blott vad man kunnat förutse, när den följdes av en tids reaktion hos rösträttskvinnorna i form av bestämd motvilja mot allmänna intressen. Det påstods, att hela Dragarlaget, Kerstin Vallmark, som inte kunde hålla i en nål, naturligtvis undantagen, lagt sig till med stora handarbeten, och det viskades till och med om att några av dess medlemmar varit sedda icke en men flera gånger på operan och teatern.

– Vi måste vänta, sade man för att urskulda sig, till dess denna välsignade riksdag vi trälat så för, sammanträder, och visar vad den [för i skölden](#).

Cecilia hade icke heller på länge hört av Ester Henning, som annars aldrig brukade tåla att någon gick overksam, då denna en dag ringde på och frågade, om hon hade lust att ställa sig upp som kandidat vid styrelsevalet i nästa vecka.

– Har ni ingen bättre, frågade Cecilia tillbaka, men kunde inte hindra, att hennes röst förrådde hur smickrad och glad hon i själva verket kände sig.

– Någon bättre? Nej, då hade jag inte frågat dig. Avgjort alltså. Tack skall du ha. Någon av oss föreslår dig, och jag förmodar, att det kommer att gå av sig själv.

Men det gjorde det inte.

Samma afton sammanträdde styrelsen hos Ester Henning, som tillkännagav, att frågan om besättande av den lediga platsen inte behövde bereda några svårigheter, Cecilia Bech hade redan lovat att gå in i styrelsen.

– Det var ju förträffligt, sade Jane Horneman och Kerstin Vallmark av uppriktigt hjärta, och de tycktes uttrycka den all-

männa uppfattningen bland styrelsen. Så mycket mera oväntat föreföll det, då man plötsligt hörde fröken Adrian: ordförande, det får inte ske.

Förvånade ansikten vändes mot fröken Adrian, som mötte alla indignerade miner med ett olycksbådande lugn.

– Det är föreningens sak, att välja sin styrelse, som fröken kanske minns, svarade Ester Henning minst lika lugnt.

– Men jag opponerar mig, upprepade fröken Adrian, som om saken därmed varit utagerad.

Hon såg ut, som om hon trodde, att hon höll kollegium och satte **sedebetygen**.

– Varför då? frågade Kerstin, som inte märkt Ester Hennings varnande blinkning.

– Jag hade trott, att mitt ord skulle vara nog för att förhindra ett beklagligt missgrepp. När jag sätter mig emot fröken Bechs inval, så har jag mina skäl.

– Ordförande, sade Kerstin Vallmark. Hon var mycket het, en situation som denna kom hennes gamla sår att blöda på nytt.

– Adjunkten Vallmark, sade Ester Henning ceremoniöst.

– Fröken Adrian har gjort vår sak stora tjänster, genom sin energi och sin osparda möda, när det gällt att skaffa – »skrämma« tänkte de andra – pengar och annat ur våra motståndare, men jag måste i alla fall säga här öppet att det är ohederligt att göra en person misstänkt med stöd av sin auktoritet, när man vägrar att ge skäl.

– Instämmer, sade hela styrelsen, endast Jane Horneman och fröken Adrians opersonliga vän inom styrelsen tego.

Det följde en allmän, pinsam tystnad. Fröken Adrian, ännu röd i ansiktet, stirrade djupt kränkt rakt framför sig.

Slutligen övervann hennes vän sin fruktan för att uppträda i en impopulär sak, tack vare sin fruktan för fröken Adrian och sade, litet svävande på målet: kunde vi inte finna någon, vars namn väckte mindre tvekan, om vem vi kunde vara säkra, att hen-

nes – – hon inte skulle kompromettera rörelsen utåt – – bland de mera nogräknade – –

– Nå, äntligen en upplysning, sade Kerstin Vallmark hastigt, fröken Bech anses skola kompromettera rörelsen. Jag undrar om den sista talarinnan vet, att det är den värsta beskyllning som kan träffa någon i vår krets?

– Man kan inte vara nog försiktig, sade en röst, som adjunkten till sin omätliga häpnad fann komma från Jane Horneman.

– En gång lyckades ni störta en av våra bästa krafter, emedan hennes man satt inne för tryckfrihetsbrott, sade Kerstin, som kämpade hårt för att bibehålla sin fattning. Men jag trodde att vi hade kommit litet längre i frisinne och rättvisa sen dess, vi som ändå skulle höra till de mest upplysta.

– Fröken Bech har syndat *själv*, svarade nu äntligen den djupt förorättade fröken Adrian och lade händerna i kors över magen, som om saken i och med dessa ord av hennes mun vore för alltid färdig.

– Är det någon, som har något vidare att tillägga, inföll Ester Henning hastigt och med en blick, som Kerstin Vallmark äntligen kände igen och förstod.

När sammanträdet nu alltså var officiellt slut, vände sig Kerstin till ordföranden och frågade, om denna hade något emot, att hon nu toge Adrian i enrum?

– Jag ber dig därom som om en väntjänst, svarade Ester Henning med en liten obarmhärtig glimt i ögonen. Men du förstår, vi brukar ju inte diskutera skvallerhistorier på våra sammanträden.

Kerstin rusade ögonblickligen ut och fick fatt i fröken Adrian i tamburen. Innan den förbluffade gamla damen hade hunnit värja sig, fick hon henne in i det tomma mottagningsrummet.

– Nu, fröken Adrian, sade hon bestämt, som om den myndiga skolfröken aldrig varit van vid annan behandling, nu kommer ni inte ut, förrän ni visat klara papper med avseende på fröken Bech.

– Det ville jag helst slippa, svarade fröken Adrian men ovanligt spakt, ty hon önskade ju ingenting högre än att få berätta vad hon visste.

– Nå sitt här då och berätta, bry er inte om grannlagenhets-skäl, när jag direkt ber er.

– Jag tar himlen till vittne på att jag blivit tvingad – –!

– Ja, gör det, den är ett tystlåtet vittne, skynda er nu.

– Jag hade tänkt, att det var meningen att rösträttsrörelsen skulle ledas av oförvitliga kvinnor, började Adrian.

– En ny upplysning alltså: Cecilia Bech är inte en oförvitlig kvinna. Det är utmärkt, snart har vi hela sanningen.

– Jag kallar inte den oförvitlig, som har levat i hemlighet tillsammans med en man.

Kerstin bleknade litet: detta hade hon inte väntat.

– Jag har fått höra det helt nyligen, sade fröken Adrian, som mycket väl märkte, att hon imponerat. Det var annars under hennes seminarietid, kan man tänka sig, då hon åtnjöt kostnadsfri undervisning av staten för att göras kvalificerad att handleda ungdomen. Ja, den – – där – – personen lämnade henne också snart nog, som man inte kan undra på, han kunde ju inte ha aktning för en sådan kvinna.

– Varför gifte hon sig inte, frågade Kerstin Vallmark tafatt. Enligt hennes uppfattning var en kvinna antingen gift, och då var ju redan det ganska egendomligt, eller var man som hon själv.

– Ja, sade Adrian, som med riktig instinkt kände sig ha övertaget, hade hon varit anställd i min skola, när jag fått veta detta, så hade jag inte endast kört henne därifrån ögonblickligen, men givit henne ett sådant tjänstgöringsbetyg, att hon inte kunnat söka någon annan plats i hela riket, och så vill ni ha in henne i vår styrelse!

Kerstin Vallmark kunde ingenting svara, hon var alltför häpen. Herre Gud, hon var ju bland bildade kvinnor, och ändå – –

Inne i Ester Hennings eget mottagningsrum sutto Jane Hor-

neman och den just tillstädeskomna Anna Gylling i avvaktan på utgången av samtalet mellan fröken Adrian och Kerstin.

Hon öppnade dörren med en lustig blandning av besvikenhets och förargelse målad i sitt ansikte.

– Nå – –?

– Det var en gammal erotisk historia, sade hon generad. Hon lär ha haft en förbindelse – ja, ni förstår, ett verkligt förhållande under seminarietiden – –

– Vi förstår, sade Ester Henning med ett leende.

– Nå gudskelov, sade Anna Gylling med en djup suck av lättnad, så är hon ändå inte så olycklig, som jag hade tänkt mig.

Kerstin såg osäker från den ena till den andra.

– Så får vi se till, hur vi bäst kan hålla Cecilia om ryggen, sade Ester Henning eftersinnande.

– Nu vet jag, att somliga av er kommer att förakta mig för tid och evighet, började Jane och tårarna kommo henne i ögonen, men jag tror, att vi inte kan göra Cecilia eller rörelsen en bättre tjänst än att avstå från hennes kandidatur just nu. Gör man det, kommer Adrian att tiga – –

– Jaså det tror du? Anna Gylling skrattade.

– I motsatt fall, kommer hon att sprida historien för alla vindar för att göra henne omöjlig vid valet.

– Jag tycker det vore blodig synd, sade Anna Gylling och skrattade på nytt, att försumma detta tillfälle att få en måttstock på vår förenings moraliska nivå. Det är nu min mening.

– Ja, sade Jane Horneman upprörd, hon kan ju bli vald, och då kommer jag att av min familj få höra, att vi lägger oss vinn om att välja in lättfärdiga kvinnor i styrelsen, och sen kommer detsamma att sägas vid behandlingen av saken i riksdagen, om inte i första kammaren så i dess press. Jag talar som en bracka, men jag vet, att också en bracka stundom kan ha rätt.

– Ja, nog talar du som en bracka, men du har ändå inte rätt, sade Ester Henning.

– Herre Gud, jag vet visst att det är missklädsam attityd av mig, men jag tänker på rörelsens framtid, sade Jane Horneman litet stött.

Ester Hennings ögon började flamma.

– Vi älskar alla vår sak, sade hon, ja du också det måtte jag väl veta. Men skall vi då ha så litet förtroende till den, att vi tror den ramlar om sådant folk, som Adrian och hennes likar undrandrar den sitt värdefulla stöd? Adrian, som egentligen blott önskar rösträtt av personligt högmod, medan alla de, som verkligen korsfäst sin själ för rösträtten, gärna skulle avstå från den för sin personliga del, om de därmed kunde tillförsäkra den åt dem av sina systrar, som behöver den bättre.

– Mycket bra, sade Anna Gylling lågt. Det såg ut, som om hon menat allvar.

– En rörelse, sade Ester Henning, vars hjärta var fullt, en rörelse, som vaknat i de kvinnors hjärtan, som var de starkaste och största på sin tid, och som sedan burits fram av tiden som på en vågkam – beroende av konvensansens godtycke, Adrians godtycke, det är ju groteskt.

– Du sade ju själv, att den burits just av de starkaste och största kvinnorna, inföll Kerstin, som inte tagit parti i saken ännu, men som aldrig kunde låta bli att märka ord, alltså menar du väl, att det inte är likgiltigt vilka kvinnor, som nu bär upp deras mantel?

– Nej, sade Ester Henning, det är just också vad jag menar. Bara det att jag inte anser dem nödvändigt starkast och bäst, som inte törs gå sin väg rakt fram, men som tittar åt höger och vänster mest åt höger förstås, för att se vad folk skall säga. Låt det bara komma dit att folk ingenting alls har att säga om oss, och se så hur långt vi kommer! Och glöm inte att vi diskuterat varken ett brott eller en illojalitet, endast något som inte det minsta angår oss.

– Men tänk då på – –

– Ja, jag tänker nog. Jag tänker att skall de Adrianska syn-

punkterna bli rådande, då är inte framtiden med oss och jag kan inte längre arbeta med er.

– Du menar inte, att du går din väg, sade Jane Horneman hjärtängslig.

– Om det blir som du ställer i utsikt, jo.

– Det kan du inte, sade Anna Gylling lugnt. Du och rörelsen kan inte skiljas åt, även om ni ville. Man sliter som bekant inte ut sitt hjärta ur bröstet.

– Nej, men om jag går hän och komprometterar mig i sällskap med Cecilia Bech, kan man nu tänka sig – Cecilia Bech! så har jag inte längre något val.

– Försök du det, sade Anna och skrattade, du kommer ändå aldrig att få tid till att göra det tillräckligt grundligt.

– Ester Henning har rätt, sade nu plötsligt Kerstin Vallmark, som funderat skarpt, en blick på historien visar detta. Och jag förmodar att vi lätt skall kunna få Cecilia vald, om vi föresätter oss. Svårare saker har vi ju åstadkommit tillsammans. Jane Horneman, som jag skall tala med senare, får för sitt samvetes skull vara passiv.

Morgonen innan årsmötet skulle äga rum låg Pennskaflet i sin säng och log nyvaknen med öppna ögon mot ljusstrimman från fönstret, som bådade en ny dag av lycka, denna lycka, som var henne dyrbar som ett barn, vid vars sjuksäng man vakat.

Dicks portar stodo åter öppna, och återseendet hade varit så enkelt, så fattigt på ord, så rikt på glädje, som det först kan bli, då man riktigt håller av. Vad de skämtat över Cecilia, som gjort sig så onödiga sorger, Pennskaflet hade redan alldeles glömt alla de underliga tankar, som jagats bort av det första egenhändiga budskapet från Dick.

– Vilken värld, tänkte hon, Dick – – och det hände saker – – prinsessan Charlotte hade rest ifrån sin ärkehertig, och i morgon skulle man stuka fröken Adrian!

Hon ryckte till för en häftig ringning på sin dörr, låg stilla, fick en ringning till, sprang upp med den skräck, som finns så nära dem, som nyss genomgått en smärta, och skaffade sig genom brevlådsklaffen i dörren visshet om att hon kunde öppna.

– Vad i hela världen, Klara, sade hon, brinner hushållskolan?

– Spring och lägg dig skall du få höra. Har du läst tidningen?

– Nej, jag har nyss vaknat.

– Läs då, nej seså, det är ingenting ledsamt. Ja, just där.

»Prinsessan Charlotte i Stockholm?»

Sedd av en person utanför allm. tidningskontoret.

Förnekar vid tillfrågan förvirrad sin identitet och försvinner.

– Ja, ja, sade Pennskaftet andlös. »Klädd i en skraddarsydd mörkblå dräkt och svart filthatt med vita fjädrar – –?» «Men Herre Gud Klara, det är ju – –

– Jag, ja, sade Klara med en bister tonvikt på jag. Du vet, jag har roat mig med att gå kammad som prinsessan, och här har jag för det.

– Är du alldeles säker? frågade Pennskaftet med handen på telefonluren bredvid sängen.

– Säker? Där står en herre i går eftermiddag och tittar på mig, jag köpte **Berliner Tageblatt**, just för att läsa om prinsessan. Nå att en herre tittar på mig – – du förstår – – Men så går han rakt på mig: **vous êtes la Princesse Charlotte?** säger han mycket bestämt. Jag blev så häpen förstår du, man är alltid ett nöt, så jag rodnade och svarade: **vous vous trompez, monsieur**, och sprang min väg. Jag trodde han skulle följa efter mig, men det gjorde han inte, han telefonerade förstås sedan till telegrambyrån och nu går det ut över världen.

Pennskaftet stirrade liksom förstenad en lång stund.

– Tack skall du ha Klara, som kom hit, nu har du gjort mig en tjänst, som är mycket större än du anar. Du kan inte tro, vilken förtjusande artikel jag skall göra av det här, men du är så god och håller dig inne i dag, du skall få mat och allt vad du vill i

dag, och jag skall telefonera till hushållsskolan att du är sjuk. Nu måste jag upp. Hon satt redan och dinglade med benen över sängkanten, och händerna knäppta för den gode journalistens bön, då hon förvånade Klara med att plötsligt suckande krypa ner igen och dra upp täcket över axlarna.

– Nej, sade hon, det får tusan göra och inte jag. Jag känner henne inte så mycket, och jag skulle aldrig rymma från Dick, men Dick är heller ingen hertig han. Och hon sitter väl just nu gömd någonstans, som en fågel, som spåras av hundarna. Låt dem komma hit och jaga henne, låt dem komma på villospår – jag går miste om äran, och Gud skall veta, att det är hårt, men *hon är ju ändå ett kvinns!*

Klara kom ihåg att detta: »hon är ju ändå ett kvinns«, varit den enda förklaring Pennskaftet ansett sig behöva ge över sin hjälpsamhet mot henne själv, och hon fick tårarna i ögonen borta vid spritköket, när hon förstod att detta var den enkla synvinkel, varur Pennskaftet betraktade prinsessor och prostituerade.

När Pennskaftet steg in i KFUK:s stora sal, var trots den tidiga timman salen rätt väl besatt. Det hade tydligen gjort sitt till att en av de dagliga tidningarna samma morgon kommit med en artikel där man till rösträttskvinnornas stora häpnad, helt omotiverat framhöll vikten av att rösträttsrörelsen leddes av oförvitliga kvinnor. Man skulle kunnat tro de förfärligaste saker, och endast de invigda visste ju, att detta var Adrians verk, Adrian som begagnat sig av den tjocka författarinnan från Bengtssons pensionat.

Pennskaftets inträde väckte en viss uppmärksamhet, man såg genast att hon befann sig i hög stämning, att hon visste något, att något skulle hända. Kort därpå inträdde Kerstin Vallmark med röda kinder, och i samma minut fröken Adrian med sina anonyma brev, som voro flera än vanligt, och hastigt spridde sig över hela församlingen. Från sin plats iakttog Pennskaftet, hur

en viss oro började bli märkbar å de platser, där sällskapet slagit ner, men nya föreningsmedlemmar inträdde oupphörligt, och församlingen var alltjämt en blandning av invigda och undrande ansikten. Kerstin Vallmark gick omkring och delade ut order utan att inlåta sig på några förklaringar, och Pennskaftet måste skratta för sig själv, då hon såg hur många av dem, som blivit förmanade av fröken Adrian, gingo fram till vice ordföranden, Ester Henning, som med oföränderligt lugn gav dem besked med två korta ord. Även fröken Adrian märkte detta, och blev allt rödare i ansiktet, ty hon visste mycket väl av erfarenhet, hur svårt det var att komma någon väg, om vice ordföranden satte sin nästan orubbliga auktoritet däremot.

Plötsligt vändes alla huvuden, där kom Cecilia in, ensam, litet böjd och oviss om hur hon skulle placera sig. Hon rodnade inför alla blickar, nickade åt vännerna, hälsade på fröken Adrian, som mätte henne från huvud till fot med den hederliga kvinnans omätliga förakt, och hamnade slutligen bredvid fru Horneman, som slagit sig ner på en avsides bänk.

När hon blev ombedd att gå in i styrelsen hade hon provat sig själv med den största omsorg. Det arbete, som var förbundet med uppdraget, ville hon mer än gärna ge, det var ju hennes enda glädje. Men inför möjligheten att rycka upp som ledare och ta ansvaret på sina skuldror kände hon sig olyckligt liten och obetydlig. Ju mer hon tänkte på saken, dess ansvarsfullare syntes den henne. Här omvandlade man i all stillhet samhällets grundtyp och flyttade om vikterna på vågskålen. De, som skötte om detta, borde väl vara folk av annat slag än hon, som varit blind i så många år och som aldrig skulle bli en hel människa som andra. Det var oändligt tungt att vara ledare, när man visste med sig, att varje åtgärd, som företogs på ens ansvar, dock var en bit av kvinnorörelsens historia. Till slut funderade hon sig alldeles förkrossad, det var endast Ester Hennings resoluta: vi har ingen bättre, som bestämde henne.

Valen stodo först på föredragningslistan. Styrelsemedlemmarna skulle kvarstå, så när som på en, man hade alltså endast en plats att besätta. När det kom till nämmandet av kandidater reste sig Kerstin Vallmark och fröken Adrian samtidigt upp, men Kerstin hade i förväg antecknat sitt namn hos ordföranden, varför hon fick ordet först. Hon talade för Cecilias kandidatur med en värme och en mångordighet, som kom Cecilia att se upp och för första gången undra om hennes val på något sätt var hotat.

Så fort hon slutat, reste sig fröken Adrian, darrande på rösten av förargelse och nitälskan. Hon nämnde i sin tur en motkandidat, som hon förstod att förorda så, att ingen kunde undgå att begripa, hurusom hon enligt hennes mening hade alla de egenskaper Cecilia saknade: gott rykte, fast karaktär, oförvitlighet. Hennes vrede, hennes fruktan att trots allt misslyckas, föranledde henne att gå längre än hon avsett. Hon förstod, att hon ställt till en skandal, vars like aldrig förekommit på ett årsmöte, men hon satte sig ned med det stolta medvetandet, att hon gjort sin plikt.

Pennskafte satt och stirrade oavvänt på henne, utan att bry sig om att fröken Adrian till slut märkte det och reagerade.

– Vad tror du kan vara förklaringen till hennes uppförande? viskade hon darrande av vrede till Anna Gylling, som satt i närheten. Är det hennes manfolk, som varit så få och fåniga?

– Det är just likt en liten bortskämd flicka som du att genast komma med det, viskade Anna tillbaka. Så lätt löser du nog inte den gåta, som bor i det Adrianska psyket.

– Det kan hända, att jag är en liten bortskämd flicka, och jag misstror alltid dem, som är sedliga med flit, envisades Pennskafte.

– Det ligger nära till hands, svarade Anna, men på botten av deras oklara själar under all avundsjuka och viktighet ligger nog en aning om att där är en av kvinnopsykets landvinningar genom århundraden, som inte får förloras. De vill till varje pris vara rena.

– Herre Gud, vem vill inte det, sade Pennskaftet otåligt, endast man tänker inte så mycket på sånt.

– Du är mycket duktig, Pennskaft, svarade Anna, men du är fasligt ung. Ser du, nu Adrian, nej, inte precis Adrian, ty hon är elak, men du kan tänka dig någon med hennes uppfattning, som är en präktig och älskvärd människa, godhjärtad och allt vad du vill. Hon har lärt sig att vörda formerna, som de enda, som kan rymma ett sedligt innehåll. De är för henne tecknet på den »höga ställning som kvinnan alltjämt intagit vid mannens sida«, och rubbar vi dem, då störtar vi oss själva med öppna ögon i fördärvet, det är hennes tro. Det hindrar ju inte, att det kan vara *vår* plikt att rubba dessa former i alla fall.

– »Höga ställning« citerade Pennskaftet förkrossad. Så underligt. Men, sade hon efter en stund, att Adrian burit sig exemplöst illa åt, det kan du väl inte neka till med all din kolossala objektivitet? Ser du, om man har tålamod med »sedligheten« fördärvar den allt. Vad är nu detta för dumheter, Cecilia, ingen kan leva ett renare liv än hon?

– Det vet de, men hon har gått utom formerna en gång, och det skall aldrig förlåtas. Du måste dock låta dem få ha något igen för sin egen dygd.

– Stackars älskade Cecilia, tänkte Pennskaftet och vågade för första gången en blick på henne. Till flickans stora häpnad och glädje blev den besvarad med ett leende, visserligen vemodigt, men ändå ett leende. Cecilia, som hon trott uppleva sitt livs bitt-raste stund. Hon förstod inte, att den stunden låg långt bakom henne.

Det prasslade med valsedlar, man lånade pennor av varandra, pratade och rådgjorde ovanligt livligt. Någon rörde knappt märkbart vid Cecilia. Det var fru Horneman.

– Tycker du inte, att detta är obehagligt, försökte hon litet besvärad.

– Åjo.

– Du kanske inte har tänkt på – – vore det inte bäst – – stå upp och avsäg dig uppdraget.

Cecilia vände sig långsamt mot henne. Hennes ögon svartnade som en sjö i oväder.

– *Nej*, sade hon.

Pennskaftet hade med yttersta uppmärksamhet iakttagit dem båda, och hennes triumf var outhärlig, då hon av minspelet såg att fru Horneman blivit avsnäst.

Det förekom henne fortfarande som en saga, hon visste ju icke, att för den, som en gång dömt och hängt sig själv, men på allvar, ett sådant anfall som Adrians inte gör något överväldigande intryck.

Det sista året hade väl förändrat Cecilias uppfattning av den måttstock, efter vilken man har rätt att döma en människa; med en ny känsla av kvinnovärdet hade kommit ett nytt sätt att se. Men en rest av blygsel, en bitter avlagring av alla de sorger, som runnit igenom hennes hjärta hade alltjämt varit kvar, och det hade varit svårt att säga, hur hon skulle ställt sig till saken, om hon blivit påverkad under hand. Men här var det själva hennes harm, som räddade henne.

Denna domare hade icke någon värdighet, och den åsikt hon förfäktade syntes plötsligt absurd in till löjlighet. Här var en församling, som antogs innesluta de mest vidhjärtade kvinnorna i landet, och när man vågade resa sig inför den och säga, att den, som *endast* har sin oklanderlighet att bjuda är lämpligare att inta en ledarplats än den, som satt in sitt hela liv på rörelsen och gjort ett gott arbete men som icke håller konvensansens mått då måste ens själ även resa sig och säga: *nu är det nog*.

Medan mötet knagglade framåt, och ordföranden hade all möda att få några beslut ur det förströdda auditoriet, som väntade att få höra resultatet av rösträkningen, satt Cecilia, till synes oberörd och upprepade för sig själv dessa samma ord: »*nu är det nog*«. Hennes liv var för alltid brustet, men därmed fick det ock-

så vara nog. De döda skulle icke stå upp, ungdom, hopp, oskuld och modersdrömmar, de skulle alla ligga kvar i sin stora gemensamma grav, men det finge vara nog med botgöring, blygsel och förnedring, nog, nog, nog!

Cecilia valdes med överväldigande majoritet, och när mötet var över omringades hon av sina vänner, till vilka fru Horne-man nu med någon tvekan också slöt sig.

Hon tog emot lyckönskningarna och smålog mot alla; vad hon känt, då hela hennes förflutna liv för ett ögonblick skymtat för församlingen frågade ingen, och ingen fick heller veta.

Hon förstod, att kamraterna skulle fira segern på någon restaurang, och att de gärna velat få henne med, om hon haft lust, men hon gick rakt hem med Kristin, som suttit i ett hörn av möteslokalen.

– Nå vad säger nu Kristin om detta? frågade Cecilia plötsligt.

Kristin funderade litet: Ja, nog skäller di på varandra i Simrishamn också, men inte kallar di det för sedlighet, sade hon.

XXII.

En vinter hade åter gått, man hade hoppats, när man stod vid dess början, att hinna med hela oceaner av arbete, men nu var det vårdagjämning och man fann, att en oskattbar tid hade flytt, utan att man lyckats sopa sitt arbetsbord rent: det var snarare ännu mera överlastat än förr. Nya problem hade dykt upp, om vilka man icke anat det minsta, och dagarna hade smulats sönder av det obeskrivliga arbete, som icke kan undgås eller uppskjutas, men som mänskligt att döma lämnar så få spår efter sig, och som är så litet glänsande att uppvisa som resultat. Ingen hade gjort några underverk, icke ens riksdagen, som befanns vara så tämligen lik den förra. Men man hade hållit det hela gående och lyckats visa, att man icke ämnade förtröttnas, om det var vad motståndarna hoppades på.

Dragarlaget måste skratta, när det träffades, så slitet och trött såg det ut överlag av kvinnosak och brödförvärv, och det var betecknande, att man allt oftare dryftade frågan, hur man skulle kunna skaffa nytt folk till hjälp i arbetet, som ökades för varje dag. Under vinterns [sambällskurser](#) hade Kerstin Vallmark, som varit den ledande kraften, lyckats samla några unga flickor, som man tänkte ta till, när hösten kom, och man emotsåg dem med glädje, blandad med något som liknade vemod, väl dolt djupast inne i hjärtat.

En dag samlade Cecilia dem alla till middag, ställde plötsligt fram Pennskaftet mitt ibland dem och tvang det att berätta, att nu skulle det gifta sig. Det borde icke ha varit någon hemlighet, eftersom det redan lyst en gång i kyrkan, men det hade icke fallit någon in att fästa sig vid vilka ceremonier en viss Barbro Magnus underkastade sig, så snart som det inte uttryckligen gällde Pennskaftet.

Flickan var själv för generad för att kunna ge akt på vad intryck underrättelsen gjorde på var och en särskild medlem av Dragarlaget, men Cecilia, som såg bättre efter, lade med ett leende av stolthet och belåtenhet märke till det betecknande faktum, att där var kanske blott en enda av dem, som icke blev förvånad, men ingen enda, som icke blev glad.

Mest överraskad var kanske Kerstin Vallmark, trots det att höstens händelser lärt henne, att icke allt var så enkelt, som hon hittills föreställt sig.

– Jag får svälja en hel vecka, innan jag kan få det här i mig, sade hon. Nej Pennskaft, skall du verkligen gå ifrån oss?

– Tvärtom, sade Pennskaftet, som stred med sin längtan att omtala för Kerstin att »din bror« och den omtalade arkitekten voro identiska, tvärtom, jag kommer att kunna göra mycket mer nytta än förut, eftersom jag skall lämna det dagliga och nattliga släpörat på tidningen, och koncentrera mig på att skriva om rösträtt och kvinnosak. Hon föreföll själv så förtjust åt denna idé, att ingen kunde ana, hurusom den var det slutliga resultatet av en kompromiss med Dick.

– Du har en redlig vilja, sade Jane Horneman, men jag tror, att du gör upp räkningen utan din man. Tro mig, de flesta av dem vill ha beundran på övertid, till en början åtminstone. Jag känner många, som har haft lika stolta planer som du, men som varit tvungna att avstå från att realisera dem.

– Jag gifter mig väl inte med en vanlig germandrull heller, sade Pennskaftet med orubblig övertygelse.

Det blev en glad afton. Pennskaftet, som till sin stora tillfredsställelse var så gott som det enda samtalsämnet, måste höra mycket skämt och många förmaningar att uppfostra man och barn i den sanna läran och se till att hon delade rättvist mellan sina söner och döttrar, som det hövdes en av Dragarlaget.

Pennskaftet lovade frikostigt att göra allt vad man fordrade av henne och tillbakavisade harmset varje förmodan att hennes

vackra föresatser kunde stöta på motstånd hos Dick, när det komme till förverkligandet.

Det var först när avskedet skulle äga rum, som det plötsligt kom en stämning av allvar över sällskapet.

– Farväl, sade Pennskaftet, det dröjer en tid innan vi ses igen.

– Seså, en tid? sade Kerstin genast misstrogen.

– Ja, svarade Pennskaftet, icke utan viss okonstlad värdighet.

– Hon har rätt, avgjorde Ester Henning, jag hade heller inte kunnat gifta mig på en frukostrast, som tydligen Kerstin finner det enda riktiga, ifall det nu överhuvud skall ske.

– Men jag kommer tillbaka, flickor, sade Pennskaftet med tårar i ögonen.

– Välkommen åter då, sade de, och när de gingo utför trappan, sade Kerstin hoppfullt: ni skall se, att hon kommer, hon har för gott stoff i sig för att låta släcka ut sig som ett ljus.

– Vi får väl se, Anna Gylling log sitt gamla leende, om man haft tillfälle att se, hade man kunnat ge akt på, att det var vemodigare än vanligt, icke så bittert men oändligt mera sorgset.

Men Kerstin Vallmark hade uppfångat det skeptiska i tonfallet, det retade henne, och snart var dispyten mellan de båda vännerna i full gång.

Pennskaftet blev ensam kvar hos Cecilia, hon skulle ligga över till nästa morgon, för sista gången.

Hon hade nu gått in för att göra aftontoalett, medan Cecilia satt ensam kvar i sitt arbetsrum. Genom den halvöppna dörren hörde hon Kristin och Pennskaftet utbyta åsikter, under det håret omsorgsfullt borstades för natten. De två hade haft mycket att rådgöra om, alltsedan den underbara dag på nyåret, då Dick kom med sin lugnaste uppsyn men nästan mållös av glädje och omtalade, att han blivit tagen som kompanjon hos en arkitektfirma på så goda villkor, att mindre hade dugt att sätta bo med.

– Jag har tänkt, sade Pennskaftet, som ville vara riktigt älskvärd och med stor självövertvinnelse började ett samtal om an-

nat än sin egen glädje, jag har tänkt ut ett sådant bra sätt, på vilket Kristin lättvindigt kan åka in i Historien tillsammans med sin fröken, vore inte det bra?

– Jo, sade Kristin, om det är någonstans som min fröken måste, så vill jag allt gärna krångla mig med, för det vet fröken, att min fröken så väl behöver någon som ser till sig.

– Just det ja, sade Pennskaftet och såg ner, för att hennes leende icke skulle synas i spegeln. Men jag skall säga, det är inte en så lätt sak, att komma in i Historien. Jag vet bara ett sätt för Kristin, och det är, att bilda jungfrurnas rösträttsklubb. Känner Kristin de andra rösträttsjungfrurna?

– Joo då, sade Kristin, föga imponerad av tanken, och di är nog trevliga och bra, men vi har så litet att tala om, för ingen av oss kan skälla på våra herrskap. Augusta till Hornemans säger, att hon alltid skulle rekommendera en plats hos dem som är i rösträtten, men där är sällan någon ledig. Ja, inte hos arkitektens heller, för den skall jag då skaffa, när jag kommer hem till Simrishamn, och det behövs ju ingen förrän till hösten?

– Nej, det blir nog bra, men säg ändå, kunde ni inte samlas och tala om rösträtten, envisades Pennskaftet, som ogärna avstod från sin älsklingstanke.

– Ja, den där rösträtten, fröken säger den skall vara så bra, men när alla människor får rösträtt och alla pigor med, så begriper jag inte vad det kan vara för värde med den, för den som är herrskap?

– Nej, Kristin, sade Pennskaftet och suckade, jag har missträknat mig på Kristin, vi skall inte tala om det mera. Jag kan inte lära Kristin något, men den sorgliga sanningen är att jag har en massa att lära av Kristin. Skall jag tvättas nu? Då kan jag passa på och lära mig, vad de olika kroppsdelarna heter på köksspråket, så att jag vet, när jag skall gå ut på torget och köpa mat. Visa mig till exempel brässen. Hon var mycket stolt över ordet, som hon lärt den tiden då Dick ännu var sjuk. Kristin dammade till henne med borsten om den mjuka halsen.

– Å, inte sitter brässen där? Jaså, ja visa mig då kotlettraden. Sitter inte den nånstans på ryggen?

– Jo, gud hjälpe fröken, det gör den visst det, suckade Kristin och såg ömkande ner på den lilla nakna vita grodan i duschbaljan.

– Det gör förresten detsamma, om jag lär mig mera, fortsatte grodan, för i mitt hus – Kristin skrattade och narrade grodan själv att i all sin värdighet dra på munnen – i mitt hus skall aldrig förekomma någon vardagsmat. Bort med husmanskosten! skall bli mitt valspråk.

– Kära fröken, hon kunde vara glad, om hon kunde bjuda på husmanskost alla gånger, sade Kristin högtidligt. Tänk på hur det gick med [flickan, som trampade på brödet](#).

Och hon gav flickan en sådan kalldusch att ett vrålande från patienten väckte Cecilia ur hennes tankar.

– Men barn då, vad gör ni därinne?

– Jag lär mig hushåll, kved Pennskaftet.

Några minuter senare låg hon i sin säng, hårdhänt omstoppad ända upp till näsan av Kristin, som nu snöt sig högljutt ute i köket.

Cecilia kom in för att säga godnatt, Pennskaftet såg, att hon hade gråtit, ehuru hon log med svidande ögon. Hon kom fram och satte sig på flickans sängkant.

– Det är sista gången Pennskaftet är hos mig så här i all enkelhet, började hon.

Pennskaftet protesterade livligt: Du gör mig hemsk i hågen, när du säger så där, Cecilia.

– Jo, Pennskaftets dagar är räknade, du kan väl inte springa omkring med det öknamnet, när du blir gift.

– Men jag kan aldrig bli en riktig fru i själen, Cecilia, och då så –

– Vänta du, det blir nog skillnad även i själen, kära barn. Och i vårt umgänge också. Emellertid, nej, seså, det är inte fråga om

ett avsked, se inte så förskräckt ut. Hör på Pennskaft, du har blivit min käraste vän, och du skall få en bröllopsgåva av mig till tack och till – hon talade långsamt, som då man med ytters- ta ansträngning behärskar sin röst.

– Har inte Kristin fällt alla mina servetter och handdukar, och har inte du rustat ut mig, som om jag vore din dotter, sade Pennskaftet och slog armarna om Cecilias hals, utan tanke på, att hennes ord kunde göra ont.

– Som om du vore min dotter, upprepade Cecilia, ja, och då passar det ju – här skall du få det bästa jag har att ge dig, – hon öppnade sin hand, där hon dolde ett gammalt opalsmycke i guldinfattning, som Pennskaftet aldrig hade sett. Pennskaftet tog det, alldeles hänryckt, inne i hennes hand glödde opalerna som eld på botten av en sjö.

– Du ser att mitt namn är ingraverat här, sade Cecilia.

– Cecilia Bech, läste Pennskaftet, men skall du verkligen ge mig något så vackert? Det, du måste ju själv vara mycket glad åt det?

– Nu skall vi prova det, sade Cecilia med en forcerat munter röst. Bland spetsarna på Pennskaftets nattdräkt lågo opalerna vita som tårar och is, flickan gjorde en otålig rörelse: jag kan ju inte se, hur det tar sig ut.

– Det är riktigt vackert, sade Cecilia och log. Du skall strax få en spegel. Men hon rörde sig inte för att hämta den.

– Det är mycket gammalt, sade hon.

– Ja, sade Pennskaftet.

– Praktiskt sett är det ju odödligt.

Pennskaftet teg, hon visste icke vad som kunde vara lämpligt att säga.

– Jag skall dö, fortfor Cecilia på samma långsamma sätt, som hon förut talat. Jag antar att det skall dröja en tid ännu, [spruckna krus håller alltid längst](#), det är nu ett faktum. Men jag skall dö, efter det jag först varit mycket ensam.

Det var ett underligt tal, tyckte Pennskaftet, när det gällde en present. Alla skulle ju dö.

– Jag skall dö alldeles, som den barnlösa måste dö. Mina tankar skall dö, mitt hjärta skall dö, min sorg skall dö, hela mitt väsen, förstår du?

Pennskaftet nickade.

– Men smycket skall leva. Det är det enda, som jag hållit i min hand, ägt och burit på min kropp och varit vacker tillsammans med, som skall finnas, som skall lysa i solen, som andra skall glädjas åt, då jag är borta.

– Ja, sade Pennskaftet. Hon förstod nu.

– Därför skall du förvalta det, du som själv har odödligheten i din kropp. Nya generationer skall länka sig vidare vid dig, så långt vi kan tänka och mycket längre än vi kan se.

– Kanske det, sade Pennskaftet.

– Jag är en brusten länk, vid vilken ingen ny kan fästas, jag kan leva ändå min tid, det vore ju pretentiöst annars, men jag vill att du skall äga det enda av mig, som skall finnas kvar, du och de som kommer efter dig. Smycket och jag har haft vårt, men nu är det som om jag gåve det i livets hand.

De sista orden voro knappt hörbara. Hon gick sakta ut och stängde dörren efter sig. Där satt Pennskaftet i sängen med smycket om halsen. Hon löste stilla av det och satt och såg på stenarna, som skiftade mellan glädje och gråt i hennes hand. Mellan glädje och gråt, som hon själv.

– Mitt hjärtas älskade, sade hon. Och somnade med smycket tryckt mot sitt hjärta.

Kommentarer och ordförklaringar

I uppsatsen »Kvinnlig sedlighet« (1898) hade Ellen Key lyft fram betydelsen av att kvinnor visar ärlighet, »i livet och litteraturen«, för att åstadkomma den harmoni mellan mannens och kvinnans väsen som hon ansåg vara oundgänglig. »Först när även kvinnorna börja tala sanning, skall litteraturen allsidigt belysa de ännu okända djupen av kvinnans erotiska temperament« (Ellen Key, »Hemmets århundrade«, red. Ronny Ambjörnsson, 1976, s. 150). När »Pennskaftet« kom ut i slutet av oktober 1910 var det flera recensenter som urskilde betydelsen av en sanningslidelse av detta slag. Pennskaftet, underströk Klara Johanson, »är [...] en riktig människa«: »Livsvarm och ivrig kommer hon direkt från sitt reporterspring rusande in i romanen, [...] där är huvud på skaftet och varken yrke eller naturell har tillåtit henne att uppodla den hulda ovetenhet som smyckar fablernas familjeflicka« (Stockholms Dagblad, 30.10.10). I Idun läste Gertrud Almqvist »Pennskaftet« i linje med Elin Wägners uppseendeväckande artikel »Gammal och ny moral«, tryckt i samma tidning i februari 1909, och kom till slutsatsen att romanens kärlekshistoria »kommer att göra det klart för mer än en, att det är just sanningen, en kvinnas sanning mot sig själv och mot andra, som blir renhetens räddning« (Idun, 13.11.10). Brev från Ann Margret Holmgren, en av de ledande gestalterna i Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt, visar att det fanns rösträttskvinnor ute i landet som uppfattade skildringen av förhållandet mellan Pennskaftet och Dick som direkt skadlig för rösträttsrörelsen (Bertil Björkenlid, »Kvinnokrav i manssamhälle«, 1982, s. 248–250). Ellen Key själv betecknade emellertid i brev till Elin Wägner romanen som en »*modig* mycket mångsidig och *levande, rolig* och *tänkvärd* bok«. Men hon tog å andra sidan Elin Wägners i upp-

tuktelse för att hon hade låtit Pennskaftet »sätta det *sekundära* före det *primära*«, dvs. ägna för mycket tid åt rösträttsarbetet och för litet åt Dick – och varnade Elin Wägner för att själv på samma sätt försumma sin nyblivne make, John Landquist (Elen Key t. Elin Wägner, 3. 11. 10).

Recensenten Else Kleen tvekade inte om att det var »'Rösträttsrörelsen' med stort R« som hade huvudrollen i romanen, och hon utnämnde »Pennskaftet« till »den första svenska verkligt litterära och sannfärdiga kvinnosaksromanen« (Gefle Dagblad, 11. 11. 10). Men oftare ansågs klyftan mellan »tendens« och »konst« vara betydligt mera problematisk. Fredrik Böök tackade Elin Wägner för »den klara, smakfulla och innehållsrika krönikan över den kvinnliga rösträttsrörelsens inre historia«, samtidigt som han underströk att »[d]et rent konstnärliga [...] är mindre betydande« och att »Pennskaftet« bara var ett »kåseri i bokform« (Svenska Dagbladet, 6. 11. 10). Bo Bergman, som argumenterade utifrån samma problematik, var mera generös: »det är inte soldaten som kommer med rapport, utan diktaren som kommer med en genomlevad och temperamentsgestaltad verklighet«. För Bergman rådde det ingen tvekan om att Elin Wägner var en av sin samtids skickligaste stilister: »Hennes dialog särskilt förtjänar beaktas för sin rent förvånande naturlighet. Kvickheten är alltigenom osökt och det humoristiska aldrig flackt eller pretiöst« (Dagens Nyheter, 24. 10. 10). Mest entusiastisk var Klara Johanson, som betecknade »Pennskaftet« som en radikal förnyelse av romangenren:

Av idel journalistiska element har en ny romantyp skapats, vilken plötsligt röjer och fyller en obemärkt lucka i sina föregångares krets. Denna rasrena och friska uppkomling, som öppet förhållar sitt ofrälse ursprung, innebär dödsfara för de diktens avsigkomna ättlingar på sidolinjen, som bilda huvudmassan av svensk romanalstring. (Stockholms Dagblad, 30. 10. 10)

»Pennskaftet« blev en stor försäljningsframgång och hade redan inom ett drygt år kommit ut i sex upplagor. År 1916 hade den enligt baksidestexten på Wägners roman »Släkten Jernploogs framgång« tryckts i sammanlagt 18 000 exemplar, en för sin tid mycket hög siffra. Flera nya upplagor kom under 1920-talet; och tillsammans med »Norrtullsligan« utgjorde »Pennskaftet« första volymen (1950) i Elin Wägners »Valda skrifter«, redigerade av Holger Ahlenius. En nyutgåva kom på Proprius förlag 1969. Med förord av Barbro Alving trycktes den om i serien En bok för alla 1980. »Pennskaftet« kom på danska 1911, på ryska 1912 och på tyska 1914 med titeln »Schreibliesel« ('Skriv-Liesel'). Den tyska översättningen gavs ut på nytt 1918, då med titeln »Kämpfende Frauen« ('Kämpande kvinnor') och med förord av Ellen Key. En ny dansk översättning kom 1979.

*

»Pennskaftet« är en roman, men en roman som konstruerar precisa sammanhang och miljöer från 00-talets sista år, och framför allt då sådana som gäller den kvinnliga rösträttsrörelsen. Hur nära prosafiktionen ofta ligger de faktiska händelseförloppen inser man först när man detaljstuderar material om rösträttsrörelsen. »Pennskaftet« gör sannerligen skäl för sin unika position som Den Svenska Rösträttsromanen, och eftersom jag är övertygad om att insikter i de historiska sammanhangen berikar upplevelsen av texten är jag i kommentarerna som följer generös med faktauppgifter av olika slag.

»Pennskaftets« miljö är nästan uteslutande Stockholm, och inte för inte är också gestaltningen av storstaden påfallande konkret. Att så många gator och torg nämns vid namn markerar att också kvinnorna är på väg att göra staden till sin, denna stad som, för att citera Pennskaftet, nattetid alltjämt blir till »en vildmark av sten, där jakten går genom passen, och pardon

varken ges eller tas« (s. 42). I kommentarerna anger jag gatornas ungefärliga sträckning och torgens läge.

Stavningen i »Pennskaftet« har moderniserats. För konsekvensens skull har jag också genomfört denna modernisering i kommentarerna, t. ex. i citaten ur recensionerna ovan. Däremot har jag bibehållit stavningen i titlar på böcker och artiklar. Självfallet har stavningen i alla bibelcitат också bibehållits. Jag har citerat efter en bibel tryckt 1891, dvs. Karl XII:s bibel med viss modernisering i fråga om stavningen.

Kommateringen i »Pennskaftet« är minst sagt idiosynkratisk. I denna utgåva har den bibehållits oförändrad.

För mitt arbete med kommentarerna har jag haft särskilt stor nytta av Harriet Clayhills, »Kvinnohistorisk uppslagsbok« (1991), Lydia Wahlström, »Den svenska kvinnorörelsen. Historisk översikt« (1933) och av Carin Österberg, Inga Lewenhaupt och Anna Greta Wahlberg, »Svenska kvinnor: Föregångare Nyskapare« (1990). Jag har också utnyttjat material om den kvinnliga rösträttsrörelsen i Kvinnohistoriska samlingarna vid Göteborgs universitetsbibliotek och på Riksarkivet i Stockholm.

För information, goda råd och uppslag beträffande kommentarerna och ordförklaringarna tackar jag Elizabeth Crawford, London; Ann-Kristin Eriksson, Annika Karlholm, Anki Mattisson, Antti Sivén och Marianne Svensson vid Svenska Akademiens ordboksredaktion, Lund; Inger Eriksson, Elisabeth Hammarberg och Anna Sjö Dahl Hayman vid Kvinnohistoriska samlingarna, Göteborgs universitetsbibliotek; Annika Gedin Wellton, Nationalmuseum, Stockholm; Solveig Hammarbäck, Växjö universitet; Mary Hilson, University College London; Birgitta Jordansson, Göteborgs universitet; Lena Karlsson, Klas Lundkvist och Ingrid Åkerlind, Stockholms stadsmuseum; Barbro Lind-Fehmers, Stadsarkivet, Stockholm; Ulwa Neergaard, Stockholm; Birgitta Ney, Stockholms uni-

versitet; Karin Petherick, London; Anna Johanna von Platen, Domkyrkoförsamlingen, Stockholm; William Scott, London; och Ebba Witt-Brattström, Södertörns högskola.

- 1 *förste stations skrivare*: 'skrivbiträde vid en järnvägsstation'.
- 2 *frontespisvåningen*: En frontespis är ett utskjutande mittparti på en byggnadsfasad.
- 3 *kollegier*: Ett kollegium är ett kollegialt råd vid ett läroverk (bestående av skolans lärarpersonal).
- 4 *FKPR*: Föreningen för kvinnans politiska rösträtt. Stockholms FKPR, landets första, hade bildats 1902. Mot slutet av 1910, året då »Pennskaftet« kom ut, fanns det 174 lokalföreningar spridda över hela landet, med sammanlagt 12 022 medlemmar. – Originalutgåvan har här *F.K.P.R.*, som var det vanliga skrivsättet vid denna tid, men också *FKPR* förekommer i »Pennskaftet«. För konsekvensens skull används här genomgående *FKPR*, det skrivsätt som numera är det vanliga.
generalen: Ann Margret Holmgren (1850–1940), 1902 vice ordförande i Stockholms FKPR, från 1903 sekreterare i Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt och oförtröttlig föredragshållare över hela Sverige, gick under smeknamnet »rösträttsgeneralen«. Enligt Lydia Wahlström i »Den svenska kvinnorörelsen« (1933) är det »ingen hemlighet« att »Pennskaftet« »har lånat mycket från [Ann Margret Holmgrens] yttre förhållanden för skildringen av sin 'rösträttsgeneral'« (s. 69). Men enligt Holger Ahlenius i inledningen till »Pennskaftet« i Elin Wägner, »Valda skrifter« (1950), skall den huvudsakliga inspirationskällan ha varit Carrie Chapman Catt (1859–1947), Internationella Kvinnorösträttsalliansens amerikanska ordförande (s. 16).
patricierbenmet: En patricier är en person som tillhör en gammal och förnäm släkt.
- 5 *att vi förlorat Norge*: Unionen mellan Sverige och Norge hade upplösts 1905.
- 6 *öppna ögonen på de blinde*: Jfr Jesaja 42:7: »Att du skall öppna de

- blindas ögon, och föra fångarna utur fängelse, och de, som sitta i mörkret, utur fångahuset«.
- förstockade*: 'förhärdade', 'halsstarriga'.
- 7 *gärningar utan tro*: Jfr Jakobs brev 2:20: »Will du fåfängelig människa weta, att tron utan gerningar är död?«.
- Den Stora Saken*: Mottot för Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt, tillkommen 1903 när sex föreningar av FKPR slog sig samman, var »Vi kunna aldrig göra så mycket för en stor sak som en stor sak kan göra för oss«. Mottot var hämtat från Anna Howard Shaw (1847–1919), född i England men utbildad och aktiv i USA som metodistpastor, läkare och rösträttsaktivist. Enligt Holger Ahlenius i inledningen till »Pennskaftet« (1950) var det Elin Wägner som hade förmedlat mottot till LKPR (s. 18).
- Lästmakaregatan 6*: Gata på Norrmalm, mellan Malmskillnadsgatan och Birger Jarlsgatan; nr 6 hade sedan 1907 varit FKPR:s i Stockholm expedition. Lokalen hade 1 okt. 1909 övertagits av Verkställande utskottet av LKPR.
- 8 *KFUK*: Kristliga föreningen av unga kvinnor. Den ursprungliga engelska organisationen, The Young Women's Christian Association, hade grundats 1884; KFUK i Sverige grundades året därpå. – I originalutgåvan av »Pennskaftet« förekommer såväl detta skrivsätt som *K.F.U.K.*; för konsekvensens skull används här genomgående *KFUK*.
- piktur*: 'handstil'.
- 9 *godtemplarsal*: Sal tillhörig godtemplarorden (en nykterhetsrörelse).
- begabbade*: 'förlöjligade'.
- sanatorium*: här snarast 'vilohem'.
- 10 »Förgät mig ej«: En populär veckotidning (1895–1926), som bl. a. såldes på tågen.
- enkronasbiblioteket*: 'billigboken'; den kostade alltså 1 kr/volym.
- 11 *Saken*: Se ovan komm. till *Den Stora Saken*, s. 7.
- det är bara i reaktionära romaner, som barnungarna lägger sig att dö*: I Annie Åkerhielms (1869–1956) roman »Fru Fanny« (1904) förlorar huvudpersonen sin lilla dotter, som blir sjuk och dör i Stockholm medan modern är på rösträttskongress i Köpenhamn.

- Vilken av de kvinnliga läkarna kunde det vara:* Sveriges första kvinnliga läkare, Karolina Widerström, hade utexaminerats 1888; fram till 1914 utexaminerades summa 47 kvinnliga läkare.
- 12 *Men kraften att hålla ut [...] ens egen förnedring:* Med några smärre förändringar var denna mening den första av två som citerades på det vykort med foto av Elin Wägner i stor hatt som Ljus förlag tryckte 1910 med anledning av »Pennskaf-tet«. Med sin kombination av porträtt och citat anslöt sig vykortet formellt till de vykortsserier som några av rösträttsföreningarna hade givit ut. Kortet såldes av LKPR och inkomsterna tillföll dess kassa. Se vidare kommentar till *Jag har talt med många män om kvinnofrågan [...]* »de är ju också män-niskor«, s. 123.
- 14 *frisinne:* 'liberalism'.
att Erik lovat att »aldrig använda sin rösträtt, innan mamma fått sin«: Allmän rösträtt för män hade införts 1909.
- 15 *de lösa spisgästerna:* De gäster som endast intog sin middag på pensionatet.
estet: Person med (ensidigt) estetiskt synsätt; här använt ironiskt.
- 17 *litteratör:* 'författare', 'skriftställare'.
ett spelparti den 1 mars: Den obligatoriska självdeklarationen lämnades in senast den sista februari.
alla de hundrade kommittéerna: Kommittéväsendet i Sverige hade börjat utvecklas i stor skala under 1800-talets sista årtionden. Särskilt vanliga blev då politiska eller parlamentariska kommittéer, vilkas ledamöter utgjordes av riksdagsmän.
när kvinnorna får rösträtt, då kommer de att avskaffa all sprit: Röst-rättskvinnorna sökte gärna stöd hos nykterhetsorganisatio-nerna och hos de riksdagsledamöter som tillhörde sådana. Deras argument var att kvinnorna utifrån sin roll i hemmen var bundsförvanter i kampen mot alkoholen, och att de när de väl hade fått rösträtt skulle kunna göra större insatser för att begränsa alkoholmissbruket.
- 18 *spjällband:* Dekorerade band till spjäll på t. ex. kakelugnar.
varför bråkar de så mycket om rösträtt [...] de får ju rösta på riks-dagsman, eller hur mamma?: Assessorskans dotter och hennes mamma avslöjar här sin totala okunnighet: kvinnornas röst-

- rättskamp gällde både rätten att få rösta på riksdagsledamot och kvinnors valbarhet till riksdagen.
- 19 *Ställning i sambället [...] indirekt genom våra söner*: Gift kvinna var vid denna tid omyndig och skulle så förbli tills den nya giftermålsbalken trädde i kraft 1921. Argumentet om inflytande via söner var vanligt bland motståndarna till rösträtt för kvinnor. Det hade bl. a. debatterats av Ellen Key i uppsatsen »Samhällsmoderlighet« (i »Lifslinjer«, I, 1903).
- första kammaren*: Riksdagen utgjordes vid denna tid av två kamrar. Första kammarens 150 ledamöter valdes indirekt av landstingen och av stadsfullmäktige i städer utanför landstingen. Mandatperioden var fr. o. m. 1909 sex år.
- 20 *De förnekar sin tro för judarnas rädslos skull*: Jfr Joh. 7:13: »Dock talade ingen uppenbarliga om honom för Judarnas rädslo skull.«
- på rakstugan*: 'hos barberaren (frisören)'.
- Tegnérgatan*: Gata på Norrmalm, mellan Birger Jarlsgatan och Torsgatan.
- Badstugatan*: Nuvarande Sveavägen. Norra delen av Stora Badstugatan hade 1885 fått namnet Sveavägen, men södra delen, inklusive den del där den korsas av Tegnérgatan, fick namnet Sveavägen först i samband med en breddning i slutet av 1920-talet.
- 21 *absolution*: 'syndaförlåtelse'.
- Oscar*: Oscars kyrka, vid Narvavägen på Östermalm.
- orgelsången*: 'sången med orgelackompanjemang'.
- Femte söndagen efter trefaldighet*: I kyrkoåret är Heliga Trefaldighets dag söndagen efter pingst. Femte söndagen efter trefaldighet infaller alltså fem veckor senare.
- 22 *kleresiet*: 'prästerskapet'.
- kvinnor av Kristina Gyllenstiernas typ*: Kristina Gyllenstierna (1494–1559), moster till Gustav Vasa; gift med 1. Sten Sture d. y. (död 1520), 2. Johan Turesson Tre Rosor; mor till sex barn. Hon ledde 1520 under flera månader försvaret av Stockholm mot den danske kungen Kristian II.
- suffragetter*: Det ursprungligen nedsättande namnet (eng. *suffragettes*) på de kvinnliga förkämpar för kvinnlig rösträtt i Storbritannien som förespråkade våldsamma metoder.
- petrolöser*: Kvinnor som under Pariskommunen 1871 härjade i

- Paris med mordbrand och därvid använde fotogen (fr. *pétrole*) som hjälpmedel.
- anarkister*: Radikaler som vill avskaffa samhällets centrala maktapparat som de uppfattar som en otillbörlig kränkning av individernas frihet.
- trymå*: Stor väggspegel.
- 23 *bussig*: 'utmärkt', 'förträfflig', 'bra', 'praktig'.
- 25 *illitterata*: 'obildade', 'obelästa'.
- fröken Anderson*: Originalutgåvan har stavningen *Andersson*, men eftersom gestalten är identisk med *fröken Anderson-Jublin* (s. 16) har stavning med »s« införts här.
- 26 *referentbord*: Det bord där personer som refererar för tidningar osv. sitter.
- Folkets hus*: Detta var då som nu beläget vid Barnhusgatan 14 på Norrmalm.
- murvlarna*: 'journalisterna'.
- Söder*: Originalutgåvan har formen *söder*, men eftersom *Södermalm* avses har stor begynnelsebokstav införts.
- änglamakerska*: Kvinna som mot engångsbetalning tog emot oönskade spädbarn och vanvårdade dem så att de dog.
- governant*: Kvinnlig lärare, anställd i familj för att uppföstra och undervisa barnen.
- oredliga*: 'som inte tillämpar godtagbara metoder'.
- 28 *Frisinnade morgontidningen*: Någon tidning med detta namn fanns inte. Men ett 20-tal större tidningar företrädde de frisinnades åsikter. Frisinnade landsföreningen var 1902–23 riksorganisation åt det odelade liberala eller frisinnade partiet.
- 29 *nom de plume*: (fr.) 'pseudonym'.
- en slav*: Anna Sterky (1856–1939) från Kvinnornas fackförbund hade med ett föredrag 1903 startat en debatt om pigor som »familjeslavinnor«.
- 31 *Blasieholmen*: Halvö mellan Strömmen och Nybroviken. Namnet härstammar från 1670-talet, ev. från Blasius Dundee, skotsk köpman på 1590-talet.
- Nordiska museets vördnadsvärda silbuet*: Nordiska museet, beläget på Djurgården, är en av Stockholms mest monumentala byggnader. Det uppfördes 1889–1907, efter ritningar av Isak Gustaf Clason.

- 32 *stiftsjungfrur*: Ogifta adliga damer inskrivna i ett jungfrustift, dvs. en stiftelse som gav dem uppehälle.
Atanasie symbolum: Den athanasianska trosbekännelsen, efter Athanasios den store, grekisk kyrkofader (c:a 293–373). Trosbekännelsen härrör dock inte från Athanasios utan är en latinsk bekännelse från 500-talets Gallien.
Frey: Freys Express, flyttnings- och magasineringsfirma.
- 33 *Trälbavet*: Fjärd i Stockholms inre skärgård norr om Vaxholm. Namnet här använt skämtsamt i överförd betydelse.
poliskort: Av polismyndighet utfärdat kort för t.ex. journalister vilket ger innehavaren tillträde till (av polisen) avspärrad offentlig plats o. d.
tvättad för dekolleté: 'tvättad så att hon kan visa sig med uringad klänning'.
Svenska telegrambyrån: Sveriges första nyhetsbyrå, grundad 1867.
Stockholms Dagblad: Konservativ morgontidning, grundad 1824.
- 34 *reformdräkten*: En för kvinnor eller flickor avsedd (löst sittande) rak, helskuren dräkt eller klänning. Kampanjen för reformdräkt hade inletts i USA på 1850-talet och var en reaktion mot samtidens kvinnomode som krävde hårt åtsittande korsett. På 1870-talet hade läkare slagit larm om korsettens hälsovådliga följder. I Sverige fanns 1886–1903 Svenska reformdräktföreningen.
nitälskan: 'brinnande iver'.
spleen: 'svärmod', 'livsleda'.
Fredrika Bremer-förbundets styrelse: Fredrika Bremer-förbundet hade stiftats 1884 av Sophie Adlersparre med flera i syfte att »under samverkan av erfarna kvinnor och män såväl intellektuellt som praktiskt arbeta för kvinnans höjande«. 1896 hade Föreningen för gift kvinnas äganderätt gått upp i Fredrika Bremer-förbundet och konstituerats som dess kommitté i lagfrågor. Kommittén verkade bl. a. för ny äktenskapslag, kvinnlig yrkesinspektion (dvs. för att också kvinnor skulle få utöva tillsyn över att arbetarskyddslagstiftningens bestämmelser efterlevdes) och för behörighetslagen (dvs. den lag som tillförsäkrade kvinnorna behörighet att inneha statstjänst). – Originalutgåvan har *Fredrika-Bremer-förbundets*, här ändrat till den vanligtvis använda formen.

- 35 *Liljebolmen*: Del av södra Stockholm, söder om Södermalm vid Årstaviken. Åren 1860–1929 fanns här en järnvägsstation.
notabiliteter: 'berömda och förnäma personer'.
- 36 »*I wish, I were a reporter*«: (eng.) 'Jag önskar jag vore journalist'.
korjong: 'poliskedja'.
- 37 *Klaras [...] gränder*: Klara är en församling i centrala Stockholm, omfattande sydvästra delen av Norrmalm. Vid denna tid låg tidningskvarteren i Klara.
Tegelbacken: Trafikknutpunkt strax sydost om Centralstationen, särskilt viktig under spårvägsperioden.
Rosenbad: Byggnad vid östligaste delen av Riddarfjärden, mitt emot nuvarande Riksdagshuset. Den är ritad av Ferdinand Boberg, stod färdig 1904 och rymde då både ett bank- och bostadshus och restaurang Rosenbad samt butiker.
- 40 *Nynäs*: Kurort med havsbad, strandhotell, restaurang och kasino, vid nuvarande Nynäshamn.
- 41 *kvinnan skall vara fin och ren och god och oskyldig [...] själv kan man ju inte vara det*: Arkitekten formulerar här den dubbelmoral som den norske författaren Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910) hade angripit i dramat »En Hanske« (1883) och som sedan dess hade debatterats intensivt i hela Norden.
- 42 *oböviskt*: 'otillbörligt'.
pardon: 'försökning', 'nåd'.
- 43 *de nya kvinnorna*: Begreppet »den nya kvinnan« (eng. *the new woman*, ty. *das neue Weib*, fr. *la femme nouvelle*) hade aktualiserats som följd av den gradvisa kvinnofrigörelsen i Västeuropa och USA under 1800-talets andra hälft. Den nya kvinnan var självförsörjande, med egen portnyckel, klädde sig gärna som en man och var sexuellt självständig. Hon gestaltades ofta litterärt, t. ex. i den engelske författaren Sydney Grundys (1848–1914) pjäs »The New Woman« (1894), och var under flera decennier föremål för en ingående debatt.
Viktoriasalen: Större möteslokal belägen vid Tunnelgatan 19 (numera Olof Palmes gata) på Norrmalm. Lokalen revs 1967.
Skeppsholmskymningen: Skeppsholmen är en större ö i centrala Stockholm, mellan Gamla Stan och Djurgården.
- 44 *allmosor*: En allmosa är en nådigt utdelad gåva till en nödlidande.

- 47 *kom i polisen*: 'hamnade hos polisen'.
- 48 *kollationerades*: 'jämfördes', 'granskades'.
- 50 *recidiv*: 'återfall'.
- 51 *mankerat*: 'klickat', 'uteblivit'.
- 53 *att hon var så vacker [...] ställde alla Cecilias begrepp på huvudet*:
Motståndarna utmålade gärna rösträttskvinnorna som fula och manhaftiga, t. ex. i skämtteckningar.
dekorerade vid deputationer: 'se vacker ut i samband med uppväktningar'.
- 5 *o'clock teer*: Tedrickningar som företas vid 17-tiden, efter engelskt mönster.
- 54 *stadsfullmäktigeval*: Val till det högsta beslutande direktvalda organet för de flesta svenska städernas styrelse (1863–1970). – Stadsfullmäktigeval hölls i Stockholm våren 1910, alltså bara något halvår innan »Pennskaftet« kom ut.
petitionera: Till myndighet lämna in begäran från enskild(a) person(er) eller organisation(er).
- 55 *realskoleexamen*: Sedan 1905 en allmänt medborgerlig examen från lägre del av högre allmänt läroverk.
femklassig: De lägre allmänna läroverken var antingen femklassiga eller treklassiga.
- 56 *en lika utmärkt reklam för rösträtten som symaskinen i världen*: Symaskinens intåg under 1800-talets andra hälft hade resulterat i sänkta löner för sömmerskor och ökad medvetenhet om vikten av att organisera sig.
- 59 *att jag aldrig skriver [...] på Jakobs urtavla*: Rimligtvis åsyftas S:t Jakobs kyrka vid Kungsträdgården i centrala Stockholm. Förmodligen betyder uttrycket 'att jag aldrig basunerar ut'.
omgjorda: Spänna en gördel el. ett klädesplagg om något.
länder: Nedre del av ryggen.
att omgjorda kvinnans länder och föra henne, dit hon inte vill: Jfr Jesu ord till Petrus, Joh. 21:18: »Sannerliga, sannerliga säger jag dig: När du wast ung, omgjordade du dig sjelf, och gick, hwart du wille; men då du warder gammal, skall du uträcka dina händer, och en annan skall omgjorda dig, och leda dig, dit du icke will.« – Att Anna Gylling här applicerar Jesu ord till Petrus på kvinnorna i allmänhet och kvinnorörelsen i synnerhet är naturligtvis avsiktligt utmanande.

- dupera sig*: 'lura sig'.
- desavouera*: Förklara sig inte stödja någons ståndpunkt el. åtgärd.
- 61 *kvällskråka*: Kvinnohatt som baktill omslöt huvudet och framtill var försedd med stort brätte som inramade ansiktet.
- kornischer*: En kornisch är en list över en draperi- el. gardinstång.
- 63 *satt ut not*: En not är ett fiskredskap bestående av ett välvt nät, ofta försett med en säck på mitten, som dras genom vattnet. Uttrycket används alltså här felaktigt.
- Kungsbacken*: Backe i Drottninggatans norra del, från Barnhusgatan till Kungstensgatan.
- 66 *konstitutionell monarki*: Monarki där monarken delar makten med en folkrepresentation och utövar den del av makten som har blivit tillerkänd honom/henne efter att ha hört rådgivare som är ansvariga inför folkrepresentationen.
- 67 *kröllsplint*: Fiber av dvärgpalmens bladtrådar (använd till stoppning av möbler m.m.).
- sina händers verk*: Jfr Hebr. 1:10: »Och du, Herre, grundade jordena af begynnelsen, och himlarna äro dina händers verk.«
- 68 *varkunna sig*: 'förbarma sig'.
- »Soda«: Kristins dialektala version av det bibliska Sodom, vars invånare var kända för sitt syndiga leverne. Se t.ex. 1 Mos. 18:20.
- 69 *idiom*: 'dialekt'.
- Hötorget*: Torg vid Kungsgatan i centrala Stockholm. På norra delen, Bondtorget, såldes vid denna tid kött och mjölk, och på södra delen, Månglartorget, grönsaker och bröd.
- 70 *kråka*: Se komm. till *kvällskråka*, s. 61.
- fattiggården*: En fattiggård var en anstalt där de mer eller mindre arbetsföra manliga understödstagarna sysselsattes med jordbruks- och trädgårdsarbete medan de kvinnliga ägnade sig åt hushållsarbete, vävnad, sjukvård och ibland också barnvård.
- malmar*: En malm är eg. en grusmark vid utkanten av en stad; här avses de delar av Stockholm som inte hörde till Staden mellan broarna (nuv. Gamla stan).
- 72 *rösträttsmotionens öde*: En motion är ett förslag som har väckts i riksdagen av en eller flera ledamöter.

- 73 *krian*: '(övnings)uppsatsen'.
- 76 *cigarrbodas och allt det där*: I och med att de kvinnliga biträdena i tobaksaffärerna betjänade uteslutande manliga kunder betraktades de ofta automatiskt som prostituerade. Vissa tobaksaffärer tycks också ha fungerat som kamouflerade bordeller.
- journalistdemimond*: Kvinnlig journalist som delvis försörjer sig som prostituerad. Uttrycket *demimonde* hade lanserats av den franske författaren Alexandre Dumas d.y. (1824–95) i dramat »Le Demi-monde« (1855) som beteckning på en klass kvinnor mellan de ärbara och de polisövervakade gatuprostituerade.
- 78 *osaliga är de renhjärtade*: Jfr Matt. 5:8: »Salige äro de renhjärtade: ty de skola se Gud.«
- 79 *emancipationsläxan*: 'argumenten för kvinnornas frigörelse'.
- 80 *att en kvinna kunde ostraffat hänge sig utan kärlek*: Kvinnlig sexualitet och moral hörde till tidens centrala debattämnen. Jfr här Ellen Key, som i »Kvinnlig sedlighet« (i »Tankebilder«, 1898) hade hävdatt att »kärleken kan undvara äktenskapet men detta ej kärleken«.
- valplats*: 'stridsplats', 'slagfält'.
- 82 *Hammarby sjö*: Före öppningen av Hammarbykanalen en insjö söder om Södermalm, mellan Skanstull och Danviken. Vid denna tid var sjön betydligt större än den är nu.
- 84 *rakpollett*: Pollett som berättigade till en rakning och kunde köpas till reducerat pris hos barberare.
- Självförsörjande Bildad Kvinna*: Benämningen var vid denna tid relativt vanlig. Elin Wägner har i en intervju berättat om hur hon 1907 kom till Stockholm och sin anställning på Idun »och kom att bo med några självförsörjande kvinnor – S.B.K. sade vi den tiden« (Dagens Nyheter, 10.9.30). Som ordförande för den opolitiska kvinnliga diskussionsklubb som hade bildats i Stockholm omkring 1907 ansvarade läkaren Ada Nilsson (1872–1964) bl.a. för projektet Självförsörjande Bildade Kvinnors vilohem. Hemmet öppnades i Håknäs, Järna, sommaren 1910, en händelse som Elin Wägner markerade med artikeln »S.B.K.« i Idun (26.6.10). Också vilohemmets linne, får vi veta, var märkt med bokstäverna »S.B.K.«.
- Susan B. Anthony*: (1820–1906), portalfigur för kvinnorättskam-

- pen i USA. Hennes porträtt fanns på ett rösträttsvykort utgivet av FKPR i Göteborg tillsammans med hennes välkända sats: »Failure is impossible!« ('Att misslyckas är omöjligt!').
- Adolf Fredriks kyrkogård*: Belägen i centrala Stockholm mellan Sveavägen och Holländargatan.
- 88 *slumsysstrar*: Kvinnliga frälsningssoldater med sociala uppgifter i slummen.
- synderskor*: Som exempel på ett systerskap över alla gränser var Pennskaftets arbete för prostituerade kvinnor både utmanande och tidstypiskt. Författaren och kritikern Klara Johanson (1875–1948) hade 1907 givit ut »Den undre världen: en lifshistoria«, en mycket uppmärksammas dokumentär text om en prostituerad kvinna.
- fru Skogb*: Wilhelmina Skogh (1849–1926), hotelldirektör, åren 1902–1910 verkställande direktör för Grand Hôtel i Stockholm.
- 89 *reformklänning*: Se komm. till *reformdräkten*, s. 34. En reformdräkt i »fornnordisk« stil hade utformats i Sverige på 1880-talet. Med sina handbroderier och stora silversmycken tycks assessorskans dotters klänning vara inspirerad av denna dräkttyp.
- 92 *Regeringsgatan*: Gata i nord-sydlig riktning genom centrala Stockholm, mellan Eriksbergsplan och Gustaf Adolfs torg.
- sin kommunala valbarhet*: Nya kommunallagar, som hade trätt i kraft 1910, hade gjort kommunalt röstberättigad kvinna valbar till alla kommunala förtroendeposter med undantag för landstingen (vilkas ledamöter röstade in ledamöterna i riksdagens första kammare). Kommunalt röstberättigad var i och med den nya lagstiftningen varje kvinna med egen debetsedel. Gift kvinna hade fått egen debetsedel 1908.
- Kungsträdgården*: Större öppen plats, delvis trädplanterad, i centrala Stockholm, mellan Hamngatan och Strömmen.
- höll räfst med*: 'tog i upptuktelse'.
- Arsenalsgatan*: Gata tvärs över Blasieholmen, mellan Nybroviken och Kungsträdgården.
- 93 *Gärdet*: Ladugårdsgärdet, stadsdel i nordöstra Stockholm. Området är topografiskt varierande och hade vid denna tid mycket sparsam bebyggelse.

- militärkyrkogården*: Garnisonskyrkogården på Gärdet låg där Engelska kyrkan nu står, i Diplomatstaden. Några gravstenar finns kvar.
- 94 *resolution*: Gemensamt offentligt uttalande av mötesdeltagare.
- 95 *Narvavägen*: Gata på Östermalm, mellan Karlaplan och Djurgårdsbron.
Sedlighet varar längst: Formuleringen alluderar ironiskt på talesättet »Ärlighet varar längst«.
- 96 *Skadade varor*: Avser här prostituerade.
polygami: 'månggifte'.
- 99 [Kapitel] X: Pennskaftets intervju med Baron Starck publicerades under rubriken »'Pennskaftet' och 'Högerbaronen'« i Idun 16. 10. 10, någon vecka innan »Pennskaftet« kom ut. Kapitlet har sedan blivit den i särklass oftast antologiserade texten av Elin Wägner.
tailormade: (eng.) 'skräddarsydd dräkt'.
sombrero: 'vidbrättad hatt i spansk stil'.
Å, Herre Gud, ett fruntimmer!: Baron Starcks förvåning är befogad: enligt Margareta Bergers statistik i »Pennskaft. Kvinnliga journalister i svensk dagspress 1690–1975« (1977) kunde de kvinnliga journalisterna vid de större tidningarna i Stockholm kring 1910 räknas på ena handens fingrar (s. 15–20). Undantaget var Stockholms Dagblad, som 1910 hade hela sju kvinnliga medarbetare. I landsorten var kvinnliga journalister ännu mera sällsynta.
- 100 *andra kammaren*: I den samtida riksdagen, som bestod av två kamrar, hade andra kammaren 230 ledamöter, valda på tre år med en valmetod som sedan 1909 var proportionell.
- 101 *den manliga rösträttsreformen*: Rösträtt för män hade införts år 1909.
innan det blir ny uppsättning hos oss i första: Om första kammaren, se komm. till s. 19.
ni sitter ju inte i gräset: 'det går ju ingen nöd på er'.
- 103 *kabinettsporträtt*: Porträtt i kabinettsformat (c:a 12 x 16,5 cm).
- 104 *avisa*: 'tidning'.
- 108 *Du är ju för mig tusen kvinnor [...] en för dina urgångna knappar*: Uppräkningen kan läsas som ett kritiskt genmäle till utfallet mot kvinnan som »har varit lat« och »ljuger [...] då hon sä-

ger att hennes tid varit upptagen med barnen och hushållet« i förordet till Strindbergs »Giftas«, II (1886):

Ty, hon har kastat sitt arbete på 1:0 barnmorskan som förlöst henne, 2:0 på amman som givit di, 3:0 på skolmamselln som givit uppfostran, 4:0 på köksan som lagat maten, 5:0 på pigan som städat mannens rum, 6:0 på husan som lagat mannens skjortor och sytt i de berömda knapparne i byxorna, 7:0 på hushållerskan som skött hela hushållet.

(August Strindbergs »Samlade Verk«, 1982, s. 174)

- Det tror du kan gå an* -?: Frågan alluderar på Carl Jonas Love Almqvists (1793–1866) välkända prosaberättelse från 1838, »Det går an«, där Sara Widebeck, den självförsörjande glas-mästardottern, ingår en fri förbindelse med sergeanten Albert.
- 109 *Marcus Larson*: Svensk konstnär (1825–64) som gärna sökte sina motiv i det storslagna och vilda i den svenska naturen.
- 110 *hjälpa oss själva*: Jfr Matt. 27:40: »Och sade: Du som bryter ned Guds tempel, och bygger det i tre dagar up, hjälp dig sjelf [...].«
- att vi icke må förgås*: Jfr Matt. 24:35: »Himmel och jord skola förgås; men min ord skola icke förgås.«
- tam o'shanter*: En rund, platt yllemössa av skotsk modell. Tam O'Shanter är namnet på hjälten i en dikt med samma namn från 1791 av den skotske poeten Robert Burns (1759–96).
- 116 *Fredrika Bremer*: (1801–65), världsberömd författare och kvinno-sakspionjär, känd bl. a. för romanen »Hertha« (1856) som argumenterar för kvinnans juridiska självständighet. Se komm. till *Fredrika Bremer-förbundets styrelse*, s. 34.
- fru Olivecrona*: Rosalie Olivecrona, f. Roos (1823–98), grundade tillsammans med Sophie Adlersparre *Tidskrift för hemmet* 1859.
- fru Adlersparre*: Sophie Adlersparre, f. Leijonhufvud, sign. Esselde (1823–95), tillsammans med Rosalie Roos-Olivecrona grundare av *Tidskrift för hemmet* 1859; en av stiftarna av *Handarbetets vänner* (1874) och av *Fredrika Bremer-förbundet* (1884); stöttade och uppmuntrade bl. a. Ellen Key, Victoria Benedictsson och Selma Lagerlöf.

- Våren är med oss, sanningen segrar*: Formulering som tar sin utgångspunkt i insikten, uttryckt i en rad ordspråk, att när våren kommer och snön smälter blottas det som har varit dolt under den.
- lagt bort rubrikerna*: 'lagt bort titlarna'.
- 119 *fann [...] slagen och blödande vid vägen*: Jfr liknelsen om den barmhärtige samariten, Luk. 10:30–37.
- neuralgin*: 'nervvärken'.
- säck och aska*: Att klä sig i säck och aska är i Bibeln den klassiska formuleringen för en människas sorg el. botgöring. Jfr Ester 4:3.
- 120 *lady Patricia*: Säkerligen åsyftas Victoria Patricia Helena Elizabeth (1886–1974), dotter till hertigen och hertiginnan av Connaught och Strathearn. Hon var syster till Sveriges dåvarande kronprinsessa, Margareta (1882–1920).
- 121 *mondänt*: 'förnämt elegant'.
- 123 *Jag har talt med många män om kvinnofrågan [...] »de är ju också människor«*: Denna mening citerades, med ett par smärre förändringar, på det vykort av Elin Wägner som gavs ut i samband med »Pennskaftet«. Se komm. till *Men kraften att hålla ut [...] ens egen förnedring*, s. 12.
- Efter oss kommer de, som är större än vi*: Jfr Mark 1:7: »Och predikade och sade: En kommer efter mig, som starkare är än jag [...]«
- 125 *rösträttsmärket*: Internationella rösträttsmärket var ett runt märke med rättvisans gudinna, en uppgående sol och inskriptionen *Jus Suffragii* ([lat.] 'rösträtt'). Det hade skapats av en dansk konstnär, Johanne Pedersen-Dan, och antagits som internationell rösträttsymbol vid Internationella rösträttsalliansens kongress i Köpenhamn 1906. Det fanns att köpa i olika utföranden: brons, förgyllt, silver och guld.
- i Antipoderna*: 'på andra sidan jordklotet'.
- 126 *Vasagatan*: Gata i centrala Stockholm mellan Norra Bantorget och Tegelbacken.
- 127 *skärbeten*: 'renheten'. Men observera hur Pennskaftet sedan förskjuter begreppet genom att påpeka att »en kvinna kan bli så skär du önskar, om du ger henne fem minuter med sig själv«.
- 128 *klarskinn*: Torkat fiskskinn använt till klarning av kaffe.

- 129 *fribrytare*: Vanligen *fribytare*, formen *fribrytare* bildad i anslutning till *förbrytare*: 'stråtrövare', 'marodör'.
så bra du passar mig ur ombrytningssynpunkt [...] med bakan över din axel: Vid ombrytningen sammanställs texterna och bilderna i t.ex. en tidning till färdiga sidor. Pennskaftet syftar närmast på uppdelningen av texten i spalter: med sin typografmetafor understryker hon att hon och arkitekten tar sig bra ut tillsammans.
en lump: 'en stackare'.
- 131 *Du är då en riktig turk*: Ordet *turk* kunde vid denna tid ges en nedsättande innebörd.
- 132 *Rembrandt*: Damhatt med breda brätten (och plym), som påminde om de damhatter som var i bruk på 1600-talet och som återges på flera av Rembrandts målningar.
- 133 *Centralförbundet för socialt arbete*: Förbund bildat 1903 genom sammanslutning av redan existerande föreningar. Det angav som sin främsta uppgift att inom olika samhällsgrupper söka väcka intresse för och sprida kunskap om sociala spörsmål och därigenom påskynda lösningen av viktiga samhällsfrågor. – Förbundet hade vid denna tid sina lokaler på Lästmakaregatan 6, i våningen ovanför Verkställande utskottet av LKPR.
tidningskolportör: 'kringvandrande tidningsförsäljare'.
Stureplan: Stor trafikknutpunkt i centrala Stockholm, mellan Kungsgatan, Birger Jarlsgatan och Sturegatan.
- 134 *inga pärlor för den, som snyter sig i dem*: Jfr Matt. 7:6: »I skolen icke gifwa hundomen det heligt är, och edra pärlor skolen I icke kasta för swin; att de icke trampa dem med sina fötter, och wända sig om emot eder och rifwa eder.«
partout: (fr.) 'till varje pris'.
- 136 *Berzelii park*: Lummig park vid Nybroplan. Den hade anlagts 1852–58 och var uppkallad efter kemisten Jöns Jacob Berzelius (1779–1848).
Berns: Berömd restaurang och varietélokal, uppförd 1862–63 av konditor H. R. Berns.
apoplektiskt anfall: 'slaganfall'.
- 137 *mamsell*: 'fröken'.
Rösträtt för kvinnor: 4-sidig skrift i stort format utgiven av LKPR till de svenska kvinnornas första allmänna rösträttsmöte i

- Stockholm 18–19 juni 1909 (pris 10 öre). Rösträtt för kvinnor hette också den tidning som LKPR gav ut 1912–19.
- jag har omöjligt inte tid*: Kanske kan den dubbelt negerade frasen, som alltså betyder motsatsen till det som Ester Hennings kusin uppenbarligen menar, tolkas som ett uttryck för att hon finner situationen pinsam.
- 138 *tapisserimönstret*: Ett tapisseri är ett färgrikt, helt utfyllande broderi.
- Men de är så många [...] De få som bereder vägen*: Jfr Matt. 22:14: »Ty många äro kallade, och få utkorade.«
- 142 »*Varför fru Håkanson gick in i rösträttsföreningen*«: Titel på skrift av Frigga Carlberg (1851–1925), utgiven av Göteborgs FKPR 1908.
- »*Varför skola kvinnorna vänta?*«: Titel på föredrag av Frida Stéenhoff (1865–1945), hållet i Stockholm 1905 och publicerat samma år.
- historici*: 'historikerna', plural av (lat.) *historicus*.
- 144 *fröken Morgonvind, socialdemokraten*: Namnet alluderar på Morgonbris, de socialdemokratiska kvinnornas tidskrift sedan 1904. Enligt Holger Ahlenius' inledning till »Pennskafte« (1950) är fröken Morgonvind »av allt att döma tecknad direkt efter Ruth Gustafson [1881–1960], som just under dessa år var redaktör för [...] Morgonbris« (s. 19).
- 145 *Axel Danielsson*: (1863–99), tidningsman och politiker; redaktör för Socialdemokraten 1885; grundade Arbetet i Malmö 1887.
- man förbjuder oss att arbeta och förtjäna förrän de är fyra veckor gamla*: Lagstiftning införd 1900 innebar att kvinnor inte fick ägna sig åt industriarbete under fyra veckor efter barnsörd. Kvinnorna fick ingen ersättning för detta inkomstbortfall.
- 146 *en sådan mor, som [...] skaffat en ny varelse till världen, i och med detsamma blir rösträttslös liksom änkan*: Den ensamstående modern kunde knappast undvika att anlita fattigvården. Om reglerna för rösträtt för män skulle tillämpas löpte hon därmed stor risk att förverka sin rösträtt: en man som var beroende av fattigvården fick nämligen inte rösta. Änkan med barn skulle troligen också bli tvungen att anlita fattigvården och därmed förverka sin rösträtt.

- 147 *Carl Larssons ord*: »Nu är tid sätta stora klara klockor igång --«: Inledningsraden i »Dalarnes ungdomsmarsch«, i diktsamlingen »By och bonde« (1907) av Carl Larsson i By (1877–1948).
proselyten: En proselyt är en nyvunnen anhängare av en viss tro eller åsikt.
började ni med stärksaker och våra balsdukar och att röka: Exemplet på radikala kvinnor som gärna klädde sig som män gick relativt långt tillbaka i tiden, t.ex. författaren George Sand (1804–76); men i och med genombrottet för »den nya kvinnan« på 1890-talet hade de blivit betydligt vanligare.
- 149 *inte visste reda på »v« eller »hv«*: Vits osynliggjord av stavningsreformen. I originalutgåvan av »Pennskafte« görs skillnad mellan politiska *val* och däggdjuret *hval*. Stavningsreformen hade införts 1906.
Frigga Carlberg: Aktiv i rösträttskampen, initiativtagare till Göteborgs FKPR; blev också ledamot av centralstyrelsen för LKPR. Jfr komm. till »*Värför fru Håkanson gick in i rösträttsföreningen*«, s. 142.
- 150 *valmansföreningar*: Sammanslutningar mellan valmän, dvs. väljare, särskilt för att förbereda val av riksdagsmän.
- 151 *ordspråket: »rösträtten ser dig«*: Detta »ordspråks« ursprung har inte kunnat klarläggas.
- 153 *vaxduksärmar*: 'skyddande lösärmar av vaxduk'.
- 154 *perioder*: 'konstrikt uppbyggda meningar'.
sufflera dig: 'viska till dig'.
- 155 *panamas*: En panama är en mjuk vit stråhatt tillverkad av bastfibrer.
boston: Ett slags vals.
- 158 *Drottninggatan*: Gata i nord-sydlig riktning genom centrala Stockholm, från Kungstengatan till Norrström.
landet Gosen: Jfr 1 Mos. 45:10; eg. en bördig trakt i Egypten.
- 159 *fideikommiss*: (av lat. *fidei commissum* 'anförtrott åt hedern') Egenom som enligt avtal för all framtid ska stanna inom en släkt och gå i arv från far till son.
- 160 *holländsk renässans*: Byggnadsstil som florerade i Nederländerna under 1500- och 1600-talen och som präglades av rik dekor. Byggnadsmaterialet var ofta rött tegel, med ornament och omramningar i grå eller gulaktig huggsten.

- gobelänger*: En gobeläng är en vävd tapet som framställer bilder av landskap, historiska eller mytiska händelser osv.
- att jag borde varit söner*: Se komm. till *fideikommiss* s. 159.
- Rosenböger*: här 'vackra överklasskvinnor'. Blomstersymboliken har introducerats några rader tidigare: »tre yngre [kvinnor], som satt vita och nyutspruckna på eleganta stjälkar och vän-tade att bli plockade«. Ordet *Rosenböger* alluderar f.ö. på *rosenbäger*, som betecknar dels en sort stora höstäpplen, dels ett slags alkoholfritt mousserande svenskt fruktvin.
- 161 *de ser ju endast det som för ögonen är*: Jfr 1 Sam. 16:7: »En meniska ser det för ögonen är, men Herren ser till hjertat.«
- batist*: Ett tunt fint tyg av lin eller bomull.
- selfmade*: (eng.) Person som från enkla förhållanden genom egen duglighet har arbetat sig upp till ansedd ställning. Ordet är vanligast i uttrycket *en selfmade man*; att Pennskaftet här använder det för egen räkning kan uppfattas som en avsiktlig utmaning.
- 162 *flytta utan villkor*: Flytta upp till nästa klass utan att behöva läsa upp sig i något ämne.
- elektorat*: 'valmanskår'.
- vara presenterade*: Det var vid denna tid tradition att överklassens döttrar presenterades vid hovet, dvs. föreställdes för kungen och/eller drottningen.
- 163 *näpste*: 'tillrättavisd', 'bestäffade'.
- till yttersta skärven*: 'till den sista lilla slanten'. Jfr Matt. 5:26: »Sannerligen säger jag dig: Du warder der icke utkommandes, till dess du hafwer betalat den yttersta skärfwen.«
- 164 *välska*: 'främmande'.
- 165 *Gustaf Adolfs torg*: Vid denna tid Stockholms centrala torg, vid Norrbros norra ände och mitt för Slottet. Här låg Allmänna tidningskontoret där de senaste nyhetsdepescherna hängdes upp i fönstret.
- sandwichmän*: Personer som på offentlig plats går omkring med stora plakat på bröst och rygg med reklam för en vara eller ett evenemang.
- 166 *Östermalm*: Östra delen av Stockholms innerstad.
- 167 *femte kretsen*: För stadsfullmäktigeval var Stockholm vid denna tid indelat i fem kretsar. Femte kretsen utgjordes av Katari-

- na församling och Maria Magdalena församling på Södermalm.
- deras fall blev stort*: Jfr Matt. 7:27: »Och föll slagregn, och kom flod, och wädret blåste och stötte på huset; och det föll omkull, och dess fall war stort.«
- 169 *att hönsskötsel blir en lämplig och lycklig avslutning på din karriär som feminist*: Enligt Ellen Key i »Naturenliga arbetsområden för kvinnan« (1896) hörde hönsskötsel till de yrken som var särskilt lämpliga för kvinnor. När Elin Wägner 1908–09 gjorde en rad artiklar för Idun om »Kvinnan som arbetar« ägnade hon nr 5 i en serie på 8 åt »Kvinnliga hönsodlare« (Idun 1908, s. 473). En tidig skiss av Elin Wägner, »Äfventyret«, inleds med orden: »Jag hade en gång levat, men nu hade jag hönseri« (Idun 1907, s. 543–544).
- 170 *Scrivners själaskatt*: Christian Scriver (1629–93) var en tysk teolog som 1675–92 publicerade »Seelenschatz«, den klassiska lutherska uppbyggelseboken. »Scrivners själaskatt« kom på svenska i sex band 1723–27.
- 172 *valmännen*: 'väljarna'.
appendicit: 'blindtarmsinflammation'.
Roslagsgatan: Gata i norra delen av Stockholms innerstad, mellan Roslagstull och Birger Jarlsgatan.
- 175 *cakes*: (eng.) 'kex'.
- 176 *kvinnns*: 'kvinna', 'kvinnsperson' (starkt vardagligt).
- 182 *leva alldeles à la Strindberg*: Med sina tre äktenskap tedde sig August Strindberg ur konservativt perspektiv som en moraliskt utmanande gestalt.
Du kunde tacka din gud, om du vore som en av dem: Jfr Luk. 18:11: »Jag tackar dig, Gud, att jag är icke såsom andra menniskor, röfware, orättfärdige, horkarlar, eller ock såsom denne Publicanen.«
- 185 *för i skölden*: eg. 'har som sköldemärke (vapen)'; här 'planerar', 'syftar till'.
- 186 *sedebytygen*: 'skolbetygen i uppförande'.
- 189 *bracka*: Inskränkt och småborgerlig person.
- 192 *Berliner Tageblatt*: Tysk tidning, grundad 1871.
vous êtes la Princesse Charlotte?: (fr.) 'är ni prinsessan Charlotte?'.
vous vous trompez, monsieur: (fr.) 'min herre tar fel'.

- 199 *sambällskurser*: Lydia Wahlström framhåller i »Den svenska kvinnorörelsen« (1933), att tonvikten på kvinnornas förberedelse för rösträtt genom medborgerlig upplysning gav den svenska rösträttsrörelsen en unik prägel (s. 86). Som Christina Florin och Josefin Rönnbäck har poängterat i »Gamla och nya rum i politiken: Kvinnorösträttsrörelsen som bildningsprojekt« (i »Rösträtten 80 år«, red. Christer Jönsson, 2001), samarbetade LKPR med Centralförbundet för socialt arbete, och lokalföreningarna kunde via CSA anlita föredragshållare i sociala och politiska ämnen. Redan 1907–08 anordnade Verkställande utskottet samhällskurser i Stockholm. Från 1907 finns en tryckt »Litteraturförteckning för studiecirklar inom Kvinnliga Rösträttsföreningar, utgifven af Landsföreningens verkställande utskott«. Förteckningen täcker områden som Arbetarfrågan, Bostadsfrågan, Fattigvård, Fredsfrågan, Kommunalpolitik, Kooperation, Kvinnofrågan, Nykterhetsfrågan, Sedlighetsfrågan, Småjordbruk och Statspolitik. Vandringsbibliotek bidrog till att göra mycket av den förtecknade litteraturen mera lättillgänglig.
- 200 *Jag gifter mig väl inte med en vanlig germandrull*: 'Jag gifter mig väl inte med en man som är auktoritär och patriarkal (så att det kan uppstå problem med mina planer)'. – Enligt den tidens föreställningar om sambanden mellan nationer å ena sidan och karaktärsegenskaper och attityder å den andra var tyskar gärna dominanta och auktoritära. – Ordet *drull* är rimligtvis en variantform till *drul*, som är synonymt med *drulle*.
- 203 *flickan, som trampade på brödet*: Frasen syftar på folksågen om flickan som trampade på brödet för att inte smutsa ner sina skor, och som till straff sjönk ner i underjorden. Sågen har bl. a. tagits upp av H. C. Andersen i »Pigen, som traadte paa Brødet«.
- 204 *spruckna krus håller alltid längst*: Jfr ordspråket »Sprucken kruka kan vara länge«.

